

Z dřevého džbáňku

Milan Matouš

Autobus

Z dřevého džbánu

Literatura faktu

Milan Matouš

© 2004-2012 Milan Matouš, Praha

Veškeré připomínky jsou vítané:

Titul: Z dřevého džbánu

Žánr: Literatura faktu

Autor: Milan Matouš

Generováno v <http://sw.gurroa.cz> 16.04.2020-11:50 pro SW.

Anotace:

Když se do této knížky začtete, asi brzy zjistíte, že ji musel psát komunista. Jistě se sami sebe zeptáte, co to má co dělat na webu, jehož provozovatelem je známý protivelmocenský živel a antipartajník. Zkuste se také tak přemoci a čtěte dál. Zjistíte, že to sice psal komunista, ale jeden z těch mála poctivých, co hned nepřevlékli kabát (jako většina kariéristů v této partaji), člověk, který těmi kariéristy, dnes pyšnými na svůj antikomunismus, ze srdce pohrdá a kterého vám nakonec může být až líto. Připomenu známé ruské heslo: Všechno, co nám komunisté říkali o komunismu, byla lež. Ale co nám říkali o kapitalizmu, byla a je čistá pravda. Zveřejnění byl jeden z mých slibů, které se mají plnit, i když to není výhodné...

Normální verze

Generováno v <http://sw.gurroa.cz> 16.04.2020-11:50 pro SW.

Umění pérem

Žádná vášeň se do člověka nezažere tak jako spisovatelství.
Miguel Cervantes

Z domova jsem si odnesl velikou úctu k osobnosti spisovatele. Literatura hrála v životě na samotě mimořádnou roli. Nebyla to jen zábava ve volné chvíli a rozkoš z uměleckého prožitku. Byl to průzor do velkého světa, který byl dennímu životu na osamělé myslivně nekonečně vzdálený. Tatínek předčítal celé večery nahlas a o knihách se hodně hovořilo. Spisovatel, zejména vynikající stál na jednom z nejvyšších stupňů v mé hierarchii autorit.

Není divu, že mne péro brzy lákalo k neumělým dětským pokusům. Jako mnoho lidských mlád'at jsem někdy v osmi, devíti letech začal ničit papír básnickými experimenty. Kromě drobných příležitostných rýmovaček jsem se pouštěl do rozsáhlých historických eposů. Vzpomínám si, že se mou tematickou obětí stal osud Jana Koziny a také slavná bitva u Thermopyl. S počínající pubertou jsem opěval první lásky. Ze šverpánských skal jsem shlížel melancholicky do údolí řeky Blanice a veršoval svou touhu po rozkošné Miládce ze Svinětic. Byl jsem ale naneštěstí o rok mladší než ona a ve čtrnácti letech dívenky pokládají takové provinění za neodpuštělné.

V té době jsem se také pokoušel o prózu. Byla tehdy několik roků po sobě dlouhá a tuhá zima. Ve škole jsme měli uhelné prázdniny. Myslivna byla horami sněhu odříznutá od světa. Postavil jsem si k oknu složený maminčin šicí stroj značky Singer a proměnil jej v psací stůl. Rozložil jsem po něm titulní stránky rodokapsů s barevnými obrázky filmových herců v rolích hrdinů z Divokého západu. Cowboyové zde nebyli udřením a ušpiněním, jako kočí a pacholci z vesnice, které jsem znal. Měli napomádované hladce učesané frizúry, oblečení z módního salonu a na hlavách smetanově bílé „stetsony“. U boku jim visely těžké coltovy revolvery. Zpravidla po dvou exemplářích. Honáci dobytka, rančeři, pistolníci a šerifové zabydlili můj rukopis. Směle se proháněli na polozkrocených mustanzích, tasili šestiraňáky v zakouřených saloonech a deptali protivníka tvrdou ranou ocelové pěsti.

Jako se tomu zřídka vyhne i dospělý a renomovaný spisovatel vkládal jsem do svých hrdinů vlastnosti a ctnosti, které bych byl tuze rád měl, ale které jsem zatím, bohužel, postrádal. Byli velcí a silní, krásní a odvážní. Všichni k nim vzhlíželi s neutuchajícím obdivem. Jak se mi časem začínala zapalovat lýtka, rostly v mých příbězích vůči titulním postavám i sympatie krásných Mery.

Rodiče byli k mému autorskému horlení celkem tolerantní. Brali v úvahu, že v pubertě může děcko propadnout i horším zlovykům. Občas se ale otec přece jen nezdržel a mírně mi doporučil, že bych měl raději psát o tom, co znám. Takové nepochopení pro můj tvůrčí rozlet se ode mne odráželo jako pověstná luštěnina od stěny. Niagara mé fantazie a romantiky odmítla regulaci.

Trvalo nějaký čas, než jsem o krůček zmoudřel. Bujná romantika mne sice neopustila, ale kulisy dějů se z geografického hlediska přiblížily. Bujní oři se už neproháněli po prérii Nevady a Arizony, ale po jihočeských nivách a lučinách.

Ve škole jsme měli vynikajícího pedagoga Jebavého, který měl výjimečné pochopení pro mé literární výstřelky. Dovedl ocenit dětskou fantazii, nesnažil se ji vtěsnat stůj co stůj do hranic rozumného, ale spíš ji podpořil. Horší to ale bylo, když jsem na četné objednávky psal slohové práce také svým bližním. Podvržené autorství se neutajilo. Ne proto, že by mé dílo bylo tak mistrné a vysoko čnělo nad možností běžných smrtelníků. Spíš proto, že jsem trpěl hrozně vyšroubovaným pseudopoetickým stylem a ten mne prozradil. U mých prací to byl učitel ještě s to přijmout, ale když to našel jako loužičku v cizí kompozici, bylo zle.

Jednou jsem napsal vzletnou povídku septimánce Jiřině. Byl to patetický hymnus lásky kočího k jeho „peržeronům“. Splášili se a jakousi dívku smrtelně ohrozili, ale když zasáhl kočí, kterého milovali, zkrátli jako beránci. Zkrátka sladák ve vysokých decibelech. Pan profesor byl ironický pán a nebral si servítky. Proslul tím, že nekompromisně strhal vyprávění autora zvučného jména, které jeden smělý student doslova a do písmene opsal. Já jsem zvučné jméno neměl a Jiřina byla červená hanbou, ještě když přijela ze školy domů. Její krasopisně opsaný text mého výtvoru byl jedno moře sarkastických poznámek .

Trvalo pár let, než se něco menšího z mých literárních pokusů objevilo v tisku. Nebylo to nic slavného a nepřinesl to žádný žurnál masového nákladu. První skromné povídky uveřejnil časopis písecké lesnické školy a pod pseudonymem.

Těžko se asi kdo vyšplhá na Parnas, aniž by proklopýtal trní a hloží u jeho prahu. Tím ovšem nechci říci, že každý, kdo se v mládí o ty trny drobátko poškrábe, dospěje nutně až k vavříům.

Setkání v lesích

Vyrůstal jsem v přírodě a zvířata tvořila její součást. V myslivně na dvoře jsme měli malý zvěřinec. Kromě slepic, hus, kachen, krůt, perliček, králíků a několika psů a koček tu býval zlatý a stříbrný bažant, občas v kleci liška nebo kuna a v zimě přicházely až k domu, někdy dokonce i na dvůr prokřehlé a hladové koroptve. Jednou se usadil ve stodole tchoř a pronikavý pach jeho překrásné kožešiny, přibité na prkénku si podnes připomínám.

Tatínek mi vyprávěl pohádky a příběhy o liškách, o zajících, o srnách a jezevcích. Učil mne poznávat jejich způsob života, kde a jak mají zařízenou domácnost, co jedí, kdy vycházejí na paši či na lov, jaké jsou jejich zvyky a obyčeje. Sotva jsem se naučil jistějším krokem tápat, bral mne sebou do lesa a do polí. Když jsem nabíral síly, nosil jsem mu trofeje, koroptve, zajíce, divoké kachny. Později jsem ho provázel na honech.

Jeden čas se rozmohlo tolik veverek, že působily škody na lesních porostech. Za jejich odstřel se vyplácela prémie. Jako „skalp“ sloužila horní část čumáčku, které se říkalo „šnobl“. Les se jimi hemžil a tatínek jich přinášel denně několik v lovecké brašně. Měly jedno nepříjemné - byly samá blecha.

Pustil jsem se do jedné hnědé opičky na kraji lesa za myslivnou prakem. Prak byl ve škole přísně zakázaný, ale na samotě nebylo žalobníka a nebylo soudce. Dlouhá chvíle mne naučila dobře ho ovládat a tak jsem veverku snadno ulovil. Zůstala ale vězet zaklíněná vysoko mezi větvemi. Snažil jsem se ji dalšími kaménky srazit dolů. Mrtvé tělíčko se otřásalo pod novými a novými zásahy. Nebylo to ode mne právě útlocitné. Náhodou se k tomu naskytl otec, vracející se z obchůzky. Nerozzlobil se, nevyhuboval mi, ale vysvětlil, jaký je rozdíl, když střílí zvěř on a kdybych ji zabíjel svévolně já. Dovedl zahrát na pravou strunu. Bylo mi pak veverky k pláči líto a nikdy jsem na její tělíčko, zaklesnuté v koruně smrku nezapomněl.

Jednou se vrátila Liduška z lesa a vyprávěla, že tam v bukovém mlází žalostně naříká opuštěné sotva narozené srnčí mládě. Byl jsem na ně ukrutně zvědavý a prosil jsem sestru, aby mi je ukázala. Vypravila se tam tedy se mnou znovu.

Na dobrých padesát kroků jsme už slyšeli tenký pískot. Zvířátko bylo snazší uslyšet, než spatřit. Leželo na žlutavě hnědém loňském bukovém listí, posetém zlatými prasátky slunečního světla, pronikajícího mezi větvemi. Okolí i srnče byly pokryty navlas stejnými světlejšími a o zdání tmavšími světlehnědými skvrnkami.

Zůstali jsme v patřičné vzdálenosti, abychom nezanechali v blízkosti srnčátka lidský pach. Mohl by srnčí mámu poděsit a způsobit, že by mládě doopravdy opustila.

Doma jsme otci o svém objevu vyprávěli. Rozhodl, že počkáme do rána, ale jestliže se srna k malému nevrátí, vezmeme je do myslivny. Nebylo vyloučeno, že ji

něco vyděsilo tak, že se strach ukázal silnější, než mateřský pud. Srnčí mámě se mohlo také něco přihodit.

Ráno jsme našli mlád'átko tak, jak jsme je večer opustili. Jen jeho pískání už bylo slabší a drobná hlavička na hubeném krčku klesala. Bez lidské pomoci by zahynulo. Odesli jsme je domů a ustlali mu v kuchyni v bedýnce na měkkých hadrech. Nejdůležitější bylo, aby se tvoreček naučil přijímat od nás jídlo a aby to bylo něco, co bude jeho drobné tělíčko schopno beze škody strávit. Řídili jsme se tatínkovou radou. Zředili jsme kravské mléko převařenou teplou vodou a podávali je srnčátku v dětské láhvi s dudlíkem. Bylo, chudák, tak vyhladovělé, že láhev přijalo bez velikého zdráhání.

Byla to malá srnčí slečna a dali jsme jí jméno Blanka. Brzy se stala členem domácnosti. Jako kdyby věděla, komu vděčí za záchranu, měla nejraděj Lidušku a běhala za ní jako pejsek. Nechala si uvázat okolo krku červenou mašli. Proti všem drsným pravidlům přírody se navzájem spřátelily i s jezevčicí Cidrou. Líhaly spolu u kamen, jedna s hlavou položenou na bříšku druhé.

Zčista jasna Blanka zahynula. Nedovedli jsme si to vysvětlit jinak, než že se nalízala umělého hnojiva, které bylo nasypano k ovocným stromkům. Všichni jsme ji oplakali, zvláště Liduška. Zůstala nám jen fotografie, jak ji sestra krmí z dětské lahve.

Otec mne od malička připravoval na lesnické povolání a k tomu neoddělitelně patřila myslivost. Říká se, že člověk míní a pánbůh mění. S mým povoláním to bylo právě tak. Měl jsem les a přírodu rád a vyhlídky, že zde strávím život se mi zdály hezké. Dopadlo to ale docela jinak. To jsem ovšem ještě v klukovských letech netušil a neměl o tom potuchy ani tatínek. Chodili jsme spolu v zimě krmit zvěř, obcházeli jsme pasti nalíčené na škodnou, učil mne rozeznávat stopy a číst v nich, co se odehrávalo.

Zvláštní oblibě se u nás těšily knihy o zvířatech a o lovu. V chlapeckých letech jsem si zamiloval kanadského autora Ernesta Thompsona-Setona. Dovedl vidět zvířata, jejich život a přírodu očima pubertálního kluka. Zas a znovu jsem četl jeho román Dva divoši. Nebyl to jen poutavý příběh, ale zároveň návod, jak si v přírodě počínat a rukověť, jak zhotovit na tucty zálesáckých předmětů.

Vzhledem k jedné větvi mých předků, kteří pocházeli ze srdce rakouských Alp, měl u nás významné místo ve své době populární autor romantických mysliveckých románů Ludwig Ganghofer.

Bylo mi něco přes deset let, byl jsem sám doma, smrákalo se, seděl jsem u okna a četl jeden ze starých loveckých příběhů. Autor byl dovedný vypravěč. Líčil strašidelným způsobem zločinnou cestu nepolepšitelného pytláka, který se za bouřlivé noci vydal do hor na lov široce známého překrásného jelena. Jako boží výstraha se náhle před ním objevil na horské pasece jelen svatého Huberta s plamenným křížem mezi parohy. Bylo to gradováno takovým způsobem, že mi ve

chvíli románového vyvrcholení naskočila husí kůže po těle a s děsem jsem pohlížel oknem do temného kraje lesa.

Jeleni s křížem ani bez kříže se u nás v lese nevyskytovali, ale o drobnější zvěř nouze nebyla. Od nejranějších let jsem tatínka provázel na čekanou, na šoulačku i na společné hony. Nemohl jsem se dočkat, kdy dorostu do myslivecké míry. Po válce mi otec koupil brokovnici „dvacítku“ a asi rok jsem chodil dochelčického revíru střílet. Hromadné hony mne však neuchvátily. Rychle jsem se nasytil i potěšením lovit zvěř na osamělých toulkách krajinou. Ne že by mi dělalo potíže zvíře „trefit“. Důkladnou průpravu ve střelbě jsem měl od dětství. Zaplatilo ji životem mnoho myší a vrabců. Brokovnice udeří do ramene silněji než vzduchovka, ale zajíc, bažant nebo koroptev jsou přece jen větší terče než vrabec na komíně, nebo myší nos, povystrčený z dirky. Asi právě proto, že zabít zvíře pro mne nebylo těžké, neměl jsem z toho žádnou radost a „dvacítku“ visela na věšáku až zrezivěla. Můj zájem se čím dál tím víc vzdaloval od myslivosti jinými směry.

Mnoho zážitků ze společných honů mi v paměti neutkvělo, jen na některé zvlášť kuriozní si vzpomínám.

Konal se zimní hon na zajíce. Stál jsem na rohu mlází nad Stožicemi. Pár kroků přede mnou se terén ostře zvedal. Bílá plocha hlubokého sněhu byla jen řídká tu a tam přerušena nízkými smrčkami. Honci už rozsáhlou houštinu několikrát „hoblovali“. Procházeli ji směrem ke mně až na okraj lesa a zase zpátky. Klepali holemi do stromků, halasili. Teď se právě ozývali v dálce někde na opačném konci mlází. Nedalo se čekat, že nyní na mne nějaká zvěř vyjde. Stál jsem pohodlně, pušku ve volně spuštěné ruce podle boku, hlaveň směrem do sněhu před špičkami bot. Myslel jsem bůhví na co.

Tu se přede mnou něco pohnulo. Zpod malého smrčku, jehož spodní chvojnaté větve byly zpola zasypány závějí sněhu se počalo něco klubat. Nechtěl jsem v prvním okamžiku uvěřit vlastním očím. Pár kroků ode mne, snad ani deset metrů to nebylo a v místech, kudy už nejméně dvakrát prošla sem a tam halasící řada honců - zajíc. A ne ledajaký. Macek jak pořádně vykrmený angorský kocour. Zřejmě starý ostřílený kozák, který už patrně pár takovýchle honů ve zdraví přežil. Teď si mazaně počkal, až se povyk honců vzdálil, až byl vzduch - podle jeho zaječícího názoru - čistý a opatrně se chystal k odchodu. Skok za skokem natahoval dlouhé zadní běhy, nespěchal, rozšafně mířil těch několik kroků k okraji mlází a do polí.

Když zdvihnu pušku k rameni, je ušák ve zlomku vteřiny pryč. Kousek za ním je houští husté a zmizet v něm bude pro něho věc vteřiny. Centimetr po centimetru, snad po milimetrech zvedám hlaveň pušky ve spuštěné pravici. Ani pohledem si nemohu zaměření zbraně zkorigovat, zajíc už mne zpozoroval a upřeně na mne zírá. Nemohu sklonit hlavu, bojím se pohnout očima. Věří víc čichu než zraku. Legračně krčí nos a kroutí s ním, nabírá vítr, zkoumá pach, ale lehký vánek jde od něho ke mně. Jsme ale tak blízko u sebe, že na tu krátkou vzdálenost mne stejně

vzápětí zvěř. Nemám čas na dlouhé rozmýšlení.

Prásk! Od boku jako pistolník z Divokého západu. Macek se vymrštil do výšky, udělal přemet a žuchl do sněhu na místo, kde předtím stál. Rána ho zasáhla - jak se v myslivecké hantýrce říká - právě „na palici“. Byl to největší, nejtěžší ušák z celého honu. Když jsem vyprávěl o té westernové ráně od boku, všichni se ušklebovali. Pokládali to za mysliveckou latinu, jinými slovy za „houpání“, za výmysl, za pokus „dělat si z nich šoufky“, „věšet jim bulíky na nos“. Svědky jsem neměl. Jediným důkazem pravdivosti mého nepravděpodobného líčení byl prostředník na pravé ruce. Byl rozervaný bezmála do kosti. Opíral se o něj zadní kryt spouště a zachytil - ubožák - celý zpětný náraz, který se při běžném výstřelu přenáší pažbou do ramene.

Tři pokolení

Na vesnici každý patří k určitému rodu a nese si sebou od samého narození do života jeho dobrou či horší pověst. Stále je všem „na očích“ a sousedé mu jednou závidí, příště ho politují. Tak píše své curriculum vitae, z kterého nevyskočí, i kdyby sebevíc chtěl.

Jasná je posloupnost po meči. U děvčat je to trochu složitější. Provdají se, změní jméno, přestěhují se kus za humna a už musí i starousedlíci meditoval: Jó, vona byla za svobodna Novotná, co bydlejí na Ždánckejch chalupě, a vzala si toho Vavrouška ze Křepic. No toho, jak se u nich říká „U Potočnejch.“ Kdo nejste z Jižních Čech a z venkova, zkuste se v tom vyznat. A když se ještě stane, že ženská ovdoví, nebo se nedej pánbůh rozvede a vdá se podruhé, už se v tom nevyzná ani čerchmant.

Ne každý se k svému původu nadšeně hlásí. Zvláště když jeho kořínky tkví ve vesnici, do které chodívali na tancovačku z přespolních jen nejvyhlášenější kabrnáci a o které šla jedna pověst, že je tam nejmenší rána ojí od vozu.

Starý Koranda byl Někdo. Znali ho široko daleko. Nikdo nevěděl, čím se vyučil, anebo spíš nevyučil, ale uměl všecko. Když někde potřebovali zvednout krov, který sníh drobátko přimáčkli, pověsit nový zvon na kapličku, narovnat zeď, která se po deštích porouchala, když se na poli objevila mokřina a ani hospodář si nevěděl rady jak vykopat a plochými kameny vyložit vodoteč, sháněli a volali Korandu. Přišel a bylo to. Hlubokým basem jako ze sudu pronášel nevalné mínění o těch budižkničemu, packalech, nemehlech a lemplech a leccos mnohem horšího, ale to už k jeho fortelu jako přívazek patřilo.

Obr. Ne postavou, ale silou. Vyprávěly se celé zkazky o tom, jak zvedl povalenou fůru obilí, jak vytáhli z bahna zaříznutý žebříňák, až když se do toho krom páru těžkých valachů opřel starý Koranda. Svaly působily ruku v ruce s šikovností. Věděl vždycky, jak za co popadnout. Vytáhl překroucené tele z nešťastné krávy, kterou už odsuzovali z milosti na porážku. Vysvobodil k smrti vyplašené koně, beznadějně zapletené do postraňků, rozporek a návojníků pod převráceným valníkem, který sjel ze stráně rozmáčené lijáky. Měl pověst na slovo vzatého odborníka ve všem, co se týkalo dobytka, i když měl sám doma jen kočku a ještě toulavou, napolovic se sousedy.

Jediné, s čím si děda nedokázal poradit byla bába. Ta mu mnoho radosti ani slávy po vesnici nenadělala. Protože byl Koranda pracovitost sama, bába usoudila, že to za oba dva stačí.

Z požehnaného hnízdečka vylétly dvě vlaštovičky. Kluk a holka. Nebyli si v ničem podobní. Ani zevnějškem a už vůbec ne povahou. Děvče bylo na parádu, chlapec k práci. Společné měli snad jen to, že jeden ani druhý ve škole rekordy co do prospěchu nelámali. Oba byli výlupkem výchovy. Ona mateřské, on tátovy. Sotva se

dcerka do chudého kotce narodila, máma si usmyslela, že z ní bude dáma. Tak ji strojila a vedla a po určitých pokusech se jí opravdu podařilo udat ji za úředníčka do Prahy.

Frantík byl pracant k pohledání. Korandovic rod nezapřel. Kdekdo prorokoval, že bude ještě šikovnější, než otec. Jak to mohlo být je těžké usuzovat.

Prořezávali s tátou v Korázu mlází a Frantíka kroutily bolesti v břiše. Starý nad takovou zženštilostí mávl rukou. Teprve po velikém přemlouvání si nechal chlapec od pana revírníka říct a dostrachal se k lékaři. Doktor „na pokladnu“ byl s diagnózou rychle hotov. Od moudrosti táty se mnoho nelišila: větry. Zpátky do lesa už nedošel. Prasklo mu zanícené slepé střevo.

Historická literatura uvádí řadu vznešených předsmrtných výroků. Frantíkova poslední starost byla: „Pověsil sem tam na větev pilku. Aby se neztratila...“ Umíral v bolestech a věděl, že umírá. Že myslel na pilku za pár korun? On už s ní řezat nebude. Myslel na tátu, na ženu, aby nemuseli kupovat novou. Stálo by je to peníze a o ty měli dales. Kolik v tom bylo šlechtnosti v myšlenkovém okruhu světa, v němž byl zvyklý žít.

Pilka se našla. Přibyla k tomu málu, co mladé vdově zbylo. Kromě malého Oldříška. Toho brala sebou do práce v lese. Když povyrosl, nechávala ho v myslivně a hrál si s revírníkovíc dětmi.

Slušný chlapec, ale jen do času. Jak rostl, začal mamince přerůstat přes hlavu. Nechtělo se mu chodit ze školy za mámou do lesa a raději se potloukal po vsi. Ze špatných kamarádů si vybíral ty horší.

Vdova byla pořádná a pracovitá ženská a ucházel se o ni solidní vdovec. Měla strach přivést chlapci cizího člověka jako tátu a sama nad sebou rezignovala. Říká se, že člověk je tak starý, jak se cítí. Podle toho bylo Korandové ve třiceti šedesát. Měla po dáseň vykažené přední zuby a když mluvila, nebo se smála, - a to bylo zřídka - držela si před ústy zástěru. Zadrhovala v řeči a před každou větou pronesla dlouhé ÓÓÓ. Revírníků Petřík to jednou po ní a před ní zkoušel a náramně se divil, když mu přiletěla od maminky facka.

Vdova se o Oldu upřímně starala, ale měla dost trampot s tím, jak ho uživit. Pokoušela se i o jakous takous výchovu, ale v tom mnoho úspěchů nedosáhla. Uprosila ještě koláře v sousední vsi, aby vzal kluka do učení. Mnoho užitku z toho nebylo. Když míra námahy, bídy a starostí matku přemohla, Olda si víc těžkou hlavu s učením nedělal. V ubohé chalupě, utopené v zapadlém koutě mu bylo samotnému smutno a tak si našel příjemnější prostředí a společnost v hospodě u piva.

Patřil k takovému druhu pracantů, které těžko kdo přijímal, ale rychle a rád se jich zbavoval. Časem našel dobře placené místo u zeměvrtné společnosti. Nějaký den sekal dobrotu, ale jak dostal výplatu, usadil se v hospodě. Párkrát to tak vystřídal. Mistr byl dobrák. Věděl, že je kluk sirotek a pokoušel se ho přivést k rozumu. Brzy to vzdal.

Olda ztrácel slušnou lidskou podobu. Oteklý, zarudlé mokvající oči, místo srozumitelné řeči nesouvislý blábol, podvyživený. Co jedl bůhví. Byl asi živ jen z kalorií v pivě. I pivo za něho z falešného milosrdenství zaplatil někdo od vedlejšího stolu.

Když ho několik dní v hospodě postrádali a našli ho v jeho příbytku, i nejsilnější nátury se zdráhaly vyklízet ten Augiášův chlív. Kdyby nebylo o strach, že shoří půl vesnice, byli by pelech zapálili. Byla by to tryzna za zmarněný život.

Funus musela hradit obec. Po třetím z rodu Korandů nezbyl ani obolos, který by mu vložili pod oteklý jazyk, aby jeho duše zaplatila Cháronovi za převezení přes řeku Léthé do říše mrtvých.

Vášeň koní a pro koně

Šlo mi na čtrnáctý rok, když jsme se přestěhovali z lesní samoty do Svinětic. Není to velká ves, ale mně se zdálo, že se v takovém mraveništi, mezi tolika lidmi nedá žít. Záhy mne tu však přemohlo nové kouzlo - koně

Sprátelil jsem se s Honzíkem Čejků a vzájemně jsme se posilovali v uctívání koňského kultu. Sotva jsem se vrátil ze školy, spěchal jsem k Čejkům do stáje. Pomáhali jsme kočímu Václavovi krmit, napájet a čistit dobráčkou Fuksu a opatrně jsme obcházel kopavou a kousavou Hnědku.

Nejraději jsme jezdili plavit. V létě v podvečer jsme se nesli pyšně jak pávi na širokých hřbetech polotěžkých tahounů k rybníčku za vesnicí. Provázela nás banda závistivých kluků. Snažili se seč byli, aby nás s koňského hřbetu dostali.

Chladivá voda po horkém dni byla balzám. Koně se nevzpouzeli, i oni vychutnávali blaho. Postupovali po bahnitém dně, až se ponořili po břicho, po kohoutek. Zakmitali nohama a plavali. Ještě pár vteřin jsme jim zůstali za krkem. Když začali „pumpovat“, střídavě se zhluboka nadechovali a vydechovali a při tom nadnášeli a ponořovali hloub, svezli jsme se s nimi do zkalené vody a obrátili je ke břehu.

Cestou domů jsme si směli trochu „zatrapat“. Poletovali jsme na mokřích koňských zadcích jako hadroví paňáci a cítili jsme se v sedmém nebi.

Velikým svátkem bylo, když se některá hřebice ocitla v říji, „šla ke koni“, jak se říkalo. Obě dvě jsme osedlali a měkými polními cestami ujížděli dvě hodinky do Radčic k Čumpelům, kde měli hřebce. Ustrojili jsme se na to opravdu „jockejsky“: trenýrky a tenisky. Když jsme se večer vraceli, měli jsme lýtka a vnitřní strany stehů krvavé. Radost ze vzácného požitku nám to zkalit nedokázalo.

Už koňské námluvy byly velkolepé divadlo. Sotva kobyly vešly do dvora, ucítily pach samců a zaržály. Pro hřebce to byla vášnivá výzva. Neodpověděli jedním výkřikem, ale souvislým sborovým koňským zpěvem. Muž odvázel šťastlivce, který byl vybrán k námluvám a sotva s ním stačil proletět mezi kamennými veřejemi stáje. Kůň, držný ze všech sil na krátké uzdě se proměnil ve vtělený oheň. Oči mu hořely, nozdry se rozšířily, z pootevřené tlamy vycházel dutý klokotavý hlas. Vysoko nesl vztyčenou hlavu, šíjí stočil do oblouku, tančil vlevo, vpravo s vysoko zdviženými koleny, hříva a ocas mu vlály jako prapor.

Mezitím jsme zavedli roztouženou a poplašenou hřebici za masivní pažení. Přez ně se odehrávala milostná scéna. Hřebec se za stálého ržání a pofrkávání vrhl s odhrnutými pysky kobyly do slabin. Jeho něžnosti měly koňský kalibr. Kousal ji, chňapal mocným chrupem za měkkou kůži pod břichem, kůži jí v zubech natahoval jako tětivu luku. Vášnivě ji líbal v „nejintimnějších místech“. Hřebice vyjadřovala svůj něžný ostych a zdráhání tím, že bila do hrazení, až mocné fošny nadskakovaly a třísky pršely do všech stran. Její touha však byla mocnější a nohy, které se samy

rozbíhaly, ji prozradily. Bylo sotva k uvěření, že tahle horkokrevná svůdnice byl onen těžký tahoun, kterého jsme znali. Jako by vypila elixír života. Omládla, proměnila se v živý temperament. Chvěla se po celém těle. Když jsme ji vyvedli zpoza zástěny, už nehrozilo, že hřebce kopyty poraní.

Koňské milování je kouzelný obraz. Hřebec jako ztělesněná síla a vášeň se vzepne na svou milostnici, obejmeme ji předními nohama a oba jsou strženi do horoucího víru. Hraje v nich každý sval, vydávají burácivé a zároveň křehké akordy z hloubky hrudníku. Běhmo vytřeštěných očí jim svítí jako slonová kost. Ze všech tvorů, jež jsem takto viděl, je spojení koní nejnádhernější.

Když jsem o mnoho let později sledoval páření koní ve volném stádě na mongolské stepi, působilo tam ještě silnější kouzlo. Námluvy čtyřnohých milenců netrvaly pár minut, ale celé hodiny a po dva, tři dny. Neodbývaly se přes zástěnu z fošen, ale na širých pláních. Hřebec a hřebice se proháněli, hryzli se a dováděli v divokém trysku.

Dočkal jsem se, že Hnědka donosila a měla rodit. U koní nebývá porod lehký a hrozí komplikace. Když se doba ohřevení blížila, chodilo se na noc do stáje hlídat. Byla to hlavně záležitost kočího. V onu noc, kdy už se radostná záležitost očekávala, hlídal sám hospodář a s ním i Jenda a já. Ustlali jsme si na slámě a moji partneri usnuli. Já - jak to u jelimánků bývá - jsem to bral nejvážněji a odhodlal jsem se, že zůstanu celou noc vzhůru. Aby mi čas lépe utíkal, vzal jsem si na pomoc knížku. Nevím, zda můj výběr pro tu příležitost budete pokládat za nejvhodnější, ale bylo to „Utrpení mladého Werthera“ od Goetha. Pochybuji, že to autor psal pro podobnou příležitost, leč můj výběr lektury nebyl náhodný. Nesouviselo to ani tak s očekávaným Hnědčíným porodem, jako s tím, že jsem byl právě v rozpuku puberty a Jenda měl půvabnou sestřičku, ode mne o rok mladší Mařenku.

Nevím, zda by to něco na věci změnilo, kdybych si byl vzal místo Goetha detektivku, ale mé odhodlání bdít do rána selhalo. Když nám paní Čejková po prvním kohoutím ohlášení přinesla do stáje horký čaj, našla mne zhrouceného napůl na slámě, napůl na dlaždicích. Usnul jsem, jako padne na bojišti voják, který přecenil síly.

Nic zlého se ale nestalo. Když za dva, za tři dny k očekávanému porodu došlo, byl to takový mumraj, že by ho člověk určitě nezaspat, i kdyby se četbou „Utrpení mladého Werthera“ nepojistil.

Na jednu pubertální koňskou vášeň mám trvalou památku v týlu hlavy. Puberta se v tomto případě netýkala jen mne, ale také dvouletého hřebečka Fuksíka. U koní přicházejí milostné touhy o něco dříve, než u lidí. Když se od kovárny ozvaly hlasy klisen, hřebeček utekl z výběhu a vydal se na freje. Protože nebyl nikdo šikovnější po ruce, došel jsem pro něho a přivedl ho k pořádku. Pustil jsem ho zpátky do výběhu a myslel jsem, že tím záležitost skončila. Fuksík byl jiného názoru. Když jsem upevňoval břevno v bráně, skočil přes něj, zachytil je zadními nohama a srazil

mne naznak. Moje hlava byla méně tvrdá, než ostrý kámen.

Když jsme na prahu noci vzbudili ve Vodňanech pana doktora Dlabala, sešil mi díru v hlavě čtyřmi sponami. Od té doby uplynula už právě jedna kopa let, ale každý Kukulín, který mne stříhá, vám to může potvrdit.

Cirkus

Má klukovská generace obdivovala sporty celých mužů. Nevím, zda tomu tak bylo všude, Ve Sviněticích a v nejbližším okolí až po Písek v to, určitě.

Chcete pár důkazů? Dobrá. Před kovárnou bývalo něco jako podvečerní shromáždění. Hospoda byla ještě o tři kroky dál, ale na tu jsme neměli léta, chuť a peníze. Pan Holý měl přiděl slabého piva (se silnými účinky) jen pro stálé a zvláště zasloužilé hosty. Kovárna a přilehlý plácek nebyly uzavřeny pro žádnou věkovou kategorii, pokud měla zájem a svaly z ocele.

Ohýbaly se hřebíky v prstech a podkovy v obou pažích. Nejoblíbenější disciplinou bylo uchopit kovářský perlík na samém konci násady a s napjatou rukou ho pomalu spouštět až k nosu a zase zvedat zpátky. Pár starších sousedů, kteří už mezi nás nechodili, mělo nápadně rozplácly nos, i když o nich nebylo známo, že by se někdy věnovali rohování.

Když jsme společně spravovali obecní cesty (brigáda se tomu ještě neříkalo), předháněli jsme se, kdo zvedne u „kamenice“ větší balvan a navalí ho na valník.

Kočí Václav měl kýlu jako tenisák, ale předváděl parádní číslo. Vzal do dlaně pěticolový hřebík, omotal si jeho hlavičku hadrem, rozmáchl se a probil s ním skrz naskrz palcové prkno.

Divte se, že v takovém mužném ovzduší se patnáctiletý človíček třásl touhou demonstrovat něco opravdu siláckého a hledal na všech stranách inspiraci.

V té době zavítal do Vodňan cirkus. Hlavní atrakcí bylo šest zápasníků těžké váhy a mezi nimi nikdo menší, než Ali ben Abdul, mistr černé Afriky a přilehlých farností.

Jezdil jsem každý den na kole do vodňanské školy. Ze Svinětic nahoru do kopce jak do střechy (tenkrát to ještě silnice brala přímo a kopec neopisovala jako nyní), dolů k řece Blanici, dva tři kilometříky přes les a za Pražákem už jsem měl město v dohledu. Když byl tatínek ochoten investovat do mne protektorátní koruny, zopakoval jsem si k večeru tuhle túru ještě jednou. Co mne pětkrát za sebou přilákalo? Šest silných mužů.

Cirkus postavili na tržišti. Kde bylo tržiště? To už padesátiletí a mladší sotva pamatují. Dnes je tam škola Bavorovská. (Je vodňanská, ale jmenuje se s velkým B Bavorovská. Je na světě nějaká spravedlnost? Cožpak se škola v Bavorově jmenuje Vodňanská? Ještě že jsem se narodil mezi Vodňany a Bavorovem na půl cestě.) Kromě školy ja na místě bývalého tržiště, kde se handlovalo s dobyt看em, pár větších obytných domů a fotbalové hřiště.

Tam stálo šapitó a v klecích řvalo pár opelichaných šelem. Byly za korunu k nahlédnutí. Šelmy, velbloudy a slona jsem si odpustil a šetřil jsem peníze na večerní představení.

Zápasem to pochopitelně nezačínalo. To byl zlatý hřeb, vyvrcholení. Začínalo to

něžnými krasojezd kyněmi v přiléhavých trikotech. Principál vyzval publikum: Kdo objede ve stoje kruh v cvalu na koňském hřbetě, dostane sto korun. Celé dny jsme s Jendou Čejků meditovali, jak se musí člověk na koně postavit, aby nespádl. Musí si stoupnout až na koňský zadek, ten je široký a rovný a při cvalu se kolébá a „neštosuje“. Rozebrali jsme to teoreticky, ale vyzkoušet to na Manče nebo Hnědce jsme si netroufali. V cirkusu byly přece jen piliny a na dvoře jen hnojiště a tvrdá zem. Ještě z ní tu a tam koukal kámen. Byl sice obroušený koňskými podkovami a koly žebříňáků, ale o to měkčí nebyl.

Rozjímali jsme, ale v cirkusu jsme se přihlásit neodvážili. Veliká hanba to nebyla; on se nepřihlásil za sedm večerů nikdo. A okukovali to chasníci ze všech okolních vesnic. Nikdo z chlapů si netroufal „oprubovat“ ani desetinku toho, co předváděla drobná dívenka, která posílala s ladným gestem vzdušné polibky do hlediště. Zatím co kůň klusal a cválal, dělala salta, váhu, stoj o rukou, most, pověsila se za špičku nohy a jednu ruku střemhlav a kolem hlavy jí kmitala kopyta. Možná, že by to svedla i v trysku, být aréna větší.

Nejkrkolomnější bylo cvičení dvou bratří na visuté hrazdě. Léтали vysoko pod kopulí stanu, jeden se držel nohama a druhého svíral v zápěstí. Nádherné postavy se v záři reflektorů blyštěly a mé pubertální srdce závistí nylo. Být tak svalnatý, jak by mne spolužačky zbožňovaly...

Po pár drobnějších číslech a vložkách klauna: „Pane šiditeli, pane šiditeli...“ a po obligátním polití skrytou lahví vody nadešlo to, nač jsem čekal. Duely zápasníků.

Nebojovali do krve jako v římském amfiteátru a nejvyšší přítomný potentát nerozhodl zdviženým, nebo pochýleným palcem, zda má vítěz přemoženého dorazit, nebo mu darovat invalidní život. Tihle soupeři k sobě byli mírnější. Jen o zuřivé výkřiky, steny, ryk a nářek nabyla nouze.

První pár se obvykle odbyl bez velikého vzrušení. Byl na rozehrání publika. Párkrát sebou chlapi vzájemně praštili o plachtu, udělali několik impozantních přemetů, chvíli si mačkali tváře do pilin, lámali paže v ramenou a když už jeden řval strašlivou bolestí a diváci nedýchali hrůzou, soudce v osobě nestranného principála boj ukončil. Vítěz si povytáhl ramínko u dresu a soudce mu zdvihl ruku.

Poslední boje byly nejrozhořčenější. V nich nastoupil „sympat'ouš“ proti odpornému zvrhlíkovi. Bílý „odporňas“ byl tlustý, měl ryšavou bradku a tvářil se odpudivě. Vrhel se na soupeře, jako by ho chtěl sprovodit ze světa. Řval a prskal jako křeček. Jeho hrůzostrašnost přecházela často do směšnosti a obecenstvo vše sympatizovalo s jeho protivníkem. Ten býval mladší, štíhlý a ze zabijáckých chvatů unikal pružným manévrem, zatím co tlouštík setrvačností utíkal přes půl plachty a padal na kolena. Nakonec za tlust'ochova zlobného koulení očima a spokojenosti publika sympatický duelant vyhrál.

Ali ben Abdul vystupoval poslední. Byl to pořádný kus chlapa. Do dvou metrů mu mnoho nechybělo. Pod ebenovou kůží mu hrály svaly jako háďata. Byl rychlý

a hbitý jako panter. Přesto nakonec prohrál, nebo to skončilo nerozhodně. Bylo to za nacistické okupace a méněcenná rasa nemohla dokazovat převahu ani pod cirkusovým šapitó. Jak to režie docílila? Černochoch se rozzuřil do nepřičetnosti a byl diskvalifikován. Jindy plýtvat hrubou silou a stal se obětí vlastní přehnané horlivosti.

Tehdy už sympatie publika nebyvaly tak jednoznačné. Černochova převaha byla očividná a naaranžovaný podfuk se těžko kamufloval. Muži se závistí pohlíželi na antickou postavu a leckterá návštěvnice si pokradmu vzdychla.

Chodil jsem na produkci den po dni. Marně mne kdekdo přesvědčoval, že je to divadélko, že borci jsou předem domluvení, že zuřivci zuří a sympatičtí hrdinové vyhrávají za stejný honorář. Za noci jsem ujížděl Korázem domů plný nadšení a obdivu pro silné muže.

Cirkus měl ve Vodňanech ještě nebezpečnou dohru. Té jsem se už svědkem nestal. Každý večer vystupoval umělec, který hrál na sklenky s vodou. V osudný den zahrál populární „Ta naše písnička česká.“ Pochybují, že si uvědomoval, jak tou skladbou ohrožuje vítězství Velkoněmecké říše na všech frontách za Evropu a jistě nevěděl, že autor skladby Karel Hašler byl v té době už umučen v koncentračním táboře. Snad by se to bylo odbylo bez problémů, ale někdo z obecnstva se dal do zpěvu a strhl polovinu hlediště. Muzikant byl překvapen a rychle skončil.

Gestapo vyšetřovalo „provokaci“. Jak to s cirkusem po odjezdu z Vodňan dopadlo už nevím.

Zápasnickou produkci jsme nenapodobovali před kovárnou, tam nebyl vhodný terén. Na trávníku u řeky to bylo lepší. Poměrně úspěšně jsme zvládli hlasové efekty jako ryčení, skučení, hekání a občas se nám do toho připletl i nespisovný výraz, který v manéži chyběl. Se salty, přemety a mosty ze stoje o rukou to bylo horší. Dávali jsme do toho však o to víc elánu a bylo to k poznání na kolenou, na loktech a na odřených uších.

Box

V první třídě obecné školy jsme šplhali v tělocvičně po tyči. Dostal jsem se jen kousek nad parkety a dál to nešlo. Několik nejčipernějších kluků vylezlo až nahoru a bravurně plácli dlaní do stropu.

Mrzelo mne, že jsem takový nekňuba. Nebylo to tak docela mou vinou. Byl jsem pátý a nejmladší potomek, „vejškrabek“, jak se říká, a rodiče se o mne báli. Zvláště tatínek. „Pozor, Miláne, nelez na ten žebřík ať nespadneš“, slýchal jsem často. Teď se to projevilo. Kluk z myslivny a nedokáže vylézt na strom. Styděl jsem se, ale věděl jsem, že u rodičů pomoc nenajdu. Řeknou, že je důležitější, jak se učím a jaké přinesu známky.

Obrátil jsem se na bratra. Hubert byl o deset let starší a představoval pro mne autoritu. I tentokrát mi dobře poradil. Naučil mne dělat kliky a předepsal mi deset po ránu a deset před spaním. Zpočátku jsem to všelijak šidil, opíral se břichem o podlahu a prohýbal se v zádech. Ale mladé svalstvo se rychle adaptovalo a ruce sílily. Když příště došlo při tělocviku na tyče, bylo to lepší. Už jsem nevisel jako prápor v bezvětří, kousek po kousku jsem se vytahoval vzhůru. Do stropu jsem ještě nedosáhl, ale byl to úspěch. Blahodárný vliv bratrovy rady se prokázal. Našel jsem si na kraji lesa tenký smrček s holým kmenem. Po návratu ze školy jsem po něm absolvoval cestu nahoru a dolů. Brzy byl oblýskaný jako zábradlí na schodišti.

Když jsem poznal, jak rychle a blahodárně působí cvičení, nezůstal jsem jen u šplhání. Z románů o indiánech jsem vyčetl, jak pronásledují celé dny vytrvalým klusem jeleny a zkoušel jsem to. Neběhal jsem celé dny a nesledoval vysokou, protože ta u nás v lesích nebyla. Běhal jsem ale po lese a provázel mne náš křepelák Juk. Sílily mi nohy a plíce.

Přestěhovali jsme se do vesnice. Bylo mi necelých čtrnáct let. Díval jsem se s obdivem na stejně starého Pepíka od sousedů, který odvážně šplhal na vysoký dub a skákal po hlavě z lávky do řeky. Jednou jsme šli s děvčaty na zalesněnou horu Hrad. Byla to dominanta v širokém okolí. Na jejím temeni byla triangulační věž, přesahující vrcholky mocných buků a jedlí. Pepík směle vylezl po čtyřech žebřících a volal na nás z plošinky na špičce. Holky se hihňaly a obdivovaly ho. Mezi nimi i Mařenka, k níž jsem plál spoře opětovanou láskou. Vylezl jsem první metry. Dřevo bylo ztrouchnivělé, některé příčky chyběly, jiné byly v půli zlomené, žádná neslibovala spolehlivou oporu. Strach mne zastavil a slezl jsem dolů. Styděl jsem se, ale přinutit k riskantnímu výstupu jsem se nedokázal.

Abych se vyléčil a nezadal si před vrstevníky chodil jsem po trámech nad mlatem ve stodole. Nejprve jen krůček, dva krůčky, ale postupně jsem obavu z výšky překonal.

Podobné pohnutky mne přivedly k boxu. Měl jsem nechuť k surovostem a rvačkám, ale v rohování jsem spatřoval sport, pěstní šerm v regulární podobě.

Znal jsem to ovšem jen z obrázkových časopisů. Skutečný zápas jsem nikdy neviděl, ani ve filmu ne, ba ani boxerské rukavice. Nadchlo mne pár romantických povídek z časopisu Ahoj a příběhy Jacka Londona. Vzbudily ve mně představu, že box je ta pravá cesta, po níž se stanu opravdovým mužem.

Ze sportovního časopisu jsem si vystříhl fotografii profesionálního mistra světa všech vah, „čokoládového“ Joe Louise. Široká ramena a mocné paže, štíhlé boky a svalnaté nohy. V baletním postoji na špičkách se tyčil nad soupeřem, který se poroučel na podlahu ringu. Tenhle obrázek jsem viděl před očima, když jsem si pověsil na trám pytel vycpaný pískem a pilinami a sveřepě do něj bušil. Přečetl jsem si denní tréninkový program mistra světa, běhal jsem, štípal dříví a tloukl do pytle, až se z pilin prášilo.

Když mi bylo patnáct let, někdo mi poradil, abych to zkusil v rohovnickém klubu v Písku. Dnes mohu jen stěží pochopit, jak jsem dokázal překonávat překážky, které byly tenkrát s mou účastí na dvou večerech týdně v ČASK Písek spojeny. Pracoval jsem v lese pod hradem Helfenburk. Na nádraží do Bavorova to bylo asi půldruhé hodiny cesty. Do Písku se dvakrát přestupovalo. Večer po tréninku jsem se vrátit nestačil a přespával jsem v laciném hotelu „U kola“. Ráno, ještě za tmy jsem pospíchal na první vlak. Po více než hodinové jízdě jsem nastoupil menší maratón do několikakilometrového kopce, abych byl se začátkem pracovní doby v hájovně pod Helfenburkem.

Při mém prvním tréninku jsem prodělal zkoušku, která se v té době v boxerských klubech praktikovala. Oblékli mi rukavice a postavili proti zkušenému borci. Měl ověřit, zda nejsem pápěrka a nezaleknu se ran. Splnil to velice svědomitě. Příští dny se lidé neubránili smíchu, sotva mne spatřili. Vypadal jsem jako poštípaný od včel a vymalovaný na modro. Nesl jsem to s pocitem hrdosti. Připadalo mi to jako mužné tetování. Modřiny nebyly zdaleka poslední, ale od sportu celých mužů mne - sotva polovičního - neodradily.

Moje podmínky pro pravidelnou návštěvu klubu se zlepšily, když jsem začal pracovat pár kilometrů od Písku.

Po několika měsících cvičení mne čekalo první veřejné vystoupení. V ringu postaveném v sokolovně se střetli dvě jihočeští rivalové, ČASK Písek a SK Strakonice. Trénoval jsem svědomitě. Práce v lese posilovala dech a vytrvalost, sekera a pila zpevňovaly paže.

Poslední hodiny před zápasem neměly konce. Čekání v šatnách, vážení, zběžná lékařská prohlídka, souboje předcházejících dvojic, to vše se vleкло do nekonečna. Zkušenější kamarádi a důležití činovníci, kterých se tu hemžilo víc než borců, radili nepřihlížet k jiným bojům před vlastním vystoupením. Prý to znervózňuje, Mohlo něco mou nervozitu ještě zvýšit?

Kupodivu mne uklidnilo, když jsem přešel provazy a ocitl se konečně ve čtverci zápasíště. S pýchou jsem vyslechl své jméno z amplionu a připadal jsem si jako

veliký gladiátor.

In Weltergewicht tritt an - Ve váze welterové nastupuje..." Všechno se tenkrát muselo hlásit dvojjazyčně a německy na prvním místě. Mým soupeřem byl Lipšan ze Strakonice. Byl to štíhlý snědý atlet, jednadvacetiletý, tedy o pět let starší než já. Kdosi mi pošuškal, že kouří, abych si šetřil síly na třetí kolo, kdy bude u konce s dechem.

Představování bylo spojeno ještě s jednou příhodou. Bylo pravidlem, že se borec obrátil postupně ke čtyřem stranám sálu a pozdravil diváky zdviženou paže. Nikdy jsem neslyšel, že by se o tom zvláště hovořilo a bral jsem to jako nevinný úzus. Přátelsky jsem do čtyř stran pokynul, asi tak, jako když máváme známým z vlaku. Později mne Honza Hrach, protektorátní mistr v muší váze, po straně napomenul: „Vole, nedělej si z toho srandu, moh bys mít malér.“ Teprve pak jsem pochopil, že to má borec pozdravit fanoušky a fanynky čtyřnásobným árijským pozdravem, lidově řečeno „hajlováním.“

První pocity v ringu byly nezapomenutelné. V sále se zhaslo a ostré světlo vymezilo jen čtverec mezi provazy. Všechno ostatní se mi propadlo v nebytí. Středem světa se staly oči soupeře. Zrcadlily se v nich jeho duševní pochody a každý záměr zlomek vteřiny předem. Oči prozradily každý úder dřív, než rukavice. Plály v nich emoce. První okamžiky zápasu mi připomínaly méně sport a spíše živočišné nepřátelství. Jako bychom na chvíli vystoupili z pravidel tisícileté lidské kultury a civilizace a ocitli se, dva primitivní tvorové, tváří v tvář, vydání jeden druhému na milost a nemilost. V tomhle byl mezi tréninkem a utkáním v ringu hluboký rozdíl. I když jsme se při cvičení nešetřili a někdy jsme se navzájem pořádně zřídili, nikdy v tom nechyběl duch kamarádství. Tady po něm nebylo ani potuchy. V soupeřových očích jsem četl strach a nenávisť. Nepochybuji, že ani já jsem na něho v té chvíli nepohlížel jinak. Byli jsme oba jako šelmy, jež se bytostně ohrožují.

Výraz tváří a pohledy přihlížejících z prvních řad, na něž dopadal odlesk světla ringového reflektoru, pocit odcizení zesiloval. Fandové dokáží propadnout emocím skoro u každého sportu, ale tady do toho byla přimíšena i vyložená surovost. Ani se mi nechce opakovat úryvky výkřiků a povzbuzování, jež měly do sportovního fair play daleko. Na balkoně povykovala skupina německých vojáků. Jejich hrdelní němčina občas vynikala nad hladinu všeobecného rámusu. Vřava v sále byla zvláště ohlušující ve chvílích, kdy jsme se se soupeřem bezprostředně střetli a docházelo po několik vteřin k výměně ran,.

Po prvních úderech jsem si uvědomil, že nevnímám bolest. Člověk se proměňuje v jakési odosobněné Já. Sleduje děj jako by byl vnější pozorovatel. Registruje zásahy - dal, dostal. Kalkuluje, rozhoduje se. Ústup, výpad, úder, kryt, únik stranou.

Soupeř byl útočný. Měl dlouhé ruce a snažil se umístit rozmáchlé těžké háky.

Levý, pravý. Občas se vrhal bez velké taktiky kupředu a bil a bil. Většinou se smršťvalila jen na mé rukavice. Kryl jsem si pravou rukou obličej, loktem žaludek a přímými údery levačkou jsem zasahoval jeho tvář a nápor zastavoval. Zkušený zápasník by hned připojil tvrdou ránu pravačkou, ale natolik jsem ještě zkušený a trénovaný nebyl. Stáhl jsem se do krytu a šetřil síly. Však ve třetím kole... sliboval jsem si.

O přestávce mi sekundanti v rohu radili, abych víc útočil. Levými direkty sice boduji, ale soupeř získává větší aktivitou a útočností.

Přestávka byla bolestně krátká. Chtělo se mi ještě oddechnout, zmírnit bouřlivý úprk srdce, nabrat plné plíce vzduchu. Ozval se ale znovu gong a boxerská morálka žádala neopozdit se za soupeřem do středu ringu a nedopustit, aby se první střetnutí odehrálo o krok blíž k vlastnímu rohu.

Snažil jsem se respektovat rady sekundantů. Sledovali zápas s přehledem a byli sami zkušené boxeři. Útočil jsem. Měl jsem na to osobitý trik, který se mi v tréninku osvědčoval. Boj sestává z kratších či delších srážek a mezi nimi je chvilka relativního oddechu. Není v lidských silách vydržet po celé kolo zápasu bez ustání rozdávat rány. Soupeři od sebe odskočí, krouží, okukují se, naznačují výpad, hledají na těle protivníka nechráněné místo. V okamžiku, kdy končí série ran a rivalové přecházejí do chvilkové pasivity, nastává zlomek vteřiny uvolnění a nervový útlum. Tenhle moment jsem využíval k nečekanému výpadu. Protivník zpravidla zareagoval s nepatrným zpožděním a to slibovalo výhodu.

Druhé kolo bylo z obou stran bojovnější a dramatičtější. Přidal jsem na ofenzivnosti, ale chvílemi to bylo na úkor opatrnosti. Kryt už nebyl tak bezpečný a soupeřovy údery se nemíjely účinkem. Protivník se už nevrhal kupředu bezhlavě. Měl také sekundanty, kteří mu poradili. Pohyboval se s větší rozvahou, uvážlivěji, vedl rány z klidnější, vyrovnanější polohy a měly větší razanci. Některé bylo cítit. Jako když člověk padne při bruslení na led a mozek ošklivě zabrní.

V jednom okamžiku mi uklouzla noha a dopadl jsem rukavicí na napjatou kůži ringu. Soupeř byl v ráži a nebral ohled. Bil pěstmi dál a dokonce si mne kolenem zvedl. Vymyká se to pravidlům regulárního boje, ale v rozohnění se takové věci stávají. Někdy bezděčně, jindy úmyslně.

K nedovoleným ranám patří úder hlavou. Dochází k němu nejnáze, když jsou boxeři v klinči, v těsném závěsu. Laik ho sotva postřehne a někdy unikne i soudci. Mezi nedopatřením a záměrem je těžké nalézt přesnou hranici. Šermující paže se proplétaly a chytali jsme se do objetí, jež nepramenilo ze vzájemných sympatií. Právě v takové chvíli jsem ucítil, jak tvrdou má protivník hlavu. Odnesly to rty. Tehdy se ještě nepoužívaly povinně zubní chrániče. Rozbité rty se nepovažovaly za nic mimořádného. K tomuhle druhu sportu patřily. Sotva se stačily zahojit od jednoho tréninku do druhého.

Konečně tu bylo třetí a poslední kolo. Sil ubývalo. Nevím, zda protivník opravdu

kouřil, ale měli jsme toho už dost oba. Nováčkovské kolo trvalo jen dvě minuty. Šest minut zápasu s dvěmi minutovými přestávkami, co to je? Zdá se to být maličkost. Ale těch šest minut nemá konce. Každý nerv je jako struna, napjatá do krajnosti.

Je to dramatický kus života, který se každou podrobností nezapomenutelně vrývá do paměti. Zvláště první zápas s cizím soupeřem. Co všechno člověk v tom nekonečném vodopádu okamžiků procítil a promyslel.

Znal jsem vynikajícího rohovníka s báječnou fyzickou dispozicí, který udržoval vzornou životosprávu a přece onemocněl žaludečními vředy. Příčina? Nervové vypětí z utkání v ringu. Domníval jsem se, že nervozita před zápasem je dětská nemoc nováčků. V životopisném vyprávění famózního mistra světa všech vah Mohameda Aliho jsem se dočetl, že prožíval mimořádné „nervy“ před i během každého utkání, i když jich absolvoval na sta.

Poslední kolo nebývá nic slavného a náš zápas netvořil ani v tomto ohledu výjimku. Oba jsme toho měli - jak se říká - plné zuby. Organismus trpěl deficitem kyslíku. Svalstvo bylo ochablé, reakce zpomalené, tanec na nohou, vytrénovaných švihadly se měnil v nejisté kroky. Rány vypadaly hrozivě, byly vedeny s velikým rozmachem, ale důraz už nebyl valný. Jeden i druhý jsme se pokoušeli zasadit rozhodující úder, ale byly to spíš pokusy zachytit prchající naději.

Viděl jsem, jak soupeři klesají unavené ruce, rukavice přestávaly chránit obličej a pohybovaly se pod pasem. To je ta pravá chvíle zasadit tvrdý zvedák, umínil jsem si a vrhl se celou vahou kupředu. Soupeř se odklonil a položil do provazů. Ty se s ním zhouply a vymrštily ho jako pérového paňáka. Tuhle ránu už vlastně nezasadily ani tak jeho svaly, jako spíš tětíva ringových, bílým obinadlem ovinutých provazů. Bylo to jako zásah kovářským perlíkem. Ke vší smůle ještě palcem rukavice do levého očního důlku.

Odskočil jsem, abych se vzpamatoval. Co se to se mnou dělo? Už jsem nestál proti jednomu soupeři, ale měl jsem proti sobě dva, tři, čtyři. Jako když složíte papír, vystřihnete obrys jedné figurky a papír rozvinete - soupeřů byl plný ring. Už tam nebyly tři řady provazů, ale okolo mne jediná bílá klec. Dvacet vteřin před koncem skončil zápas mým technickým k.o. Sekundanti tvrdili, že to byla smůla, měl prý jsem na body vyhráno. Asi mne chtěli utěšit.

Byla to opravdu ošklivá rána. Ležel jsem v prázdné šatně na lavici, hlava mne bolela. Všichni sledovali další utkání a nikdo se o mne nestaral. Stálo mne hodně vůle, abych se konečně zvedl, oblékl a vypoťácel na cestu domů. Domů znamenalo několik kilometrů nočním zasněženým lesem přes „Ameriku“ na „Flekačky“. Cesta, kterou jsem prošel bezpočtukrát a znal ji skoro popaměti, byla toho večera nekonečná. Lákalo mne to klesnout do závěje a o nic se nestarat, ať se děje co chce.

Ve studeném pokojíku jsem padl přes postel jako do vytoužené náruče. Ale

místo spánku mne obestřela jen pavučina potrháných mrákot, z nichž jsem co chvíli procital. Až když jsem vysmrkal hrst sražené krve, napětí ve spáncích a nad kořenem nosu povolilo a konečně jsem doopravdy usnul.

Lékař v příštích dnech konstatoval výron do očních svalů a lehčí otřes mozku. Pár dní jsem se nesměl předklánět a delší dobu jsem viděl všechno dvakrát.

První zápas jsem prohrál. Tehdy mne to mrzelo. S odstupem času jsem pochopil, že to hlavní nejsou vavříny a plakety, ale zkušenost kterou člověk získá. Několik minut mezi ringovými provazy je malým vzorkem a školou životního zápasu. Žádnou velikou díru do sportovního nebe jsem neudělal. Ani postavu, natož pak věhlas Joe Louise jsem nezískal. Přesto myslím, že ta špetka boxu s několika zápasy v ringu mi nebyla na škodu. Pomohla mi překlenout „telecí léta“ od patnácti do osmnácti a udělat první krůčky k samostatnému životnímu postoji.

Vstup do strany

Bezprostředně po osvobození, ještě v květnu 1945 svolal student Frantík Holeček v Chelčicích ustavující schůzi komunistické strany. Navazovalo to na pokrokové národní tradice hned ve dvojnásobném smyslu. Jednak se to konalo v rodišti Petra Chelčického, jednak mezi rodinou Holečků v Chelčicích a rodem spisovatele Josefa Holečka ve Stožicích, ve dvou vesnicích, vzdálených od sebe půl hodinky cesty, nebylo o spřízněnosti - zvláště co do vlastenectví - pochyb.

Referát nebyl dlouhý. O straně se toho ještě mnoho nevědělo - co se týká stanov, programu a tak, ale zároveň byla doba přímo nabitá informacemi a vědomím, co komunistická myšlenka znamená. Po porážce fašismu a znovunabytí svobody byla otázka komunistického hnutí a komunistické budoucnosti ústředním problémem celé společnosti. Frantík dlouho nemluvil, na dlouhé projevy ještě nebyli řečníci naučení a posluchači zvyklí, a zdvihl balík přihlášek. Šel mezi stoly a formuláře rozdával.

„Dvě.“ poručil jsem rozhodně, i když mně ještě chybělo pár týdnů do sedmnácti let. Otec, který seděl vedle, po mně šlehl podmračeným pohledem. Přivedl jsem ho do trapné situace. Ne kvůli mému stáří, kterému ještě do členství ve straně něco chybělo. Spíš proto, že jsem tím jeho samého postavil před dilema: podepsat, nebo odmítnout. Nebylo to pro něho lehké rozhodnutí. Za okupace ho Němci z práce vyhodili a užil si své. O vrstvě boháčů v republice, ani v mezinárodním měřítku neměl iluze. Nicméně byl přece jen před válkou a teď už zase lesní a správce městského velkostatku, úředník na solidním postu a komuniste, bolševici, to byl pojem, který si nelehko rovnal do nových měřítek. A teď ho ten pitomý šestnáctiletý kluk přivede do takové slepé uličky. Vlevo, vpravo sousedé slabikovali a vyplňovali, a on se styděl říci, že to nepodepíše a nechtěl se ani vymlouvat a vykručovat nějakým odkladem. Na to neměl povahu. A podepsat? Hleděl dole na přihlášce na místo pro podpis. On, „pán“, jak ho celá vesnice, dřevaři, ženské v lesní školce, kočí, pacholci a děvečky ve statku titulovali, a teď má být komuniste? Samo to slovo ho děsilo. Ale ten zpropadený kluk vedle něho už to vyplnil a netrpělivě ho pobízí. Před ním se táta nejvíce styděl. Za to, že by před vstupem mezi komunisty couvl. Kuře učí kohouta. Táta se za své váhání hanbí před ušatým frackem. Podepsal.

Jediný, kdo se kroutil byl pan farář. Jezuita. Na schůzi přišel. Kde byly jeho ovečky, tam nesměl chybět. Ani ne tak z lásky k nim, jako ze zvědavosti, co se to na jeho ovčím strojí. Ale podepsat přihlášku? „Ještě nemáme pokyny z diecése, ale jestli to bude dovoleno, budu první, kdo do komunistické strany vstoupí“. Je to lišáctví, ale má to i svou pozitivní stránku. Pobožné dušičky, které váhají, zda se mají mezi ty neznabohy přihlásit si ulehčeně oddechly. „Když tak uvažuje velebný pán, proč ne my - nám přece diecése nebrání.“

Já jsem se nerozmýšlel. Byl jsem už dávno rozhodnutý. O teorii jsem toho moc nevěděl, ale přesvědčoval mne život. Nejsilnější vliv na mne měla Rudá armáda. Hodně jsem se stýkal i s Američany, byli jsme na rozhraní obou okupačních pásem. Americký džíp pro mne občas přijel a odvezl mne boxovat s nějakým jejich armádním přeborníkem. Ale sovětčíky jsem měl rád pro jejich srdečnost a zanícené nepřátelství k nacistům. Sovětský svaz byl pro mne garancí, že se už německá okupace nikdy nevrátí. Přípomínka Mnichova byla varováním: Francie a Anglie nás nechaly v osudové chvíli Hitlerovi napospas.

Poslední dva roky války jsem pracoval v lese mezi dřevaři a to byla nejcennější praktická škola třídního uvědomění. Polední debaty u ohně nad bochníčkem chleba a lahví kozího mléka byly politické a světonázorové školení.

To byla moje výuka katechismu před stranickým biřmováním.

Překotné události pětačtyřicátého roku způsobily, že jsem vyplňoval přihlášku do strany ještě jednou. Ohromný nával lidí, kteří se do strany hlásili a nepočtený a nezkušený stranický aparát způsobovaly zádrhele v administrativě. Jezdil jsem už do Písku do lesnické školy a naše chelčické přihlášky stále nebyly vyřízené (Písek byl tehdy přechodně naše okresní město.) Frantík Holeček mne požádal, abych se na jejich osud na okresním výboru zeptal.

Sekretariát byl tehdy v historické budově na dolním náměstí. Panoval tam ruch jako na nádraží. Na můj dotaz mne poslali do vedlejší místnosti, abych se tam po přihláškách naší vesnice podíval. Prostorná světnice byla prázdná, přesněji řečeno - nebyl tam nábytek, ale celá podlaha byla pokryta stohy přihlášek. Kupu, patřící Chelčicím jsem nenašel, ale nemohl bych dát ruku do ohně za to, že tam nebyla. V moři papíru se mohla lehce schovat. Tak to asi také bylo, protože po čase vyšlo najevo, že jsem členem strany dvakrát. Jednou od května a jednou od prosince pětačtyřicátého roku.

Mezitím jsme se už přestěhovali do Vodňan a tak jsme zde podali přihlášky nové. Tentokrát už tatínek neměl pochybnosti, že do komunistické strany patří a spolu s námi se přihlásila i maminka.

Stranický život ve městě byl velmi intenzivní, Měli jsme schůzi každý týden, myslím, že to bylo vždycky ve středu. Konala se v hostinci Pod věží. Místnost bývala nabitá a my mladí jsme zpravidla stávali u dveří. Židle jsme nechávali starším a soudružkám. Už si nepamatuji, zda se zapisovala presence, ale dost pochybuji. Lidé přicházeli, aby se něco dověděli a ne, aby měli čárku za účast. Ani nečlenové strany se nepokládali za vetřelce. Žádné tajné pletky se tam neosnovaly.

Program byl pestrý. Po zahájení jsme my - dorost přednesli nějakou básničku, zatleskali nám a projednávaly se nové přihlášky. Nebylo to formální. Lidé se navzájem znali a bez dlouhého zdvihání rukou a udílení slova se „kádřovalo“. Někdy byly debaty o přijetí či nepřijetí dost vzrušené. Potom obyčejně předseda, nebo někdo z místního národního výboru informoval, o čem se tam za uplynulý týden

jednalo, jaké šarvátky tam probíhají a co se na příštích jednáních chystá. Zase k tomu bývala hromada dotazů a názorů. Představitel národního výboru si odnášel z diskuse neoficiální zmocnění podle zásady „hlas lidu hlas boží“. Posledním bodem a zlatým hřebem schůze byl referát. Někdy to byla teoretická přednáška, vystoupení hosta z vyššího stranického orgánu, beseda s vězni koncentračních táborů, se zahraničními vojáky, s partyzány.

Jak už jsem uvedl, program býval pestrý, ale nebylo to únavné. Nebylo zvykem dlouho řečnit. Kdo se o to pokoušel, tomu to lidé rychle překazili. Diskuse bývala živá a ke každému bodu. Kdo měl co na srdci, to měl i na jazyku. Zřídka to byla souvislá vystoupení, spíš věcné repliky. Docela pasivní posluchači byli výjimkou.

Na jedné z prvních schůzí jsem zažil druhé a pro mne vzrušující přijímání do strany. Byla oznámena přihláška otce, máti i moje. Vzal si slovo jeden muž z Pražáku, kde jsme před válkou na myslivně bydleli. Prohlásil, že otec je asociál a do strany nepatří. Proti matce a proti mně neměl námitky. Mně ani neznal. Stál právě dva kroky ode mne.

Poznámka na otcovu adresu mne mrzela, zvláště právě od tohoto člověka. Znal jsem dobře jeho osud. Početná rodina, měli snad na deset dětí, přišla do vesnice ze Slovenska nebo z Podkarpatské Rusi někdy na počátku okupace. Byli chudí jako kostelní myši. Muž začal pracovat v lese, ale nebyl dost fyzicky silný, ani zdravý a z výdělku stačil stěží rodinu uživit. Náš otec měl různé lidské nectnosti, ale nedostatek sociálního cítění mezi ně nepatřil. Hledal možnosti, jak ubohé rodině umožnit slušnější živobytí. Uvolnilo se místo pohodného - drnomistra - rasa, které už pár let vykonával místní rolník s nechutí. Byl rád, že se může nepříjemné povinnosti zbavit. Pro otce početné rodiny se našlo výnosnější místo, navíc i se slušným bydlením. Za války, kdy ras podepisoval stovky potvrzení o „uhynutí“ zvířat bylo to povolání krajně nebezpečné, ale rodina nouzí netrpěla. Pamatuji si ty děti, které v letech válečného nedostatku kvetly jako růžičky.

Tenhle muž prohlásil o otci, že je asociál.

Zdvihl jsem ruku. Vzpomněl jsem si, jak před válkou stávkovaly ženské ve vodňanské pletárně, pan továrník je vyhodil a otec celou partu proletářek vzal do lesa na práce. Nebyly to žádné puťky a hajný se jim raději na pasece vyhýbal. Panu továrníkovi se jejich protest nepodařilo zlomit a boj s ním vyhrály.

Když přišli Němci a zatkli komunisty Kindla a Brože, tatínek byl ještě správcem městského velkostatku a zařídil, aby jejich rodiny dostávaly mléko, brambory a obilí.

Uši mi červenaly, když jsem to koktal. Byl to vlastně můj první veřejný proslov. Lidé mne podpořili. Zvláště hlasitě se ozvaly soudružky, které se zúčastnily oné stávky v pletárně. Dvů Matoušové a jedna Matoušová byli 17. prosince 1945 přijati do KSČ.

V životě jsem se dopustil různých chyb a omylů, ale toho, že jsem se stal

členem Komunistické strany Československa jsem nikdy nelitoval.

Který hrdina není rozporný?

Kdo chce psát, nesmí se polekat protikladů, na které je skutečný život - ne papírová selanka - bohatý. Vymalovat člověka jako nudného, jednobarevného, schematického paňáka? Takoví lidé nebývají.

Narodil se rovnýma nohama do horních deseti tisíc (pokud může mít novorozeňátko nožičky rovné), do zámožné pražské patricijské rodiny. Otec byl vlivný advokát, který se na sklonku Rakousko-Uherska netajil češtvím a svobodomyšlností.

Chlapci daly dobré sudičky do povijánku všechno, co si mohl přát. Klubal se z něho jinoch krásné postavy, výrazné tváře, zvučného barytonu. A hlavně nadprůměrné inteligence a silné vůle. Žádnou hřivnu do hlíny nezahrabal a všechny dary od pánaboha čiperně šlechtil. Pilně studoval, pěstoval atletiku a nezanedbával ani něžné pohlaví. Když osud přenesl rodinu do idylického jihočeského městečka, našel zalíbení pro kouzlo přírody. Zamiloval si rybářské pruty a loveckou pušku. Zábavy mu skýtal radost a potěšení, ale nestávaly se vášní a nesvazovaly mu ruce.

Byl mladý bouřlivák, jak se na studenta sluší, ale zpoza romantických praporů neztrácel přehled o praktické situaci. Dovedl se přizpůsobit dobře. Nikoli jako úzkoprsý měšťáček, který ustrašeně obrací kabát. Spíš jako námořník, který využije obrat větru pootočením plachty k plavbě ve směru, který sleduje.

Po rozpadu Rakouska a vzniku Československé republiky byl upřímný a přesvědčený vlastenec. K tomu si odnesl předpoklady už z domova. Snažil se založit kariéru na přehledu o politických a světonázorových alternativách. Mnoho četl, ale hlavně pro poučení, méně pro zábavu. V jeho knihovně měla místo jak bible a talmud, tak spisy T.G.Masaryka, Šmeralův překlad Marxova Kapitálu i Mein Kampf Adolfa Hitlera.

Mnohostranná informovanost mu nesvítila do očí a neztěžovala rozhodování. Neztrácel čas a kul železo - podle známého přísloví. Protože pasát vál jednoznačně v siločárách agrární strany, vystupoval jako řečník agrárních táborů lidu. Když stanul v čele advokátní kanceláře, kterou převzal po otci, pomáhalo mu to získávat a vyhrávat prestižně a finančně zajímavé procesy. Jeho právnické zájmy sahaly daleko za hranice městečka a jeho jméno patřilo do elitní politické garnitury jižních Čech.

Jeho kariéra zaznamenala dvojí znak úspěchu. Pustil se do stavby vily, která neměla daleko do malého záměčku. Oženil se s ruskou krasavicí z bělogvardějské šlechtické rodiny, která po bolševické revoluci našla v Čechách útočiště. Její půvaby byly mocné a dostatečně lákavé, takže nebyl důvod manžela podezřívát, že spekuluje, co by mu padlo do klína, kdyby se jeho ženě vrátil ztracený majetek.

Nejošemetnější doba pro něho nastala s nacistickou okupací a protektorátem.

Ocitl se ve složitém dilematu. Aby udržel advokátní praxi a proplul slalomem nástrah gestapa, aby mohl před kolaborantskými soudy obhajovat své klienty a neuvolnil Damoklův meč, který visel nad hlavou každého příslušníka české inteligence, to si žádalo být u nacistických bonzů dobře zapsán. Na druhé straně nebyl naivní a věděl, že nacistické panství není na věky a že po jeho pádu se bude každé bratříčkování s Němci přísně posuzovat. Dělal, co bylo v jeho silách, aby proplul mezi Skyllou a Charybdou. Jak dalece se mu to podařilo či nepodařilo, o tom panovalo po řadu poválečných let různé mínění.

S osvobozením se směr pasátu v zemi obrátil. Pro někdejší táborové řečníky agrární strany to kvetoucí pšeničku neslibovalo. Pan doktor neztrácel nervy. Nebylo jeho zvykem ronit slzy nad rozlitym mlékem, lepit střepy rozbitého džbánu či litovat, že propadla lichá sázka na zchromlého koně. Jako zdatný námořník přehodil ráhno plachty a obrátil kormidlo. Připravoval projevy na komunistických schůzích s nemenší mírou rutiny, než dříve na agrárních. Řečnil znamenitě, mnoho znal a dovedl zahrát na správnou psychologickou strunu.

Zdvihla se proti němu vlna výhrad, obvinění a obžalob. Mnohým komunistům vadil jeho sociální původ a agrární minulost. Hlavním předmětem kritiky byla kolaborace s nacisty. Nic trestného se ale neprokázalo a nařčení byla všeobecná a mlhavá. Napomáhalo mu, že proti němu útočily hlavně protikomunistické kruhy. Jeho argumentace a ne neopodstatněná byla: Kdybych se dal k nim, nic z toho, co mi vytýkají, by jim nevadilo. Dští proti mně síru ne proto, že bych se byl opravdu dopustil kolaborace, ale proto, že jsem vstoupil do komunistické strany a hájím její politiku.

Angažoval se velmi aktivně. Nejen přesvědčivě hovořil. Měl v prvních poválečných měsících jedno z mála aut ve městě a rozvážel ochotně komunistické referenty po okrese. Využíval právnické znalosti při formulování návrhů a dokumentů. Pro soudruhy, kteří měli potíže s písemnostmi a s přípravou vystoupení, se stával nepostradatelný. Vypadalo to, že prostřednictvím některých předválečných, ale ne dost vyspělých komunistů, které si službičkami zavazoval, protlačuje vlastní zájmy. Přes všechny otazníky a výhrady jeho autorita ve stranických kruzích rostla a stoupal stále výš.

Jedna lidová moudrost říká, že člověk s máslem na hlavě nemá vylézat na slunce. Ať už bylo máslo našeho advokáta faktické nebo problematické, čím víc byl veřejnosti na očích, tím víc lidí to provokovalo. A nebyli to jen zarytí antikomunisté. I členové strany si kladli otázku, zda právě on je nejvhodnější ve funkcích.

Bylo to na prahu padesátých let a od jedné krajnosti ke druhé nebylo daleko. Místo toho, aby se věci uvedly do rozumných kolejí, aby se záslužná aktivita soudruha X ocenila a záporné stránky pojaly jako limity pro jeho postavení, sáhlo se k novému extrému. Byl vyloučen ze strany i z advokátní činnosti. Jediné zaměstnání, které našel, byla nádeničina v cihelně. Pro takovou zdrcující ránu

ovšem rozumné důvody nebyly. I kdyby se jeho původ chápal jako „buržoazní“, což bylo značně problematické, i když jeho agrární politická angažovanost byla nesporná ale protektorátní kolaborace naopak otázka, všechno dohromady to neodpovídalo přísnosti postihu. Vyloučení ze strany proběhlo podle vnitrostranických regulí, ale zákaz advokátní praxe se neopíral o žádné zákonné rozhodnutí. Kde nebyl soud, nemohl se ani obhájce z povolání obhájit. I kdyby desetkrát upadl v podezření, že se angažoval z kariérismu, bezprávné jednání si nezasloužil.

Pod takovou drtivou lavinou by se i silná povaha zhroutila. Z výsluní funkcí, kariéry a prestiže byl svržen do očištění, o jakém se mu ani v nejhorší fantazii nezdálo. Nicméně právě nyní dokázal sílu charakteru. Zůstaneme-li u alegorie s námořníkem, bouře mu rozervalá plachtu. Vztyčil novou a rozběhl člun proti nepřejícímu vlnobití. Ačkoli překročil padesátku, pustil se na zcela novou, nikdy do té doby nevyzkoušenou stezku.

Pohroužil se do archivů, vydoloval historické údaje a napsal román. Že nedosáhl úrovně Lva Nikolajeviče Tolstého, Viktora Huga či Aloise Jiráska? Na opožděnou prvotinu byla kvalita slušná. Dočkala se druhého a třetího vydání. A jestliže toto dílo mělo kromě svěžesti některé nedostatky začátečnické práce, druhý a třetí a pátý román svědčily o tom, že se dokázal učit a dosahovat vyšší úroveň, i když překročil šedesátku, sedmdesátku a osmdesátku.

V roce 1978 dostal literární cenu k třicátému výročí Vítězného února. Byl už skoro dvacet let stranicky rehabilitován, ale literární ocenění právě k únorovému výročí bylo víc než výmluvné (patrně i omluvné). Napadly ho nad tím patrně různé myšlenky. Asi i že nebýt křivdy v padesátých létech, nebyl by se tak důstojně zařadil do české literatury. O to ovšem nebyla vina původců oné svévole menší.

Netvrdím, že jsem tu vymaloval portrét člověka věrně a podrobně do poslední pihy. Použil jsem skutečnou postavu jako literární typ, na němž se odráží mnohé stránky doby. Byla to v každém případě zajímavá osobnost. Nebyla čistá jako lilie. Žádný stonek révy se nepne vzhůru rovně jako telegrafní tyč. Od kladných hrdinů, pokud je tak někdo vymaluje, čpí v nose.

Neopeřený

Každá doba má svou neopakovatelnou společenskou atmosféru. Ta ovlivňuje myšlení, citění a jednání lidí. Po letech není lehké vrátit se do postavení těch, kdo žili v jiných podmínkách a pochopit jejich postoje a počínání.

Moje generace nastupovala životní dráhu s letmým startem. Agónie a rozpad první republiky, okupace a válka, totální nasazení a konečně osvobození a mnoho změn ve všem všudy. Přes svízele a trampoty to mělo i dobrou stránku. Odnaučili jsme se držet máminy sukně.

Ani po skončení okupace to nebyl rázem samý med. Připadalo nám to ve srovnání s nedávnou minulostí jako rajska zahrada, ale k normálním poměrům bylo ještě daleko. Přídělový systém. Nejen potraviny na lístky, ale každá košile, plášť na kolo jen na body anebo na zvláštní poukaz. Peníze byly takřka něčím „navíc“. Kromě toho zkušenosti z let po první světové válce napovídaly, že brzy přijde měnová reforma a co pak s protektorátními potištěnými papíry?

Nezvykli jsme si ještě na velké požadavky ani v jídle, ani v oblékání, ani ve vybavení bytů, ani v cestování. Poměry jsme nepoměřovali tím, co ještě nemáme. Působila nám radost každá maličkost, která se objevila poprvé po šesti, po sedmi, po kolika letech. Dokázalo nás potěšit třeba už to, že jsme si mohli zazpívat vlasteneckou písničku, což bylo za Němců trestné. Rýži, kávu, banány si naše generace pamatovala z předválečných dob jen mlhavě. Nezačínali jsme postoj prasátka na krmníku: sypte nám ještě tohle a támhleto a hezky rychle. Měli jsme až zidealizovanou představu, že všechno závisí na nás, jak si to vytvoříme a získáme.

Neviděli jsme nic špatného na tom, když člověk hledal nejlépe placené místo, když usiloval o zisk v řemesle a v obchodě, ale za stejně přirozenou jsme pokládali dobrovolnou práci ke společnému užitku. Ne každý se hrnul do neplacených pracovních brigád, ale bylo takových lidí mnoho jak mezi mladými, tak i staršími. Upravovali jsme zpustlé ulice, sázeli stromky, zřizovali dětem hřiště, bourali staré barabizny. Působilo nám radost už to, že neděláme pro Němce, že nad námi nestojí „werkschutz“, že si můžeme zvolit, která práce se nám líbí a která ne.

Hned první podzim po válce jsem začal chodit do lesnické školy v Písku, ale volné chvíle jsem věnoval vedlejším zaměstnáním. Přes zimní prázdniny jsem se vrátil do lesa a porážel dříví. Počátkem léta jsem trhal u sadařů třešně. V době letních prázdnin jsem na vodňanském městském statku sekal polehlé obilí a obsekával pole, aby se do nich dalo zajet samovazem.

Neznamená to, že jsem nechodil do školy rád. Po dvouleté přestávce jsem si jí vážil. Teorie mi ojasňovala řadu otázek, o které jsem prve v praxi klopytal. Potěšení mi působily i takové prosté věci, jako pohled ze školní škamny na déšť za okny, když jsem seděl v suchu, neteklo mi za krk, nečvachtala mi voda ve věčně dřevavých válečných botách a neklouzalo mi v dlani mokré topůrko sekery. V přístupu ke

studiu byl jistý rozdíl mezi námi, kteří jsme trochu přičichli ke skutečnému životu a těmi, kdo přišli rovnou z jedné školy do druhé.

Zahájení druhého školního roku na podzim 1946 bylo odloženo. Můj ročník byl nasazen na tři měsíce na výpomoc do zemědělství. Nepokládali jsme to za něco zvlášť překvapivého, či dokonce pohoršujícího. Že se zájem jednotlivce podřizuje zájmu celku jsme považovali víceméně za samozřejmé.

Našel jsem si místo u pana Koláře v Rakovníku. Hospodařil na stohektarovém statku a právě mu odešel kočí do Pohraničí.

Byl to zvláštní a zajímavý člověk. Původním povoláním bankovní úředník. Jako ruský legionář měl do důchodu započítán několiknásobek válečných let a tak odešel do penze ještě v plné síle. Uskutečnil svůj životní sen a pustil se do sedlačiny. Pronajal si hospodářství od v té době známé chemické firmy „Otta mýdlo z Rakovníka.“ Nevím, kdy jeho láska k půdě počala, ale léta, která strávil jako válečný zajatec na ruské vesnici, na to nebyla bez vlivu. Stal se stoupencem idejí tolstojovství. Něco z toho se ohráželo i v jeho zevnějšku.

Veliký, robustní, s masitým, trochu podmračeným obličejem ale vlídnýma očima, chodil celý rok v ošumělé pracovní haleně a gumových holinkách. Dlouhé ruce s tvrdými mozoly mu visely těžce podél boků. Od rozednění do soumraku se pohyboval na polích a po lukách, ve stáji, v chlévě a ve stodole. Choval se s úctou ke všem prostým lidem, k čeledínům a děvečkám, k sezónním dělníkům a ženám na poli. Nebyla to samozřejmost a lišil se tím od ostatních statkářů a sedláků. Nepěstoval zvláštní přátelství ve stavovských kruzích a šel vlastní cestou. Přesto, anebo právě proto se těšil ve městě vážnosti a oblibě.

Osobitými manýry byl poněkud naštíru i s vlastní manželkou. Ne že by se hádali a nevražili na sebe. Jeho žena byla ze zámožné měšťanské rodiny, provdala se za bankovního úředníka a těžce se smiřovala s tím, že se jí proměnil v zaprášeného sedláka, provoněného chlévem. Nebyl ochoten pěstovat její společenské styky. Za několik měsíců, které jsem u něho strávil, jsem ho nikdy nespatriil ve společenském obleku. Neznamená to, že žil jako venkovský balík.

Večery trávil v knihovně, která byla od podlahy ke stropu plna literatury, vybrané se znalostí a vkusem v několika jazycích. Důstojné místo zaujímala ruská klasika, zčásti přivezená z legií, tištěná ještě podle staré gramatiky.

Neměl rád revoluci a bolševiky, ale byl zanícený rusofil. Když poznal, že ve mně nachází vděčného posluchače, vyprávěl mi cestou na pole své zážitky z ruského venkova. Žil několik let na vesnici, sžil se s prostředím a zamiloval si je. Půjčil mi několik knih v ruštině, které v té době byly u nás ještě dost vzácné. Kromě jiného Turgeněvovy Lovcovy zápisky a několik svazků Lermontovových veršů. Netajil se obavou, aby vzácné knihy v mém nepřilíš kulturním prostředí neutrpěly. Připomínám si atmosféru podzimního večera, kdy jsem četl a prožíval romantiku „Démona“ pod smutečnými vrbami na opuštěném rakovnickém koupališti. Pokoušel jsem se své

rozpoložení vyjádřit vlastními neotesanými verši.

Pokud jde o obavu pana Koláře, abych unikátní literaturu nepoškodil, zacházel jsem s ní šetrně. Úroveň mého bydlení byla ovšem taková, jaké se mi dostalo. Měl jsem železnou postel a židli v komůrce nad schody do obytného stavení. Kamna zde nebyla a když se můj pobyt prodloužil až do ledna, bylo to citelné. V místnosti byly pytle obilí, rezervní postroje, chomouty a sedlo. Jestliže to srovnám s úrovní bydlení čeledínů na Vodňansku, jak jsem je znal, byl to lepší průměr.

Jinak jsem žil u Kolářů spíš jako známý na návštěvě, než jako kočí. Jedl jsem s nimi u společného stolu, v ničem jsem se necítil ošizený, odstrčený, nebo dokonce poníženy. S jejich synem Rád'ou, který byl o několik let starší a studoval na akademii výtvarných umění v Praze, jsme byli přátelé.

Když jsem ke Kolářům přišel, už jsem leccos z práce v zemědělství znal. Vyrůstal jsem na venkově a za války jsem občas pomáhal u sedláků, abych se najedl a nějaký proviant přinesl domů. Teď jsem se však musel mnohému teprve učit. Vysoké učení představovala kovárna.

Ve Sviněticích byla něco jako společenské středisko. Často jsme tam přihlíželi, trumfovali se v siláckých kouscích a překáželi. Teď jsem jel okovat koně ke kováři poprvé. Přiznám se, že jsem se na to těšil asi jako k zubaři. Kromě toho můj kůň Bento, kterého jsem přiváděl, měl nejhorší pověst.

Kovář byl svérázná rakovnická postava. Malý, kulatý, známý silák a neméně pověstný prost'ák. Jedinou větu nepustil přes rty bez št'avnatého výrazu. Za jeho strojeným hulvátstvím se skrývala srdečnost a vysoká úroveň řemeslného umění. Koval koně na frontě po celou první světovou válku a dokázal by snad zavázat na uzel nohu i té nejdivočejší a nejzkaženější vojenské hajtře.

Když mne uviděl, změřil si mě pochybovačně od hlavy k patě a zeptal se:

Ty chceš držet Bentovi nohu?" Byla to venkoncem hloupá otázka. Cožpak někdo jezdí do kovárny jen tak na kus řeči? Byla však pochopitelná, když se uváží renomé, jakému se Bento těšil. Mne provázela kromě zoufalé odvahy jen mlhavá představa, co mne očekává. Kovář dokázal nejen ohýbat za studena podkovy, ale byl také životem školený psycholog a rychle si mne přečetl. Nepojal úmysl na můj účet se pobavit, jak se to v kovárně často děje, ale vzal mne do rukou jako nejtátovější táta.

S předníma nohama koně to celkem šlo a něco jsem se na tom naučil. Mistr mi ukázal, jak přistoupit koni k zadní noze zepředu těsně podél boku, uchopit ji pevně za členek, za živého boha nepustit, natáhnout co nejdál dozadu a trochu stranou a podepřít si ji o stehno nad kolenem. Hlavní vtíp byl v tom, odtáhnout koni nohu tak, aby byla napjatá a poněkud na bok. Váha zvířete byla částečně přenesena na mne, bylo vyvedeno z rovnováhy a nemohlo nečekaně kopnout. Lehce se to řekne, ale držte na sobě pár metrů koniny a ještě k tomu, když se začne žhavou podkovou roh kopyta škvířit a kůň se plaší. Byl jsem sice pořádně zpocený, i když

byl studený podzimní den, ale Bento byl na všechny čtyři okovaný. Ani nebylo potřebí volat tovaryše, aby to vzal za mne. Měl jsem z toho velikou radost a ujížděl jsem domů jak César za triumfálního pochodu po vítězství v Galii. Upřímně řečeno, měl na tom větší zásluhu kovář, než já.

Taková hodina, dvě v kovárně naučí člověka skromnosti. Přiblíží se mu až k nosu poučení, že každá práce je svého druhu umění. I když vypadá na pohled prostá a snadná, její jednoduchost je složena z řady náročných drobností. Jen když je dovedná ruka správně a v náležitém rytmu rozehraje, je z toho ta jednoduchá a utěšená podívaná. Lidově se tomu říká fortel. Tak to v kovárně v mých osmnácti letech kovalo i mne.

Nedalo mi mnoho práce a přišel jsem na to, že se cesta do kovárny dá spojit ještě s něčím příjemnějším, než je jen vzpírání Bentových metrů a vystavování nebezpečí zubní skloviny. Kovárna byla pár kroků od staré tradiční budovy reálky, stojící v cípu náměstí naproti kostelu. Ve druhém poschodí v oktávě tam bylo to, kvůli čemu jsem zvolil za své zemědělské působiště právě tohle město.

Vykalkuloval jsem si čas přestávky a přiharcoval horní ulicí tryskem ke škole. Stakato koňských podkov se mezi domy rozléhalo. Pod okny školy jsem valachovi přitáhl uzdu. Vzepjal se, zatancoval po zadních nohou, zaržal, párkrát uraženě vyhodil zadkem, zabubnoval po dlažebních kostkách. To bylo právě to štandrlé pod okny oktávy, které jsem si přál. Okna se otvírala a já jako Romeo jsem posílal Julii letmé pozdravy. Nebylo to sice pod balkonem, ani při měsíčku, ale mělo to početnější publikum a o to mé ješitnosti šlo. Ani Julii nebylo něco takového proti mysli.

Jezdil jsem po městě i za městem celkem v pohodě. Svážel jsem z polí brambory a řepu a sezónní dělníci a babky mne vítali a provázeli přátelským pošťuchováním a žerty. Netušil jsem, že někomu hýbu žlučí. Ujížděl jsem s prázdným vozem s kopce u cihelny, když mi zastoupil cestu kočí, který vezl řepu ze sousedního pole. Postavil se úmyslně tak, že jsme se nemohli vyhnout. Vytáhl bič z „koutku“ vozu, výmluvně s ním potřásl v ruce a vyšel mi vstříc. Díval jsem se na něho nechápavě. Jediné, co mne napadlo - že jsem mu nešikovně zajel do cesty. Už jsem se chtěl omluvit, když tu spustil:

Tak ty nám budeš komplikovat život? Nedělej se pitomej. Dyť ty víš, vo co de. Tady vod cihelny se vobrací jakživu dvakrát za půldne a ty nám nebudeš zavádět žádný nový móresy. Tak ty budeš jako vozit tři fůry a my vypadáme jako flákači. Sedlák tě dává za příklad.“

Něco jsem koktal a v hlavě se mi to motalo. Ani mne nenapadlo, abych sledoval a počítal, kolikrát kdo odkud jezdí. Prostě jsem přepřahal a vozil. Nehonil jsem rekordy, ale neměl jsem ve zvyku práci si šetřit. Byl jsem teď něco jako hnida, stávkokaz, asociál? Tady jsou kočí, dělníci a já pomáhám sedlákům proti nim?

Nějak jsem se z toho vykroutil. I když jsem léta boxoval, neměl jsem nikdy chuť s někým se rvát. A vůbec už ne v situaci, kdy mi o nic nešlo. Nebylo vlastně co hájit, oč usilovat. Neurvalý mladý medvěd se posléze nechal uchlácholit. Vyhnuli jsme se a každý pokračoval svou cestou. Jezdil jsem dál tak, jako dosud. Neuměl jsem pracovat „napůl“. Dával jsem si pozor, abych se nepotkával v úvoze mimo třetí oči se svými kolegy. Oni asi pochopili, že jsem hloupý student, že mne za pár dní čert vezme a nechali mne být.

Jednou mne potkala vážnější nepříjemnost a tu jsem si způsobil dočista sám. Byl večer, krmil jsem koně a pospíchal, abych už byl, kam mne srdce táhlo. Potřeboval jsem naházet z půdy seno, ale žebřík si právě odnesly ženské, které krmily krávy. Nechtělo se mi čekat a vyškrábal jsem se na půdu, jak se dalo. Naházel jsem na dvůr kopici sena, shodil vidle a - co teď? Když to šlo bez žebříku nahoru, půjde to dolů snáz. Skočil jsem. Dostal jsem strašnou ránu do hlavy. Zůstal jsem na chvíli jako omráčený. Byl jsem zabořený do kupy sena a pomalu přicházel k sobě. Co se to stalo? Vidle? Ale ty jsem přece odhodil daleko, s jejich nebezpečím jsem počítal. Sáhl jsem si na čelo a na ruce ucítil lepkavé mokro. Když jsem se vzpamatoval, začal jsem pátrat. Nade mnou trčela asi dva metry nad zemí ze stropu prasečího chlívku, který uzavíral kout dvora, ocelová traverza. Byla dost vysoko, aby nikomu nepřekážela a tak se nenamáhali ji odříznout. Pořádný kus jí přečníval do dvora. Kupa shozeného sena a v podvečerním přitmě ji překryla. Měl jsem při vši smůle ještě z pekla štěstí. Kdybych na ni narazil ústy, nebo se na ni v letu pověsil bradou...hrůza pomyslet. Takhle to odnesla jen boule a roztržené čelo.

V kamenné nádrži ve stáji jsem si opláchl oko, zalité krví, abych viděl na práci a krmení jsem dokončil. Pak jsem se pochlubil hospodáři a šel k lékaři. Zazvonil jsem u starého vojenského doktora, který, podobně jako kovář, prodělal se svým řemeslem celou první světovou válku. Jeden ošetřoval nohy koním, druhý lidi. Lékař ohmatl ránu a sešil ji několika sponami. Bez dezinfekce před i po zákroku. Ještě cestou domů jsem si utíral s čela zbytky sena a ostrého senného prachu. Nevím, zda doktorovo radikální počínání bylo výrazem vysoké profesionality, nebo postoje k umazanému kočímu, který nestál za piplání. Rána se mi bez komplikací čistě a krásně vyhojila. Jizva tam sice zbyla, ale takové ozdoby si pořizovali němečtí buršáci úmyslně.

Bylo to také něco jako razítko, jako potvrzení, že jsem bral pomoc zemědělství doopravdy.

Čtyřnohé duše

V šestačtyřicátém roce na podzim byl náš ročník nasazen na tříměsíční výpomoc do zemědělství. Řekl jsem si, že spojím příjemné s užitečným a rozjel jsem se do Rakovníka, kde jsem měl v té době lásku. Lidé mi poradili, že pan Kolář „na Krétě“ , kterému odešel kočí do Pohraničí, shání pracanta.

„Co umíš?“ zeptal se mne.

„Všechno.“ odpověděl jsem, ne právě skromně.

„Bojíš se koní?“

„Ne.“ To jsem nelhal. Koně jsem měl rád.

U Čejků ve Sviněticích jsem se okolo koní rád motal, uměl jsem je poklízet, okšírovat, občas jsem s nimi jezdil. Teď jsem poprvé dostal pár koní na starost a měl jsem je na krku od rána do večera, den za dnem . Snažil jsem se dělat svou práci svědomitě a těšila mne. Pan Kolář byl spokojený.

Události však v mírných a poklidných kolejích dlouho nezůstaly. Na statku byly původně dva páry koní. Jeden běžných vlastností a kvalit, to byl ten, který jsem dostal já. Druhý byl známý celému městu. Tvořil jej překrásný, téměř černý hřebec , který neprošel ulicí, aby se za ním kde kdo neotočil.a stejně hezký hnědý valach Bento. Zatímco hřebec vypadal jako divokost sama, ale byl snadno zvládnutelný, Bento měl tu nejhorší pověst.

Když jsem na statek přišel, tenhle druhý pár byl prodaný do mlýna, kus cesty za městem. Během několika dní se ale mlynář - „pan otec“ objevil rozhořčený a pohmožděný.

„Pod'te si pro ty mrchy. Strčil sem je do maštale a přibouch za nima dveře. Ať se tam třeba pomlátí.Mně už k nim nikdo v životě nedostane.“

Ukázalo se, že došlo k dramatické události. Mlynář jel vláčet pole. Zapřáhl koně do bran a jak byl zvyklý, vzal do jedné ruky opratě a do druhé bič. To ale neměl. V té chvíli se vláčení změnilo v rodeo. Bič působil na Benta jako rozbuška. Vzdechem se blýskala kopyta, koně tancovaly v železných branách, „pan otec“, který měl ještě na neštěstí místo jedné nohy protézu, se válel v oranici. Jen zázrakem nedošlo k tragedii a mlynáři se podařilo koně z bran vypráhnout a zahrnat do stáje.

Pan Kolář koně přivedl. Co mu zbývalo? Hledal nového kupce. Hřebce vzápětí prodal do pivovaru, ale o Bentovi nechtěl nikdo ani slyšet. Po městě a okolí byl známý jak falešná pětka. Čerstvá historka pokopaného jednonohého mlynáře k tomu ještě přispěla.

Předcházelo tomu vyprávění, známé také po celém Rakovnicku, jak Bento „okšíroval“ kočího. Bylo běžné, že se kůň strojil ve stáji na stání. Nejprve se mu nasadil přes hlavu polštář a pak si člověk opřel těžký chomout o temeno hlavy, postavil se ke koni čelně a vysadil chomout ze své hlavy na krk zvířete. V dotyčné

historce to dopadlo opačně. Bento neměl dobrou náladu, sklopil uši a proti kočímu skočil. V tu chvíli sjel chomout kočímu na krk a ten prchal ze stáje před odvázaným nebezpečným zvířetem. K obveselení publika „okšírovaný“.

A s nabídkou tohoto dobráka teď přišel pan Kolář za mnou „na námluvy“.

„Bál by ses koně, vo kterým se říká, že je to zabiják, ale ve skutečnosti není tak zlej?“ začal oklikou. Věděl jsem, kam míří. Benta nikdo nechtěl a zůstal mu na krku. Pochopitelně, že jsem se bál. Ale kdo se v osmnácti přiznává rád k strachu? Polkl jsem, abych si srovnal hlas, zakroužil jsem pohledem po dvoře, nenašel jsem nic, co by mne spasilo, pohládl jsem hospodáři do očí a prohlásil hrdě, i když zdaleka ne podle pravdy: „Nebál.“

Pan Kolář si oddechl a já povzdechl. Blahé časy byly ty tam a nastaly mně dny plné napětí. Lepšího koně z mého dosavadního páru hospodář prodal a mně spároval dvě monstra. Kylián používal mocný zažloutlý chrup i k jinému účelu, než jen na seno a oves. Jestliže Bento nesměl bič ani vidět, Koliána jsem bez biče s ulomeným bičičštěm za opaskem ani nevyhřebelcoval, ani neustrojil,

S roztomilým Bentíčkem jsem zacházel jako se skleněnou ozdobou na vánoční stromeček. Byl jsem k němu laskavost sama. Ve stáji jsem se bál vejít na jeho stání zezadu, okolo jeho zadku. Přelézal jsem přes břevno z boku. Hřebelcování zadních nohou se podobalo svádění nepočaté panny. Aby neměl moc přebytečné energie, oves jsem tajně pašoval krmičce prasat. Pochopitelně pro prasata, ne pro ni,

Za nějaký čas jsme si s Bentem na sebe zvykli a měl jsem ho docela rád. Cítil jsem, že on mne také. Zdálo se, že ke mně získal důvěru. Nebyl vlastně zlý, ale byl to rozmazlený čtyřnohý aristokrat. Od mládí sloužil jako jezdecký kůň Kolářů syna Rádi. Teprve když Rád'a, pozdější národní umělec Radomír Kolář, odešel do Prahy na akademii, koníkovi blahé časy skončily a začali ho zapřahat. To cítil pod svou důstojnost a dával to s koňskou delikátností najevo.

Respektoval jsem ho a on se ke mně choval velkoryse. Nikdy po mně necvakl zuby, nikdy mne neuhodil hlavou, nekopl, nepřitiskl na hrození. Když jsem s ním poprvé přijel ke kováři, přišlo se celé osazenstvo podívat, jak bude ten študentík držet Bentovi zadní nohu. V neděli jsem s ním jezdil pod sedlem po rakovnických lesích. Ani se nesnažil přirazit mi koleno ke stromu.

Neříká se náhodou, že malér přichází, když ho nejméně čekáš. Sotva si lze vymyslet poklidnější práci, než vyvážení chlévské mrvy. Je to takové zaměstnání, které se zvolí, když už není nic naléhavějšího zapotřebí a koně ani člověk při tom nespíchají. Vezl jsem první forku na staré slehlé hnojiště na okraji louky za Rakovnickým potokem. Nechtělo se mi přehazovat hnůj vidlemi z vozu na hromadu a rozhodl jsem se, že na kupu vyjedu a náklad jednoduše shrnu. Hnojiště vypadalo bezpečně. Bylo sotva metr nebo něco málo přes metr vysoké, na bocích svažitě, povrch dešti a sluncem proměněný v pevný příkrov. Pořádně jsem se rozjel, koně na kupu vyběhli a vůz do poloviny délky za nimi. Pak to přišlo. Kopice ovětralého

hnoje nebyla tak pevná, jak vypadala. Přední kola naloženého vozu se začala propadat až po osy a ještě nebezpečněji se do měkké hmoty zapichovala ostrá koňská kopyta. Koně se polekali, začali se plašit. Bento, který byl zapřažen na pravé - „náruční“ straně se vrhl doleva, porazil Kyliána a teď mu tancoval mezi jeho vodorovně kmitajícíma nohama. Zoufalý obrázek. Bento dlouho netancoval, valem se bořil a za chvíli byl ve hnoji až po břicho.

Zíral jsem na to boží dopuštění a horečně přemýšlel, co si počít. Koně byli šíleně vyděšení. Z vyvalených očí jim zírala hrůza. Snažil jsem se je trochu zklidnit, i když bych byl naléhavě potřeboval, aby někdo uklidnil mne. Hladil jsem je po nozdrách, mluvil na ně nejkliďnějším hlasem, jakého jsem byl v tom rozčilení schopen. Je úžasné, jakou má v takový moment zvíře k lidskému tvorů důvěru. Pohlíželi na mne jako na svou spásu. Ztišili se. Přestali sebou zmítat a já jsem mohl přehlédnout situaci a uvažovat o řešení.

Nejprve jsem vypřáhl Benta a pokusil se ho vyvést z Kyliánových natažených nohou. Nebylo to snadné. Kůň zabořený hluboko do vazké hmoty se nemohl vyprostit jinak, než prudkými poryvy, střídavými pokusy o výskok předníma a zadníma nohama. A to se odehrávalo mezi nataženými křehkými Kyliánovými kostmi. Čekal jsem každý moment, kdy uslyším zlověstné zaprašění. Dopadlo to mimo očekávání šťastně. Bento nevyběhl, nevyšel, ale vypoťácel se pár kroků k potoku. Tam zůstal stát s pochýlenou hlavou. Byl to vůbec Bento? Takhle jsem ho neznal. Po celou dobu, co jsem se snažil vyprostit jeho kamaráda, stál a sledoval nás jako pokorná ovečka.

Situace byla nyní výhodnější o to, že už zvířatům nehrozilo polámání údů, které by mělo nutně vzápětí jejich utracení. S vypřažením Benta se však uvolnila Kaliánovi protiváha a sjel s boku hromady. Tělo měl níž nohy. Řetěz náojníku a postraňky byly napjaty jako struny. Po dlouhém zápolení se mi podařilo uvolnit váhu s rozporkami a ležícího koně vypřáhnout. Ležel ale stále s nohama na hromadě hnoje. Bylo potřebí, aby se obrátil z levého na pravý bok, pak by vyskočil snadno. Ale v tom překážel chomout. Jeho dřevěná kostra se zapříčila jako vzpěra. Kůň nemohl ani na jednu, ani na druhou stranu. Pokoušel jsem se mu pomoci. Pomáhal jsem mu za hlavu, za přední nohy, ale nic platné. Poslední řešení bylo páčit zadní nohu. To bylo ale veliké riziko. Aby se kůň obrátil, musel sebou švihnout a to se nemohlo obejít bez vymrštění zadních nohou. Pomáhat takovému manévru bylo stejně nezbytné, jako nebezpečné. Proběhlo to, jak jsem předvídal. Kopyta mi zasvištěla okolo uší, ale neškodně. Odnal to jen chomout, který se rozlomil.

Sházal jsem náklad z vozu, zapřáhl koně do jeho zádi a nešťastná příhoda bez dalších trampot skončila. Když jsem se panu Koláři pochlubil a řekl, že spravení chomoutu zaplatím, nevyčetl mi nic ani slovem, jen se na mne chvíli vyčítavě zahleděl a poznamenal:

Nic platit nebudeš“.

Věřím, že opravdový znalec by mohl napsat o koňské duši pojednání. Nikdy předtím ani potom jsem necítil mezi mými svěřenci a mnou tak silný a citlivý vztah, jako v těch dramatických okamžicích, které jsem vylíčil. Prožívali se mnou strach, vzhlíželi ke mně s nadějí v záchranu, sledovali, vnímali a spolupracovali při mých snahách a pokusech, Setřásli paniku, což mne nejvíc udivilo. Jako by uvažovali se mnou, chápali mne a spolupracovali. Jen slepý by neviděl nakonec jejich zjihlost a vděčnost.

Možná, že se mnou mnohý čtenář nebude souhlasit a pomyslí si, že zvířecí pocity příliš polidšťuji, že podsouvám do koňské kůže lidskou psychologii. Líčím to ale, věřte mi, poctivě. Tak se mi to opravdu jevilo. Mám spíš dojem, že někdy zvířata podceňujeme. A koně, nejsou-li vůbec nejrozumnější a nejcitlivější, pak mezi taková bezesporu patří.

Za Sirénou zisku

Když jsem na podzim v šestačtyřicátém roce pracoval v Rakovníku na statku pana Koláře, přičichl jsem také ke svodům podnikání. Zaleskla se přede mnou vidina peněz, o jakých se mi do té doby nesnilo. Bylo s tím spojeno riziko. Musel jsem investovat částku, kterou jsem neměl. Představovalo to práci, o které jsem měl jen vágní představu.

Oč šlo. Pan Kolář se rozhodl ukončit sklizní nájem statku a celé hospodářství rozprodat. V tom roce bylo v jižních Čechách suché léto a nedostatek píce pro dobytek. Otec se po skončení okupace vrátil do služby, z níž ho Němci exkomunikovali, a měl nyní kromě lesa na starosti ještě rybníkářství a komunální statek města Vodňan. Obrátil se na mne, zda by se na Rakovnicku nedalo získat nějaké seno.

Pan Kolář ochotně nabídl značné množství a za výhodnou cenu, ale měl podmínku. Žádal, abych koupil celou stodolu, všechno „jak to stojí a leží“ kromě zdí, trámů a střechy přirozeně. To skrývalo dvojí úskalí. Sena bylo větší množství, než o kolik měl otec zájem. Kromě toho byla ve stodole také sláma. Část byla kvalitní a dala se použít jako krmná, ale velký díl tvořila žitná a pšeničná, vhodná jen na podestýlku.

Mohl jsem si umýt ruce jak Pilát Pontský a posloužit jen jako prostředník při jednání mezi vodňanským velkostatkem a rakovnickým hospodářem. Zlákala mne vyhlídka na výnosný obchod a pustil jsem se na dobrodružnou cestu. Vzal jsem si transakci do vlastní režie. Bez koruny kapitálu a bez zkušeností. Jako brigádník u pana Koláře jsem dostával tisíc korun měsíčně, což později, po měnové reformě představovalo dvě stě korun. Teď jsem koupil na úvěr, na dluh celou stodolu a čekaly mne ještě výlohy, spojené s dopravou píce do Vodňan. Moje jediná, i když velmi problematická vstupní investice, kterou jsem do podniku měl, byla odvaha, hraničící na jednom konci s naivitou, na druhém s lehkomyšlností.

Rozdíl mezi cenou, jaká se platila za seno v jižních Čechách a jakou žádal pan Kolář byl slibný. Předběžný odhad nákladů sliboval slušný zisk. Větší množství sena a krmné slámy, než požadoval otec, nebyl problém. Když se ve Vodňanech rozkřiklo, že statek dováží krmení z Rakovníka, hrnuly se na mne požadavky. Rozjel jsem se po okolí a sháněl další zdroje.

Dovolte malé odbočení. Získal jsem vagón sena od zajímavého muže, který vlastnil nad městem mlýn. Pracoval s minimálním počtem pracovních sil, ale s více než desítkou elektrických strojů. Většinu jejich obsluhy zastal sám. Stavení, dvůr a hospodářské budovy málo připomínaly obvyklé vesnické prostředí, spíš čistě uklizenou a uspořádanou menší továrnu. Sám „pan otec“ byl v okolí známý aktivní komunista. Nevím, jaký byl jeho osud v příštích letech, když se začala uplatňovat mechanická „třídní“ hlediska.

Nejslabší místo v mém obchodě představovalo půl stodoly nekvalitní slámy. Zbavit se jí nebylo lehké. Proto si také pan Kolář vymínil, že musím koupit „stodolu jako celek.“ Hledal jsem usilovně řešení, ale zatím jsem se pustil s plnou vehemencí do hlavního úkolu- do expedice sena a krmné slámy do Vodňan.

Nejprve jsem se musel poradit, jak se taková doprava píce po železnici dělá. Nedocenitelnou službu mi prokázal důchodce od dráhy, kterého jsem získal jako pracovní sílu pro nakládání. Podle jeho rady jsem si vyjednal na železniční stanici postupné přistavení určitého typu vagónů, zajistil nakládací rampu, vypůjčil plachty a provazy na překrytí nákladu.

Našel jsem ještě dva další pomocníky a dohodl s nimi pracovní podmínky a výši odměny. Zvlášť jeden z nich byl rázovitý typ. Byl to asi padesátiletý invalida, který si přivydělával příležitostnou prací. Výdělek se u něho dlouho neohřál. Zčerstva ho spláchl hrdlem, aby ho o něj jeho sladká holubička nepřipravila. Asistoval při pohřbech, omýval a oblékal nebožtíky, dělal stafáž ve stříbrné funebrácké parádě, sem tam naložil nebo vyložil na nádraží vagón uhlí nebo brambor, vyčistil studnu nebo vyvezl žumpu. Většinou samé fajnové a voňavé práce, do kterých se mnoho lidí nehrnulo.

Bydlel v jedné místnosti bez příslušenství ve starém činžáku na okraji města. Jeho rodinné prostředí mi připomínalo Londonovo líčení poměrů v londýnském West Endu. Stával jsem dva kroky od dveří a neměl odvalu, ale vlastně ani místo pokročit dál. Obklopoval mne mrak puchu, v němž se mísily vůně všech činností, na kterých se ten pokašlávající vychrtlý muž se zarudlýma vpadlýma očima podílel. Družka, otlá žena s bílým, mastným obličejem a zlýma černýma očima mne vítala nerudně a častovala žlučovitými poznámkami, jako bych přicházel svádět jejího muže k nepravostem. V její zkušenosti představoval každý jeho příležitostný výdělek návrat v podroušeném stavu s příslušnou domácí scénkou.

Jednou jsem do této idylické rodinky přišel právě, když se chystali k obědu. Z oprýskaného kastrůlku vytahovali vařené vuřty. Muž pohostinně shrnul ze židle kupu hadrů, odkopl je na červenou pruhovanou peřinu, která se svezla s postele na zem a vybídl mne, abych si „vzal s nimi“. Má zhýčkaná povaha se vzepřela představě, že bych měl v těchto podmínkách polknout sousto. Horlivě jsem děkoval, ale ani to nebylo moc třeba. Manželé neměli mnoho na rozdávání a nezdálo se, že by si horoucně přáli, abych jejich pozvání přijal.

Nevím, zda pro mne byl z celého podniku cennější finanční zisk, nebo životní zkušenosti, které mi přinesl. Ani zdaleka neprobíhalo všechno hladce. Byl to spíš souvislý řetěz menších a větších peripetií. Jednou to zavinily dráhy, podruhé já se svou partou. Měl jsem vždycky den předem ve stodole přichystané žebříňáky, naložené senem a na rampu se přikolébali moji tři pracanti, ale vagón nám nepřistavili. Podruhé jsme špatně upevnili plachtu a nápor větru za jízdy ji rozerval. Jindy nám do nakládání začalo pršet a nezbyvalo než seno rychle přikrýt a práci na

neurčito přerušit. To zas bylo spojeno s problémem udržet vagón na rampě, kterou jsme nepoužívali jen my. Příště jsme vagón přeložili, neprošel kontrolním rámem. Museli jsme se vrátit na rampu, odvázat a sejmut plachtu, odebrat část nákladu a odvézt ho zpátky do stodoly.

Už jsem se zmínil o potížích s nekvalitní slámou. Jeden vagón jsem se pokusil naložit a poslat do Vodňan. Na tom jsem ale prodělal. Po delším úsilí se mi podařilo zbavit se přítěže v místě. Nic jsem na tom, přirozeně, nevydělal, ale o to ani v daném případě nešlo.

Během práce se vyskytla ještě jedna nepříjemnost, s níž jsem nepočítal. Moji pracovníci vytušili, že je podnik pro mne lukrativní, domluvili se a ve chvíli, kdy byl přistavený vagón a přijel jsem s fúrou sena na rampu, přišli s požadavkem, abych jim zvýšil odměnu. Velice mne to překvapilo. Požadavek sám o sobě nebyl nic hrozného, ale žil jsem v zidealizované představě, že tvoříme jednu partu, že máme společnou snahu, že mezi námi vzniklo přátelství. Ve své pubertální normě morálky jsem teď jejich počínání chápal jako zákeřnost. Emoce u mne zvítězily nad rozumem. Byl jsem ochoten nakládání přerušit a vydat se do města shánět nové pracovníky. Moji tři stávkující pochopili, že přestřelili. Odměna, kterou dostávali nebyla špatná a tak se dali na ústup. Pro mne z toho vyplynulo cenné poučení. Uvědomil jsem si, že se nesmím nechat unést přátelskými úsměvy a poklepáváním po ramenou a nepouštět se zřetele, jak podmiňuje jednání lidí jejich zájem.

Když jsem celou akci s nákupem a prodejem sena a slámy skončil, zbylo mi několik tisíc zisku. Nebyla to sice horentní suma, ale do té doby jsem nikdy tolik peněz neměl. Cítil jsem se v mých osmnácti letech jako menší Rotschild. Blížily se Vánoce a tak jsem nakoupil dárky. Poprvé jsem nedával jen symbolické maličkosti. Zdálo se mi, že teď, když mohu koupit děvčeti polobotky, je už ze mne chlap.

Brzy jsem se poučil, že taková příležitost k výdělku není častá a tím méně běžná. Že se budu muset ještě hodně učit a snažit a že potrvá pár let, než si dokáži zajistit slušný příjem a že chlapa vůbec nedělají jen peníze.

Únor na lesnické škole

V lesnické branži panoval ještě po válce značně konzervativní duch. Vypadalo to na pohled sympaticky jako romantická tradice mysliveckých zvyků a lesáckých uniforem, švarných adjunktů a pikantních historek, pozakrytých zeleným šerem. Skrývala se za tím stavovská nadřazenost. Přežívalo postavení privilegovaných panských sluhů, kteří za oddanou službu šlechtě byli odměněni řadou výsad. Přežil kastovní povědomí se tu zachovalo déle než v jiných povoláních díky tomu, že ve vlastnictví lesů byla pozemková reforma první republiky provedena zvláště nedůsledně. Mnoho revírníků a hajných stále ještě pobíralo chleba od pana hraběte, knížete, nebo barona - i když formálně zbaveného šlechtického titulu. Také lov byl namnoze ještě sportem aristokracie. Kromě státních lesnických stejnokrojů přežívala mezi lesáky, navzdory střídajícím se módním vlnám, oblíbená

schvarcenerská" uniforma. Šedé kalhoty, temně rudý kabát a černý klobouk se zelenou stuhou.

Poměry nezůstaly bez vlivu na tradiční české lesnické učiliště - Státní vyšší lesnickou školu v Písku. V idylickém šrámkovském městečku studentů, penzistů a vojáků měla mezi řadou středních škol lesnická škola svým způsobem výjimečné postavení. Alespoň si to její studenti - a asi nejen studenti - mysleli.

Projevovalo se to politicky. Zatím co v jiných středních školách se studenti o stranické rozmíšky příliš nezajímali, na mnoha lesáckých uniformách se leskl národně socialistický odznáček s pérem a kládívem. Zájem o politiku byl větší i proto, že zde byl průměrný věk žáků vyšší, než v jiných ústavech. To pokud jde o intenzitu politického zájmu. A pokud jde o stranickou orientaci působil vliv profesorského sboru. Profesor Laifr, vyučující češtinu a občanskou výuku byl národně socialistickým poslancem Národního shromáždění, Posluchači školy tvořili oporu okresní organizace národně socialistické mládeže a zelenou uniformu měl i její předseda, pozdější náměstek ministra školství ČSSR Václav Císař(!)

Daleko vážnější byl však konzervativní duch, panující ve výuce. Bylo veřejným tajemstvím, že po osvobození se o uvolněné místo ředitele utkali dvě snad zasloužilí, ale nejstarší nestoři. Vyhrál letitější a senilnější. Poměry v řízení školy podle toho vypadaly.

Nauku o zvěři a myslivosti nás učil pražský vinárník. V hodinách dějepisu jsme byli vychováváni kolaborantem, který si odseděl kriminál za spolupráci s okupanty.

O svérázných poměrech na škole svědčil případ inženýra Roberta Sychrovského. Učil důležitý předmět, těsně spjatý s praxí a použitím nejnovější měřicí techniky - zařízení lesů. Vystudoval a do vzniku samostatné Československé republiky působil ve Vídni. Napsal skripta, která byla svého času dobře hodnocena, ale od jejich vzniku uteklo hodně vody. Technické pomůcky, které se tam uváděly bylo možno

nalézt nanejvýš v muzeu. Když přednášel, nerozuměli mu ani primusové. Zkoušení u tabule byl monolog, kdy otázky kladl a odpovídal profesor. Jako člověk byl veliký dobrák a nikomu neublížil. Znamky na vysvědčení přizpůsoboval úrovni hodnocení ostatních pánů kolegů, popřípadě klasifikoval o něco mírněji. Aby měl jistý důkaz o výsledcích výuky, psali posluchači na závěr každého semestru písemnou práci. Byl s ní spojen přísně utajený rituál, který byl každému na škole známý a jedna generace studentů jej druhé předávala. Pár dní před termínem pan profesor nadiktoval sekretářce ředitele otázky a ta je - přísně tajně - předala studentům. Ti za pomoci zmíněných skript napsali předem hotovou práci a na určenou hodinu si ji přinesli. Pan profesor pak seděl za stolkem, bděle sledoval třídu a napomínal chlapce, aby neopisovali. „Všechno vidím.“ varoval. Studenti si krátili dlouhou chvíli četbou a pár minut před zvoněním k profesorově potěše všichni vzorně napsanou písemnou práci odevzdali.

Že se mohly podobné nešvary na škole dít bylo trestuhodné, nicméně většina vyučujících vykonávala svou práci podle nejlepšího vědomí a svědomí.

Generace studentů vzpomínají inženýra Hladíka, profesora matematiky. Jeho hodiny nebyly suchopárnou vědou, ale dobrodružstvím poznání. Řešení rovnic se podobalo luštění křížovek. V letech, kdy mne učil, jsem pokládal matematiku za nejzajímavější předmět. Mé nejcennější vyznamenání bylo, když pro mne poslal, abych v ročníku o stupeň vyšším vypočetl na tabuli příklad, s nímž si třída nevěděla rady.

Inženýr Landa učil poznávat a ošetřovat stromy, keře a rostliny nejen podle knih, ale v živé přírodě. Občas se mu stalo, že se ocitl před složitým problémem. V knihách bývá všechno jasné, ale příroda je rozmarná a někdy si zahrabe na takovou kombinaci, že je to i pro kvalifikovaného botanika na infarkt.

Prototypem profesora se smyslem pro moderní techniku a pracovní metody byl inženýr Jan Řezníček. Vyučoval těžbu a řídil hodiny praxe. Brzy po válce toho v jeho oboru u nás ještě mnoho nového nebylo. Nezůstával však u papírové teorie a snažil se, abychom poznávali nové instrumenty a vlastnoručně si je vyzkoušeli. Nalezl snad první motorovou pilu v Písku, aby nás s ní seznámil. Museli ji obsluhovat dva lidé, byla těžká a nemotorná, ale byl to signál nastupující revoluce v dřevorubeckých nástrojích.

Konzervativní a novátorští profesori se nedělili podle data narození. Profesor Salač učil na této škole zoologii a ochranu lesů už mého otce a byl vlastně v penzi, když pokračoval ve výuce i po druhé světové válce. Nejen učil, ale publikoval nové poznatky a obohacoval jimi přednášenou látku.

Takové rozporné poměry zastihl na škole historický Únor osmačtyřicátého roku. Rozhodující události v Praze se ostře sledovaly a přestávky se měnily na chodbách v oživené debatní kluby.

Skupina studentů se rozhodla, že v době hodinové manifestační stávkou,

vyhlášené na podporu přijetí demise odstoupivších ministrů, půjdou demonstrativně odklízet sněh na ulici před internátem. Inženýr Bouček, který měl vydávat nářadí, se v poslední chvíli rozmyslel a studentům to rozmluvil. Zatím v rourovně byli dělníci v pohotovosti, připravení proti stávkokazům zasáhnout.

V době stávky se na pracovištích společně poslouchal rozhlasový projev předsedy odborů Evžena Erbana. Šli jsme jako delegace za ředitelem školy s požadavkem, aby se projev vysílal školním rozhlasem. Měli jsme spontánní podporu většiny studentů. Kde se vzal takový zájem o řeč levicového předáka, když mnozí ještě před chvílí uvažovali o „antistávce“? Vysvětlení bylo prosté. V jednom i ve druhém případě to bylo namísto vyučování. Epizodka naznačovala, jak „hluboké“ bylo politické přesvědčení posluchačů. Ředitel byl s delegací rychle hotov a požadavek kategoricky odmítl. Prohlásil, že jsme škola a ne politické shromáždění. Nakonec se mu to v hlavě rozleželo a přijal šalamounské rozhodnutí podle zásady o nažraném vlku a nedotčené koze. Škola nestávkovala, rozhlas se neposlouchal, ale výuka byla zrušená.

Už si nevzpomenu, kdo přišel první s iniciativou vytvořit ve škole akční výbor. Nápad se rychle ujal a odpoledne po vyučování jsme se sešli v prázdné učebně. Utváření akčních výborů nemělo přesná pravidla, vznikaly spontánně, většinou na masových shromážděních pracovních kolektivů. U nás se vytvořil vzájemnou domluvou několika komunistů a levicově orientovaných studentů. K členům strany, kterých bylo na škole jen několik, patřil Karel Krill. Bylo mu přes třicet roků, ženatý a sloužil několik let u státních lesů jako hajný. Studium písecké školy si zvyšoval kvalifikaci. Aktivně politicky působil jak na škole, tak ve vesnicích v okolí hájenky. Byl rozšafný člověk, který už poznal kus praktického života. Dalším členem akčního výboru byl Zdeněk Blahout, syn obchodníka loveckými potřebami z Českých Budějovic, také horlivý komunista, ale se sklonem k radikalismu. Z levicově orientovaných, ale stranicky neorganizovaných si vzpomínám na dva Josefy, Votavu a Husáka. Oba později zastávali důležitá místa, jeden v zahraničním obchodě, druhý v ozbrojených silách. Kromě studentů přijal pozvání do výboru profesor, který se těšil vysoké autoritě, inženýr František Hladík. Netajil se členstvím v národně socialistické straně, ale měli jsme důvěru v jeho spravedlivý úsudek a viděli v něm pojistku proti hurá-revolučnosti. Celkem měl výbor asi patnáct členů. Zvolili mne předsedou.

První jednání bylo chaotické. Objevovala se řada představ, co by měl či neměl akční výbor dělat. Jedni žili ještě atmosférou mnohaměsíčních rozhořčených politických střetů a domnívali se, že nadešla chvíle pro čistku. Zastával jsem názor, že většina studentů pluje s proudem, který určuje vedení školy a profesorský sbor a že je třeba hledat řešení tam, „odkud pohoršení pochází.“ Po delší polemice bylo rozhodnuto, že se nikdo ze studentů vylučovat nebude. Jaká řešení by měla být přijata v ředitelství a v pedagogickém sboru, na to se názory také lišily. Někteří

viděli jen stranické odznaky na klopách, ale rozumnějším šlo o překonání prvků konzervatismu a o modernizaci systému výuky. Bohatá výměna názorů byla nepřímo úměrná chudým rozhodnutím. Padl moudrý nápad, abychom si na jednání přizvali inženýra Keclíka z rourovny, který byl - myslím - předsedou okresního akčního výboru.

Příští den ráno cestou z nádraží jsme s Karlem Krillem do rourovny zašli. (Dojížděli jsme oba každý den z Vodňan a rourovna byla u nádraží.) Inženýr Keclík vzal plášť a šel rovnou s námi. Lesnická škola neměla v Písku nejlepší politické jméno a jejímu řešení se přikládal význam.

Přítomnost představitele autoritativního orgánu dodala našemu jednání váhu. Už jsme neseděli v prázdné učebně a nemuseli se pošťuchovat se skupinou militantních odpůrců, kteří si usmysleli, že nás rozeženou. Zasedali jsme ve sborovně. Úvodem jsem přednesl ve zkratce, co jsem považoval za nejvážnější problémy včerejšího jednání a jaké alternativy řešení se objevily. O čem jsme se minulého dne dohadovali hodiny, to se operativně měnilo v praktická rozhodnutí. Potvrdilo se, že nikdo ze studentů vylučován ani jinak trestán nebude. (Později došlo k jedné výjimce, ale rozhodly důvody, jež byly mimo školu.)

Z politických důvodů jsme rozhodli o propuštění dvou pedagogů, profesora Laifra a inženýra Boučka. Pokud se dívám na naše počínání s odstupem let, zdají se mi tyto dva kroky nejproblematičtější. Laifr byl sice národně socialistický poslanec a jeho stranický vliv ve škole byl nejsilnější, ale nebyl zuřivý antikomunista. I v jeho hodinách, když s ním člověk nesouhlasil, stačilo zvednout ruku, přihlásit se a byl ochoten vést polemiku. S inženýrem Boučkem to byl jiný případ. Občas se nešťastně a nápadně angažoval, ale pochybuji, že to bylo vždycky z hlubokého politického přesvědčení. Jako mnozí mužové menší postavy na sebe rád upozornil. Zatím co moudřejší si něco zabručeli pod vousy, on nenechal ujít příležitost, aby se „zviditelnil“. Jeho politický profil byl pak zdánlivě na bílé dni. Oba našli uplatnění na jiné škole

Únor 1948 byl politická záležitost a akční výbory byly rozhodující politickou zbraní, ale na naší škole tomu tak úplně nebylo. Nebylo tomu tak ani za onoho zasedání s inženýrem Keclíkem. Hlavní pozornost se soustředila na způsob řízení školy a na slabá místa vyučovacího procesu.

Nikdo z přítomných, ani pan inženýr Hladík nebyl s to vyvrátit skutečnost, že staříček pan ředitel si už dávno zasloužil odpočinek a jeho setrvávání ve funkci je pro školu brzdou. Kdo ho má vystřídat? Inženýr Jan Řezníček. Na tom se nás většina už předešlý den shodla. Tohle stanovisko bylo samo o sobě vysvědčením pro celé jednání akčního výboru. Řezníček byl aktivní národní socialista, svým protikomunistickým stanoviskem se netajil a dával ho často s dávkou svého příslovečného sarkasmu najevo. Byl všechno, jen ne měkota vůči studentům. Jeho zkoušení a klasifikace byly nejpřísnější. Znamka výborná byla u něho bílá vrána.

Nikoho však nenechával na pochybách, že je přísný ale spravedlivý, výborný organizátor, a má upřímnou snahu respektovat ve výuce moderní trendy. Právě to škola naléhavě potřebovala.

Mezi sborovnou a ředitelnu byly spojovací dveře. Zavolali jsme ředitele. Jeho malá postavička se ztrácela u čela dlouhého stolu. Povinnost oznámit mu hořký ortel padla na mne. Otočil se o třikrát pětáctýřacet stupňů, i když měl dveře do ředitelny u pravé ruky a stačil jen půlobrat. Prožil nepochybně krutý životní moment. Ale byla to naše vina, že jsme museli tahat horké kaštiny za instituce, které okolo takových problémů chodily roky a tvářily se, jako kdyby o nic nešlo? Bolestivou operaci jsme jistě měli a mohli udělat citlivěji, ale neměli jsme jistotu, že celá záležitost nezabředne do byrokratických procedur a nezmění se v plácnutí do vody.

Zavolali jsme inženýra Řezníčka. To už se po celém ústavu rozběhla zpráva o defenestraci ředitele. Co si asi pomyslel vysoký štíhlý elegán, uhersko-štiavnický vysokoškolák Jáno Řezníček, zavolaný „na kobereček“ k akčnímu výboru? On, známý ironik, který si nikdy nebral servítky, když se vyjadřoval o komunistech. Postavil se na totéž místo, jako před chvílkou bývalý ředitel. Byl bledý? Nevšiml jsem si. Brali jsme věci příliš vážně, než abychom je pokládali za zábavu. Stručně jsem oznámil, že ho akční výbor jmenuje...

Taková byla doba. Jako za Velké francouzské revoluce. Všechno jsme mohli, za všechno jsme nesli odpovědnost. Alespoň jsme si to mysleli a tak jsme to prožívali. Kompetentní orgány později naše kroky ověřily, co bylo spravedlivé a ku prospěchu věci schválily, přehmaty zrušily a pokřivená rozhodnutí narovnal. Rozhodnutí našeho akčního výboru v hlavních bodech potvrdily.

Nejbolavější zub, který jsme museli operovat představoval profesor Sychrovský. Měli jsme ho rádi, byl to dobrák a sympatický veselý starý pán, ale jeho výuka byla nemožná. Co s tím? Rozhodli jsme se pro řešení opravdu nejednoduché a bezprecedentní. Zavolali jsme ho a všechno jsme mu bez pardonu řekli. O tom, že jeho přednáškám nikdo nerozumí, že jeho skripta jsou historická a technické prostředky, které se tam uvádějí on sám už při praktickém zařizování lesů nepoužívá. Když jsme mu popsali, jak je to s jeho písemkami a s otázkami, které už po generace dává předem prostřednictvím ředitelské sekretářky studentům, ani se nepokoušel hrát překvapeného. Překvapil nás jen tím, jak zdrcující přívál kritiky přijal. Netvářil se uraženě, nedohadoval se s námi. Snad byl také už pod vlivem zprávy, že jeho bezmála vrstevník - ředitel byl penzionován a očekával nejhorší. Vypadal v té chvíli jako děcko, které maminka nachytala s prsty v zavařenině. Slíbil a několikrát opakoval, že dá všechno do pořádku, samozřejmě, dá to do pořádku, uvidíme, že bude všechno v pořádku atd.atp.

Dovolte mi hned poznamenat, že ten člověk opravdu všechno do pořádku dal. Dokázal malý zázrak. Nová skripta sice nenapsal, ale jeho přednášky byly

srozumitelné, seznamoval studenty se soudobými měřicími metodami a technikou. Zkoušel a klasifikoval sice dál velmi mírně, ale bez komedie s předem připravenými písemkami. Ten člověk jako by omládl nejméně o jednu pedagogickou generaci. Působilo to dojmem, jako by byl před lety už na svůj další vývoj rezignoval a nyní se znovu probudil.

Byl jsem nejprve překvapen, když ministerstvo školství uznalo inženýra Řezníčka vedením zprvu jen jako „správce školy“ a do funkce ředitele jmenovalo - profesora Sychrovského. Myslím, že jednalo spravedlivě a rozumně.

Náš akční výbor se neobešel bez pseudorevolučních výstřelků. To bychom nesměli mít okolo dvaceti let a ohromnou moc v rukou. Jeden příklad za jiné. Dostal jsem lehkou chřipku a pár dní mne nahradil zástupce, Blahout. Posadil se do kanceláře inženýra Boučka, položil na stůl pistoli a volal jednoho profesora po druhém na pohovor. Když jsem se vrátil, nevěděl jsem, zda ho mám inzultovat, nebo profesory oběhnout a odprosít.

Po krátkém čase události vstoupily do pevných kolejí. V Písku byl vytvořen akční výbor zaměstnanců školství a akční výbory na školách zanikly. Stal jsem se členem nové instituce, ale ta už u nás neměla co řešit, jen naše opatření schválila.

Poměry na lesnické škole se změnily. Místo konzervatismu a staromilství zavládl demokratický duch. Většina posluchačů vyměnila na klopě odznáček s kladivem a brkem za rudou hvězdičku. Bylo to nejsnazší a nejrychlejší, jak se přizpůsobit novému směru větru. Soudruzi profesoři šli zase v čele. Kromě takových typů, jako byl kolaborant - učitel dějepisu. O toho už nestáli ani na jiné škole a poslali ho do důchodu.

Škola si přestala hrát v Písku na něco výjimečného a více se zapojila do veřejného života. Pomáhali jsme na svazácké stavbě mládeže v Loučovicích, sklízeli len v pohraničí na Prachaticku.

Dá se to pochopit tak, že se lesničtí mládenci přebarvili, že byli v nitru přesvědčenými stoupenci reakce a zpátečnictví a po Únoru se z konjunkturálních důvodů přetvařovali? Myslím, že byli asi tak stejně hluboce a pevně přesvědčeni o svých politických postojích, které manifestovali před Únorem, jako o těch, které demonstrovali po něm.

Jestliže náš akční výbor věnoval více pozornosti úrovni výuky a celkovému režimu ve škole, než odznáčkům na klopách, bylo nejrozumnější, co mohl udělat..

Ciceronův učeň

V antickém světě patřilo řečnické umění k základním vyučovacím předmětům. Řada projevů z té doby přetrvala tisíciletí a slouží podnes jako vzor. Nevím, kolik současných referátů budou studovat jako zářný příklad naši potomci kolem roku čtyři tisíce jedno sto. Bez studia rétoriky se obejdou i absolventi univerzity. Podle toho také mnohá vystoupení vypadají. Svého času někteří funkcionáři pokládali takové prkotiny, jako přípravu projevu za cosi pod svou úroveň. Na to přece mají lidi! Cizí rukou sepsanému textu se eufemisticky říkalo „podklad“. Stávalo se, že referent držel takový „podklad“ poprvé v ruce, když vstupoval za řečnickou tribunu.

Jaká mohla být úroveň? Posluchači očekávali, že významný funkcionář řekne něco zásadního, že zaujme stanovisko k palčivé otázce. Co si ale mohli dovolit referentíci, kteří mu partesy skládali? Proto se do nekonečna omílaly bohapusté fráze. Bylo mi to celý život z duše protivné. Je to dnes za „demokracie“ a „návratu do západní kultury“ lepší? Politické figury se pocvičily ve výřečnosti a huby jim jedou znamenitě. Jak říká jadrné české úsloví: dokázali by dostat z jalové krávy tele.

Měl jsem štěstí, že jsem záhy po válce vstoupil rovnýma nohama do ostrých politických šarvátek a v nich dlouhé a nudné řečnění vavříny neslibovalo. Přišel jsem do styku s několika ostřílenými řečníky a nahlédl jsem do kuchyně jejich svědomité a důkladné přípravy. Zapsal jsem si do paměti také některé jedovaté, ale poučné repliky našich odpůrců.

Na lesnické škole nás učil ještě před únorem 1948 jeden pán, který si odseděl dva roky za kolaboraci s nacisty. Ironicky se ušklíbl nad dobovými standardními projevy, které měly ustálené klišé, ať šlo o výročí Osvobození, nebo o narozeniny J.V.Stalina. Postupovaly od historie k současnosti, od mezinárodní situace k vnitřní a snažily se dotknout všeho. Tvrdil, že za první republiky měl každý rok projev k oslavám T.G.Masaryka jednu ústřední myšlenku. Jednou to byla úcta k pravdě, podruhé láska k dětem a pod. Nevím, do jaké míry to tak opravdu bylo, ale ta zásada se mi zamlouvala, zapamatoval jsem si ji a v životě jsem se podle ní řídil. Osvědčila se mi.

Rozhodující je co se říká. Zda se lidé přesvědčují o jejich dobru, o spravedlivé, humánní, ušlechtilé věci. Ale jak se to říká se nedá odbýt jako stránka bezvýznamná.

Umění řečnického projevu je asi jedno z nejnáročnějších. Klade na člověka vysoké nároky. Vyžaduje mnoho znát, přemýšlet, být psycholog a rozumět posluchačům, mít bohatý jazyk, vtip, dobrou výslovnost a řadu dalších ctností až po zvučný hlas a sympatický zjev. Nemohu se chlubit, že bych všechna tahle „P“ měl, ale za léta jsem získal alespoň některá cenná poučení.

Každé vystoupení je nová zkouška. Když jsem si byl příliš jistý a nějaký výklad

už několikrát absolvoval, obyčejně jsem auditorium nejsnáze uspal. Je-li řečník trochu vzrušený, má kapku trému, „scénickou nervozitu“, jak říkají herci, naváže s posluchači lépe kontakt. Jeho pohnutí jako by na ně přešlo a „vysílač“ i „přijímač“ se naladí na stejnou vlnovou délku.

Na má první veřejná vystoupení si dobře pamatuji.

Najaře v roce čtyřicet šest mne požádal tajemník okresního výboru komunistické strany ve Vodňanech, soudruh Škopek, abych si přichystal krátké vystoupení na prvomájovou oslavu. Několik dní jsem se s tím mořil, až z toho vznikly dvě stráněčky. Nic zvláštního, spíš odvar z nejběžnějších pravd a hesel té doby, vyjádřený s patosem sedmnácti let.

Donesl jsem to tajemníkovi k schválení. Jediná zařízená místnost ze dvou, které tehdy představovaly okresní sekretariát, byla plná lidí a hluku. Soudruh Škopek si stoupl stranou, bokem k oknu a dva tužkou psané lístky přečetl.

„Jo, to je dobrý. Já myslel, že řekneš ňákou básničku, ale když si to takhle napsal - to je taky dobrý.“ Tak proběhlo schvalovací řízení. Příští dny jsem prožíval v napjatém očekávání a intenzivně se připravoval. Párkrát jsem už na schůzi „U Velíšků“ vystupoval. Ale jedna věc byla přednést Wolkerovu Baladu o námořníku a něco jiného „mluvit“ před plným náměstím, kde se sejdou lidé z celého okolí. Svůj „projev“ jsem si nesčetněkrát opakoval a znal jsem ho už víc než zpaměti.

Konečně nastal historický - alespoň pro mne - okamžik. Vystrčili mne na balkon radnice před mikrofon a spatřil jsem pod sebou moře obličejů, zalitých sluncem. Zažíval jsem zvláštní pocit, který jsem poznal v životě několikrát. Zdálo se mi, jako by to nebyla skutečnost, ale prožíval jsem to ve snu, ve filmu, nebo ve fantazii nad románem. Jako kdybych nejednal podle vlastního rozhodování a vůle, ale něco mnou pohybovalo a vkládalo mi do úst slova a věty.

Na protější straně náměstí se slunce odráželo od renesančního průčelí Heritesovy lékárny a gotického kostela. Bylo mi radostně a lehce a pocit štěstí mi stoupal k hrdlu. Nechal jsem lístky v kapse a začal přednášet první věty. Potlesk. To mne překvapilo a zarazilo. Když jsem recitoval básničky, nikdy mne potlesk nepřerušil. Nebyl jsem na to připravený, ale nebylo to nepříjemné. Naopak, dodalo mi to ještě větší elán a smál jsem se radostí a záplava obličejů se mi usmívala vstříc. Končil jsem slovy: „Nepotřebujeme majáky ani kormidla,“ to byla narážka na předvolební symboly jiných politických stran, „naše cesta je rovná a jasná. Jdeme za naší stranou, za soudruhem Gottwaldem, za naším prezidentem doktorem Eduardem Benešem“.

Mělo to hezký ohlas. Hlava se mi točila pýchou. Neuvědomoval jsem si, že pel mého mládí působil víc, než obsah oněch už stokrát slyšených vět. Jako osvěžující bonbónek přijali lidé také to, že po referátu hlavního řečníka, který oficiální text přečetl, jsem mluvil „bez papíru“. Ještě odpoledne se na mne lidé příjemně usmívali, sem tam někdo prohodil poznámku o mém vystoupení a poklepal mi na

rameno. Připadal jsem si jako hrdina dne.

Netrvalo dlouho a hřebínek mi splaskl.

Pozvali mne do továrny Jolava, abych textilačkám promluvil do duše a podpořil práci Svazu mládeže. Byla to pro mne maličkost. Mluvit už přece umím. Postupoval jsem podle osvědčené metody. Napsal jsem si vzletný text a naučil se ho z paměti. Potlesk už mne nepřekvapí, s tím budu počítat.

Takto připraven jsem přišel do továrny. Moje sebejistota povadla, když mne zavedli do výrobní haly. Obstoupilo mne několik desítek děvčat přibližně mého stáří. Žádná tribuna, žádný mikrofon, posluchači ke mně nezvedají obličej z plochy náměstí, ale stojí na krok, na dva okolo mne. Koketní princezny se usadily, nebo opřely něžnými zadečky o desky šicích strojů. Pošuškávaly si, jedny po mně kroutily hezkými kukadly, druhé mne ostentativně přehlížely jako vzduch. Některé poznámky, pronášené pokradmu tak, abych je nepřeslechl, se netýkaly tématu schůze. Už to, že jsem tu byl sám jediný „muž“ mezi stovkou představitelk něžného pohlaví mne vyvádělo z rovnováhy.

Musel jsem se hodně soustředit, abych svůj přichystaný recitativ nepopletl. Hovořil jsem, nezakoktal jsem se, paměť mi nevyověděla, ale cítil jsem, že tohle nebylo to pravé. Hodilo se to sem asi jako dámský klobouk s volavčím peřím do tělocvičny. Dívenky můj monolog o veliké době, žádající revoluční činy přetrpěly. Snad se ze slušnosti i na něco zeptaly, to už si nevzpomínám. Zato si pamatuji velmi dobře, že jsem odtud vypadl se schlíplýma ušima. Poděkování funkcionářů jsem přijal -sucho v hrdle- jako kondolenci.

Bylo to moc dobré a prospěšné poučení. Pochopil jsem, že si člověk musí připravovat vystoupení podle publika a podle prostředí. Co na jednom místě působí, jinde se dočista mine účinkem. Když se za takovou lekci nezaplatí víc, než trapasem, je to dobrý obchod.

Příští měsíce a roky znamenaly desítky vystoupení. Byly méně okázalé než na prvního máje a přirozenější, než v Jolavě. Nejčastěji se odbývaly na vesnických schůzích.

Aparát okresního výboru byl skromný, skládal se z tajemníka a ze sekretářky, zato aktiv byl početný a opravdu aktivní. Denně odpoledne nebylo na sekretariátě k hnutí. Desítky lidí sem přicházely rovnou z práce. Přijel jsem z Písku ze školy, odbyl si nejdůležitější povinnosti a už jsem byl na sekretariátě. Nikdo nás nezval, nikdo nevyháněl. Práce se obyčejně našla. Jednou bylo potřeba Martě něco nadiktovat do stroje, podruhé „nalízat“ stránky rozmnožené přednášky, rozbalit a rozdělit brožury pro organizace. Často také zastoupit na schůzi referenta, „kterému do toho něco vlezlo“.

Okresní výbor neměl auto. Tajemník měl motorku a běžný přiděl benzínu. Přes den jezdil po okrese na kole. Po schůzích nás rozvážel některý ze soudruhů svým osobním vozidlem. Naložil nás plný vůz, na trase postupně vysadil a ve smluvený

čas zase posbíral a odvezl domů.

Schůze na vesnicích byly pro referenta velice poučné. Pošumavští „koumáci“ se nenechali příliš omezit tématem. Ptali se na všechno, co je zajímalo a byl to encyklopedický repertoár. Od dobové politiky až po historii a filosofii. Mnozí si nebyli vědomi, že brousí do světového názoru, ale debatovali o tom, jak vznikl svět, a když říkáme, že není pámbů, kdo to všechno udělal a jestli pámbů je, tak kdo stvořil jeho atd.atp. Takové diskuse mne nepřekvapovaly. Měl jsem průpravu od dřevařských ohňů z posledních dvou let války. Jak v polední přestávce v lese, tak nyní na schůzích jsme si vyměňovali názory, nepokládali jsme se ani za mudrce, ani za hlupáky, nehádali jsme se, rozcházelí jsme se v dobrém a se vzájemnou úctou.

Netvrdím, že to byla vždycky a všude idyla. Těžko tomu mohlo tak být, když se prováděla pozemková reforma a rozdělovala statkářská půda mezi drobné hospodáře a bezzemky. Do opravdových šarvátek jsem se nedostal. Ve vyšších ročnících lesnické školy jsem musel víc studovat a na politiku mi zbývalo méně času.

Nicméně střípky té atmosféry jsem zažil. Situace na vesnických schůzích se přiostrčila počátkem padesátých let, když se začala zakládat zemědělská družstva. Stanoviska pro a proti se vyhrotila.

V rádiu ještě můžeme občas zaslechnout písničku

Na břehu Blanice leží Maletice, vesnička má milená...“ Do téhle milené vesničky

cesta k Protivínu netrvá hodinu“ - jsem přijel získávat zemědělce do družstva prvního stupně. Šlo vlastně jen o společné využití strojů a vzájemnou výpomoc v době špičkových zemědělských prací.

Schůze se konala, jako obvykle, v hostinci. Jednu stranu sálu zaujali železničáři a dělníci, dojíždějící na protivínské nádraží a do strojírny, Tehdy se jim říkalo „kovorolníci“. Při dělnické profesi měli na vesnici chalupu a pár hektarů polí. Do středu místnosti demonstrativně napochodoval největší místní sedlák, provázený svou suitou. Byl jako vystřižený z dobové karikatury. Černý „švarcnberský“ klobouk se zelenou stuhou a sojčímí pírkou, pumpky a lovecké boty. Rozháněl se sukovitou holí, aby ji nikdo nepřehlédl a zvláště já jako referent. V jednom ohledu se od běžných karikatur kulaků lišil. Nebyl tlustý, podbradek mu nepřetékal přes límec. Byl štíhlý padesátník, šlachovitý, ale podmračený a jeho pohled říkal předem, co si myslí o záležitosti, které se má jednání týkat.

Zbytek místnosti zaujali ostatní místní zemědělci. Jak se nejistě obraceli mezi židlemi a hledali místo kam se posadit, jako by už tím dávali znát, že si v téhle zapeklité záležitosti s družstvy nevědí rady a mají obavu, aby se do něčeho překotně „nenamočili“, anebo aby jim „neujel autobus“.

Mé strategické postavení nebylo právě nejvýhodnější. Předsednický stůl byl od dveří na opačném konci sálu. Kdyby mne okolnosti přinutily pospíchat na vzduch,

měl bych v cestě onu sukovici a nevlídné kukuče několika dalších kumpánů od sedlákova stolu.

Referát proběhl v klidu a začala diskuse. Sedlák vstal a vytáhl složený papírek. Přečetl z něj „otázky na tělo“. Opakovaly se tehdy v menších obměnách při všech podobných příležitostech. „Jak to, že říkáte, že nebudete nikoho nutit do kolchozů, když Stalin v Otázkách leninismu píše...“

Začal jsem odpovídat, ale sedlákovi přátelé zahájili obstrukce. Bylo zřejmé, že jim o žádnou věcnou diskusi nejde. Potřebovali řečníka umlčet a schůzi rozehnat. Už prve se v šenku posilnili na kuráž a teď jim oči bojovně svítily. Zpočátku si zakřičeli a pak se zvedli. Nejprve se zdvíhali ze židlí a potom zdvíhali židle. Hlavou mi bleskla kalkulace, jak dlouho by trvalo otevřít okno, které jsem měl za zády. Nemělo to valné vyhlídky. Židle by byly rychlejší. K nejhoršímu však nedošlo. Zabránili tomu železničáři a „kovorolníci“, ani nemuseli z lavice podél zdi povstat. Vzali to s humorem, ale jejich pár poznámek na horké hlavy účinkovalo. Posléze většina lidí v sále dala najevo, že se přišli něco dovědět a ne shlédnout hospodskou rvačku.

Dovolil jsem si trochu zakoketovat s auditoriem. Prohlásil jsem, že nechci nikomu nic vnucovat a pokud mne nechtějí poslouchat, skončím a odejdu. Většina lidí volala: „Nechte ho mluvit.“ Odešel jen muž se sukovicí a pokud jsem si všiml, i jeho suita se rozdělila a následovala ho jen zčásti. Pokus rozbít schůzi nevyšel a cesta k združstevnění postoupila v Maleticích o milimetr kupředu.

Mnohokrát se mi potvrdilo, že mluvit k lidem je velice náročné a nikdo nemůže tvrdit, že tohle umění ovládl na sto procent. Snad ještě těžší je projevy a přednášky poslouchat. Nemluvím o nudných a bezobsažných, tam se to rozumí samo sebou. Soustředěně vnímat i zajímavý výklad mi působí mnohdy potíže. Upoutá mne podnětná myšlenka, začnu o ní uvažovat a bezděčně „vypnu příjem“. Než se vzpamatuji, ztrácím souvislost. Řekl bych, že přednášku vnímám tím pozorněji, čím je logicky sevřenější a náročnější. Připomínám si některé vynikající lekce z filosofie a sociologie na Karlově univerzitě, které nezbývalo než sledovat a vnímat napjatě až do poslední věty.

Stává se, že člověk musí trpělivost a výdrž posluchačů obdivovat. Jednou jsem musel takový kromobyčejný heroismus ocenit i jako referent.

Bylo to za zvláštních okolností. Došlo k jakési křiklavé mesalianci mezi lektorem a sálem. Auditorium zářilo důstojnickými a generálskými hvězdami a za řečnickým stolkem stála moje maličkost s čerstvě ostříhanou nováčkovskou hlavou ve vetché trofejní uniformě, poskládané z relikvií po nejrůznějších armádách poslední války. Divizní vedení stranické práce vložilo důvěru v mé teoretické znalosti a svěřilo mi přednášku ve večerní škole.

Zpočátku všechno probíhalo normálně. Posluchači dílem poslouchali, dílem se tak tvářili. Zpravidla jsem býval jako většina řečníků na štíru s časem, ale

tentokrát to nějak ideálně vycházelo. Žádný bod osnovy jsem nemusel přeskaovat a zbývalo dokonce místo na příklady a různá extempore. Problém s časem se začal dostávat dokonce do opačné polohy. Z osnovy toho zbývalo stále méně a do konce plánované doby bylo daleko. Přidával jsem různé improvizace a byl čím dál více nejistý. Připisoval jsem to tomu, že mne vyvádí z rovnováhy přítomnost tolika vysokých hodností. Pozoroval jsem ale, že i generálové a plukovníci v prvních řadách jsou nějak napjatí. Nikdo už se nepropadal do zadumání a nezápasil s dřímotou. V celém sále panovala jakási zvláštní elektrická atmosféra, nabitá očekáváním. Všichni na mne zírali upřeně a s jistou stopou údivu v očích. Konečně mne jeden plukovník taktně upozornil, že je půlnoc. Zastavily se mi hodinky.

Littera scripta manet

K spisovatelům panovala za naším rodinným stolem úcta, ale k novinářům nedůvěra. Otec noviny pravidelně četl, obyčejně nahlas stejně jako romány, ale hned je se značnou skepsí komentoval. Čouhala z nich příliš po lopatě stranická rivalita. Občas vzbudila pohoršení nějaká zkreslená zpráva o místní události, jejíž reálná podoba se od novinové lišila. V té době jsme odebírali Venkov, i když tatínek byl všecko, jen ne horlivý stoupenec Beranovy agrární strany.

Ve třicátých letech se v těchto novinách a nejen zde retušovaly provokace henleinovců, kteří byli pátou kolonou hitlerovského nacismu v našem pohraničí. Prachatice byly od nás na krok, bylo to naše okresní město a šovinistické protičeské výpady bílých punčoch, černých a brčálových kloboučků s kamzičí štětkou a strakatých dirndlů byly na denním pořádku. Sestra i bratr jezdili do prachatické školy a denně se vraceli domů s čerstvými zážitky, které byly na hony vzdálené idylickému obrázku v novinách.

Za okupace poklesla důvěra v noviny a novináře hluboko pod nulový bod. Zachovat si jakous takous představu o situaci vyžadovalo ubránit se systematické desinformaci tisku a rozhlasu.

Opatrného a kritického přístupu k novinám jsem se nezbavil ani koncem čtyřicátých let, když jsem se ocitl před úkolem sám do tisku psát. Někdejší nedůvěra a skepse se teď proměnily v úzkostlivou péči o pravdivost a hodnověrnost každého slova. Psal jsem své první články, jako bych rovnal čínský porcelán. Měl jsem pocit, jako by každá nepřesnost a nevhodný výraz měly třesknout jak rozbuška. Hned první zkušenosti mi potvrdily, že taková obava není bez opodstatnění.

Měl jsem napsat o stranickém vzdělávání do Rudého práva. Polovina jeho poslední stránky byla věnována mutaci Jihočeského kraje a měla v Českých Budějovicích redakci. Řídil ji můj vrstevník, dvacetiletý Milan Brouček. Samostatný a šikovný, ale - jak to v mládí bývá - trochu moc autoritativní a kapku se zvednutým nosánkem. To sehrálo svou roli.

Článek jsem připravoval velmi pečlivě. Obcházel jsem stranické organizace v největších budějovických závodech a shromažďoval fakta. Pojednání jsem postavil na dobrých a špatných zkušenostech, jak mi je soudruzi sdělili.

Když stať vyšla, přelétl jsem ji jen zběžně a odložil s tím, že se k ní ještě vrátím a svým prvním žurnalistickým úspěchem se pokochám. Z uveřejnění jsem měl radost a cítil se v povznesené náladě. Ta mne, bohužel, záhy přešla.

Pracovní den se ještě jak se patří nerozběhl a zazvonil telefon. Volal předseda závodní organizace strany ze smaltoven.

„Soudruhu, lidé jsou u nás pobouřeni tou nehorázností, co jsi o nás napsal. Koh-i-noor jsi dal za příklad a nás ztrhal. Sejde se mimořádná schůze a chceme, abys

nám přišel vysvětlit, čím jsme si to zasloužili.“

Vytřeštil jsem oči. Chvilí trvalo, než jsem pochopil, co se stalo. Redaktor Brouček můj rukopis „drobátka“ zkrátil. Na jedné straně vyškrtl pár kladů, na druhé - pro rovnováhu - pár záporů. Soudruzi v tužkárnách Koh-i-noor vypadali jak vzorní žáčci a ve smaltovnách jako poškoláci. Zatímco já jsem vážil každé slovo, teď to četly celé Jižní Čechy černé na bílém docela jinak. Deformovaný obrázek jako slon do porcelánu zasáhl do tradiční rivality obou závodů.

Když se soudruzi ve smaltovnách na původním rukopisu přesvědčili, že jsem jim nechtěl ukřivdit a viděli můj zničený výraz, vzali mne na milost. Hromobití se přeneslo na nešťastného Broučka. Ten už měl s podobnými maléry zkušenost a také odolnější kůži.

Kritika je choulostivá věc. Je to něco asi jako skalpel. Ruka ti trošičku ujede a je zle (v životě jsem ho pocítil párkrát na různých místech, ale v ruce nikdy ne). Na kritiku jsme všichni lechtiví. Ale s pochvalou je to skoro totéž. Nevěříte? Když někdo chválí mne, dovedu to přijmout a nad nějakou nepřesností přimhouřit oko. Když je chválen ten druhý a já mám pocit, že mé zásluhy nejsou o nic menší...? Také v takové zkušenosti mi život omáchal nos.

Psal se rok 1949. Krátce po nastoupení na jihočeský sekretariát strany jsem svolal poradu zástupců největších závodů, abychom projednali přípravu názorné agitace k IX.sjezdu KSČ.

Nic zlého ve svých dvaceti letech netuše řekl jsem úvodem pár slov, jak vypadá zatím výzdoba v továrnách našeho kraje. Jako dobrý příklad jsem uvedl motocyklové závody ve Strakonících, kam jsem krátce před tím zajel. Než jsem se vzpamatoval, měl jsem poradu vzhůru nohama. Vskočil dotčeně soudruh ze strojíren v Sezimovo Ústí. Vždyť oni mají výzdobu tisíckrát lepší a takový „bordel“, jako je ve Strakonících...a v tomto duchu dále a podobně. Strakonický delegát si to pochopitelně nedal líbit a oplácel kontra-direkty.

Porada se mi vymkla z rukou a proměnila v žárlivou přestřelku mezi dvěma jihočeskými strojírenskými veličinami. Trvalo hezkou chvílí, než jsem jakž takž usmířil žabo-myší válku o to, kde je méně opadané omítky, víc macešek na záhoncích a v halách průhlednější méně zaprášená okna, kde jsou výraznější neonové hvězdy a transparency. Do konce porady už málokdo poslouchal můj připravený výklad, jak by měla vzorná názorná agitace k sjezdu vypadat. Vyměnit si zkušeností a pochlubit se dobrými příklady, do toho se už nikomu nechtělo.

Pochvala může vyvolat nebezpečné vášně nejen když jde o představitele tisícihlavé továrny. Poznal jsem, že může působit jako nášlapná mina i mezi hrstkou žen v domácnosti.

Vedl jsem na sídlišti večerní školení. Všechno probíhalo v míru a pokoji až do závěrečné schůzky. Ještě i ta začala v poklidu. Dostal jsem na upomínku vázu, na kterou se účastnice složily. Pak jsem ale udělal, co jsem dělat neměl. Podle zvyku,

který byl běžný na vojně, jsem zhodnotil celoroční průběh a nejpilnější diskutérky pochválil. V kasárnách mohli vojáci a oficiři, kteří se cítili přehlédnutí zaskřípat zuby a myslet si něco nespisovného. Tady mi to ty nepochválené řekly spisovně, ale bez servítka. Podrobnosti raději obejdu. Ale bylo to bezmála horší, než s těmi Strakonice a Sezimovým Ústím.

Hodnotit lidi, ať už na papíře, nebo ústně je vždycky nebezpečná plavba mezi skalisky Skyly a vírem Charybdy. Každý člověk má osobitou představu o tom, co je a co není spravedlivé. Co případ, to bezprecedentní problém. Jen jednou jsem se setkal s výjimečně rafinovaným způsobem, jak tenhle gordický uzel spolehlivě a bez rizika rozpúlit.

Jako podporučík základní služby jsem byl ubytován v Praze se starším a zkušenějším oficiřem z povolání. Mořil jsem se s článkem do Obrany lidu, který jsem měl příští den odevzdat. Pro některé myšlenky mi chyběly příklady a topil jsem se ve svatých pravdách.

„To máš jednoduchý“, prohlásil kapitán a vyložil mi řešení prosté jako Kolumbovo vejce (kteréžto postavení vejce na špičku Kolumbovi připsali po smrti, kdy už se nemohl bránit a je zmíněno už v pohádkách Tisíce a jedné noci). Princip byl - vymyslet si důstojníka F v n-té posádce a věc byla vyřešená. Navíc tu byla stoprocentní záruka, že se nikdo neozve a nebude cítit uražený, ukřivděný, nebude si stěžovat a protestovat. Zkrátka patent, který nemá chybu. Kromě jedné...

Zíral jsem na několik vět, které se objevily přede mnou na papíře a nechtělo se mi věřit, že to může být tak snadné. Měl jsem divný pocit, jako by se měly řádky vzbouřit a začít se na papíře zmítat. Nic takového se nestalo. Řádky ležely klidně a spořádaně, jako kdyby vypovídaly tu nejpravdivější pravdu. Papír ani nepovzdychl.

Ďáblík zpod plnicího péra mi našeptával, že vlastně nikdy nikdo nemůže poznat, že jsem si příklad vymyslel. Neobejde přece všechny posádky, nevyhledá v nich všechny důstojníky s příjmením, začínajícím písmenem F a nebude je zpovídat, zda u nich nedošlo k tomu, o čem píše. Univerzální a perfektní způsob, jak psát o praktických zkušenostech v neomezené míře a bez rizika.

Mělo to jen jednu vadu. Bylo to příliš perfektní. Na takovou úroveň jsem ještě nedorostl. Raději jsem zůstal u svých konzervativních předsudků. Čtenáři Obrany lidu netušili, o jaký instruktivní článek přišli.

Pravda a sebeklam

Nejcennější, co mi dali rodiče pro život je smysl pro pravdu. Nelhali mi. Nevěšeli mi na nos bulíky o tom, že děti nosí čap, vánoční dárky Ježíšek, že punčochu za oknem naplňuje Mikuláš, že nesmím k rybníku, aby mne nestáhl do vody Hastrman. Vykládali mi věci popravdě úměrně mým schopnostem chápání. Žádali nejen abych nelhal, ale vedli mne k tomu, abych se nebál vyslovit své myšlenky. Neplísnil mi ani za hloupé dětské nápady. Lež a klam, polopravdy a překrucování skutečnosti se mi z duše protivily.

Takové morální vybavení mne provázelo do života a s ním jsem přišel také najaře v roce čtyřicet devět na sekretariát komunistické strany v Českých Budějovicích. Oddělení, na které jsem nastoupil, se jmenovalo kulturně propagační. Byli jsme zde všeho všudy tři lidé. Vedoucí, který byl zároveň tajemníkem, já a sekretářka. Oč nás bylo méně, o to jsme měli širší pole působnosti. Zabývali jsme se v měřítku Jihočeského kraje stranickými školami, propagandou, agitací, kulturou, uměním, osvětou a školstvím. Na dva referenty a jednu administrativní sílu dost, že?

Mně bylo v té době dvacet let a končil jsem externí studium lesnické školy. Byl jsem čtvrtý rok členem strany, přečetl jsem pár brožur a přednesl několik přednášek. Nepřeceňoval jsem se. Věděl jsem, že znám zatím málo, ale byl jsem přesvědčen, že marxismus je synonymum pravdy a program společenského pokroku.

Dostal jsem na starost dny komunistické výchovy. Jedenkrát měsíčně měla proběhnout v každé základní organizaci přednáška s diskusí na společné téma, jež bylo stanoveno pro celou stranu. Brožurky k tomu psali naši tehdejší přední teoretici - Arnošt Kolman, Bruno Köhler, Čestmír Císař.

Měl jsem zkušenost z domova, z Vodňan, že toto školení probíhá bídě. Mnozí referenti byli slabí, spokojili se tím, že přečetli kousek z brožurky. Účast nebyla valná. Někdy se tomu věnovalo pár minut z běžné členské chůze. Mnohde na závodech, kde lidé po skončení pracovní doby pospíchali na vlak a na autobusy, se to nekonalo vůbec.

Považoval jsem teoretické vybavení členů strany za důležité a přemýšlel jsem, jak neutěšený stav zlepšit. Za nejslabší článek jsem pokládal úroveň lektorů. Pustil jsem se do organizování jejich seminářů po okresech. První jsem svolal v Písku.

Sešlo se zde několik desítek vzdělaných lidí, vesměs učitelé a profesori škol. Uvědomil jsem si, že jsem jim nebyl s to dát, co ode mne očekávali. Moje připravenost jejich úrovni neodpovídala. Další seminář ve Strakonici mé sebevědomí mnoho neposílil. Pochopil jsem, že přednést referát na členské schůzi a instruovat lektorský sbor okresu je rozdíl.

Pustil jsem se se znásobeným úsilím do studia. Každé další vystoupení jsem se

snažil co nejpečlivěji po obsahové i metodické stránce připravit. Pomáhaly mi dvě věci. Jednak, že mládí je s to nové věci rychle přijímat a osvojovat si je, jednak že celková úroveň stranického aktivu nebyla ještě příliš vysoká. Vydátnou oporou mi byl můj „šéf“, tajemník Oldřich Vrubel. Sám neobyčejně houževnatě studoval a byl výborný řečník. Byl sotva o čtyři roky starší, ale měl už mnohem víc zkušeností a dovedl mne taktně a s porozuměním vyvádět z mých naivit a omylů.

Trávil jsem v kanceláři jen menší díl času a hodně jsem jezdil po okresech. Měl jsem vzácnou příležitost poznávat celé Jižní Čechy. Cesty jsem spojoval s vystoupením na semináři, s přednáškou, s lekcí v okresní politické škole. Lidé mne přijímali rádi a neviděli ve mně jen úředníka a „čmuchala,“ který přijel hledat a vytýkat nedostatky. Teoretické diskuse, desítky a stovky dotazů a rozhovory se zajímavými lidmi, to byla výborná škola. Otázky, které mi lidé kladli, jsem si po léta zapisoval. Snažil jsem se na ně podle svých schopností namísto odpovědět, ale pak jsem se k nim při studiu vracel a měly vliv na má další vystoupení.

Záhy jsem poznával, že se liší obraz stranické propagandy jak se rýsuje ve svodkách a skutečnost. Umínil jsem si, že udělám zevrubný rozbor, jak to se základní teoretickou přípravou ve straně, s dny komunistické výchovy opravdu vypadá. Oficiální hlášení, která přicházela z okresů a na základě nichž se připravovala souhrnná správa pro ústřední výbor mi připadala příliš růžová a nadsazená. Jezdil jsem od okresu k okresu, diskutoval s kulturně propagačními referenty, obcházel závody, mluvil s předsedy základních organizací. Popsal jsem celé bloky jejich poznatky, problémy, nápady a návrhy. A také jejich kritikou, o kterou nebylo nouze. Prosil jsem je, aby ve svých hlášeních nic nezkreslovali a uvedli skutečný stav. Apeloval jsem na stranickou morálku: stranu nesmíme klamat, na základě našich zpráv soudruzi „nahore“ přijímají další rozhodnutí.

Apel padl na úrodnou půdu. Koho těší malovat skutečnost na růžovo a vymýšlet si? Dostal jsem, oč jsem si koledoval. Měsíční hlášení o dnech komunistické výchovy přišla tentokrát z okresů mnohem skromnější, než byla ta předešlá, ale bohatší o příčiny nedostatků a o doporučení.

S chutí jsem se pustil do souhrnného rozboru za kraj. Využil jsem podklady, které přišly i vlastní poznatky. Měl jsem už na stole téměř hotový text, když vešel do kanceláře instruktor ústředního výboru Vilém Fuchs. (Později skončil svou stranickou dráhu jako redaktor ve Svobodné Evropě.)

„Na čem pracuješ, soudruhu?“

Co jsem si mohl lepšího přát? Měl jsem možnost vyložit výsledky svého zevrubného výzkumu a analýzy bez „Potěmkinových vesnic“ představiteli nejvyššího orgánu tak říkajíc z první ruky. Soudruh Fuchs pozorně poslouchal, zběžně zprávu prolétl, pokýval hlavou, ocenil mou snahu, pochválil a odešel.

Za minutku vpadl do kanceláře Olda Vrubel celý rudý.

„Kde máš tu zprávu o dnech komunistické výchovy? Fuchs vykládá u Palečka

(vedoucí tajemník) co to tu máme za ztřeštěného kluka. Chceš prý poslat nahoru ufnukaný pesimistický obraz o situaci. Ukaž to sem." Vestoje nade mnou připsal k celkovému počtu účastníků školení v kraji tlustou modrou tužkou, která mu padla do ruky, další nulu. Z tisíců se staly desetitisíce.

„A celou zprávu předělej!“

Nevím, zda to byla náhoda, že věrozvěstem stranického optimismu se v té chvíli stal právě Vilém Fuchs. Byl to muž podivné politické dráhy. Někdy počátkem padesátých let pro přílišný levičácký radikalismus odešel z aparátu ústředního výboru strany do jedné pražské továrny, kde vedl závodní časopis. V šedesátých letech řídil zahraniční vysílání Československého rozhlasu. Tam jsme se znovu potkali. Později sice zůstal „u branže“, ale místo z Východu na Západ agitoval v obráceném gardu. Odešel do Svobodné Evropy.

Uvědomoval jsem si, že jsem ještě zajíc, že toho vím z teorie i ze života málo. Věřil jsem starším a zkušenějším soudruhům. Sebekriticky jsem uvažoval o svém „šlápnutí vedle“. Z čeho pramení můj pesimistický pohled na skutečnost? Je to intelektuálská skepse, nedostatek revolučního optimismu, schopnosti vidět to pozitivní, to nové? Věřil jsem, že je to tak a hledal jsem cesty k nápravě.

S nemenší horlivostí jsem se znovu rozjel po okresech a po největších továrnách v kraji. Těžkosti jsem sice s kyselou tváří vyslechl, ale hlavně mne zajímaly kladné příklady, úspěchy, pokrok v účasti na školení, v úrovni. Nic jsem modrou tužkou nepřipisoval, na to jsem neměl žaludek, ale viděl jsem převážně jednu stránku skutečnosti, tu, kterou jsem vidět chtěl. Zapomněl jsem, že polovina pravdy je nejrozšířenější a nejobvyklejší forma nepravdy, sebeklamu a lži. Druhá polovina pravdy se mi ze zorného pole vytrácela.

V mladické horlivosti jsem lehce přešel od jedné krajnosti do druhé. Jestliže jsem prve zkoumal a analyzoval hlavně nedostatky, teď jsem přesvědčoval sám sebe o úspěších.

Následující měsíc se konaly oslavy V.I.Lenina. V budějovické sokolovně bylo masové shromáždění, kterého se účastnilo přes tisíc lidí. Tématicky se to shodovalo s probíhajícím dnem komunistické výchovy. Zahrnul jsem shromáždění do celkového počtu účastníků. Vycházelo mi, že počet proškolených byl v tom měsíci vyšší, než celkový počet členů strany v kraji. Nevyvedlo mne to z míry. Ve zprávě jsem uvedl, že se nám podařilo zapojit i část nestraníků. Nebyla to docela nepravda, v sokolovně skutečně byl značný díl bezpartijních a úroveň projevu jistě nebyla nižší, než lekce v základních organizacích, ale přesto to nebyla celá pravda. Bez bližšího vysvětlení to byla polopravda a klam.

V té době odejel soudruh Vrubel do zahraničí a zastupoval jsem ho na poradě krajských kulturně propagačních tajemníků v Praze. Konala se v tehdejší budově ústředního výboru u Prašné brány v menší konferenční místnosti. Okolo stolu ve tvaru podkovy sedělo několik osobností, které jsem do té doby znal jen podle

jména z tisku a podle jejich děl. Sebral jsem v sobě kuráž a přihlásil se do diskuse. Už bez „intelektuální skepse“ jsem hovořil o tom, jak v Jihočeském kraji zapojujeme do dnů komunistické výchovy nestraníky. Soudruh Hendrych, který poradou řídil, se potěšeně usmíval a požádal mne, abych o tom napsal do časopisu Funkcionář.

Než jsem se vrátil do Budějovic, vedoucí tajemník soudruh Paleček už měl informace, jakého šikovného mladého soudruha tam má a jak pěkně vystoupil na poradě.

Ještě jednou se ve mně pohnulo svědomí a vážně jsem zapochyboval, zda můj zidealizovaný obraz ideologické výchovy ve straně je poctivý. Bylo to na propagandistickém aktivu ve Slovanském domě, kde generální tajemník strany Rudolf Slánský zahajoval první rok stranického školení, vyšší typ teoretické přípravy. Vycházel při tom z hodnocení dosažených výsledků dnů komunistické výchovy. Měl jsem chuť vystoupit a říci, jak to s úrovní stranického vzdělávání doopravdy vypadá. Nenašel jsem však v sobě odvalu. Kromě toho bych byl musel hovořit sám proti sobě, proti informacím a zprávám, které jsem si zvykl přizpůsobovat tomu, co se chtělo slyšet.

Barometr doby

Libor vyrůstal v malém venkovském městečku. Byla to spíš veliká vesnice, i když se tomu od jistého data říkalo město. Rodiče měli obchod, něco jako v románu F.L.Věk. Chlapec byl mimořádně nadaný, vášnivě rád četl a balit kornouty ho nebavilo. I v tom se podobal Jiráskovu hrdinovi. Rozdíl byl, že otec Libora do obchodování nenutil, neviděl v tom po zkušenostech z krizových třicátých let žádnou slibnou existenci. Schvaloval a podporoval jeho studium na gymnáziu s tím, že půjde na právnickou fakultu. Vysoké školy byly za okupace zavřené, ale málokdo připisoval hitlerovské tisícileté říši dlouhé trvání. Naděje a víra v lepší příští se naplnila a okupaci zazvonil konec. Jako ten nad dveřmi do krámu Liborových rodičů.

Libor právě proplul úskalí puberty a prožíval májové dny osvobození velmi dramaticky.

Nechtěl být stranou historických událostí. Protože na vsi - pardon v městečku - se nic kromě spěšného šití a vyvěšování československých praporů neodehrávalo, ozbrojil se a vyrazil do okresního města. V hospodě sice chlapi odzbrojili skupinku maďarských honvédů, kteří odevzdali ochotně flinty, ale na Libora se žádná z pušek vzor 98 nedostala. Když o ni žebрал, dospělí nad ním mávli rukou. „Na to máš ještě času dost.“ Poznámali něco o mléku a o bradě. Nezbyvalo, než vyzbrojit se z domácích zásob. Zastrčil pod kabát veliký řeznický nůž, kterým tatínek krájel šest let na tenounké plátky protektorátní salám a za dob předválečného blahobytu pražskou šunku.

Ten nůž ho stál málem život. Nedostal se sice do boje muž proti muži, ale sotva vkročil do první rakovnické ulice, padl do rukou esesácké hlídky.

Ve městě bylo hrobové ticho. Neznamenal klid a mír, ale napětí z obou stran. Čeští povstalci se stáhli do několika ulic a zabarikádovali je. Němci, ozbrojení po skřípějící zuby obsadili důležité budovy a křižovatky. Libora ve skupině rukojmí hnali do parku za kostelem. Přiměli je opřít se zdviženými pažemi o kamennou zeď a stáli jim s odjištěnými samopaly výhrůžně za zády.

Libor prožíval strašné napětí. Na prsou ho tlačil řeznický nůž. Trnul, kdy se jeho hrot vysune zpod kabátu. Odhodit ho, ba ani spolehlivěji upevnit nepřicházelo v úvahu. Rozkročený esesman s prstem na spoušti hlídal každý pohyb.

Libor se děsil chvíle, kdy je začnou Němci prohledávat. Horečně přemýšlel, jaké přijatelné vysvětlení by mohlo jeho strašný zabiják zdůvodnit, ale nic kloudného ho nenapadlo. Po spáncích a po tvářích mu stékaly praménky potu a řinuly se přes bradu pod límec košile. V zoufalství mívá člověk nejmalichernější a nejhloupější nápady. Blesklo mu hlavou, že nůž od potu zrezaví a táta se bude zlobit. Ale tím už se asi trápit nemusí. Hrozný strach mu maloval nejstrašnější představy. Kam ho Němci strelí? Do prsou, nebo do hlavy? Nebo do břicha? Popadl ho příšerný strach, cítil mrazivý třes v ramenou a v zádech a v břiše křeč a slabost, která nevěstila nic

dobrého. Celý se zkroutil a dlaně se mu svezly po drsné zdi. Esesáci se zachechtali, vyměnili si sprostý vtip a tlamatý kaprál zařval: „Laufschrift nach Hause, du stinkende tschechische Sau! (Mazej domů, ty smradlavá česká svině.)“

Žádný klasický hexametr mu nezněl v životě lahodněji, než tenhle sprostý zupácký povel. Aby si to nacisté nerozmysleli, otočil se na patě a utíkal nejkratší cestou z města. Bylo to sice právě na opačnou světovou stranu, než kde ležela jeho rodná obec, ale na takové maličkosti už nehleděl. Proběhne parkem a bude venku a žádnou německou hlídku snad už nepotká. Pár desítek metrů ještě cítil mrazení v zádech a napjatě čekal, kdy se za ním ozve dávka ze samopalů. Upokojil ho šibeniční optimismus: Tu ránu by přece už neslyšel.

Osudové chvíle u kostelní zdi se vryly chlapci hluboko do paměti. Po celý život viděl před očima hrbolky šedivé žuly s nepatrnými ostrůvky zeleného mechu. Stále cítil v zádech hrozbu ocelové hlavně a prožíval zoufalý pocit bezmoci, kdy vedle stejně trpících byl vydán na milost a nemilost posledním rozmarům „nahlidí“.

Měl naléhavou potřebu vymanit se z psychické zátěže hrůzy, najít oporu mezi přáteli. Nacházel ji v příštích hodinách a dnech v proudu radosti a nadšení, které přineslo osvobození po šesti letech okupace. Ztělesněním vítězství dobra nad zlem, svobody nad otroctvím byli vojáci Rudé armády. Libor měl v prsou přetlak nadšení a lásky k hrdinům ve vybledlých, sepraných gymnast'orkách. Učil se rusky, lámal azbuku a snažil se vést rozhovory se sovětčičky, kde jen se naskytla příležitost. Když myslel, že mluví rusky, říkali si, jak je ta čeština jejich mateřtině podobná.

Ikonou svobody a brány do nového života byl obraz Stalina. Všechny tiskárny chrtily barvotisky usměvavého maršála z mírného pohledu. Hleděl nad holdující dav jako vítězný César. Libor si jeho podobiznu připevnil na čelnou stěnu studentského pokojíku. Na školní besídce recitoval apoteózy, v nichž soutěžili největší básníci doby. Stalin byl genius, nejslavnější vojevůdce všech dob, spasitel národů, naděje lidstva. Žádný příměr se nezdál dost veliký.

V té době učinil hoch, kterému se blížilo dvacet let, rozhodnutí, jež nastavila výhybky pro jeho další život. Přihlásil se na kraji města v kasárnách k dobrovolné vojenské službě a v budově bývalého „německého domu“, kde teď vlál rudý prapor, vyplnil přihlášku do komunistické strany.

Otec neměl z jednoho ani druhého velikou radost. Čekal, že se syn pustí do studia práv a uniforma znamenala zbytečný odklad. A komunistická legitimace? Jako živnostník k ní cítil nechuť a nedůvěru. Ale chlapec si nedal říct. Jako by mu narostla křídla a hřebínek. Nebyl sám.

Celá jeho generace doslova vtrhla do nejaktivnějšího života společnosti a ovlivnila vývoj. Mnozí rodiče klopýtali za dobou a kuřata učila kohouty. Ve společnosti dominovali odbojáři a mládež. V národním výboru seděli koncentráčníci, kterým ještě nestačily dorůst dohola ostříhané vlasy. Na veřejných schůzích v nabitém sále a na náměstí přednášeli mladíci, kterým přeskakoval hlas. Patřilo to

k patosu nezapomenutelné doby.

Otec počítal s tím, že syn brzy z revolučního nadšení vystřízliví a vrátí se do kolejí životní dráhy, o které vždycky uvažoval jako o jisté. Leč dopadlo to jinak. Libor ztratil pro dlouhé studium trpělivost. Celý svět se rychle a od základů mění. I naše zem půjde - po příkladu Sovětského svazu - k socialismu a on se má zavřít do školních škamen? K čemu je vysokoškolský glejt a titul? Rozhodující jsou činy. Ostruhy může získat jen v revoluční praxi. Historickou příležitost, jakou dává doba nesmí propást. Otevřenou učebnicí, které se nic nevyrovná je život.

Tak se ubíraly Liborovy úvahy a podle toho se rozhodl. Armáda mu nabídla slibné perspektivy. Absolvoval záležnědůstojnickou školu, podepsal přihlášku za vojáka z povolání a zlato na ramenou přibývalo. Nepoháněl ho kariérismus. Byl plný nejčistších ideálů. Zvláště po únoru 1948 a v padesátých letech se utvrdil v přesvědčení, že Československá lidová armáda je záštitou socialistické budoucnosti. Přesvědčovala ho o tom i mezinárodní situace. Propukne-li válka s imperialismem, jako důstojník bude nejprospěšnější.

Nelákala ho vysoká škola, ale tím horlivěji se pustil do sebevzdělání. Měl svoji představu, co je a co není třeba znát. Sháněl a hltal politickou literaturu, zejména Stalinovy spisy. Životopis J.V.Stalina, Stručný kurz dějin VKS/b a Otázky leninismu ovládal jako farář katechismus. Jeho píle se násobila mimořádným nadáním a fenomenální pamětí. Kolegové v práci se často bavili tím, že na něho vystřelovali data ze Světových dějin v kostce od Otakara Dorazila a on suverénně odpovídal co se kdy událo. Nepoužíval znalosti k pobavení, ale absolvoval bezpočet přednášek. Sepisoval brožury, které sloužily k politickému vzdělávání důstojníků a ke školení řadových vojáků.

Jeho studium trpělo vážným nedostatkem. Nezbýval mu čas na samostatné myšlení. Přebíral hotová schémata. Texty, které sepisoval, tvořil kompilací. Rozložil si po stole několik otevřených brožur a tvořil z nich další. Ukazováčkem levé ruky si v nich ukazoval a ukazováčkem pravé ruky vyťukával nový text do stroje. Podobným způsobem si skládal v hlavě mozaiku světového názoru. Kde se lišila od toho, o čem byl přesvědčen jako chlapec, tam proti „přežitkům“ o to horlivěji bojoval. Marxismus pro něho nebyl pokračováním nejcennějšího z myšlenek předcházejících generací, ale jejich holou negací.

Nebyl bigotní, ale jako syn venkovského obchodníka nemohl chybět v neděli v kostele a jeden čas ministroval. Nyní se ateismus a potírání náboženského tmářství staly jeho vášní. Potvrzovala to epizoda, jíž prožil ve vlaku.

Služební cesta ho svedla v kupé rychlíku s půvabnou dívčinou, která měla ve výstřihu zlatý křížek. Přívěsek ho podráždil. Pustil se s děvčetem do debaty a zkoumal, jak pevné je její religiózní zaujetí. Slečna operovala mravní rolí náboženské víry. Byla přesvědčena, že bez ní by ztratila morální oporu. Libor pojal ďábelský plán vyzkoušet, jak jsou její náboženské mravní sloupy pevné. Přestal se

bavit o církvi a o víře a pustil se do milostného románku. Společná cesta byla dost dlouhá, aby spolu skončili v malé místnůstce na konci chodby. Nebylo to romantické a ještě méně estetické, ale svůdce triumfoval. Pobožné dívčiny mravní zásady se ukázaly vetché. Libor už byl ženatý a jeho zpronevěra manželské věrnosti byla obětí na oltář atheistické horlivosti.

Nemenší metamorfózy prodělal jeho poměr k T.G.Masarykovi. Z domova a z mládí si k němu odnesl nejvřelejší vztah. Ten byl koneckonců vlastní většině českých rodin a německá okupace jej jen posílila. V padesátých letech se stal ničitelem býlí masarykismu a nezůstal jen u slov.

V Masarykově rodišti stála na náměstí státníkova socha. Libor na masovém shromáždění přednesl plamenný protimasarykovský proslov a na závěr vyzval posluchače, aby hanebný pomník strhli. Našel se provaz, hodili jej na krk postavě, která se nemohla bránit a symbol buržoazní republiky se poroučel. Libor vystoupil na uprázdněný piedestal, aby dovršil triumf. Události však vzaly nečekaný obrat. Ukázalo se, že láska k prezidentu Osvoboditeli byla v jeho rodišti přecejen větší, než váha slov bojovného agitátora. Seběhl se dav, řečníka chytily, smyčku provazu mu navlékli na krk a nebyť energického zákroku orgánů Bezpečnosti, nešťastný extrém mohl mít tragickou dohru.

Liborovi bylo možno vyčíst různé nectnosti, ale polovičatost k nim nepatřila. Do čeho se opřel, to dovedl do krajnosti a zpravidla ještě o kousek dál.

Byl veliký a upřímný obdivovatel všeho sovětského. Když se v padesátých letech organizovaly první turistické cesty do Sovětského svazu, nemohl mezi účastníky chybět. Výletní loď jela po Volze a zastavovala ve velkých městech. Polovinu cestujících tvořili Češi, polovinu Američané. Kteří z nich byli nadšení a kteří zklamaní? Američané srovnávali skutečnost s pomluvami antisovětské propagandy a Češi s velebením země, kde je všechno nej-nej. Výsledek byl na bílé dni. Bohužel Libor z toho nevyvodil poučení pro vlastní ideové působení, které nejednou také přeháněním vyvolávalo opačný efekt.

Názorové krajnosti prodělal jeho vztah k Titově Jugoslávii. Po roce 1948 s plným přesvědčením v desítkách přednášek kategoricky odsuzoval Titův revizionismus. V květnu 1955 proběhla zpráva o Chruščovově návštěvě Bělehradu, kde Tita oslovil „milý soudruhu“. Libor byl okamžitě nadšen a s nemenší vervou opakoval, jakou posilou nyní budou „srbští hajduci“.

Obrat v jeho názorech způsobil XX.sjezd Komunistické strany Sovětského svazu. Nikita Sergejevič Chruščov přednesl projev, v němž znectil Stalina. Postavil tím pod otazník desítky let Sovětského svazu i mnohé stránky komunistického hnutí. Postojem řady pokrokových lidí ve světě to otřásl. Část zakolísala. Společný postup za ideály sociálního pokroku, svobody a míru utrpěl vážnou trhlinu.

Libor patřil k těm, kteří se přes noc stali z nadšených stoupenců všeho sovětského a „stalinského“ zanícenými kritiky. Horlivě hledal v československé

skutečnosti projevy kultu osobnosti a nešvary, které se nyní v Sovětském svazu odsuzovaly. Připojil se k volání po mimořádném sjezdu komunistické strany, který by podrobil dosavadní praxi radikálnímu přehodnocení a nastoupil novou, „nestalinskou“ cestu.

Po čase se u nás atmosféra uklidnila. Některé věci se změnily k lepšímu, něco zůstalo při starém, ale příliš vášniví kritici upadli v podezření ze špatných úmyslů a jejich autoritu to oslabilo. Mezi nimi byl Libor. Kontrast mezi revolučním radikalismem a náhlým kritikářstvím bil do očí. Ubylo mu na prestiži a sesul se níž i ve společenském postavení. Lidé, kteří rozhodovali kam patří a nepatří, usoudili, že jeho salto mortale způsobilo odtržení od života. Prospěje mu praxe. Byl stažen s oblak papírové teorie, kde byla jeho silná stránka a zasazen do úlohy, která neodpovídala ani jeho naturelu, ani zálibám. Ocitl se blíž k vojskům a níž ve štábní hierarchii.

Od té chvíle hledal možnost jak svléci vojenský kabát. Podařilo se mu to a odešel učit na vysokou školu. Působil jako asistent a horlivě studoval. Doháněl, nad čím kdysi, bezprostředně po válce, mávl rukou.

Nejprve vedení seminářů a posléze lekce ho těšily. Práce odpovídala jeho nadání. Nedokázal však setřást pocit nedocenění a křivdy. Odešel z armády na vlastní žádost a rád a přece byl odchod pro něho jistou degradací. Jako se dříve opájel nadšením pro revoluční proměny, nyní s hořkostí ukládal v paměti chyby a nedostatky, které v panujícím systému shledával.

Podobnou studenou politickou lázeň prodělávalo v té době více lidí. Zvláště někdejších nejhorlivějších nadšenců ze řad inteligence. Mezi nimi nacházel souvěrce. Byl dál členem komunistické strany, ale lekturu změnil. Už nememoroval Stalina a neuspokojoval ho ani Lenin. Z Marxe studoval jen „Grundrisse“, srovnával, v čem se Rosa Luxemburgová rozcházela s Leninem, vypisoval některé věty, vytržené z György Lukácse a Antonio Gramsciho.

Po večerech se zapojoval do svérázných telefonických debat. S několika dalšími intelektuály si vyměňovali poznatky, o kterých se nedočetli v Rudém právu ani v Nové myslí. Někteří měli přístup ke knihám a časopisům ze zahraničí, které policejní cenzura zadržovala. Sdělovali si zprávy o opozičních skupinách v socialistických zemích. Libor, zanícený horlivel proti náboženství, masarykismu a všem skutečným i domnělým „buržoazním přežitkům“ se stával součástí vrstvy, která pěstovala odpor k vedení strany a socialistického státu.

V roce 1968 měl za to, že udeřila jeho hodina.. S vášní jemu vlastní horoval pro „obrodu“. Na dvacetiletí po roce 1948 shledával jen špatné, nadšeně podporoval Alexandra Dubčeka a „muže ledna“. Nevadila mu aktivita kontrarevolučních elementů, které vystrkovaly hlavy, Klubu angažovaných nestraníků a K 231-organizace osob, odsouzených za protisocialistickou činnost. Rozhodně odmítal zásah Sovětského svazu a dalších spojenců.

Když se situace v zemi vrátila do souladu se socialistickou ústavou, Libor z politického „čertova kola“ vypadl. Z komunistické strany byl vyloučen a na vysoké škole ztratil místo učitele. Nabídli mu práci v knihovně. Nějaký čas se tak živil, ale mezitím si zařídil invalidní důchod. Skvělé živobytí to nebylo, ale měl volné ruce a mohl psát, co v té chvíli považoval za své - konečně už definitivní - přesvědčení.

Podílel se na tvorbě antikomunistických pamfletů, jež se tiskly za hranicemi a rozšiřovaly pokoutními cestami v republice.. Jeho příspěvky se objevovaly v publikaci Svědectví, kterou vydával v Paříži Pavel Tigrid, někdejší činitel rozhlasové stanice Svobodná Evropa (a pozdější ministr kultury v pražské Havlově vládě). Libor, dříve nadšený „stalinista“, otočil propagandistickou korouhvičku o 180 stupňů.

V jedné otázce se však nebyl s to se svými novými kumpány ztotožnit. Přes roztrpčení na všechno, v co dříve svatosvatě věřil, nedokázal se zpronevřit československému vlastenectví. Snad hluboko v duši, někde na dně nejtrpčích vzpomínek působila na celý zbytek života studená zeď rakovnického kostele a esesácký samopal za zády. I v antikomunistických škvárech polemizoval se zastánci pobělohorské katolizace, zlehčováním pokrokových národních tradic, husitství a obrození. Odmítal idealizaci Rakousko-Uherska a germanizaci. Zastával se osvoboditelských zásluh T.G.Masaryka. Netížilo mu svědomí, že v názorech na Masaryka to byl už jeho druhý obrat a třetí varianta? Že by negace negace, nebo spíš dvakrát obrácený kabát? Co byl vlastně líc a co rub?

Dějiny si potrpí na surové žerty. Na sklonku roku osmdesátého devátého utrpěl socialismus v Československu smrtelnou ránu a zdálo by se, že lidé jako Libor se konečně ocitnou na výsluní. Dychtivě se o to pokoušel. Leč dirigenti moci měli jiný vkus. Lidé s komunistickou minulostí, i když zapřenou a zrazenou, měli vroubek. Mouřenín sehrál svoji úlohu, a jeho part skončil. V obsazování politických krmítek byly karty dávno zešvindlovány. Ideologa, který si myslí, že může ještě po „sametové revoluci“ odmítat Bílou Horu a Habsburky a vynášet Palackého, Jiráska a Němcovou? Takového fantastu nepotřebují - jak je v módě říkat - ani náhodou.

V Liborovi se bouřila krev. Konečně se dočkal svobody a demokracie, padla komunistická cenzura a diktát. Teď mu nikdo nemůže zabránit, aby psal, co si myslí. Napsal článek o demokratickém socialismu. Opřel se o citáty z Gramsciho, Lukácse a - Dubčeka. Šel do první redakce, nevzali to. Do druhé - totéž. Do třetí, do páté. Je to skutečnost, nebo se mu to zdá? Obrátil se na své včerejší souvěrce. Tigrid byl šéfem kanceláře prezidenta, bojovníka za svobodu projevu, pana Havla.

Libor byl poučen. Je svoboda tisku, redakce jsou svrchovaným pánem. Rozhodují, co otisknou a co neotisknou. Do toho jim nikdo nemůže mluvit. Ani prezident ne.

Libor seděl nad psacím strojem - byl to ještě ten, na němž vyťukával brožury

pro politické školení mužstva a poddůstojníků - a nepřítomně zíral na zasněženou římsu protějšího domu. Tak tohle je ta svoboda a demokracie? V záchvatu zuřivosti popadl nešťastné stránky a skončily tam, kam původně určeny nebyly.

Když se z amoku vydýchal, popadl ho vzdor. Pod povětrnou korouhvičkou zbyla špetka zdravé české tvrdé palice? Nebo to bylo tím, že i kočka, zahnaná do kouta, vystrčí drápy?

Hubu si zavřít nedám. Nezavřel mi ji Husák a nedám si ji zavřít ani od Havla s Tigridem. Napsal novou stat', tentokrát k výročí 15.března, okupace Československa hitlerovskou soldateskou. Napsal to tak, jak si to o pochované Československé republice a o německém nacismu myslel.

Znovu obešel několik redakcí, ale všude tvrdý led. Ještě s nepatrnou nadějí a špatným svědomím zaklepal na dveře komunistických Haló novin. A světe div se, článek přijali. Ani se tomu neodvažoval věřit. Asi nepochopili, co je zač. Připomněl své jméno a příjmení.

„My vás známe. Článek je pěkný. Teď k nadcházejícímu výročí okupace jako šitý. Je třeba tyhle věci připomínat. Někteří lidé jsou s to se Němcům ještě za všechna zvěrstva omluvit. Jako bychom tisíce poprav, věznění, mučení, Lidice, Terezín, všechno tohle napáchali my jim a ne oni nám.“

Za čas za prvním příspěvkem následoval druhý a desátý. Libor už psal opatrněji, aby své vydavatele nekompromitoval. Už to nebylo, jako když psal do Tigridova Svědectví. Ne že by znovu obracel kabát, ale mnoho z iluzí, které tehdy měl, při pohledu na život kolem sebe ztratil. Měl už léta, aby uvažoval střízlivě a kriticky. Nejlepším zrcadlem, co bylo dobrého na socialismu, bylo, co vzkříšený kapitalismus pochoval.

Nepsal, co si nemyslel, parabola jeho myšlení kreslila oblouk. Poznal, komu jde o pokrok a sociální spravedlnost, a kdo má jen plnou pusku vznešených frází a prázdných slibů.

Návrat ztraceného syna měl však vadu na kráse. Odříkaného chleba přijímal největší krajíc, ale proč? Protože ho nová garnitura moci odmítla, zklamala ho, pohrdla jeho služebníčkováním, urazila ho. Co mu zbývalo? Přijímal možnost, která mu zbyla.

V čem se to projevovalo? Psal do Haló novin, ale nenechal si ujít ani příležitost, kde si mohl přihrát polívčičku nenávisti k Sovětskému svazu, ke všemu, co souviselo s komunistickým hnutím. Sepisoval předmluvy k překladům nenávistných knih o „Stalinově termidoru“, o „sovětském impériu“. Už si ani nedával práci s vyhledáváním a zveličováním chyb a nedostatků a míchal jed obecných frází a odsudků.

Co vlastně byl ten člověk zač? Co bylo jeho skutečné přesvědčení a co mimikry, nebo přechodné vzplanutí emocí?

Projel takový politický slalom sám, samojediný? Asi ne. Takových bylo a je víc.

Je to příznačný projev měšťácké intelektuálštiny. Má sociální příčiny. Na jedné straně odpor k přetlaku velkokapitálu, na druhé nechuť k rovným životním podmínkám s řadami pracujících. On je přece něco lepšího.

I to, že stále vlastně bojoval PROTI něčemu, aniž si jasně uvědomoval O CO mu jde, je pro podobnou společenskou vrstvu příznačné.

Filosof života

S Bergsonem a jeho „filosofií života“ neměl nic společného. Byl ale zároveň i dobrý člověk, i vynikající filosof a jedno s druhým se u něho snoubilo.

Byl desítky let můj nejbližší přítel. Měl ke mně kamarádský, ale i trochu otcovský vztah. Byl o něco starší, životem zkušenější a rozuměli jsme si.

Přesně si pamatuji, kdy jsem ho poprvé poznal. Bylo to jako na divadelní scéně. Postava H přichází zleva. Dveře se otevřely a mezi veřejemi stanul vysoký, ramenatý muž. Výrazná tvář se snědým odstínem, husté černé vlasy, silné brýle se širokou tmavou obrubou. Vážný pohled roztál v mírném úsměvu.

Bylo to na katedře filosofie ve vojenské akademii, kde jsem se ocitl coby začínající elév, oficiální titul - asistent. Konala se právě nějaká významná porada. (Na vojně nejsou jiné porady než významné.)

Oči všech majorů a kapitánů se upřely na příchozího. Jeden přes druhého hlasitě a přátelsky zdravil. Jako by každému záleželo na tom, aby si ho ten pán všiml. Z autorit se stala malá obdivující stvoření.

Padlo jen pár všeobecných slov a muž odešel. Přicházel jako externí lektor na přednášku a letmo se na katedře zastavil.

Když se za ním zavřely dveře, zeptal jsem se: „Kdo to byl?“ „Profesor Hrzal z vysoký partajní.“ Moc mi to neřeklo. Přišel jsem z vojenské praxe a o filosofické branži jsem věděl málo. Netušil jsem, že nás dva život spojí do jedné zápreže.

Nestalo se to hned. Jednou rukou jsem studoval, druhou učil, psal, zdobil jméno tituly a roky plynuly. Pohyboval jsem se na vysokých školách a ve vědeckých ústavech. Stále častěji jsem se potkával se jménem, i fyzicky s osobou: Ladislav Hrzal, vedoucí katedry filosofie a později prorektor vysoké stranické politické školy. Občas se zúčastnil nějaké teoretické akce v našem ústavu, jindy mne zase pozval přednést přednášku nebo kurs lekcí na škole. Naše cesty se stále víc sbližovaly.

Mnohokrát jsme se ocitli spolu s dalšími soudruhy ve vile na Orlíku, kde jsme psali podklady pro různá stranická jednání. Nebyly to dlouhé texty, ale vyžadovaly sestudovat stovky materiálů a hodiny diskutovat o závěrech. Důležité bylo přesvědčit příslušné tajemníky, že jsou naše vývody a návrhy správné. Poznával jsem sílu Slávkovy osobnosti.

Občas jsem měl dobrou myšlenku, ale když jsem ji do vysoko postavených uší přednesl, nepochodil jsem. Bylo lépe svěřit to Slávkovi. Nasadil svrchovaně vážný výraz, povysunul brýle, trochu pokrčil čelo a pomalu, jakoby mimochodem a se samozřejmostí vyslovil to, co bych já se směsí horlivosti a skromnosti koktal.

On už se na mne zlobit nebude a nezačervená se, když na něho prozradím, že v řeči trochu zadržoval. Uměl však i to využít k dobrému. Když na tom záleželo, mluvil pomalu, každé slovo změřil a zvážil. Chvilími jakoby zaváhal, zdvihl obočí a sáhl ještě hlouběji do studnice vědomostí. V takové situaci na něho i nejvyšší

autority pohlížely se zbožnou úctou.

Nechci tím říci, že nahrazoval dovedným antré, co chybělo na vědomostech. Kde si nebyl naprosto jistý, tam se stanoviskem nespěchal. Připravovali jsme spolu řadu mezinárodních teoretických sympozií a kolokvií. Jeho přísnost a sebekritičnost se projevovala i v jazycích. Hovořil německy lépe než já, ale zatímco já jsem vyvolával úsměv na tvářích německého publika smělymi, ale kostrbatými replikami, on byl zdrženlivější.

Když jsem se nechal příliš unést nadšením, ochladil mne věcnou rezervou a střízlivými protiargumenty. Nebyla to skepse, spíš odpor k povrchnosti a snaha pronikat hlouběji k podstatě věci. Byl důkladný a poctivý nejen v teoretické práci, ale především v životní praxi a to už od mládí. K jeho spojení se stranou došlo za okolností, které slibovaly všechno kromě výhod.

Na začátku okupace mu bylo šestnáct let. Jako každý chlapec měl v tomhle stáří tisíce zájmů. Doba byla ale taková, že ani děti nezůstávaly nedotčené krutou atmosférou doby, nacismem, zatýkáním, popravami, potlačováním všeho českého, válkou. Když se naskytla příležitost, zapojil se ve čtyřicátých letech do ilegální činnosti. V Hostivicích a Litovicích vznikla komunistická organizace mládeže. Postupně získávala spojence mezi bezpartijními a navázala kontakt s Prahou. Skrývala se i za skupinu quasi - kuratoria mládeže, aktivistickou kolaborantskou instituci, což jí umožnilo kamuflovat schůzky.

Vytvořil se aktivní a uvědomělý okruh mladých, kteří se hned po osvobození zapojili do veřejné činnosti. Řada z nich se v následujících letech uplatnila v hospodářském a kulturním životě, ve vědě i v lékařství. Politická aktivita pod Damoklovým mečem okupace zapříčinila u mnohých z nich rychlý start do života. Slávek byl jedním z nich. Vystudoval Vysokou školu politickou a sociální a do roku 1953 pracoval na pražském krajském výboru komunistické strany. Od té doby přednášel filosofii na vysoké škole a psal. Pro obojí měl mimořádné nadání a zaujetí.

Byl veškerým jednáním i rozsáhlým teoretickým dílem pokrokový člověk. Nikdy se ale nezbavil kritického vidění a nesmiřitelnosti vůči nedostatkům, chybám a nedomyšlenosti. Z duše nenáviděl fráze a konjunkturalismus. Čas od času za to dostával za vyučenou.

V osmašedesátém roce ho „obroditelé“ ze stranické školy vyhodili a nějaký čas byl bez práce. Podruhé ho něco podobného potkalo, když se toho nejméně nadál. Nedokázal se smířit s poměry, kdy na pracovišti zavládla mezi šéfem a jeho nejbližšími místo náročnosti familiárnost nad skleničkami. Přitížil si tím, že se někde neopatrně vyjádřil o výše postavených a byl zase ve vzduchoprázdnu. Nikdo ho neobžaloval, ale nikde se nemohl obhájit. Najednou ho autority obcházely jako Nerudův slavník : Kam s ním?

Řešení se našlo. Dobré nejen pro něho, ale především v zájmu věci. Od té chvíle

jsme působili jako kolegové na jednom pracovišti. Byl jsem jeho šéf, ale říkám to s ironií. Mám čisté svědomí. Na jeho šéfa jsem si nehrál. Neměl jsem na to a nebylo to zapotřebí. Dveře našich kanceláří byly propojeny a uměli jsme se domluvit. V jednání s lidmi měl víc zkušeností a byl náročnější, než já.

Jen jednou zadržely jiskry. Měl „na koberečku“ profesora, který měl víc sebevědomí, než pracovních výsledků. Ostře se chytli. Měl jsem snahu oheň a vodu smířit a Slávek mi v rozhorlení ukázal dveře. Nemám holubičí povahu, ale on byl poslední, s kým bych se chtěl trumfovat. Odešel jsem. Nikdy jsme se k tomu nevrátili. Neomluvil se a já jsem mu nic nevyčítal. Asi si myslel, že měl tenkrát pravdu, a asi to tak bylo.

Neměl ve zvyku hrát si na autoritu, byl spravedlivý, ale ze stanoviska, které považoval za správné, neustupoval. Projevovalo se to ve vědeckém kolegiu filosofie a sociologie, kde neměl lehkou roli. Složení grémia bylo pestré. Těžko by kdo i tenkrát, tím méně dnes, po letech určil, které z odborných směrů, z institucí, z kolegiálních part a partiček měly vrch. Slávek jako předseda dovedl vést jednání tak, že se všem intričkám v zárodku podlamovala kolena. Nešlo o jednoduché záležitosti. Oceňovala se vědecká díla, plány a zásadní zaměření výzkumu na léta, schvalovaly obhajoby kandidátských a doktorských prací, navrhovaly tituly členů akademie věd. Dokázal, že z kadlubu sporů vycházela principiálně správná stanoviska. Nechytračil. Když nesouhlasil, dovedl se opřít o věcné argumenty, ne o formální autoritu. I mezi vědci, kteří často uznávají jen sami sebe, dokázal získat respekt.

Upřímně ho měli rádi zvláště mladí adepti filosofické vědy. Nezapřel desítky let pedagogických zkušeností. Nešlo ale jen o to. Prožíval s nimi nelehké první kroky na půdě vědy a uměl jim podat pomocnou ruku. Jako školitel vedl generace aspirantů a nepamatují, že by některý pohořel. Co nesnášel, to byla lenost a domýšlivost. Když narazil na Neználka, který měl moře po kolena, jeho shovívavost rázem zmizela.

Profesor Hrzal byl seriózní pán, ale humor mu nebyl cizí. Kdybych si vzpomněl na všechny švandy, které jsme spolu prožili, byl by toho celý svazek. Dovolte jen pár střípků, aby mé vyprávění nebylo tak suchopárné.

Pracovali jsme v domku uprostřed lesa na Orlíku a zvečera vdechovali borovou vůni otevřenými okny. Ozvalo se zlověstné zahučení. Sršeň. Když jich bylo na výřadu půl tuctu, s těžkým srdcem jsme okna zavřeli. Uložili jsme se k spánku. Slávek si vybral malou komůrku. Uprostřed noci - poplach. Za postelí se mu přihlásil nasupeným bzukotem zapomenutý host. Pustili jsme se do boje v pyžamech a s koštětem. Sršeň nás střídavě ignoroval a prolézal mezi cinglátky křišťálového lustru, a střídavě se zase na nás vrhal střemhlavým letem jako nacistická štika. Hbitě jsme dělali „k zemi“. Když skončil na výřadu jako sedmá trofej, uléhali jsme víc vyčerpání než po půldenním vládnutí propiskou.

Jednou jsme se ocitli na Orlíku právě v době václavek. V lese, obehnaném plotem, byl houbařský ráj. Oranžových krasavic rostly na pařezech celé trsy. Slávek se v houbařském opojení hnal lesem od pařezu k pařezu a já jako ministrant bez komže a bez rochetky jsem za ním sotva popadal dech. Aby to neměl tak laciné, připomněl jsem mu, že po václavkách tvrdnou játra. Protáhl tvář, zaváhal a pak prohlásil: „Nakládám je do octa a jíme je jen po troškách k masu.“ Ale chvat za trofejemi přecejzen zvolnil.

Žili jsme tam jako sirotci a paní Švestkové z vedlejšího domku se nás zželelo. Přinesla nám pekáč pečených masáků. Muchomůrka růžová - už to jméno nevěstí nic dobrého. Což teprve pohled na kastrol. Kdo není zaujatý milovník téhle pochoutky, ten se rád otočí. A my jsme jeden, druhý, ani třetí milovníci muchomůrek nebyli. Naladili jsme potěšený výraz, poděkovali a bez domluvy pojali společný záměr, jak s darem po odchodu hodné sousedky naložíme. Leč po odchodu - a ona se k odchodu neměla. Nechtěla si odepřít pohled, jak si pochutnáváme. Nezbyvalo nám, než krájet, žvýkat a polykat, přemáhat kyselý výraz a čas od času si pochvalovat. Muchomůrky jsme šťastně přetrpěli, ale nikdo jsme je mezi svá hobby nepojali.

Nejednou jsme spolu absolvovali cestu po světě. Do Varšavy, do Moskvy, do Paříže, do Toronta. V hotelu v Montrealu jsem objednával pokoj. V angličtině je malá nuance mezi výrazy pokoj pro dva a pokoj s manželskými postelemi. Řekl jsem si omylem o to druhé. Recepční se ani nedivila, a měli jsme, co jsme si poručili. Manželské postele byly ještě k sobě intimně nakloněny do tvaru V. Neměl jsem proti Slávkovi nic, ale když jsem se stále ocital v jeho náručí, ustlal jsem si přece jen raději na zemi. To ještě nebylo to nejhorší. Větší nesnáz nám působilo, že jsme nemohli za živého boha najít polštáře a pokrývky. Pokoj byl obrovský, skrývaček v něm požehnaně, ale lůžkoviny nejsou peříčko. Pokojská mi na telefonický dotaz ochotně vysvětlila, kde máme příslušné vybavení hledat. Mělo to jen malou vadu - nerozuměl jsem jí. Styděl jsem se zeptat počtvrté a hledat ji na chodbě v nočním úboru jsem také nechtěl a tak jsme se oba zabalili do prostěradla a do předložky od postele. Jemnocitnější čtenářky ujišťuji, že předložky svědčily o dobré značce vysavače prachu.

Slávek mohl sloužit jako prototyp seriózního pana profesora. Zároveň byl velké dítě. Jeho slabinou byla zmrzlina. Doma před svědky se ještě držel, ale v cizině si občas dokázal pořádně pokazit žaludek a zchladit polykací a přednášecí ústrojí. Měl jsem pro něj jednoduchý, ale účinný lék. Nebyl hamižný, ale rád přivezl Haničce a dětem, později i vnoučatům nějaký dárek. Vypočítal jsem mu, co představuje kopeček zmrzliny za padesát centů v přepočtu na koruny. Rázem mu pistácie zhořkly.

Nebyl nepřítel alkoholu, ale jeho normou byla sklenička červeného vína. Když ho přátelská povinnost přiměla k něčemu silnějšímu, dokázal přizvukovat přípitkům

a zdvíhat celý večer jeden pohárek. Stalo se, že na něho došlo.

Pozvali nás Poláci a ti dovedli být důrazní hostitelé. Mně se podařilo postřehnout, že můj polský soused si dolévá místo wodky wyborowe kyselku. Sáh jsem pro jeho láhev, ukrytou za nohou stolu a dolil tekutinu s nulovým procentem alkoholu jemu, sobě a nejbližším krajanům. Slávek seděl, bohužel, na opačném konci. My jsme měli vyhráno, ale jeho jsem tenkrát poprvé a naposled viděl a slyšel vyzpěvovat národní písně ve vzpažení. Následující den měl na konferenci důležitý referát. Profesor Jovčuk se divil:

Ladislave, proč jste hovořil tak smutně, vždyť to nebylo obsahově špatné.“ Špatné to jistě nebylo, ale on sám se moc dobře necítil.

O tom, kdo Ladislav Hrzal byl a jaké teoretické názory zastával, je těžké napsat v několika řádcích. Svědectvím jsou desítky jeho knih a početné stati. Přesto se na sklonku osmdesátých let dočkal dvojího podivného ocenění.

První bylo trpčí, protože pocházelo z vlastních řad. Po nešťastné smrti ředitele ústavu nastoupil do jeho role muž, který se vyznačoval hlavně tím, že ve vědě ještě nikdy nic nezkazil. Jedno z prvních opatření bylo, že se zbavil všech, kteří ho nápadně přechnívali. Slávka poslal do důchodu. Je pravda, že by byl už osm hodin denně krumpáčem nevládl, ale v teoretické práci a v lektorské aktivitě se u něho únava věkem neprojevovala.

Druhá rána vzápětí nato byla logičtější, ale ne spravedlivější. Po převratu roku 1989, který nemohl nepostihnout akademii věd, byl akademik Hrzal zařazen do samozvanci zplozeného seznamu nežádoucích osob a zavolán před komisi, která plnila demokratickou roli inkvizice. Na rozdíl ode mne, který jsem tam šel, abych pak napsal a podepsal jednu abdikační větu, Slávek jim to potěšení neudělal a písemné zřeknutí se titulu jim poslal poštou. Za pár měsíců se jako Titanik potopila celá akademie. Na hladině zůstalo jen torzo z několika okřesaných ústavů.

Slávkův život se změnil jen zčásti. Měl méně příležitostí a povinností přednášet, ale o to víc četl a psal.

Když ho postihla nejzákeřnější rána, které se žádná smrtelná bytost nevyhne, ukázala se ještě jedna jeho silná stránka. Jako se mu neroztrásla kolena před hrozbou kladenského gestapa a pankrácké sekyrárny, tak nerezignoval ani před fatální diagnózou lékařů. Sedl za počítač a psal. To byla jeho odpověď. Psal od rána do večera Ztratil chuť vídat se i s nejlepšími přáteli a číst v jejich pohledu soucit a laskavou přetvářku. Dvakrát za den vyšel zadními vrátky přes zahrádku vyvenčit fenku a jinak psal a psal. Týdně mu vycházelo jedno, dvě teoretická pojednání v Haló - novinách. Dříve než byla otištěna poslední dvě, objevilo se fatální oznámení v černém rámečku.

Tohle není nekrolog. Psát ho neumím, ani nechci. A nemohu. Slávek vlastně ani neodešel, alespoň z mého života ne. Do vzpomínek je tak pevně vpletený, že bych ho nevymotal ani kdybych je na kousky potrhal. Hledám ho podvědomým

pohledem na každém druhém kroku. Pokyne mi zpoza záclony? Je to jeho psík „Žížala“, co běží pod okny, půjde za ní? Je dneska v Haló - novinách jeho článek?

Mám si pořád říkat jak havran v básni E.A.Poe: Nevermore - nikdy víc? Nebudu. Nechám to tak. Je to tak lepší. Je to příliš živý člověk než, aby se dal odepsat.

Z šumavských samot do náruče královny věd

Každá generace žije v odlišných podmínkách, jež se jí zdají výjimečné. Naše doba měla přece jen něco zvlášť osobitého. Připomínala horskou bystřinu, v níž se mnohé osudy obracely jak oblázky v dravém proudu.

Jarda Poštołka vyrůstal v hrsti osamělých chalup v srdci Šumavy. Z pastvin a mokřin, plných klikvy a černých zmijí vznikl po válce státní statek. Maminka sloužila od malička jako děvečka u krav. Nejprve u sedláka a pak na statku. Nebyla provdaná a sedlák se k Jardovu otcovství neznal. Dostal jméno, výchovu a všechno ostatní jen od maminky. Od dětství jí pomáhal v chlévě a na pastvě. Školu ve Volarech, nejprve českou, pak německou jakž takž proklepal, ale mnoho slávy tam nenadělal. Pohlížel na vzdělané lidi jako na cizí, vzdálený, na nedosažitelné úrovni žijící živel. Počítal je do jedné branže se zazobanými sedláky a městskou honorací.

Vyučil se v Prachaticích zedníkem a když ho ostatní v práci přemlouvali, podepsal přihlášku do komunistické strany. Veliký význam tomu nepřikládal. Co se povídalo na schůzích, tomu nerozuměl, ani ho to nezajímalo.

Narodil se a prožil nejranější stáří uprostřed pustiny čtvrt roku utopené v horách sněhu, a to jako by se obrazilo i v jeho zevnějšku. Byl menší postavy, ale pevný, jak se tady říkalo „zavázaný“. Všechno na něm bylo uděláno důkladně. I v tváři. Tupý nos s nozdrami na palec, široká ústa, mocné čelisti. Věčně chodil podmračený. Žádný krasavec nebyl.

Do širšího světa nahlédl až na vojně. Čekaly ho zde úspěchy i problémy. Byl zvyklý na pořádek, a to se v armádě cení. Fyzicky vynikal, měl sílu, byl houževnatý a otužilý.

Určité těžkosti mu působila disciplína. Rozmazlený nebyl, poslouchat uměl, ale byl v myšlení a úsudcích samostatný. Těžko se podřizoval takovým rozkazům, které považoval za nesmysly. Na vojně je jich požehnaně a to ho dráždilo. Zvlášť špatně snášel svobodníky a desátníky druhého ročníku, kteří si na nováčky s gustem „vyskakovali“. Mstili se mu tím, čemu se v kasárnách říká „buzerace“. Nic podle nich neudělal dobře. Když měli ostatní přestávku na zakouření, honili ho přískokem vpřed a přískokem vzad a nechali ho válet v největších kalužích. Podobného zupáctví sotva byla a je některá branná moc ušetřená.

Na štěstí našel oporu v osvětovém důstojníkovi. Byl to původním povoláním učitel. Po válce, když se Československá armáda znovu stavěla, potřebovali osvětáře. Kde je vzít? Vyřešilo se to snadno a rychle, jako tehdy mnohé věci. Vzali jeden nebo dva ročníky učitelského ústavu.

„Jsi vlastenec? Chápeš, že republika armádu potřebuje? Tak tady podepiš. Dostaneš rovnou kapitána.“ A bylo to.

Jeden takový pan učitel s kapitánskými výložkami poznal, že Jaroslav není špatný voják. Jen se nedovede smířit s jednáním, jež ne docela neprávem pokládá za nespravedlivé. Spíš by se nechal uštvat k smrti, než by se podvolil befélům, které jsou svévolné a nemají prakticky smysl.

Osvětář pochopil, že chlapci chybí vzdělání, širší životní rozhled, že zaostal na úrovni, která jeho stáří neodpovídá. Dal si s ním práci, aby alespoň částečně dohonil, co se v zapadlém šumavském koutě zameškalo.

Jaroslav se dostal do poddůstojnické školy a neosvědčil se špatně. Bylo tam víc praktické honičky než teorie a to mu vyhovovalo.

Poprvé se přijímali do záložně důstojnické školy i vojáci bez maturity. I tam Jaroslava na kapitánovo doporučení přijali. Pomohl jeho „třídní původ“. Proletářtější být nemohl.

Tady už to bylo pro něho těžší a procházel s odřenýma ušima. Nebyl zvyklý se učit. Někteří důstojníci žehrali na jeho těžkopádnost v myšlení a dávali mu to bezohledně znát. Na vojně se s nikým nemazlí. Zdvíhali nad ním nos i mnozí posluchači, kteří s ním sdíleli osud na cvičišti, na učebně a na světlici. Jeho síla a obratnost na „opičí dráze“ mu zjednávaly respekt, ale výuka taktických regulí byla pro něho labyrint Mínótaura.

Za další ránu osudu považoval, když byl poslán do kurzu politických pracovníků. Tam bylo teorie a študování teprve nad hlavu. Celá politika nepředstavovala pro něho španělskou vesnici leč kráter na odvrácené straně Marsu.

Co mohl dělat? Vojenští páni měli předepsané tabulkové počty a zda se mu jeho zařazení líbí nebo nelíbí nebrali v úvahu. Celá armáda byla jedna velká novostavba a pro řadu funkcí bylo těžké najít ideální typy. Stavělo se a lepilo z toho, co bylo.

Setkal jsem se s ním poprvé na divizním semináři. Kapitán Vaněk, propagandista, včerejší osvětář a předvčerejší učitel, uváděl první kapitolu Dějin VKS/b, kterou měli v příštím měsíci studovat všichni oficiři a generálové. Moc mu to nešlo. Nevím, zda v civilu učil ruční práce nebo rostlinopis, ale dějiny a ještě k tomu politické to jistě nebyly. Mluvil, mluvil, ale bylo mimo pochybnost, že si s látkou neví rady.

Jarek Poštolka se přihlásil. Nepolemizoval o dějinách Všesvazové komunistické strany bolševiků. Plačtivým hlasem bědoval, že těm věcem vůbec nerozumí, že se dostal do politického kurzu omylem a nedovede si představit, že by něco takového, jak tady slyšel, měl sám vykládat.

Kapitánovi se řízení semináře vymklo nadobro z rukou. Něco ještě v rozpacích poznamenal a shromáždění se rozešlo.

Pokračování osudů Jaroslava Poštolky, politruka omylem, bylo zajímavé.

Byl ustanoven výchovným náčelníkem pluku v Jihlavě. Jeho šéfem, zástupcem pro věci politické, byl major Táborský. S Jaroslavem se shodoval, že výběr chlapce do politického kurzu byl omyl a že jeho přidělení k pluku je směla jeho, pluku

i majora.

Táborský byl zkušený pedagog. Než oblékl uniformu, strávil za katedrou pár let. Nezlomil nad nešťastným četařem hůl, nezůstal u lamentování na kádrováky a našel nouzové řešení. Snad si ani neuvědomil, jak šťastně nastartoval celou další životní dráhu člověka.

Zbavil Jardu všech povinností kromě jediné. Posadil ho nad Dějiny VKS/b a občas mu s něčím poradil. Jaroslav seděl trpělivě hodinu za hodinou, den za dnem, týden za týdnem a studoval a vypisoval a memoroval stránku za stránkou. Nejprve ho poháněla hrůza co ho čeká, až se bude muset postavit před plnou učebnu důstojníků a snad i před velitele pluku, jestli - nedej pánbůh - na marx-leninskou přípravu přijde. S postupem času strach ustupoval a začínal klíčit zájem.

Premiéra nebyla triumfem, ale ani blamáží. Na služebních shromážděních se netleská a potlesk si to nezasloužilo. Bylo to takové odevzdání povinného penza. Poštolka se naučil lekci opravdu svědomitě a bylo to znát. S trochu ještě vyděšenýma očima odříkal výklad jako kafemlýnek, jako průvodce po hradech a zámcích. Zkušený posluchač poznal, že si nabifloval jen jednu kapitolu a netuší, co následuje. Ale víte, co se říká o učených a jejich padání z nebe. Důležité bylo, že měl za sebou bez úrazu křest ohněm a při pomýšlení na příští školení za měsíc se mu už kolena netřásla.

**Jaroslav Poštolka prodělával metamorfózy, jaké nepopsal ani Publius Ovidius Naso.
Byla kromobyčejná doba a děly se zázraky.**

Když na vzpomenutém divizním semináři četař aspirant Poštolka žehral na krutý osud, který ho zavál na dráhu politruka, schylovalo se k podzimu. Za čtvrt roku na to byl podporučík Poštolka povolán na politické oddělení divize jako nejlepší výchovný náčelník útvaru.

Sukovitý zedník ze Šumavy procitl. Dvacet let zanedbaného vzdělání se proměnilo v dvacet atmosfér utajené energie, která doháněla po dnech, po hodinách to, co za léta prospala. Ukázalo se, že v mozku za podmračeným čelem dříme mimořádná kapacita. Když ji uvedla do pohybu „martin-edenovská“ (Jack London: Martin Eden) píle, předčil tenhle člověk desítky středoškoláků s maturitou.

Na divizi našel práci, funkci a byl vybrán do ústřední stranické školy.

Během dvouletého studia v Praze se osvědčil jako jeden z nejlepších posluchačů. Projevil mimořádný talent pro vědu věd a byl jmenován náčelníkem katedry filosofie ve Vojensko-politické akademii. Tam jsme se za několik let setkali. On jako šéf, já jako interní aspirant.

Od první chvíle byly mezi námi zvláštní vztahy. Bylo zřejmé, že se Jaroslav mého příchodu na katedru polekal. Zastával jsem do té chvíle poměrně významnou funkci a obával se, že ho mám vystřídat. I když jsem zatím byl na nejnižším postavení - jako asistent - nevylučovalo to, že bych ho mohl ohrozit až se zapracuji, popřípadě až studium aspirantury s titulem kandidáta věd dokončím. Snažil jsem se, aby

nebylo pochyb, že Jaroslava uznávám a respektuji jako představeného. Působilo to až křečovitě a jeho obavy to spíš dráždilo než odstranilo. Časem se tyhle osobní nejasnosti jakž takž urovnaly.

Byly zde ale vážnější a obecnější problémy. „Cosi shnilého ve státě dánském“ bylo patrné na celé katedře a možná, že by se podobnost našla i v jiných „údech“ ozbrojených sil.

Armáda prodělala na počátku padesátých let zásadní přerod. Většina předválečných důstojníků a generálů odešla do zálohy a všude nastoupila nová krev. To nebylo na škodu, ale proběhlo to velice rychle. Značná část nových velitelů, pracovníků štábů a politruků byla přibližně stejného stáří. Nebylo výjimkou, když šestadvacetiletý podplukovník velel pětadvacetiletým majorům a kapitánům.

Ve vojensko-politické akademii byl prakticky nulový věkový rozdíl mezi učiteli a posluchači, na katedrách mezi náčelníky, lektory a asistenty. Včera spolu dělali jako nováčci přískoky a dnes jeden velel a druhý měl poslouchat. Těchto potíží nebyla ušetřena ani katedra filosofie podplukovníka Poštovky.

Bylo nás na katedře celkem osm a z toho pět, včetně něj, bylo narozeno ve stejném roce. Zbývající byli jen o málo starší.

Jaroslav neobyčejně horlivě a s velikým zanícením studoval, ale mělo to své hranice i slabiny. Spočívala na něm odpovědnost za řízení výuky filosofie v celé šíři včetně jejích dějin, logiky a etiky. Do hotového vedoucího vysokoškolské filosofické katedry mu mnoho chybělo. Dostal se k filosofii bez dostatečného všeobecného vzdělání. Na katedře měl dva absolventy University Karlovy, kteří vystudovali filosofii pod vedením předních kapacit.

Řízení je vždycky náročné, ať jde o řízení automobilu, nebo lidí. Na vojně se to druhé zdá snazší. Vydá se rozkaz, podřízený řekne „Provedu“ (i když ví, že neprovede), dovolí se odejít a je to vyřízené. Ve skutečnosti je to tím složitější.

A velet ve filosofii? To je *contradictio in adiecto* - protimluv, rozpor ve věci samé. Filosofie je přemýšlení o nejpodstatnějších, základních a nejnáročnějších otázkách. Může se myslet na povel? Může se formálně kývat na souhlas, opakovat, co se chce slyšet. Ale myslet? Už Descartes ztotožnil myšlení s kritickým přístupem: *Cogito, ergo sum*. To neznamena, že je filosofie bezbřehé moře spekulací. Ale ovlivnit směr myšlení, to vyžaduje velmi mnoho vědět a mít promyšleno.

Jaroslav přistupoval k filosofii zatím spíš jako k sumě hotových pouček, než jako k metodě samostatného a tvůrčího myšlení. Mnoho znal, znalosti se mu spojovaly v souvislý logický komplex, ale komplex přece jen do značné míry ohraničený a uzavřený.

Přijímal filosofii jako vědu v jistém smyslu podobnou matematice: jedna a jedna jsou dvě, a což nad to jest od zlého jest - řekli bychom podle bible. Leč filosofii memorovat a chápat není totéž.

Jaroslav si osvojoval axiómata tak svědomitě, že na toto axióma zapomínal.

Dostal se k filosofii od obecnějších politických znalostí, což mělo své klady, ale citelně mu chyběl široký kulturní základ. Udělal skok od lhostejnosti vůči literatuře, poesii, divadlu, výtvarnému umění, hudbě k vzdělání v jeho nejnáročnější podobě. Neviděl ve filosofii kvintesenci vědění, jež poznání a lidskou činnost podstatně ovlivňuje, ale spíš nad ostatním životem povznesenou sumu pravd. Otázku, v čem je význam filosofie pro praktický každodenní život považoval za vulgarizaci.

Skládal jsem u něho zkoušku v rámci aspirantury a předložil předepsanou písemnou práci. Byla to spíš esej, než stroze teoretické pojednání o světovém názoru, projevujícím se v německé literatuře a umění. Jaroslav byl pohoršen volností zpracování. Chyběla mu exaktní pojmová sevřenost. Jednu chvíli doslova vzplanul: „A ty pohádky, to už nemá s filosofií vůbec nic společného.“

Co ho tak podráždilo? Srovnával jsem z etického hlediska pohádky bratří Grimmů s pohádkami Erbena a Němcové. V německých pohádkách, jistě krásných a plných obraznosti, spočívá někdy pointa v pomstě a surovosti. U našich autorů je to vždycky vítězství dobra nad zlem, vtipu nad hloupostí, lidové poctivosti nad panskou nabubřelostí a zvůlí. Za takové kacířské zacházení se světovým názorem jsem dostal ze zkoušky „dobrou“, tj. třetí stupeň.

Neměl jsem to tenkrát, a nemám to ani dnes Jaroslavovi za zlé. Byl to důsledek jeho chápání filosofie a ani mne to moc nepřekvapilo. Konec konců jeho způsob myšlení nebyl výjimkou.

Vytvořit na katedře vztahy, které by odpovídaly všem nárokům, nebylo lehké a pracně se s tím potýkal.

Mezi nároky řízení výuky filosofie jako způsobu myšlení a požadavky vojenské disciplíny byl rozpor. Jaroslav mi někdy připadal, jako by kolem tohoto problému opatrně obcházel, jako když se bojí probudit dogu, které moc nevěří. Nikdy na nikoho hrubě „nevyjel“ a nedával svou autoritu formálně znát. Na druhé straně se všichni, kromě jeho zástupce, v jeho kanceláři podle řádů hlásili: „Soudruhu náčelníku, dovolte s vámi promluvit.“ Dovedete si představit absurdnost takové komedie? Filosof žádal v pozoru u dveří o dovolení mluvit o filosofii s filosofem. Jaroslav nikdy ani slovem takové „pořadové cvičení“ v kanceláři nevyžadoval, ale také nikdy nikomu neřekl: „Jdi se s tím divadélkem vycpat. Pojd' se posadit. Co máš za problém?“

V protikladu s tím bylo vzájemné chování mezi všemi, když se něco oslavovalo, a to nebylo zřídka. Pak tekla vodka, vykládaly se pepné anekdoty a zpívalo se bez subordinace. To už se nikdo nedovoloval: „Soudruhu náčelníku, můžu vám dolít?“

Tyhle nesmysly ve vzájemných vztazích nebyly způsobeny jednáním Jaroslava, ale požadavky a zvyklostmi dané doby v armádě, a v jistém smyslu nejen tam.

On sám byl v kolektivu oblíbený a měl autoritu. Všichni si ho vážili za jeho intenzivní studium i za to, že neměl své oblíbence, na nikoho si „nezasedl“ a byl vůči všem spravedlivý.

Neměl však ani přítele. Nebylo to jen tím, že se řídil často opakovaným pravidlem pro vedoucího: mít ke všem podřízeným stejně blízko i stejně daleko. Nesl si spíš povahu osamělého jezevce ještě z doby šumavského dětství.

Neměl ani přítele v sukni a to už bylo na pováženou. Kromě něj nebyl na katedře jediný svobodný. Ani on se už nemusel obávat, že si podtrhne mládí. Třicítku překročil. Občas se proslechla historka o nějaké jeho pochybné „známosti“, která mu slávu nedělala. Mezi chlapy kolovala verze, že mu působí problémy jisté mimořádné fyzické dispozice...

Závažnější bylo, že „kvartálně“ vycházelo najevo leccos, co připomínalo bezmála rozpolcenou osobnost Stevensonova doktora Jakylla a pana Hyda. Důstojník Poštolka se tam a tam v podnapilém stavu porval a inzultoval příslušníky SNB. Při jeho fyzické síle to nebyla idylka a policajtům nebylo co závidět. Neprováděl podobné exhibice v uniformě, nicméně hlášení přicházelo na ministerstvo národní obrany. Náčelník akademie se ocital před dilema: potrestat viníka a nepoškodit autoritu odpovědného vedoucího. Úkol pro chytrou horákyňi.

Vtipný lektor katedry to komentoval: „Von Jarda, jak má chvíli volnou, tak se pere s policajty.“

Naše dráhy se zase, tentokrát bezmála na tři desítky let, rozešly a jeho osudy ke mně doléhaly jen vzdáleně. Mladické náruživosti odezněly, filosof získal úctyhodnou úroveň a věhlas, kvartální bouře ustaly. Oženil se, manželka byla skromná, slušná paní, ničím nepřipomínala jeho někdejší dobrodružné sexuální výstřelky. Zřejmě i ona měla nemalou zásluhu na jeho uklidnění. Jejich potomci už nevyrůstaly v chalupách, zavátých Klostermannovým „bílým samumem“, ale v hlavním městě, s vážnými kulturními zájmy.

Ještě jednou jsme se setkali na společné pracovní půdě, tentokrát, bohužel, nakrátko.

Působil jsem už dlouho mimo armádu. Vedl jsem v akademii věd Středisko pro výzkum míru a odzbrojení a Jaroslav k nám přišel jako důchodce. Dávno překonal někdejší averzi proti uplatnění filosofie při řešení praktických životních problémů. Zvolil si zajímavé téma: jak světový názor ovlivňuje přístup k mírovému soužití, mírovým dohodám a odzbrojení. Znal jazyky a prostudoval bohatý okruh zahraniční literatury.

Než mohla jeho příslovečná mravenčí píle přinést první plody, spadl jako z černého nebe konec devětaosmdesátého roku a středisko bylo ze dne na den zrušeno. Vědecký výzkum otázek míru a odzbrojení pozbyl pro nové státní představitele význam. K čemu také? Závěr dvacátého a počátek jednadvacátého století prokázaly, že války patří nerozumné minulosti, a že jednou pro vždy ve světě zavládla idyla míru a konfuciánská zásada: všichni lidé jsou bratři (dodejme: a sestry). Nebo tomu je jinak? Ale to bychom odběhli od tématu.

Od té doby jsem už Jardu v Praze nepotkal. Asi se odstěhoval na venkov, nejspíš

do rodných jižních Čech. Tam, podobně jako já, užívá přírodu a píše „do šuplíku“.

Tak trajektorie našich životních osudů skončily stejně. Rozdíl je jen v tom, že on se vší pravděpodobností zůstal věrný vědě všech věd, zatím co já jsem se na stará kolena pustil do toho, co mne celý život lákalo, do volného vyprávění, do vzpomínek, románů a povídek.

Na reparát je pozdě

Pomilování je to nejkrásnější v životě. Ale ne vždycky a pro každého. Někdo jen sytí hlad, kompenzuje si pocit méněcennosti, počítá trofeje nebo se dokonce jen s povzdechem podřizuje únavné povinnosti. Ani stradivárky nezaručují samy o sobě krásnou melodii.

Mirek byl právě v zajetí puberty, když mu náhoda přivedla do cesty půvabnou Irenu. Nemohl uvěřit, že se taková elegantní slečna z lepších kruhů snížila k sedmnáctiletému vesnickému klukovi. Nenechal si příležitost ujít a bral plnými hrstmi, co se mu nabízelo. Irena byla velice hezká. Měla štíhlou pružnou postavu a všechno ženské na svém místě. Rozkošnou tvář, jemný úsměv, příjemný hlas. Zdálo se, že ji Mirek opravdu upoutal. Ani on nebyl chlapec k zahození. Hlas mu sice teprve nedávno přestal přeskakovat z dětské fistulky do mužného barytonu, ale byl na svůj věk urostlý atlet a nebyl hloupý. Studoval a hodně četl, takže i zaujetí mladé dámy nemuselo být neupřímné. Leč bylo. Přiznejme to rovnou. Patřila k výjimečným typům žen, které vezmou zavděk kdejakým chlapem. Dovedla se vyspat i s komediášem od kolotoče, jen když to byl mužský. To ovšem Mirek nevěděl a žil v iluzi, že ztéká hradby vzácné pevnosti.

Jeho nápor si nevyžádal mnoho úsilí. Zkušená ruka mu pomohla překonat nešikovnost a rozpaky a už na druhé schůzce dosáhl, co pokládal za veliký triumf. Kouzlo nepoznaného opojení provázela vůně jetelového květu. Byl v sedmém nebi. Jen osten žárlivosti ho trýznil. S povzdechem zašeptal: „Odpustím ti, že už nejsem první.“ Pobaveně a bez ostychu se rozesmála. Její jednání s Mirkem bylo čím dál bezohlednější a cyničtější. Přestala si hrát na sváděnou naivku a dávala mu znát, co k němu opravdu cítí. Je-li někdo z nich zajíček, pak to není ona. Jeho milování pro ni není nic zvláštního, spíše se jeho dětskými pokusy baví.

Mirkovo počáteční okouzlení se vůčihledě měnilo v trapné pocity nejistoty a čehosi na způsob provinění. Jestliže se Ireně zdálo zpočátku jeho milování pod úrovní jejích nároků, bylo teď čím dál plytčí. Dávala to nepokrytě najevo. To chlapcovu sebedůvěru neposílilo. Schůzky se stávaly stále trapnější a méně lákavé pro jednoho i pro druhého. Rozchod se odbyl bez velkého srdcebolu. Přirozenou tečku udělal sychravý a studený podzim. Rozkvetlý jetel už nevoněl a v přírodě to čvachtalo vodou.

Ani Mirek ukončení známosti nelitoval. K sluchu mu dolétaly často zvěsti o Ireně, na nichž bylo málo pěkného. Nejednen mládenec i ženatý pán ve městě a okolí měl na ni intimní vzpomínky. Ne všichni se s tím tajili.

Pro mladého chlapce nebyla tahle milostná epizoda nejšťastnější uvedením do mystéria lásky. Málo zušlechtila jeho pohled na ženy. Nemohl se ubránit podvědomému pocitu, že tak jako u Ireny asi vypadají skryté emoce a morální normy i u druhých žen a děvčat. Vážně ho to poznamenalo ještě v jednom ohledu.

Milování bylo v jeho zkušenosti málo spojeno s city a připadalo mu spíš jako zkouška, kterou skládá před kritickým pohledem milenky. Hrubě řečeno - něco na způsob bodovací soutěže. Obstojí? Splní limity? Jako žáček před paní učitelkou: jakou dostane známku? Jestliže dříve trpěl jistým ostychem před děvčaty, který asi provází pubertální stáří každého chlapce, byl nyní jeho komplex vážnější. Naštěstí byl hezký hoch a tak mu ho pomáhaly překonat holky samy.

Před lety se seznámil ve vlaku s mladičkou Janou z Plzně. Bylo jí tenkrát čtrnáct let a Mirek byl o rok starší. Společná jízda netrvala dlouho, ale něco na způsob dětské lásky na dálku vydrželo dobré dva roky. Nevím, jak je to dnes, v době mobilu a internetu, ale v době, kdy se odehrává tenhle příběh byly dopisy mezi inteligentními mladými lidmi oblíbené. Jednou, dvakrát za rok Mirek do Plzně zajel a strávili s Janou zamilovaný večer na lavičce v parku. Vypravil se za ní znovu o svatodušních svátcích. Nebral podobné známosti příliš vážně a naplánoval si výlet jako menší okružní jízdu. Kromě Plzně si dojednal na příští den schůzku s jiným děvčetem, také Janou, tentokrát pro změnu v Příbrami.

Netušil, jaké ten lehkomyšlně pojatý svatodušní výlet bude mít následky. Plzeňská Jana byla tentokrát špatně naladěná. Tvářila se kysele, schůzku zkrátila na hodinku, vymluvila se na rodiče a navíc ještě bavila Mirka zповědí o románu s bratrancem. To jsou ovšem pro zamilovanou schůzku po půl roce odloučení atributy málo působivé. Není divu, že chlapec příští den ráno odjížděl do Příbrami naladěný na molovo. O to měla druhá Jana připravenou příznivější půdu.

Privítala Mirka se šťastným úsměvem, odvedla ho do předem zajištěného pokoje v hotelu a strávili spolu překrásný výlet do okolí města. Po ufnukaném večeru v Plzni to bylo jako přechod z mračného počasí do slunného dne. Mirek se vracel domů přesvědčen, že tohle je ta pravá láska. I když si původně od této cesty mnoho nesliboval, známost měla pokračování. Nebývá vzácností, že si mladí lidé slibují hory doly a přísahají věrnost až za hrob. Jana s Mirkem a Mirek s Janou to mysleli smrtelně vážně. Aby opatřili svá ujištění pojistkou, slíbili si, že se v případě nevěry jeden druhému přiznají.

Tenhle háček nadělal v příštích měsících Mirkovi hodně starostí. Měl přece jen ještě málo let a v povaze hodně vrtkavosti a lehkomyšlnosti. Na maškarním plese protančil večer s černovlasou španělskou seňoritou a mezi půlnocí a ránem ji doprovodil domů. To „domů“ znamenalo do kanceláře, kde pracovala a kde si zařídila nocleh.

Karla si nezvolila masku ohnivě Španělky náhodou. Připomínala jí i bez masky. Byla snědá, černooká, temperamentní. Zdálo se, že každý její pohled je vášeň sama. To se ale opravdu jen zdálo. Byla sirotek, žila u tety v odlehlé vesnici. Přesto že jí bylo devatenáct let, nedostala ještě v životě od chlapce ani pusy. Její vědomosti o erotice sotva přesahovaly zkazky o vráně a čápovi.

Oč byla méně poučená, o to snáz podléhala Mirkovým svodům. Napoprvé sice

nedošlo k nejhoršímu, ale neubránila se sympatiím k naléhajícímu milenci a dobyvateli. Přiznala se mu, že byla tajně zamilovaná ve městě do mládence, který o tom neměl tušení. Jeho místo v dívčině srdíčku rychle obsadil Mirek. Karlin temperament se nyní projevil v opravdovosti jejího citu. Protože už od začátku války, kdy ji Němci připravili o rodiče, neměla nikoho kromě staré mrzuté tety, zahrnula Mirka záplavou sympatií. Byla by se pro něho rozdala. Dlouho mu neodpírala ani to, oč od maškarního plesu usiloval. Porušil tím svatosvatý slib, daný příbramské Janě. Ulehčil si svědomí tím, že se jí v dopise k morálnímu klopýtnutí přiznal.

Jestliže Mirek byl pro Karlu rázem celý svět, on sám to tak vážně nebral. Popouštěl uzdu vášni a pohlížel na styky s Karlou jako na přechodné dobrodružství. Zatímco ona navrhovala, aby spolu odešli do pohraničí na některé hospodářství po odsunutých Němcích, Mirek psal zamilované dopisy Janě. Neskrýval sám před sebou, že mu Karla slouží k překonání nedostatku mužské sebejistoty, který v něm zanechala nešťastná známost s cynickou Irenou.

Měl hlavu plnou příbramské Jany. Toužil po ní, snil o ní, představoval si ji jako družku pro celý život. V této souvislosti ho trápily obavy ze selhání, z nedostatku mužné vitality, jež mu zasela do duše jeho rafinovaná první milostnice. Karla hrála bezděky úlohu očištného ohně.

Guy de Maupassant má na podobné téma povídku. Hrdina se žení s vdovičkou, ale o svatební noci selže. Utíká do „vykřičeného domu“, spraví si sebevědomí a žije pak s vdovou jako dvě hrdličky. Ta si jen láme hlavu, jaký zázračný prostředek tehdy její novomanžel použil.

V sedmnácti letech bývají hoši ve věcech sexu cyničtí a leccos je jim možno odpustit. Mirka potrestal život. Jeho známost s Janou pokračovala, vydržela až do let dospělosti a završila ji svatba. Následovala léta společného života, děti, pak kruté rozčarování a rozvod. Nejednou si vzpomněl na Karlu, na to, jak s lehkým srdcem pominul její opravdové city.

Po letech ji potkal. Měla spokojené manželství, děti, hodného muže. Odpustil jí provinění, ke kterému se přiznala. Jaké to bylo ve skutečnosti z její strany provinění? Kdo se zachoval sobecky a bezohledně byl Mirek.

Ve chvílích, kdy mu bylo nejhůř přicházely mu na mysl Wolkerovy verše:

„a teprv teď, až raněn je, pozná, co zapomněl,
ve vlastní ráně najde nůž, kterým sám zabíjel,
neb srdce lidské nožem je, anebo ranou je,
a nejvíc, nejvíc ze všeho bývává oboje.“

Jitřenka vyšla po soumraku

Ve čtyřiceti byl Miloš starší, než v šedesáti. Že to není možné? Že to odporuje základním matematickým regulím? Matematickým asi ano, ale pravidlům, kterými se řídí lidský život a to, čemu se říká štěstí, to může docela snadno odpovídat. Nevěříte mi ? Přesvědčte se. Budu vám vyprávět příběh, který se opravdu stal a s nímž jsem měl příležitost velice důvěrně se seznámit.

Manželství Miloše a Evy klopýtalo po léta od jedné krize ke druhé. Snad to bylo tím, že se brali příliš brzy a jeden ani druhý nebyl pro to ještě zralý. Asi působil příkrý rozdíl povah i fyziologických dispozic - i když se někdy tvrdí, že právě rozdílné povahy a odlišné typy se přitahují. Řekl bych ale, že každý člověk a soužití dvou lidí zvláště je taková složitá suma osobitostí, záhad a otazníků, že na tom jakékoli jednoduché schéma ztroskotává.

Možná, že v tomto případě zasáhla nešťastná ruka tchyně. Byla dobrota sama. Chtěla pro dceru a pro oba mladé jen to nejlepší a proto se jala rozhodovat, jak mají žít. Vynášela kategorické soudy o tom, zda se manžel dost stará, aby dostali byt, zda má být Eva v těhotenství u manžela, nebo raději u maminky a o desítkách dalších důležitých i malicherných záležitostí. Výsledek byl, že Eva byla věčně jako v té hádance: Co je to, tahají se dvá o to ? Miloš ztrácel přesvědčení, že je pro manželku hlavním životním partnerem. Zdálo se mu, že tím zůstala napořád maminka. Ta prosadila, že v těhotenství i později v první době mateřství měla dceru v nejspolehlivějších rukou - u sebe. Je těžké svádět vinu na tchýni, ale fakt je faktem, že si Miloš v té době začal příliš všímat hezké sousedky a ta zase na oplátku jeho. Zlí jazykové šuškali, že kolem Evy jakožto mladé maminky také povážlivě krouží záletný ženáč.

V jednadvaceti letech si mladý organismus muže i ženy žádá své, zvláště když si krátce zvykli na manželský styk. Tisíckrát se může mravokárce pohoršovat, a jde mu to snadno, zvláště když už má tenhle věk za sebou.

Zrodil se tak pro mladé manželství špatný začátek, který mu vtiskl osudnou podobu na další léta. Nezachránilo to ani druhé, ani třetí dítě. Čas od času se poměry v rodině uklidnily, ale za rok, za dva se hladina zase rozbouřila. Vina se střídala. Když se jeden umoudřil, druhý přišel s avantýrou a vice versa. Namlouvali si, že ohled na děti je hlavní příčina, proč zůstávají i po vážných kolisích spolu. Neměli odvahu přiznat , že jde spíš o zvyk, sílu inercie a pohodlnost. Letmé známosti nabízely dobrodružstvíčko, ale ne důvod ke kardinální změně života.

Po letech už si manželé ani tak neměli za zlé nevěru, jako si byli spíš lhostejní. Jejich zájmy se natolik rozešly, že si neměli o čem promluvit. I když se právě nehádali, a těch hádek nebylo tolik, vyměnili si za celý den jen pár lakonických otázek a konstatování. Konverzace s návštěvou byla bohatší. Ani mezi nepřáteli není vzájemný vztah tak prázdný, jako mezi manželi, kteří si zlhostejní. Neschází

jen cit, úcta a porozumění, které tvoří nezbytné pouto, ale i vyhlídky, cíle a očekávání do příštích dní, neřku-li do dalších let. Výhledem do budoucnosti se člověk liší od ostatních živočichů a bez něj ztrácí manželství jednu ze základních pečetí člověčenství.

Někdy Miloš srovnával ženu, s níž navázal přechodnou známost, s Evou a pohrával si v myšlenkách představou výměny. Nemohl se k takovému radikálnímu kroku odhodlat. Kromě důvodů, o nichž jsem se zmínil, hrálo úlohu svědomí. Vyčítal si svá provinění, přesvědčoval sám sebe, že nemá právo manželku za její nevěru odsuzovat, když sám není lepší. Uvažoval, že příčinou krize manželství je on sám. Umiňoval si, že své chování k Evě změní. Přijímal ušlechtilá předsevzetí a nelze mu upřít, že měl i snahu je plnit. Alespoň po nějaký čas. Rozvrat byl však příliš hluboký, než aby se dal chatrnou lávkou překlenout.

Ještě jednou nechal Miloš okolo sebe projít pomíjivou láskou. Po lehčí operaci kolena se léčil v teplických lázních. Koupal se v horkých pramenech a dřímал v zábalech. Ve volných chvílích, kterých bylo habaděj, dokulhal do společenské místnosti, četl a psal. Většina pacientů si tam prohlédla noviny, prolistovala jeden, dva časopisy a zřídkakdy se našel vytrvalejší návštěvník s knihou

Časem si povšiml, že u okna sedává asi třicetiletá žena. Studovala, dělala si výpisky. Často se čítárna vyprázdnila a celé hodiny tam zůstávali sami dvá. Prohodili spolu pár slov a postupně se rozhovory prodlužovaly a stávaly zajímavější. Žena byla inteligentní a vtipná. Pověděla mu, že má dvě děti a studuje dálkově vysokou školu.

Milošovi bylo s tou ženou dobře. Když se zdržela na nějaké léčebné proceduře, přistihl se, jak nedočkavě hlídá dveře a čeká, kdy se objeví a zaujme místo u okna. Na autobusových výletech seděli vedle sebe a pokulhávali společně, i když si nikdy nic předem nedomlouvali. Ani jedinkrát si spolu nevyšli do parku, nebo na vycházku do města. Bylo to lákavé a zdálo se, že by žena nebyla proti. Miloš si ale opakoval zásadu, že si člověk nemůže lásku poručit, ale může si ji zakázat. Přísně se střehl, aby ani v žertu nenaznačil nějaký rozjitřený cit. Stálo ho to dost vůle a úsilí. Žena dokázala přemáhat a skrývat sympatie ještě pracněji. Vyhýbali se intimním tématům, ale i v nevinné řeči jako by je hudba hlasu a oči prozrazovaly.

Žena opouštěla lázně o několik dní dříve než on. Dala znát, že nepovažuje jejich přátelství za epizodu, která končí a chtěla by s ním hovořit osamotě. Dělal, jako by to nepochopil. Podali si ruce na schodišti mezi lidmi. Nezdržela se a odcházela s pláčem. Babské zpravodajské agentuře lázeňského domu to nemohlo uniknout.

Miloš sdílel pokoj se starým panem lékárníkem a vedli spolu dlouhé rozhovory o životě. Ten mu s hořkostí vyčetl, že zlomil upřímné lidské srdíčko. Miloš prožíval smíšené pocity. Nebyl ze dřeva a rozchod ho bolel, ale byl rád, že se ovládl a nedopustil se prohřešku vůči manželce. Kdo jeho pocit sebeuspokojení zpochybnil byla Eva.

Když přijížděly za muži manželky, mělo to nepsaná pravidla. Spolubydlící se vytratili a pokoj zůstal jen pro ty dva, kteří si toho potřebovali tolik důvěrného sdělit. Miloš s Evou se prošli po městě a zastavili se v cukrárně. Skončili sice v pokoji, ale ona dávala znát cudnost, jako jeptiška v prvním roce noviciátu.

Když nastoupila do pražského autobusu, bylo na ní znát, že si oddechla. Měla nepříjemnou povinnost za sebou. Miloš kulhal domů a skřípal zuby. Ani ne tak proto, že se nepomilovali. Měl před očima rozdíl mezi citlivým chováním ženy, které se odřekl a studeným, vyprázdněným poměrem ženy. Pochopil, že koně s přeraženým křížem nikdo nevyhlídí. Že stý pokus o vzkříšení manželství nemůže být úspěšnější, než devadesát devět předcházejících. Dospěl k rozhodnutí, k němuž se léta nedovedl odhodlat. Jestliže bude mít ještě v životě to štěstí, že potká ženu, do které se zamiluje, nebude si klást překážky.

Další léta mu potvrdila, že se rozhodl správně. Litoval-li něčeho, pak jen toho, že nešťastné manželství neukončil dávno a nejlépe ještě než k němu došlo.

Kdybych byl hudební skladatel, pak by v tomhle momentě uváděly další vyprávění kotle a pozouny a famfáry by přešly v nejhezčí melodii. V takovou, která se jako nasmělé tušení ozývá už od předešlé, ale teprve v rozhodném okamžiku se rozezná plným hlasem.

Na počátku bylo šumavské jezero a pohádka o modrém medvídkovi.

Šumavou si pomalu klestilo cestu jaro. Občas slunce trochu hřálo a sníh tál, ale vzápětí se spustila chumelenice. Knížecí Stolec co chvíli potemněl a ztrácel se v mracích. Hladina Olšiny se vzdouvala ve vysokých vlnách s bílou chocholkou a chřestila ledovou tříští. Dva týdny tam desítka mužů a žen vymýšlela papírové moudrosti a zpestřovala si život brouzdáním ve sněhem zavátém lese a plavbou po jezeře.

Mezi nimi byl i Miloš a Marie. Znali se již delší dobu, ale nijak zvlášť si do oka nepadli. Teď se setkávali v zajímavé společnosti, v romantickém prostředí, účastnili se příjemných rozhovorů. Miloš nebyl svatý a jeho zájem o ženy zřídkakdy začínal od duše. Všiml si, že má Marie hezky krojené boky a upoutal ho tvar červených šponovek, když vystupovala z loďky. Muselo to na něho udělat veliký dojem, protože se mu o tom dokonce v noci zdálo. Ve snu už šponovky nebyly v loďce.

Nezáleží na tom, co nás na člověku upoutá, jako spíš co na něm poznáme zajímavého, jakým ho shledáme. Jiskérka Milošova zájmu o Marii neuhasínala a jeho dojmy byly čím dál hezčí.

Večer se procházeli ve skupině přátel po hrázi Olšiny. Pod korunami dubů se smrákalo, od jezera vál ledový vítr. Jarku, Mariinu kamarádka napadlo, aby Miloš vyprávěl pohádku. Bůhví, co jí to v rozjařené náladě blesklo hlavou. Miloš se krátce zamyslel a spustil. Vyprávěl pro všechny, ale Marie tušila, že je to především pro ni.

Nebylo to nic duchaplného. Příběh byl naivně prostý a skrytý význam víc než průhledný. Děvčátko našlo modrého plyšového medvídka. Mělo z něj radost,

odneslo si ho domů a hrálo si s ním. V noci se medvídek proměnil v mládence. Pokračování nebylo právě pro děti. Vyjadřovalo skrytá přání vypravěče, ale nepřekročilo hranice slušnosti a vkusu. Působilo ve večerním šeru jako rozverný sen, jako skryté vyznání. Po zbytek cesty obě ženy mlčely. Jen voda pleskala o kamennou hráz. (Dovolíte-li vypravěči poněkud předběhnout - Jarka dala Marii za rok modrého plyšového medvídka s černými tlapkami jako svatební dar.)

Za několik dní pobyt na Olšině skončil a autobus se vracel do Prahy. Pohádka o medvídkovi měla pokračování.

Miloš seděl za Marií, nakláněl se k ní a bavili se. Námět nebyl nic mimořádného ale Miloš náhle poznamenal: „Je ve vás víc duše, než dáváte znát.“ Tak mu nějak ta slova vyklouzla, aniž by si je promyslel a přichystal. Jako by bezděky vytrysklo, co pociťoval. Sám se nad svým výrokem zarazil. Připadal mu jako laciné polichocení. Bylo to vlastně vyznání. Nechtěné, ale jednoznačné. Jak jinak si bylo možno oněch pár slov vyložit? Prozradil na sebe, co už řadu dní skrýval za žerty a sebeironii.

Mezi Milošem a Marií jako by přeskočila jiskra. Někdy nepůsobí jen co je ve slovech, ale i co je přesahuje, co proniká nejen k sluchu, ale co prostupuje celou lidskou schopnost vnímání. Marie se otočila, oči jí zářily:

Opravdu si to myslíte?“ Oba cítili, že mezi nimi padla přehrada. Po zbytek cesty vyjadřovali víc mlčením, než řečí. Krátili si s ostatními dlouhou cestu, hráli na fanty, žertovali, smáli se. Občas se setkali očima a věděli své.

Dojeli na konec cesty a autobus zastavil u jejich úřadu. Miloš si uvědomoval, že má před sebou osudový Rubikon. Sejde po schodišti do Mariiny kanceláře, dají si pusy a historie bude zpečetěná. Nepůjde za ní a zbývá naděje, že během nadcházejících velikonočních svátků oba vystřízliví. Kouzlo šumavské romantiky vyprchá a všechno se vrátí do starých kolejí. Co si vlastně přeje? Klid, nebo Marii? Není ta setrvačnost manželství jako pokoj mezi náhrobními kameny tisíckrát zklamaných nadějí? Ale co ví o Marii? Doma ho čekají děti. Nejedná jako sobec? Stojí zbytek života ještě za takové kataklyzma, za takovou sázku do loterie? Není už starý na skok do tmy? Hlavou se kmitaly roje myšlenek, ale skutek byl rychlejší. Nebyl to rezultat úvahy ani projev vůle. Co ho vedlo dolů po schodišti a nedovolilo obrátit krok? Bůhví. Mocné síle čelit bylo beznadějně.

Po návratu domů Miloš z prvotního citového oparu poněkud vystřízlivěl. Měl upřímnou snahu využít velikonoce k vyspravení dávno rozklíženého manželství. Eva, jako by vytušila hrozbu, byla jako proměněná. Něha a pozornost sama. Po léta neměla chuť na společnou procházku, ale najednou si vzpomněla, že by se mohli podívat do Šárky.

Zbytky iluzí tam dostaly poslední ránu. Šli vedle sebe a za sebou pěšinami po stráních a mezi skalami a neměli si co říct.

„Je teplo, že?“

„Je.“

„Tamhle už budou kočičky.“

„Ano. Máš pravdu.“

„Nebolí tě nohy?“

„Ne, nebolí. Vzala sem si pohodlný střevíce. Ty vod tety, víš?“

O čem se bavít? Miloš přemýšlel jako v tanečních. Tenkrát mu překázelo počítání do valčíkového rytmu, aby si nespletl krok: raz -dva-tři, raz-dva-tři. Teď měl před očima Olšinu a Marii. Ten okamžik v kanceláři, kdy si padli do náručí a přísáli se k sobě ústy, jako by na tom závisel život. A on na tom vlastně jejich příští život závisel, i když si to zatím nedovedli v hlavě všechno srovnat.

Trapná konverzace klopýtala dál. Když si po léta měli sotva co říct, mlčení bývalo nepříjemné. Ale ticho bylo tisíckrát lepší, než tenhle pracně mačkaný dialog. Eva sáhla po spásném námětu. Začala o dětech. I když si dokázali sotva připomenout, kdy se naposledy rozumně poradili jako rodiče o jejich výchově, najednou byla matka plná starostí. Bylo to zase tak chtěné a neupřímné, že to nemohlo vyznít jinak, než hluše. Miloš už se vzdal marné snahy. Kráčel mlčky a těšil se, kdy budou doma. Eva se snažila o násilný rozhovor, jako by tušila, že myšlenky odnášejí manžela daleko od ní. Marně. Velikonoční procházka Šárkou byla polední hřebík do rakve zpackaného manželství.

První Milošova cesta po svátcích vedla za Marií a Mariina za Milošem. Odpoledne se sešli na Starém Městě. Bloudili uličkami a meditovali, co počít. Zabloudili na Anenské náměstí, kde právě hodiny na věžičce ukazovaly čtyři minuty po čtvrté.

„Od téhle chvíle, od čtyř hodin a čtyř minut dnešního dne jsme spolu a před nikým netajíme, že se máme rádi. Ať se děje co chce. Nějak se životem protlučeme, ale jeden bez druhého nebudeme.“ To bylo krédo.

Bylo to hezké a romantické a pěkně se to píše a asi i čte. Bylo to ale neuvěřitelně naivní. Vhodné tak pro dva pubertáky a ne pro čtyřicetiletého tátu a třicetiletou maminku. Znali se kloudně sotva pár dní, do té doby okolo sebe chodili bez zvláštního zájmu. Jeden o druhém skoro nic nevěděli. Dali si celkem asi pět pus, o jiné intimnosti nemohla být řeč. A přitom se rozhodovali na celý život. Navíc rozhodovali o životě svých manželů a čtyř dětí.

Pokud šlo o děti, bylo to nejzávažnější. Ale nebylo to tak nezodpovědné, jak by se snad někomu, kdo má manželství klidné a v pohodě, mohlo zdát. Miloš si už dávno uvědomoval, že děti zle trpěly rozvratem rodiny, nesouladem mezi rodiči, studenou atmosférou domova. Postrádaly pohodu, jistotu a spolehlivou oporu. Utíkaly do pochybných kamaráčoftů a předčasných známostí. Pomocí chytračení a lží manévrovaly mezi tatínkem a maminkou. Jeden si kupoval jejich sympatie na úkor druhého a za cenu ústupků. Krajní shovívavost a přísné tresty, ne vždy uvážené, se střídaly. Co na tom mohl rozvod zhoršit?

Než se Miloš s Marií propracovali z Anenského náměstí k sňatku na nuselské

radnici, čekala je ještě dlouhá a složitá překážková dráha. Hned příští den ráno po jejich kategorickém rozhodnutí se objevil u Miloše v bytě Mariin manžel. Nepřihnal se jako krvavý mstitel a choval se rozumně. Miloš ho ujistil, že je-li jedinou příčinou katastrofy v jejich manželství, ustoupí. Zhrzený manžel přiznal, že jejich vztahy s Marií jsou v troskách dlouho a konec musel přijít. Oba muži se rozešli klidně. Bohužel, v následujících dnech vstoupili do hry ještě manželovi kamarádi, rozjitřili jeho mužskou ješitnost a Marie vytrpěla své.

Miloše čekala hořká povinnost vyzpovídat se v zaměstnání šéfovi. V té době se rozvod, a zvláště, když byly v rodině děti, posuzoval přísně. Počítal s nejhorším a přemýšlel, jakou práci si bude hledat. Šéf ho překvapil. Prohlásil, že se diví, proč to neudělal už dávno. Milošova manželka pracovala v téže instituci a šéf ji znal. Jako to často bývá, manžel měl méně informací o aktivitách své choti, než druzí bližní.

Začas se Miloš setkal s Evinou nejlepší kamarádkou. Poprosil ji, aby mu řekla nepokrytě, co si o jejich rozchodu myslí. Podívala se na něj, na okamžik se odmlčela a prohlásila: „Vůbec se ti nedivím.“

O rozdělení majetku se domluvili snadno. Eva sděťmi zůstala v domku a Miloš si odvezl na korbě nákladního auta čtyřadvacet krabic s knihami, skládací železnou postel, přikrývku a dva kufry oblečení. Tolik si nahospodařil za devatenáct let v práci a v manželství Pár osobních věcí zapomněl, ale rád je oželel. Připadal si jako princezna, osvobozená z dračí jeskyně. Tak skončila historie dvou lidí, kteří se poznali v sedmnácti letech, prožili idylu lásky a vykročili do společného života s velikým očekáváním. Kdo nesl hlavní vinu za ztroskotání? Bylo to asi padesát na padesát.

Jak si vysvětlit, že manželství, kterému předcházela tříletá známost, neobstálo a ztřeštěný svazek, který vznikl takřka z několikahodinové iluze se ukázal lepší? Život má mnoho záhad a otazníků.

Historika dospěla k happy endu. Vzali se. Tak to v románech končí. Nikoliv však v životě. Tam je to spíš přestup z jednoho vlaku do jiného. Tak tomu bylo i s Marií a Milošem. Následující léta a desetiletí, která spolu prožívali, přinášela hezké i hořké chvíle. Mohlo tomu být jinak? Ale to už by bylo jiné vyprávění. K tomuhle příběhu však cítím ještě jeden dluh. Mám na mysli osudy dětí.

Marie přivedla do nové domácnosti desetiletou Lenku. Postupně se vytvořil docela hezký trojlístek. Miloš si nehrál na tatínka; v naší společnosti není zvykem, aby měly děti víc otců, než jednoho. Mezi ním a děvčátkem vzniklo srdečné kamarádství. Říkala mu Miloši, stejně jako maminka. Někdy na maminku trochu žárlila. Miloš ji nikdy netrestal ani nekomandoval. O její výchově se zvláště neradili. Vyrůstala mezi nimi v pohodě a bez vážnějších problémů. Miloš to nejednou v duchu srovnával s poměry v bývalém manželství. Celý rozdíl byl v tom, že tady si rodiče rozuměli a tam byli „na kordy“. Zní to jako banalita, ale je to základní

pravda: nejdůležitější pro výchovu dětí je, aby se rodiče měli rádi.

A jak to bylo s polovičními sirotky v bývalé Milošově rodině? Ti to měli těžší. Eva se nezbavila nepřátelství k bývalému muži a rozumná dohoda o spolupráci při výchově dětí nepřicházela v úvahu. Schůzky s otcem se odbývaly v cukrárně a dárky znamenaly kupování duší. Po hodině pospíchaly, „aby se maminka nezlobila.“ Dočasní „strýčkové“ se v jejich domově střídali. To jistě nebyly blahodárné podmínky a vytvářely bariéry, které dospívající děti snadno nepřekonávaly.

Nejstarší chlapec sběhl s vysoké školy, děvče se provdalo do Itálie za chlapce, o němž sotva co vědělo. Utíkalo víceméně samo před sebou. Nejmladší se živil špatně placenou prací, ale našel v ní zálibu. Nejprve balil knihy, ale naučil se je číst a propracoval se do tajů literární teorie. Nejen on, ale i jeho dva starší sourozenci se časem „našli“. Projevilo se „zdravé jádro“. Nejstarší se stal úspěšným podnikatelem. Děvče našlo v Janově dobré zaměstnání a práce je těšila. Založili si všichni tři rodinu a udělali z Evy a Miloše babičku a dědu. Jejich kontaktů s vnoučaty nic nebránilo. Jen do Janova je to z Prahy trochu „z ruky“.

Seslalo nebe louce rosičku

Na sklonku šedesátých let jsme začínali s Marií společný život. Rozkvétaly nám růže, ale měly pořádnou porci trní. Ostny a sem tam nějaký šrám nám připadaly nicotné. Teprve s odstupem let se nad tím člověk zamýšlí a podivuje se, jak mohl takovou překážkovou dráhu proběhnout a nezaváhat. „Taxisovy příkopy“ nás nelekaly, spíš působily jako morální vzpruha.

Mezi nejpalcivějšími potížemi kralovala záhy ta nejbanálnější: peníze. Po rozvodu mi sice zůstalo na ramenou plno zlata, ale kapsa byla prázdná. Marie mi dávala každý den z toho mála, co jsme měli, desetikorunu. Za tu jsme si koupili v pekařství a v mlékárně společnou svačinu.

Vyřizoval jsem u Smíchovského nádraží jakousi služební záležitost. Když jsem se chystal nastoupit do tramvaje, zjistil jsem, že nemám potřebných padesát haléřů. (Dnes by to muselo být o něco víc.) Nezbyvalo mi nic jiného, než vykročit směrem k domovu pěšky. Přes Vyšehradský most, Bráníkem nahoru na Novodvorskou. Byl parný letní den a pořádně jsem se zapotil. Bral jsem to ale s humorem. Konec konců - co mi zbývalo? V duchu jsem si říkal: Kdyby tihle lidé, co mne potkávají, tušili, že ten vyšňořený plukovník, který si tu vyšlapuje s brigádýrkou v ruce, nemá na tramvaj...Ale sám fakt, že jsem šel na Novodvorskou, byl už výsledkem nemalého úsilí a složitého a pracného klání. Poslechněte si, jaká odysea tomu předcházela.

Proplétali jsme se ještě bludištěm rozvodových nechutností, když Marie přiletěla celá rozzářená a mávala svazkem klíčů, za který by se nemusel stydět ani svatý Petr.

„Máme byt. Za sto jednadvacet tisíc.“

Znělo to jako vtip. Marie ale nevypadala, jako by žertovala. Také jsem už za těch pár dní, co jsme se znali, pochopil, že dokázat skutky zhora nemožné je pro ni denní chleba. Pusinku měla rozkošnou, leč do čeho se zakousla, to držela a nepustila jako buldok.

Bydlení představovalo v té době nejzoufalejší problém. Pro nás byl dokonce horší než beznadějný. Když jsem chtěl, aby mou bývalou manželku nechali s dětmi v mém služebním bytě, musel jsem podepsat prohlášení, že o jiný vojenský byt žádat nebudu. Marie sice žádat mohla, té nikdo nebránil, ale vyhlídka byla dočkat se vyřízení za řádku let.

Za téhle mračné perspektivy tu teď Marie stála a potřásala ohromným svazkem klíčů. Chvíli trvalo, než mi to vysvětlila a já to pochopil.

Stála frontu na bytovém úřadě. Pokolikáté už? Chodila tam jako na modlení „k panence“. Tentokrát to ale opravdu vypadalo, že se jí některé ze svatých zželelo. Paní, která stála před ní, ohlašovala, že ruší přihlášku na koupi bytu v sídlišti Novodvorská. Marie se nestačila informovat, oč se jedná, a rezolutně prohlásila: „Já

to беру.“ Úředník za přepážkou byl rád, že si ušetří složitou manipulaci, zapsal si nové jméno a pár údajů a věc byla vyřízená. Marie měla čtyřpokojový byt. Jak vyšlo postupně najevo, chybělo jen pár maličkostí.

Ta první bylo oněch sto jednadvacet tisíc. Neměl jsem sice ještě ten den utracenou celou desetikorunu na svačinu, ale k optimismu to nestačilo. Marie mávla rukou: „To se sežene.“ Usmála se na mne povzbudivě, a chybělo jen, aby mne pohladila po vláscích a dodala:

Neboj se, až se napapáš, tu zmrzlinku ti koupím“. Věřil jsem jí už ve všem, proč bych jí neměl věřit v tomhle?

Ve šťastném opojení jsme si jeli byt prohlédnout. Autobus nás zavezl okolo krčské nemocnice na neznámý okraj města. Prošli jsme dubovým lesíkem, se stráně a do stráně a ocitli jsme se uprostřed staveniště. Z rumiště kamení, písku, prken, vápna a polámaných panelů trčel nebetyčný mrakodrap. Když jsme k němu došli a zdvihli hlavu, připadali jsme si jak před průčelím svatovítského chrámu na Hradě. Jen rozeta a chrliče chyběly.

Marie vyzkoušela několik klíčů ze své bohaté zásoby a ocitli jsme se v domě. Zbývalo vyšlapat třináct pater. Náš byt byl v posledním, čtrnáctém podlaží a výtah zatím „nepremával“. Vzal jsem Marii do náručí a těch pár stovek schodů jsem ji vynesl. Nevážila po všech rozvodových patáliích ani celých padesát kilo a já jsem byl o něco mladší a zdatnější, než dnes - po čtvrt století.

Ohromný svazek klíčů představoval vstup do všech bytů v domě, které byly dosud volné a nezadané. Trvalo chvíli, než jsme v rozechvění přišli na ten pravý. Pak se před námi otevřel zázrak. Procházeli jsme holými místnostmi, šlapali v maltě, odřezcích a pilinách, jak to tu zedníci a instalatéři opustili, ale v našich očích to byl křišťálový palác z pohádky Tisíce a jedné noci. Z oken se otevíral pohled jako z petřínské věže. Lesy na Cukráku, údolí Vltavy, barandovské útesy, Prokopské údolí, Smíchov, Petřín, panorama Hradčan, všechno jako na pohlednici. Když se člověk vyklonil z okna, žaludek se sevřel úzkostí. Zdálo se, že se dům pohupuje. Lidé se dole hemžili jako mravenečci a autíčka vypadala jako hračky na setrvačnicku. Zdálo se neskutečně krásné, že by tohle mohl být náš domov, že bychom tady mohli žít spolu, že by to mohl být náš svět, bez ohavných scén, špiclování, intrik a pomluv.

Sen byl příliš krásný. Došla nám řeč. Mlčky jsme sestupovali šachtou schodiště, z výšin na pevnou zemi, z iluze do reality.

V té době jsme už měli o celé záležitosti podrobné informace. Byl to experiment. Postavil se panelový dům a jednotlivé byty se prodávaly do osobního vlastnictví. Byly to větší a menší rodinné byty a garsoniéry, dohromady okolo sta samostatných jednotek. Prodej měl být právně proveden najednou a termín stál přede dveřmi. Původně se přihlásilo několik stovek zájemců. Sestavoval se složitý pořadník, sháněla se všemožná potvrzení, působila „tlačítka“ a protekce. Plály

vášně a spory. To všechno byla pro nás prehistorie, to jsme znali jen z ústního podání. Přišli jsme až do etapy, kdy prvotní horečka ochladla. Lidé si spočítali, že ceny jsou zde mnohem vyšší, než u družstevních bytů, nemluvě o nájemném v bytech státních a podnikových. Řada zájemců odstupovala, někteří váhali, několik bytů zůstávalo volných. Termín, v němž měl být uskutečněn současný prodej celého domu se odsunoval, nicméně čas nad námi visel jako hrozba.

Dosud jsme nebyli jeden ani druhý rozvedeni. Kupovat byt před rozvodem bylo prakticky vyloučeno. Do právních procedur, spojených s koupí, by musel být manžel nebo manželka zapojeni a stávali by se spolumajiteli.

U mne ještě vypadal rozvod na dlouhé lokty. Marii se podařilo termín uspíšit. Musela oběhat tucet dveří. Konečně byla volná, ale zbýval ještě povinný časový limit na možné odvolání. Marie jako titan, který rozpíná dvě navzájem se klonící skály střídavě urychlovala byrokratické procesy u soudu a naléhala na oddálení termínu prodeje bytu. Konečně držela potvrzení o právní platnosti rozvodu v ruce a mohla podle právních regulí byt koupit.

Stále tu byla ještě jedna podmínka - ona šestimístná suma.

Největší naděje se jmenovala děda. Mariin otec byl šetrný důchodce, který žil dlouhá léta sám a jako vdovec ještě pracoval. Dala se do pohybu čilá korespondence. Jak čas tlačil, došlo na telegramy a telefonické rozhovory na výzvu. Děda ochotně pomohl, ale jeho kapsa nebyla tak hluboká, jak se Marie domnívala. Ve srovnání s naší potřebou to byl pakatel.

Roztočila se další kola. Státní půjčka. To vyhlíželo nadějně. V sociálních případech mohlo jít až o tři čtvrtiny potřebné částky. Oběhli jsme několik instancí, vyjeli několikrát nahoru a dolů ve státní bance a odnesli jsme si na bytový úřad potvrzení, že dostaneme devadesát tisíc. Už zbývalo „jen“ třicet. Naštěstí se našel kamarád, který šetřil na auto a byl ochoten nám půjčit. Několik tisíc na úřední poplatky jsme byli s to zaplatit z vlastního.

Tak. A byli jsme z nejhoršího venku.

Ale ouha! Při pohledu zblízka měl utěšený obrázek trhliny. Ukázalo se, že věci vypadají jinak při velkorysém jednání s vysokými představiteli banky v kožených křeslech a jinak v obvodní spořitelně s odpovědným výkonným úředníkem v glotových rukávech. Prohlédl pečlivě všechna naše potvrzení, ověřil si naše údaje, podíval se na nás přes brýle a sdělil nám dřevěným hlasem, že půjčku dostat nemůžeme.

Proč? Já jsem ještě nebyl rozvedený a s půjčkou by musela písemně souhlasit dosavadní manželka. Ta by měla při rozvodu nárok na polovinu zapůjčené částky. Půjčka ve výši devadesáti tisíc pro Marii, vzhledem k jejímu platu, nepřicházela v úvahu. Splácela by jí do sta let.

Bankovní úředník si ostentativně rovnal papíry a dával nepokrytě znát netrpělivost, kdy vypadneme. Byli jsme pro něj skončená a vyřízená kapitola. Pro

nás to ale bylo něco jiného. Stáli jsme na osudové křižovatce. Nemohli jsme se vzdát snu o křišťálovém zámku s výhledem do Prokopského údolí.

Hlavou mi bleskla zoufalá myšlenka: „Co kdyby tu půjčku dostala Marie a já bych se zavázal, že ji budu splácet?“

Úředník zvedl oči od suchých papírových čísel a nechápavě si mne změřil. „Jak to myslíte? To přece nejde. To byste splácel něco, co si vypůjčí někdo jiný.“

„Mně to nevadí. Jestli to jde, tak to uděláme. Já se zaváži, že splatím půjčku, kterou dáte tady paní XY.“

Muž za přepážkou vstal ze židle, jako by si mne potřeboval zblízka lepší prohlédnout. Pomalu a srozumitelně, jako zákazníkům s nižším IQ nám znovu vysvětlil, jak by takový bezprecedentní případ vypadal. Jeden člověk by dostal devadesát tisíc, a jiná osoba, která není s tou první v žádném rodinném svazku a nemá k ní žádné povinnosti, by se zavázala, že to bude bezpodmínečně po léta splácet. Mezitím se může přihodit mnohé...Úředník taktně, aby se nás nedotkl, připomněl, že jeden z nás je rozvedený, druhý je ženatý a v životě se může mnohé přihodit. Vzhledem k podmínkám, které navrhuji, bych neměl za žádných okolností nárok na podíl z půjčky. Všelijak to kroutil, ale bylo zřejmé, že se snaží naznačit eventualitu, kdybychom se s Marií rozešli.

Rozuměl jsem mu a on chápal, že mu rozumím. Trval jsem ale přesto na svém. Ještě si mne chvíli prohlížel, jako by se chtěl definitivně ujistit, že ho uši a oči neklamou a pak jako by se proměnil v jinou bytost. Glotové rukávy sice nestáhl, ale staly se z nich křídla. Oči za brýličkami ožily, svaly v tváři povolily a dokázal se usmát. To zde úřední přepážky asi dávno nezažily. Už se nedíval nezúčastněně mimo nás. Radil, přemýšlel, telefonoval, konzultoval tu raritu, s níž se za desítky let své kariéry nesešel. Vlastní papírování už netrvalo ani tak dlouho, jako prve naše dohadování. Úředník jako by omládl. Loučil se s námi srdečně a s porozuměním. Přepážka mezi námi musela být z měkkého dřeva, protože nás přestala dělit. Ještě před chvílí byl na jedné straně úřad, na druhé strana. Teď jsme se rozcházeli jako lidé.

Půjčka už je dávno splacená. V bytě na Novodvorské jsme prožili sedmnáct hezkých let. Po nás tam nastoupili mladí a narodila se dvě vnoučata.

V té době pohádky o kohoutkovi a slepičce získala Marie nejen kapku pramenité vody pro svého kohoutka, ale i požehnané hnízdo pro manželství a pro kuřátka.

Prarodič naměkko

Když se Eva provdala a začalo jí růst břicho, měli jsme s „Meruňkou“ - jak jsem si zvykl říkat manželce - válečnou poradu. Mladí si nesmí myslet, že jim budeme dělat chůvy. Ale člověk mívá a pánbů mění.

Trávil jsem dovolenou na chalupě ve Vodňanských Horách. Sám jako jezevec. Chvilími jsem psal, chvílemi četl. Většinu času jsem bloudil rozkošným krajem lesů, luk, polí a rybníků.

V teplém zářijovém odpoledni zastavilo před vraty auto. Než jsem vklouzl do dřeváků a došlapal k bráně, ozval se za ní radostný manželčin hlas:

Máme holčičku.“ Trvalo mi chvíli, než jsem pochopil, oč vlastně jde. Tak málo jsem to nastávající dědečkovství nosil v hlavě. Podrobnosti, které se v podobné situaci sdělují - kolik váží, jaké má vlásky (byla dočista plešatá), kolik toho vypije, kolik má centimetrů a co řekl doktor a co sestra - to všechno jsem poslouchal s povinným zájmem, ale žádný gejzír citů to ve mně nevzbudilo.

Klidně jsem ještě pár dní strávil v podzimní pošumavské přírodě a v poklidu se vrátil do Prahy. Přijel jsem právě včas, abych se doma připletl k prvnímu večernímu koupání. Máma s dcerou se právě přivezly z porodnice. Kolem stolu se hemžilo plno důležitých lidí: maminka, babičky, tatínek, a tak jsem nakukoval trochu s odstupem z druhé řady. Rozbalili horu bílé načančané krajkové pěny a na stole zůstalo ležet něco červenofialového, trochu jako stažený králíček. Maminka nad tím stála zamyšlená a vzpomínala, jak ji to sestry trénovaly, jak to má vzít do rukou, aby se to nepoškodilo. Babičky stupňovaly kadenci dobrých rad, ale ruce jim šly do mírného zapažení. Tatínek si trochu vážně, trochu nervosně posunoval brýle na nose a nenápadně ustupoval ke mně do druhé fronty.

A v tu chvíli to přišlo a už mne to nepustilo. „Počkejte, já jí vykoupu.“ Nevím, kde se ve mně to odhodlání vzalo. Vždyť od doby, kdy jsem koupal své tři ratolesti už uplynulo bezmála třicet let. Připomněl jsem si pár základních hmatů a chvatů, nabral růžový žvaneček s vyvalenými kukadly na levou dlaň a byla to láska na první dotek. Naštěstí záhy vřele opěťovaná. Jako Jeroným v pohádce od Boženy Němcové jsem tím dnem a tou hodinou prohlédl do nového světa. Všechny hodnoty se začaly měnit a stěhovat jako nábytek po velkém malování. Světové problémy se scvrkaly a narůstal význam míry na dětské láhvi se sunarem. Život se stal klidnější, jako by projasněný ještě jedním sluncem, které se hmotností tomu prvnímu, klasickému, zdaleka nepřibližovalo.

Netušil jsem, co se mnou první vnouče udělá. Když jsem někdy dřív dědečky v podobném transu viděl, nebo o tom slyšel vyprávět, cítil jsem se nad to vysoko povznesený. Ted' mne to pohltilo jak opojení. Pet'ka byla pár dní, pár týdnů stará, jaképak s ní mohlo být povyražení? Co se s ní vůbec dalo provádět? Ale to jsou

čistě teoretické otázky a strom života je věčně zelený- jak zjistil už Goethe. Holou rácií se takové křehké pocity pochopit nedají, ani pouhými slovy vyjádřit. Člověk s tím malým stvořeníčkem vydržel hodiny a nemohl se ho nabažit.

Přivezl jsem jí z Paříže „klokana“. Nebyl živý, ale ani plyšový nebo gumový. Byl to takový věšáček na miminka. Dítě v něm sedělo člověku na prsou s hlavičkou na pevné opěře. Občas v tom Pet'u nosila maminka, někdy táta, ale nejčastěji děda. Babičky se na to tvářily všelijak. Jedna nezúčastněně a druhá nepřátelsky. Dítěti se křiví páteř a není nad kočárek. Pet'a však nosič a dědovu hrud' milovala. Než jsem s ní sjel s třináctého poschodí, usnula mi na prsou a spokojeně mi slintala na košili. Přehrnul jsem jí přes hlavičku límec ovčího kožichu a koukala jí jen bambulka od čepice.

Pet'ce ještě nebyl rok, když jsme dostali poukaz na zahraniční rekreaci. Poslal jsem místo sebe s lehkým srdcem Evu a s Pet'ou jsem odjel na chalupu ve Vodňanských Horách. Když si na to vzpomenu, dodnes mne bolí v zádech. Ne proto, že bych musel Pet'u nosit a že by byla tak těžká. Naopak. Přišla na chuť matičce siré zemi a věčně chtěla t'apat. Znamenalo to, že mi visela na jedné ruce a já strávil měsíc v předklonu.

Vykročila zde také poprvé samostatně do života. Seděl jsem u stolu a Pet'a ručkovala okolo nábytku. Najednou udělala cup - cup - cup a nemířila si to k mému kolenu. Byla tím sama překvapená a do večera si to ještě v různých situacích zopakovala. Chápu, že to absolvuje každý člověk a odehrává se to v milionech případů denně, ale neubráníte se tomu, že to prožíváte jako malý zázrak.

Kromě toho, že jsem byl z té dovolené bezmála hrbatý prodělal jsem ještě jednu fyziologickou nesnáz. Těžkou zkouškou prošel můj žaludek. Tolik sladkostí , jako jsem byl nucen konzumovat, už v životě ani neuvidím. Po okolí se rozkřiklo, že dědek je tam na chalupě sám s malým drobečkem. Lidem se neviňátka zželelo. Cožpak takový chlap je s to upéct dítěti něco kloudného? Kdoví, čím ho živí. A tak mi začali známí i méně známí nosit buchty, koláče, štrúdlly, bábovky, keksy, „srnčí hřbety“, dorty a bůhví co sladkého dokázali ještě vymyslet a stvořit. Už jsem barevné stužky na balíčcích ani nerozvazoval, jen jsem uctivě děkoval, tvářil se potěšeně a skládal to nadělení do zadní studené komory. Lednička už byla beznadějně plná.

Paradox byl v tom, že do Petrušky jsem nebyl s to špetku sladkého dostat. Věrna tradici svých bulharských předků se živila zeleninou, ovocem a masem. Z moučníků měla nejraděj suchý chleba. Každý večer před spaním při pohádce snědla ještě několik krajíčků. Náramně si pochutnávala na vajíčkách na špeku s kyselou okurkou, i když paní doktorka v poradně nad tím zvedala oči v sloup. Do parádních ozdob na dortu jen odmítavě plácla, až se šlehačka rozstříkla po ubrusu. Co jsem si měl počít? Snídal jsem čtvrtky dortu a snil o blahu, kdybych si mohl dát krajíc poctivého chleba. Bylo mi líto s takovou pečlivostí upravených a z čistého

srdce věnovaných sladkostí. Řídil jsem se pravidlem: Raději si udělat z břicha mrzáka, než nechat boží dar zkazit.

Podle křesťanské zásady, že když už nemůžu, rozdělím se s bližním, učinil jsem nesmělý pokus něco z mých sladkých pokladů redistribuovat. Vypravil jsem se do chalupy na kopci (V Horách jsou na kopci všechny chalupy.) kde měli hejno dětí a po velikém a dlouhém přemlouvání se mi podařilo udat tam drobatko dobrot. Druhý den mi dobrák stařenka přinesla na oplátku čerstvě upečený dort jako kolo - ne-li od vozu, pak jistě nejméně od trakaře.

Desítky citlivých duší v okolí měly hřejivý pocit, že posloužily poloosiřelému děcku a vykonaly dobrý skutek. Já jsem potají vynášel překrásné nedotčené moučníky, na nichž se zelenalo osení.

Dny plynuly v pohodě a pokud se na modrém nebi objevil mráček, bylo to spíš k pousmání, než k hořkosti. Stalo se, že jsem Pet'ulce vypral sněhobílou pletenou soupravičku a vydali jsme se na vlak. Byl slunečný teplý podzim a v celých Horách snad jedna jediná louže. Právě do ní sebou Pet'a jak dlouhá, tak široká plácla. Ani čepička nezůstala bílá.

Jen jednou jsem prožil ošklivé hodiny. V noci se mi zdálo, že má Pet'a horké tváře. Ráno ležela jako bez duše a jen mdle obracela zarudlé zamžené oči. Žhnula horečkou. Držel jsem ji v křesle v náručí. Střídavě usínala a poplakávala. Nejbližší lidé byli kus cesty, dopravní prostředek žádný a telefon nikde. Co si počnu? V hlavě se mi rojily nejhorší obavy a nejhrůznější představy. Naštěstí před polednem se objevila návštěva. Poprosil jsem je, aby zajeli do Vodňan na polikliniku pro lékaře.

Netrvalo dlouho a před domem zastavila sanitka. Za ten čas se však mnohé změnilo. Bylo to k dobrému, ale měl jsem trapný pocit. Z Peti totiž najednou všechna nemoc spadla. Očka se jí rozjasnila a dostala hlad. Najedla se, horečka zmizela a do malého tílka se vrátil regiment čertíků. Jako by si potřebovala nahradit, co od rána zameškala. Právě když byla v nejlepším, přišel lékař, aby zachránil nebožátko před poslední hodinkou. Moc jsem se omlouval, ale dětský specialista mne konejšil, že takový průběh není u dětí nic neobvyklého. Nicméně mně se ty prožité chvíle nesmazatelně vryly do paměti.

S dětmi je radost, ale tím citlivěji člověk prožívá zlé okamžiky. Pet'a už byla o rok, o dva starší, když nás potkalo pár takových zlověstných vteřin. Bylo to také ve Vodňanských Horách. Byl hezký letní den a vypravili jsme se na kole na výlet. Pet'uška měla malou sedačku, při jízdě jsem měl ústa u jejích oušek a tak jsme si vyprávěli. Projížděli jsme krajinou mezi Bavorovem a Netolicemi, koupali se, hodovali v trávě, stavěli domečky a zahrádky z klacíků, z mechu, ze šišek a kamínek a hráli si na desítky způsobů.

K večeru jsme se vraceli přes les domů. Nečekaně se nebe začernalo mračny a přihnala se prudká letní bouře a liják. Nebyla to žádná tragedie, byli jsme už skoro na dohled od domova a déšť byl vlažný, téměř teplý. Sjížděl jsem pomalu

a opatrně travnatou polní cestou k Čížků chalupě a tu mne kolo přestalo poslouchat. Bylo to z mírného kopečku, ale lankové brzdy nezabíraly a kolo začínalo nabírat nebezpečnou rychlost. „Brzdi, dědo, brzdi,“ volala Pet’a úpěnlivě. Seskočit z prudce rozjetého kola, když má člověk mezi kolena sedačku s dítětem není lehké. Horečně jsem přemítal: vjet vpravo do jetelového pole a riskovat pád anebo jet dál, i když rychlost rostla a čekala mne zatáčka na asfaltované cestě, kde ještě ležela vrstva rozježděných hrušek. Babo rad’, které riziko bude menší? Zvolil jsem druhou možnost a vyšlo to. Poznal jsem, že moje lankové brzdy na mokřím kole nezabíraly. Byla to dost nepříjemná zkušenost a mohla být draze zaplacená.

Mám děti rád. Všechny. Svoje jsem měl přirozeně nejraděj. Co ale způsobí v životě člověka na stará kolena vnoučata a zvláště když jsou v sukénce, to se dá těžko vyprávět. To si musí každý prožít na vlastní kůži.

Dívčí starosti

Byli jsme s malou Míšou na chalupě ve Vodňanských Horách a bylo nám blaze. Maminka s babičkou odjely k Černému moři a my jsme dali přednost Záhorskému rybníku.

O zábavu jsme neměli nouzi. Miška měla o pár domů dál kamarádku Lindu. Já jsem byl sice bez kamarádky, ale mohl jsem v klidu psát a to je pro mne vždycky sedmé nebe.

Když si Lindu její maminka, paní doktorka, odvezla do Prahy, musel jsem odložit pero a dělat Míše společnost. Nebylo to konec konců také zlé a moje dědečkovské srdce plesalo blahem.

Stavěli jsme v lese chaloupky z klacíků a mechu, dláždili kolem nich cestičky, vysazovali aleje ze smrkových šišek. Snesli jsme hromadu syrových větví z čerstvě pokácených stromů a postavili vigvam, že by se za něj ani náčelník Orlí Péro nemusel stydět. Když jsem v něm dělal vnučce společnost, trochu mne bolelo za krkem od pochýlené hlavy. Pekli jsme tam bizoní bifteky a sušili řízky ze soba karibu.

Indiánský život nám šel docela dobře dohromady s bavorovskou poutí. Neproháněli jsme se tam sice na polodivokém mustangu, ale Míša dělala karamboly na elektrickém autodromu (za ty policie kupon neprocvakne) a byla v dopravním boomu jak ve svém živlu. Když nás twistr vynášel nad střechy domů, pozorovali jsme čapí rodinku na továrním komíně. Pár hodin jsme se prodírali davem, vyzkoušeli kolotoč a houpačky a program zpečetili klobásou od paní Strnadové. Byla skoro stejně dobrá, jako bizoní kýta a ještě k tomu se slaným rohlíkem a s hořčicí. To ani rudokožci neměli.

Stávalo se, že se občas počasí mračilo. Míša si kreslila a já jsem jí četl. Nejraději měla klasickou švýcarskou limonádičku Heidi, děvčátko z hor. (Zásadně jsem to četl jako „Heidi, děvčátko z Vodňanských Svobodných Hor“.)

Myslel jsem si, že vymyslím vnučce zajímavý a bohatý program, ale kamarády v jejím věku a s jejími zájmy jsem jí nahradit přece jen nedokázal. Nudila se. A pak to přišlo.

Začalo ji bolet břicho. Přičítal jsem to svému kuchařskému neumění a dělal v duchu sebekritiku. Špek, opékané buřty, syrová cibule, česnek a pálivá paprika asi nejsou nejtrefnější dieta pro předškolní stáří. Ale vždyť jí to tak chutná - omlouval jsem se sám před sebou. Co má dělat, když má po probíhačce v lese hlad a máma je u protinožců - namítalo mé špatné svědomí. Polepšil jsem se a uvařil krupicovou kaši. Míša stávkovala. Přičítal jsem to tomu, že jí chybí pepř a kyselá okurka.

Bylo to čím dál horší. Večer už si tiskla břicho, pofňukávala a chvílemi plakala. To neměla ve zvyku. I přes jemnou tělesnou konstrukci měla odolnou povahu. Byl jsem zmatený, nevěděl jsem si rady. Vařil jsem mátový čaj a přemýšlel: mám

příkládat teplé, nebo studené obklady? Teplé by mohly urychlit zánět. Co když je to slepé střevo? Stlačil jsem jí břicho po pravé straně a rychle stisk povolil. Fňukala pořád a tak jsem nebyl zase o nic chytřejší. Bolí tě tady? A tady? S takovým šprtletem, když začne poplakávat se už člověk těžko domluví.

Hodiny pokročily, setmělo se a dítě konečně usnulo. Trochu jsem si oddechl, ale věděl jsem, že vyhráno není. V noci dvakrát procitla, byla zpocená. Převlékl jsem jí, dala se uklidnit a spala dál. Jak bude ráno?

S rozbřeskem vysvobození nepřišlo. Dostal jsem opravdu strach. Co když je to zápal slepého střeva? Kdyby prasklo, byl by konec. Nemohu čekat. Ale jak dosáhnout pomoc? Na kolo ji v tomhle stavu posadit nemohu, auto nemám a telefon také ne. (O mobilních telefonech se nám ještě nezdálo.)

Kde jsou nejbližší lidé? Frantík Čížek. Má dílnu na svahu nad naší chalupou. Ještě tam tenkrát nebydlel, ale přijížděl každý den časně ráno. Také toho dne už byly slyšet rány do plechu.

Myšlenka bleskla hlavou a skutek jsem neodkládal. Vyběhl jsem do stráně a nevím, zda jsem nezapomněl popřát Dobré jitro. Zmatenými slovy jsem ze sebe vysypal Jobovu zvěst.

Franta spustil ruku s kladivem, zamyslel se jen na vteřinu a řekl: „Jedem.“ Rozběhl se k autu. Než jsem stačil seběhnout s vršku, stála červená škodovka před našimi vraty. Za volantem Frantík, duše dobrá, v umaštěných monterkách, jak byl v dílně.

Popadl jsem Míšu a za moment jsme byli na poliklinice. Pan Čížek na nás chtěl čekat, ale poděkoval jsem mu. Když bude zle, odveze nás do strakonické nemocnice sanitka. Když bude dobře, už se nějak domů dopravíme. Hlavně že nám pomohl v nejtěžší chvíli. Nemohl jsem mu dostatečně vyjádřit vděčnost, kterou jsem cítil. Mávl rukou a odjel.

Kdybych byl sto let živ, tomu člověku dobrotu, kterou tenkrát projevil, nikdy nezapomenu. Sám ještě rodinu neměl, starost o dítě neprožil. Dnes už má čtyři děcka, naposledy trojčátka. Být zbožný, prosil bych z nejuprímnějšího srdce: ať mu to pánbů nastokrát vynahradí.

Jak bylo dál s Míšou? Dětský lékař zlobivé břicho proklepal a vyšetřil. Apendicitis vyloučil. Diagnosa byla neurčitá: bolení okolo pupku. Nevím, zda bychom takto definovaný neduh v lékařském repertoriu našli.

Žabka musela držet pár dní dietu. Žádná vajíčka na špeku s kyselou okurkou. Pěkně rýžovou kašičku, málo pocukrovanou, řídkou polívčičku a vařenou mrkvičku, až se břicho umoudří.

V té době nám podala ruku další šlechetná duše z opačného konce po kopcích rozhozené vesničky- paní Koubová. Každý den přivezla mléko, máslo, vejce a nákup z Vodňan. Přidala banány. Poptala se jak dítěti je, poradila pár kulinářských receptů, které pro Míšu představovaly přijatelnější menu. Zkušená osoba a soucítící

duše byla pro dědka, jako jsem byl já v takové chvíli nad všechny klenoty.

Říká se: V nouzi poznáš přítele. Nebyli jsme tenkrát s panem Čížkem a paní Koubovou tak blízcí přátelé, aby to samo o sobě jejich počínání motivovalo. Cizí jsme si nebyli, to ne. Myslím ale, že je vedl spíš charakter a příkázání, které je vrozené ušlechtilé lidské duši: Pomoz člověku!

A jak to bylo s podstatou a příčinou Míšina bolení? Přišlo se na to, ale ještě to nějaký rok trvalo. Čas od času ji břicho zlobilo a pomalu jsme se s tím jako s nutným zlem skoro smířili.

Jednou, to už chodila do druhé nebo třetí třídy v Praze na Jižním Městě, se zase objevilo „bolení okolo pupku“, nechutenství, nevolnost. Krmi chystala zkušená ženská ruka a na dědův zálesácký jídelní lístek se to svést nedalo.

Šli jsme k paní doktorce Pačtové. Důkladně Michalku prohlédla, vyšetřila, ale žádnou zřejmou fyziologickou příčinu potíží neshledala. Začala se zajímat, co se děje v malé dušičce. Počínala si s jemným mateřským taktem. Vidím to jako dnes. Míška seděla na voskovaném plátnem potaženém stole, kývala nožkami a pomalu před námi tál sněhulák utajených dětských bolístek a soužení. Zpovídala se.

Jeden kluk ve třídě, spolužák, se do ní zamiloval. Projevoval to způsobem, odpovídajícím jeho panickému věku. O přestávce do ní strčil, zatahal ji za vlasy, nutil jí ukousnout si z jeho svačiny, psal jí psaníčka. Jak to Míša označila: „strašně dolezal“. Byla z toho zmatená, nešťastná a nenašlo to odezvu v jejím srdíčku, ale o dva palce níž.

Paní doktorka, sestra, ani já jsme se nesmáli, i když to úsměvné bylo. Zdrželi jsme se. Lékařka to Michalce hezky rozebrala. Pochybuji, že na takovou terapii existuje návod: Jsi hezké děvče, že se chlapcům líbíš, s tím musíš počítat. Netrap se. Tomu klukovi řekni, ať ti dá pokoj a vezmi to v legraci. Kdyby neposlechl, pohroz mu, že si na něj budeš ztěžovat... Takový byl asi ve zkratce obsah toho, co hezcími slovy a v citlivější podobě vyznělo. Míša sledovala paní doktorku široce otevřenýma očima.

Ejhle - po tomhle medikamentu bolesti okolo pupku přešly. Když se později ještě někdy pokoušely ťukat na dveře, už jsme věděli, kterým směrem hledat příčinu a kterým nápravu. Zkušená lékařka nám prakticky demonstrovala, že lidské tělo a „duše“ tvoří celek.

Michalce je nyní sedmnáct let a s podobnými problémy si umí poradit sama. Dědu k tomu určitě nepotřebuje.

Roste tam bodlák i sedmikráska

Rozhodne zahrádka, jaké budou její květiny, nebo krása a vůně květů dělá zahrádku zahrádkou? Jak je to u lidí? Prostředí má na vlastnosti a jednání člověka veliký vliv, to je mimo pochyby. Není však neměnné, dáno jednou provždy a nepadá z nebe. Jakou úlohu v něm hrají sami lidé?

Znám jednu paní, řekněme že se jmenuje Andulka. Nejsem zpovědník vysvěcený a kompetentní, ani amatérský a samozvaný. Paní se mi nezpovídala. Znám ji ale řádku let a její osud a jednání mne přivedly k zamyšlení.

Narodila se jako ptáčátko v utěšeném hnízdečku. Rodina žila na pokraji jihočeské metropole. Tatínek byl malíř a natěrač, nebyli milionáři a nejitřili závist sousedů bohatstvím a přepychem. Měli však to, co je pro šťastný život nejdůležitější, vzájemné ohledy, porozumění a shodu.

Andulka byla nejstarší. Za tři roky se jí narodil bratříček a o pět let později ještě další dva bráškové, dvojčátka. Rodiče byli klidné a rozumné povahy, hodní lidé. Přes překážky života se dovedli přenést bez výčitek a „tiché domácnosti“, po dobrém a domluvou.

Děvčátko patřilo ve škole k nejlepším, ale nebylo „svaté“ a občas si vylepšilo autoritu u spolužáků podílem na dětské nezbednosti. Doma jako nejstarší z potěru bylo zvyklé přebírat od maminky a tatínka kus péče o sourozence. Nic z návyků nepřišlo v životě nazmar.

Na cestách jejího mládí sehrál úlohu farář československé husitské církve pan Matyáš. Rodiče si na zbožnost nepotrpěli a dcerčin zájem o společnost okolo církevního sboru je udivila. Neviděli v tom nic špatného a nebránili jí. Farář tmelil kroužek hochů a děvčat okolo kytary, moderních písniček i vážných chorálů. Jezdili vystupovat po okolí a to mladé muzikanty a zpěváky těšilo. V hudbě a tanci nacházeli radost a kamarádství. Ještě po více než třiceti letech se tihle lidé - dnes mládež s padesátkou na krku - každý rok setkávají.

Andulce bylo deset let, když jim tatínek zemřel. Děvče, samo ještě dítě, se dělilo s maminkou o řádku povinností. Ani ve skrovných podmínkách se neztratila z jejich domu láska a ohleduplnost.

Ostrá životní změna pro děvče nastala, když dospělo, zamilovalo se a provdalo. Mladá žena se ocitla v jiném světě. Budějovické předměstí, kde bylo prakticky všechno dosažitelné za pár minut trolejbusem se proměnilo v drsné hory. Hory podle jména i podle skutečnosti.

Nový domov byl krásný. Otevíral pohled do modrých dálek. Hluboko v kotlině městečko s bílou věží, vesničky s červenými střechami, zrcátka rybníků na Blatech, horizont lemoval majestát lesnatých kopců a hor. Každý krok znamenal stoupat vzhůru, nebo se spouštět ze svahu. Třetí možnost nebyla dána - Tertia non datur. Proběhnout se ve střevíčkách po rovné cestě? Všechno takové patřilo do vzpomínek.

Příroda nabízela plnou náruč půvabu, ale životní podmínky byly těžké. I když Andulka nevyrůstala v bavlnce, na okolnosti, které ji v horách přivítaly nebyla zvyklá, nikdy s nimi nepočítala. Nebyla na ně připravená. Ani fyzickým tréninkem, ani způsobem práce v domácnosti a v hospodářství, ani kulturními zvyklostmi. Stanula tváří v tvář novým nárokům ze dne na den. Jako když skočí do ledové vody naráz a bez osmělení. Měla muže ráda a šla za ním. To bylo její pevné rozhodnutí, silnější, než všechny překážky.

Nová byla i širší rodina, ve které se ocitla. Tvořila v drsném prostředí hor silně navzájem spjatou, od rána do večera vzájemně závislou skupinu. Jako kdyby se strmé větrem svištěcí svahy a temně hučící kraj hlubokého lesa obrážely i v domácí atmosféře. Od úsměvné pohody ve které vyrostla se to v mnohém lišilo. Každodenní tuhý zápas o živobytí, jež se nenabízelo lacino, zanechával mozoly nejen na dlaních, ale i na povahách. Patriarchální osobnost hlavy rodiny celek v zápase o existenci spojovala a zároveň autoritativně řídila. To bylo něco jiného než nebožtík tatínek, který nedával rozkazy, o všechno s úsměvem poprosil a nebylo mu zatěžko i malému děcku poděkovat.

Nebylo lehké do této kompaktní buňky a zároveň v jistém smyslu pevnůstky vrůst, přizpůsobit se, smířit se s ní a najít v ní spokojenost a šťastné manželství.

Andulka to dokázala. Nešlo to hladce a vytrpěla si své. Nesvěřila se mi s proplakanými kapesníčky, ani s tesknými pohledy do dálek budějovické kotliny k rodnému domovu. Bez toho se to jistě neobešlo. Nevzdala se však a to rozhodlo. Co jí dodávalo sílu? Přinesla si sebou jako nejcennější věno lásku k životu, dobrotu a citlivost k lidem. Ke každému člověku, i k tomu, který jí nic nedal, ničím neposloužil a třeba i to příslovečné „stéblo přes cestu“ položil. To jí získávalo krok za krokem sympatie v rodinném bratrstvu i mezi sousedy, kteří ji zpočátku sledovali s jistou nedůvěrou i se stínem předpojatosti jako „ženskou z kraje“.

Zkuste prožít v našich pošumavských horách jednu zimu. Dovede být surová a dlouhá. Zajet si sem na lyžích a večer se vrátit příjemně unaveni do teplého bytu s ústředním topením, s horkou sprchou a se vším městským pohodlím je pěkné. Ale žít tady stále, mít to „nepodmíněně“? Všechno je odtud nesmírně „z ruky“ a v zimě jako by se vzdálenosti prodloužily. Pro bochník chleba je třeba jít kilometry. Není možné dát dítěti korunu a poslat ho do vedlejší ulice pro kvasnice, strouhanku, nebo plátek tlačenky, který jsme zapomněli koupit. Lékař, spása od bolesti zubu, kino, společnost, knihovna, kultura všeho druhu, co je ve městě na dosah ruky je zde nesmírně, nesmírně daleko. Často se tolik chce přátelsky si povykládat s jiným člověkem, nejen s tím, kterého potkáváte den co den a jehož každou druhou větu už tušíte předem.

Andulka měla ráda domácí zvířata a květiny. Jako děvčátko ošetřovala, zalévala a sklízela ovoce z několika švestek, hrušek a jabloní. Její „zvěřinec“ sestával z hrstky slepic a králíků. Nyní ji čekala práce v hospodářství, kde krávy, prasata,

drůbež všeho druhu, pole a louky nebyly jen doplněk rodinného rozpočtu, ale základ obživy. Neexistovala omluva, že to či ono neumí, že k tomu nikdy nepřišla. V obecné morálce, která v podobných podmínkách panuje, je každá chybějící znalost nebo dovednost odsouzeníhodný nedostatek, něco jako prohřešek. Učila se dojit krávy, kydat hnůj, jezdit s mužem pro krmení, sázet a vybírat brambory a všechny polní práce. Musela se také naučit cpát husu, míchat při zabíjačce krev, dělat tvaroh, nakládat zelí, sušit lipový květ a šípky na zimu. Neruda napsal, že vše, čím byl, tím byl rád. Andulka to nenapsala, ale z výsledků její práce to bylo patrné. Kdo měl oči k vidění a rozum k chápání nemohl to přehlédnout.

Protože Andulka je ženská, která má všechno hezké na svém místě a s manželem se měli rádi, přibývaly jí záhy mateřské starosti. Nejprve přišla na svět dcerka a pak brzy za sebou dva hoši, praví horští bohatýři. Názory „rodového patriarchy“ a maminky na jejich výchovu se lišily. První spatřoval pramen vší ctnosti v bezpodmínečné, skoro vojenské poslušnosti. Matka věděla z vlastní zkušenosti, jak je důležité, aby se od malička rozvíjel člověk jako individuum, aby dostal možnost uplatňovat nadání a dobré vlastnosti. Neznamená to, že děti rozmazlovala. Štěpovala své ratolesti s láskou a občas jim narovnála cestu dobře míněným pohlavkem. Také v těchto zásadách nalézali s mužem vzájemné pochopení.

Rok od roku ji měli ve větší oblibě i druzí příslušníci početného „rodového klanu“. Naučili se vážit si jí pro její pracovitost. Před jejich očima se proměnila z „městské slečny“ v puncovanou „horalku“. Tomu pomohla v těžkostech, tomu poradila, tomu podala lék. Když se někdo potřeboval svěřit a postěžovat si, byla „vrba zpovědnice“.

Kdybychom zůstali jen u toho, jak se horáckým podmínkám přizpůsobila, nebyla by to celá pravda. Dokázala časem malý zázrak. Snad si ani neuvědomovala, jak pomaloučku, polehoučku naleptává zkornatělý škraloup letitých zvyklostí.

Nejzřetelnější to bylo na domácnosti. Mizel těžký, hrubou rukou opracovaný nábytek, hezký sice ve skanzenu, ale neodpovídající modernímu způsobu života. V celém bytě, v rozvržení místností, v jejich zařízení, v estetické úpravě se začal projevat nový duch. Dříve se všecken život odehrával v kuchyni, kde také rodiče s dětmi spali. Podobně tomu bylo v celých Horách a v okolních vesnicích se to mnoho nelišilo. „Parádní cimra“ zůstávala většinu roku jen místem k uložení rezervních dučen a svatých obrázků. Místo ospalého napodobování způsobu života, který byl „dobrý odjakživa“ začala vnášet smysl pro praktickou účelnost a pohodlí. Manžel nepotřeboval pohlížet na hospodu jako na oázu spokojenosti, jak to tu chlapi po generace chápali. Doma to měl přívětivější.

Z hlinité těžké prsti vydobyla pár metrů zahrádky. Časem si daly říct okurky, rajčata i květiny. Dlážďený dvůr oživily truhlíky s hortensiami a květináče muškátů.

Její mistrovské dílo - a třeba poznamenat že dosažené ruku v ruce s mužem - se jmenuje děti. Nebyly to už někdejší „horáci“ s jednou kšandou šikmo přes prsa, ale kulturní mladí lidé, kteří si s „městskými“ v ničem nezadali. Dcerka si našla

zajímavou práci v průmyslovém závodě. Oba hoši absolvovali odbornou střední školu a brzy svým postavením předběhli rodiče.

Když mládež povyrosla, paní Andulka se s prací v horském hospodářství nespokojila. Jako dříve manžel, tak si nyní i ona našla zaměstnání ve městě. Pole, sad a zvířata ošetřovali po návratu. Byla to práce navíc, to je pravda, ale přispěla nejen k finanční situaci rodiny, ale i k zapojení do všeobecného pracovního, společenského a kulturního rytmu doby. Prolomila zbytky bariéry mezi životem horské rodinné buňky a pozitivním, co moderní život přináší.

Andulka přispěla svým dílem i k tomu, co se těžko na první pohled vidí, co se nedá změřit a zvážit. K radosti ze života. Jako by pomáhala otevřít okna a vyvětrat zatuchlý vzduch věčného strachu z neúspěchů, z úrazů, z nemocí, z neúrody, z nepřízně počasí, strachu ze strachu. Její životní optimismus je nakažlivý. Slunce rozhání mračna obav, chmur a úzkoprsosti.

Paní Andulka oslavila padesátiny. To už dovoluje, abychom se za životem člověka ohlédli, když za to stojí. Dokázala spojit dvě věci. Přizpůsobit se těžkému životu v pošumavských horách a zároveň jej měnit k lepšímu. Je to vlastně to, co učinil Mozart v hudbě, Picasso v malbě a Goethe a Tolstoj v literatuře: ovládnout dosažený stupeň lidského díla a přispět na základě toho něčím dalším, novým. Že je takové srovnání nadsázka?

Když se člověk dokáže v nezvyklé situaci s úspěchem zařadit, ale nedá se pasivně nést proudem, svědčí to o síle osobnosti. Takoví lidé nemusí být právě geniální mistři umění, nejsou nápadní, nestaví se jim pomníky, nepojmenovávají se po nich ulice, ale jsou solí země.

Do téže řeky nevkročíš dvakrát

1.září 1939 vtrhly německé hordy do Polska a otevřely jatka v Evropě, která stála miliony životů.

Děti ve Vraňanech měly v ten den jiné starosti. Zvláště primáni v reálce, kteří byli vyplašení jak králíci strčení do nové králíkárně.

Honzík patřil k nim. Narodil se a vyrostl v myslivně. Les byl vzduchem který dýchal, melodií která provázela jeho kroky, alejí snů kterých byl plný. Odkud se vzaly? Tatínek četl na samotě celé večery a rodina poslouchala. Když se Honzík naučil číst sám, přeskočil rychle od pohádek k dobrodružstvím Divokého západu. Inspirace přinášel starší bratr v podobě „morzakor“. Chlapec rostl v parabole mezi pošumavským hvozdem a fantazii, které nestálo nic v cestě kolem zeměkoule. Pro školu mu mnoho zájmu nezůstávalo. Na prospěch v obecné na maloměstě to stačilo. Přes nevalnou literární hodnotu „Rodokapsů“ a „Rozruchů“ ho četba učila vnímat a přemýšlet a pro budoucnost se rodil nad ohmatanými stránkami „Pobožného střelce“autodidakt.

Na prahu primy byla jeho daleká budoucnost ještě pod otazníkem.

Kromě profesorů, „vykání“, které ho přenášelo do Jiříkova vidění, nových předmětů, ho překvapilo ještě něco. Děvčata. Ve škole kam dosud chodil byly dvě oddělené poloviny budovy se samostatnými vchody a „klučicí“ a „holčicí“ část spojoval pan ředitel, školník a v zimě ústřední topení. Teď měl spolužačky přes uličku mezi lavicemi. A nebyly to holky jaké znal z vesnice. Hezky oblečené, učesané, mluvily vybraně a neříkaly sprostá slova.

Chvílemi se díval méně na pana profesora, na tabuli a názorné pomůcky a víc dělal „vlevo hled“. Jak to prožívaly vrstevnice nebylo lehké posoudit. Tvářily se, jako by pro ně pravá polovina třídy neexistovala. Jejich nevšimavost byla nápadná.

Zpočátku se Honzíkovi líbily všechny a mohl na nich oči nechat. Po pár dnech si pohled vybíral. Zvláště ho zaujala copatá hnědooká tmavovláška. Zraky se mu k ní samy vracely. Sotva přišel ráno do třídy, bezděčně ji hledal.

Miládka si nemohla nevšimnout vykuleně zírajícího kluka s hustým štětinatým „ježkem“. Bezdrátová telegrafie zapracovala. Pohledy zelenomodrých a čokoládových očí se setkávaly. Nejprve když jedny druhé potkaly polekaně uhýbaly. Miládka se drobátko zapýřila a sklopila hlavu. To už byla upuštěná rukavička, jen ji zvednout.

O přestávce vycházeli na chodbu. Děvčata jedním, kluci druhým směrem. Honzík na Miládku počkal a když se na něj usmála, něco zmateného zabreptal. To byl začátek. Pokračování následovalo. Řekli si pár významných sdělení jako:

„Už umíš ‚Byl jednou jeden kouzelník‘? Já ti si to pořád pletu...“

„Já taky. Vždycky si ne a ne vzpomenout na to ‚Tomu se jednou zastesklo...““

Miládka mluvila tak pěkně. Trochu při tom skláněla hlavu a dívala se na Jendu

zpod dlouhých řas, jako by každé slovo bylo tajemstvím, které svěruje jen jemu.. Trošku si šlapala na jazýček, ale byl to pro něj o to sladší hlas.

Náhodná setkání přestala stačit. Smluvili si znamení. Spojené a prolomené dlaně znamenaly: „Pojď na chodbu.“ Vycházeli a čekali, až budou na chvílku sami. Bývalo to po zazvonění, než se objevil profesor. Riziko napomenutí - „To jste neslyšeli zvonit?“ - stálo za kouzlo nedovoleného.

Už nebylo pochyb, co je potkalo. Znali to z pohádek a Honzík z příběhů cowboye a rančerovy Mery. Teď v tom byli až po jedenáctileté uši oba dva.

Dočkali se vzácného okamžiku, kdy poslední spolužáci zmizeli ve třídě. Amorovou střelou poraněné postrčila tajemná moc dohromady. Objetí nebylo právě jako na filmovém plátně, ale pusa byla opravdová. Honzík se trefil a Miládka hlavu neuhnula.

Rozbušilo se jí srdíčko, vymkla se a utekla do třídy. Honzík hned nemohl. Dělo se s ním cosi podivného. Bylo to slastné, nebo zoufalé? Jak se může takhle objevit před spolužáky? Postavilo si hlavu jeho počínající mužství. Naštěstí to pominulo dřív, než se zpoza rohu vynořila profesorka matematiky.

Setkali se za městem na hrázi rybníka. Když si dali pusu, Honzík se odtahoval a hrozně se styděl. Jeho „problém“ se opakoval a nedalo se mu zabránit. Jen aby to, proboha, Miládka nezpozorovala.

Všichni bližní nepohlíželi na první kuropění dvou pubertáček s pochopením.

Zasáhla profesorka přírodopisu. Vysoká, hubená, s krátce ustřiženými přibarvenými vlasy a knírem nad koutky úst. Zmocnila se papírku, kde Honzík psal Miládce důležité sdělení - že je jeho všecko. To byla pro zahořklou duši staré panny ostruha v boku. Udělala scénu před celou třídou a prohlásila, že se musí vyšetřit, „jak daleko už to zašlo.“ Uvažovala v duchu svého kabinetu vycpaných vran a ropuch v lihu.

Bylo to na stejné mravní rovině, jako když klackovitý septimán hulákal před školou na Honzíka, jestli už „tej copatej holce sáh`na pičku“.

Beztaktnosti a veřejné tajemství odvály Miládce pel okouzlení. Anebo to bylo fluidum sekundána, co za její první láskou udělalo tečku? Honzík propadl zoufalství. Devět kruhů Dantova pekla proti tomu bylo selankou. Se sokem o půl hlavy větším, který vyprávěl, že bude pilotem, se nemohl měřit. Ten uváděl, že když stroj selže a bude muset vyskočit padákem, bude to jako pád ze šesti metrů. Představte si! Může tomu dívčí srdce odolat? Vyznamenával primánku sympatiemi směle a okázale uprostřed hloučku spolužáků. To duši povznášelo. Prožívala to, jako by na její ňadra - jež své příští teprve slibovala - připjal zlatou hvězdu s brilianty. Kam s ubohým štětinatým primánem.

Plynula léta. Nic hezkého po světě, ani u nás. Nebylo rodiny, kterou by nezasáhla bota hitlerovského nacismu. Někoho víc, někoho navždycky.

Honzíkova tátu vyhnali z myslivny a rodina se stěhovala po vsích, kde byla

chalupa volná. Panstvo potřebovalo místo lesního pro bývalého majora československé armády, který byl nyní „volksdeutsche“ a měl u „čisté rasy“ zřejmě dobré oko ne až od včerejška. Bratra poslali do Norimberku na nucené práce. Reálku ve Vraňanech zrušili, Honzíka vyhodili z místa lesního praktikanta a našel zaměstnání kus od domova jako dřevař. Musel si vyhledat bydlení a kuchtit jak uměl z válečného přidělu.

Patnáctiletý měl teď tolik „svobody“, že nevěděl, co s ní. Nikoho nezajímalo, kde se toulá, s kým se přátelí, kdy chodí spát.

Na štěstí - nebo to štěstí právě nebylo? - se ho vzápětí ujaly ruce něžného pohlaví. Vpadl jako jelimánek mezi zkušenější děvčata na okraji většího města. Měl smůlu, že byl pohledný kluk. Brzy si ho vyhradila dcerka z hospody, která platila za vyhlášenou milovnici. Pochopil, že našel poprvé děvče, které se do něho doopravdy zamilovalo. Psal jí básničky a málem se kvůli ní popral.

Když vystřízlivěl, spadl z bláta do louže. Holky i paničky, z kterých protektorátní totální nasazení manželů udělalo slaměné vdovy si ho podávaly. Jak se to stává i starším a zkušenějším mužům domníval se, že dobývá ženská srdce. Neměly ho za víc, než za pikantní povyražení, popř. válečnou „náhražku“.

Zachránil ho sport a četba. Nezbyvalo mu, než si vytvořit vlastní životní zásady a snažit se do nich vejít. Někde četl, že se člověk má rozdělit na dvě bytosti, jedna poroučí a druhá poslouchá. Líbilo se mu to a pomáhalo vytáhnout nohy z rosolu.

Válka se blížila ke konci a Jan si vzpomněl na Miládku. Co asi dělá? Trochu se ozval někdejší cit, trochu představa, co všechno mohlo být a nebylo. Potkal mládence z její vesnice.

„Jó, milej zlatej, na tu nemysli. To je obletovaná krasavice. Kolem tý krouží chlapi z celého okolí.“

Necítil potřebu ani chuť ke kroužícímu hejnu se připojit.

„Panta rei - vše plyne. Do jedné řeky nelze vstoupit dvakrát. Je i není stále táž.“ napsal před tisíci lety Herakleitos Temný z Efesu.

Válka patřila dávno historii a svět se změnil. Jeníka vír času roztočil a zajímavá a věčně nedokončená práce ho pohltila. Mnoho prožil, mnoho prošel a na rodná místa vzpomínal jako na kapitulu, která je dávno a daleko za ním. Občas se tam zastavil, potěšil se a spěchal dál. Se ženou, s dětmi, s vnoučaty.

Leč život má na takové uspěchané a důležité lidi pastičku. Říká se jí „na stará kolena“.

Doba se zas obrátila naruby, jak se to v Čechách často stává. Práce Honzíkoví, nebo panu profesorovi skončila takřka ze dne na den. Najednou měl na všechno dost času. I na vzpomínky. Rodný kraj vystoupil z mlhy a zahrozil prstem: „Ty, ty, ty! Chtěl jsi na mne zapomenout? Ale já ti to odpustím. Já takové návraty ztracených synů znám. To nejsi sám.“

Ve staré hlavě se paměť obrací. Co bylo včera, to se lehko zapomene Ale

zážitky desítky let staré se promítají na duševní plátno i s tehdejšími emocemi.

Přišla řeč na vrstevníky, na spolužáky.

„Nojo, to je pani Nováková. Vona se vdala tady vedle do Pohorouc. Měla kováře. Von jí umřel. Žije se synem, velikým, von se rozved a stará se vo ní. To je moc hodná ženská. Děte se na ní podívat, bude mít radost.“

Šel. Rozum leccos napovídá a krotí iluze, ale city si nedají říct. Vzpomínal na štíhlou dívku, odhazující vznešeným gestem hlavy pramének hustých tmavě kaštanových vlasů, které vyklouzly z copu.

Nebylo těžké dům najít. Vrátka zamčená, zvonek nikde. Volal. Už se chtěl vzdát, když ze stodoly vyšel muž, asi padesátník.

„Koho hledáte?“

„Je doma pani Nováková?“

„Jo. A co jí chcete, vona špatně chodí. Vy ste kdo?“

Ve veřejích domu se objevila vysoká stařena s bílými vlasy. Tlusté tělo na oteklých nohou těžce opřené do dvou francouzských holí pod pažemi,

Jeník spadl z oblačných představ do skutečnosti, představil se a řekl, proč přišel.

Vyslechla to v postoji Pallas Athény nad dvěma schody do domu a okamžik si návštěvníka prohlížela. Myšlenky překonávaly vzdálenost zarostlou léty. Usmála se a pozvala ho dál.

„Nezouvejte se, mi tady takový pořádek nemáme. To víte, v hospodářství. Posad'te se.“

Pořád to bylo odosobněné. Jako by se pokoušela vzpomenout, ale nemohla se dobrat konce. Pochopil to a začal o reálce, o profesorech... Pokyvovala hlavou, v očích se probouzela jiskra zájmu. Teď ji teprve Jan poznával. Ano. Byla to ona. Ty oči, hnědé, hluboké, v kterých jako by hrálo co prožívá - to byly oči Miládky. Už se nad nimi neklenuly dlouhé tmavé řasy, bylo kolem nich plno vrásek a nafialové kruhy pod nimi, ale byly to ty oči.

Neodvažoval se připomenout tehdejší jejich lásku. Přiznala se, že si na něj nevzpomíná. Byl to pro něho šok a musel polknout, než se vzpamatoval. Každý člověk je na dně duše ješitný - jak může někdo na něho zapomenout, když mu tak významně zkřížil cestu?

Paní se rozhovořila.

Tatínek byl kovář, měli hospodářství. Pomáhala na poli i v kovárně. Když neměl táta po válce pomocníka, byla vlastně jeho učedník. Výhní, kovadlinou a perlíkem vládla jako tovaryš. Když si udělala známost z kovářem ze sousední vsi a vzali se, táta byl šťastný. Na kovářskou tradici si potrpěl. Kováři - to je na vsi šlechta. Co se doma naučila, v tom u manžela pokračovala.

Začalo družstvo. Dělal na polích a ve stáji, starala se o domácnost. Vychovala dva syny a dvě dcery. Žijí tak a tak, ten je tím, ten oním, ta si vzala toho a ta se provdala tam. Tolik a takových má vnuků a vnuček a dvě pravnučky. Jezdí k ní, vozí

ji do kostela na mši svatou a na hřbitov, kde pochovala před šesti lety muže...

Vyprávění je venkovská kronika vonící mlékem, chlěvskou mrvou, kouřem z bramborové nati. Do toho kapka žluči - nemoci dětí, potíže s byrokraty, kroupy které potloukly. Nechybí zmínka o veselce, křtinách a funusu, o velebném pánovi který je moc hodný...

Paní se zarazila: „A co vy - vlastně ty, když jsme se vrátili do dětství - jak ty si se měl celá ta léta? Jsi jistě velký pán. A jaké máš tituly, abych věděla jak ti mam říkat?“

Cítil, jak se sem nehodí vyprávět o vojenské kariéře, o studiích, cestách po cizině. Jako by se za to styděl před venkovskou stařenou, která prostě a s humorem mluví o životě plném dřiny, starostí, drobných potěšení. Kdyby začal vykládat o kongresu v Rio de Janeiro, o přednáškách na univerzitách, o hodnostech, řádech a vyznamenání, bylo by to jako napařovat se, pohrdat jejím životem a prostředím, do něhož patří.

Necítil se nad tím. Přemýšlel: jsou větší dílo tvoje knihy, nebo její práce - chleba, maso, podkovy?

Tu mu blesklo hlavou - co je můj nejvyšší titul, kterého si nejvíc vážím a o který mě nikdo nepřipraví, který mě nejvíc hřeje u srdce, když ho slyším: „Dědečku - hříbečku.“ Skoro mu vyrazily slzy a rozesmál se. Už věděl o čem mluvit, čím se pochlubit.

A teprve teď se dostal rozhovor do obrátek a jeden vpadal do slov druhého. Když se v podvečer rozcházel, věděli, že se nesetkali naposled, že k sobě mají blízko blizoučko.

Kovářův elixír života

Když potkáte za Pražákem strašného lesů pána, nelekejte se. Má sice bradu kosmatou jako Rýbrcoul, postavu, že by se z ní udělaly dvě a ještě by zbylo, ale když se mu podíváte do očí, poznáte dobráka. Pohled má přívětivý, šedomodré oči plné laskavosti.

Zdeněk. Prarodiče odešli okolo roku 1920 za prací do jihofrancouzských uhelných dolů. Tatínek se mu vrátil do vlasti na sklonku světové války jako voják československo - anglické armády. Osvobozená republika vítala repatrianty a tak i oba bratři Vodičkové zůstali v roce 1945 ve své staro-nové domovině. Nehledali už chleba pod zemí, ale zůstali na nejzdravějším povětří - nejprve v zemědělství a pak v lese. Oba tu spustili kotvu - oženili se. Dva bratři, František a Zdeněk si vzali dvě sestry a aby to nebylo tak jednoduché, oslavili obě svatby v jeden a týž den.

Tak se malý Zdeněk narodil mamince ze Skočic a tatínkovi, který spatřil světlo světa v Saint Etienne. Je to od sebe kus cesty, ale rodiče si rozuměli. Dvě děcka,, děvče a chlapec vyrůstala v rodinné pohodě. Táta byl lesák. A že se pokrok nezastavil ani před tímto povoláním, svážel dlouhé dříví speciálně upraveným tahačem Praga V3S. Potkávali jsme ho po všech koutech Šumavy, okolo Vodňan, Protivína a Písku. Poslední léta pracoval s motorovou pilou a posléze se přeškolil na strojníka lesní mechanizace. S vibračním válcem, strojem na svahování a traktorem-hrabátkem upravoval po lesích cesty.

Les se stal živlem rodiny. Bydlela v někdejší pražácké myslivně, která mezitím sloužila po nějaký čas jako rasovna a také podle toho vypadala. Říci, že ji dali Vodičkovi do pořádku je slabý výraz. Odklidili hrůzu, upravili dům i okolí, zavedli elektrický proud, udělali z chalupy útulné a pohodlné stavení, svítící čistotou.

Zdeněk vyrůstal na kraji lesa a s tátou v lese. Když stál před volbou povolání, nebylo to pro něho lehké. Učarovala mu kovářská výheň - postava ho k tomu vybízela - a po tátovi ho lákala lesničina. Les a oheň se spolu nesnášejí. Les sice oheň živí, to ano, ale oheň se mu za to někdy krutě odvděčí. Zdeněk našel způsob, jak tyhle dva živly ve svém povolání smířit a spojit. Vyučil se u protivínských lesů kovářem.

Udivuje vás, že lesy potřebují vlastní výheň a kovadlinu? Kováři už zdaleka nekalí jen sekery, škrabky a klíny, nekovají jenom řetězy na svazování dlouhého dříví. Udržují v provozu desítky traktorů, tahačů, přívěsů, zemních strojů. Musí si umět poradit s motykou pro ženské na sázení stromků, jako s moderním drtičem větví a složitými hydraulickými mechanismy.

Zdeněk se stal lesákem a kovářem v jedné mocné ramenaté osobě. Měl dvě velké lásky: vůni jehličí a zvon kovadliny. Vyučil se v Protivíně a poznal protivínské lesy jako své - jak se to říká? Znal nejen každý stroj, který léčil z neduhů, ale i každý lesní průsek, kde stroj pracoval. Patřil celou bytostí k protivínské lesní velko-

rodině.

A pak to přišlo. Krutá rána. Začalo to úpornými bolestmi v hlavě. Skrytá výduť mozkové cévy nevydržela nápor kovařiny a praskla. Zachráncem v hodině dvanácté se stal vodňanský lékař MUDr. Krامل. Na poslední chvíli se podařilo převést smrtelně ohroženého člověka do strakonické nemocnice. Diagnosa byla nesmlouvavá: Operace, nebo... I když mluvili doktoři o operativním zásahu, uhýbali pohledem. Snad jedině doktor Ivo Fuska v Ústřední vojenské nemocnici v Praze... říkali nejistým hlasem.

Zázrak se podařil, ale na jednom nebylo dost. Mozek byl postižen z obou stran a po první operaci přišla druhá. Každá z nich by dokázala vyřídít pořádného chlapa. Zdeněk byl ale víc než za dva. V nemocnici se na něho chodili dívat jako na raritu. Jako když si v galerii prohlížejí Rodinovu sochu, tak měřili specialisté nevěřícím pohledem pacienta doktora Fusky, živého po dvou těžkých mozkových operacích.

Pak přišel další zázrak. Ten už neudělal žádný velmistr skalpelu, ale Zdeněk.

Loučil se s nemocnicí. Posudkový lékař před něho položil na stůl vyplněný formulář o plném invalidním důchodu.

Zdeněk papíry odstrčil. „Já du do práce.“

Lékař si ho udiveně měřil. „Oni vám našli nějaké zaměstnání? To je od nich opravdu hezké. Co budete dělat? Někde ve skladu nebo ve vrátnici?“

„Du zpátky do kovárny.“

„Proboha, to snad ne. To by byla sebevražda.“

Ta sebevražda už trvá dvacet let. Každý den jezdí Zdeněk z pražácké lesovny, v létě, v zimě, do protivínské kovárny. Nikdo ho nikdy neviděl, že by si nad kovadlinou, u brusky, svářečky nebo několikatunového bucharu hověl.

Jen maminka si na něho stěžuje: „Nedrží dietu.“ Ale sama ho hned s uznáním omlouvá: „Jak také, když dělá takovou práci. Jak má pít vodu, když za den u ohně nechá litry potu.“

Jeho Maruška je ještě o stupínek shovívavější. Je přesvědčená, že základem jeho lesácko-kovářského zdraví je pevná vůle a šťastná životní nátura. Má rád svoji Marunku i malého chlapce, má rád maminku a sestru Růžu. Má rád lidi a lidé mají rádi Zdeňka. To je jeho zázračný elixír života. (Neříkejte to na mne, ale mám ho moc rád také. Proto mi to nedalo a tohle jsem napsal.)

Stopy po domě

Když někdo zabušil na vrata, vytrhlo mne to z práce, ale nebudilo to ve mně nelibost.

Sem do chalupy v Horách jsem utíkal vždycky na pár dní, když jsem potřeboval něco většího napsat. Vlastně nadiktovat. Ne pisařce - to by mi manželka dala, pozvat si na samotu ve Vodňanských Horách sekretářku, mladičkou hezkou Leničku. Manžel s dcerkou by ji sem s dědkem nepustili. (Tím hůř, že jsem měl tenkrát ještě o pár let méně.) A ona? Věděla, že by nebylo moudré udělat si z dobrého šéfa špatného milovníka.

Nediktoval jsem živé pisařce, ale diktafonu. Na ten nikdo žárlit nemusel. V Praze, během běžné práce jsem si po chvilkách připravil podklady a načrtl osnovu. Tady v božském klidu a v ideálním soustředění jsem pak dělal „Boženu Němcovou“ - formuloval vlastní text. Stůl jsem měl přistrčený k oknu a díval jsem se do zelené stráně plné stromů, na hřeben smrkového lesa a na kapličku sv. Linharta na horizontu. Mikrofon jsem držel v levé ruce před ústy, krajinu jsem vnímal a nevnímal a diktoval. Tváří v tvář horské přírodě se tak rodily knihy, jen první jsem napsal plnicím pérem v Praze.

Tak. Pochlubil jsem se a mohu se vrátit „k věci“. Kdo to zabušil na vrata? Hádejte.

Je to černé a běhá to po střeše. Kocour? Ne, zapomněl jsem říct, že to běhá ve dne a ne v noci a má to dvě nohy a ne čtyři. A není to půl kocoura - s takovým hloupým chytákem bych si na vážené čtenáře netroufal.

Kominík to byl. Však už jste to poznali.

Přivítal jsem ho rád. Komín protáhnout potřeboval, roury od kamen byly také zanesené. Kromě toho když tak pár dní v tichu a samotě píšete a osvěžení najdete jen u řezání a štípání dříví, přijde návštěva docela vhod.

Pan Václav H. se dal do práce. Zatím co se jeho kroky ozývaly po stropě a v komíně šustila a harašila kominická štětka, postavil jsem na elektrický vařič vodu na kávu.

Pozvání k vonícímu šálku a pozůstatkům poněkud starší bábovky se trochu zdráhal. „Já vám to tu zasvinim.“ „Ale to nic“, ujišťoval jsem ho. Po podlaze jsem zatím rozložil noviny a na židli kus látky. (Měl jsem bláhově zato, že je tím o čistotu kuchyně postaráno.)

Chvíli jsme se bavili „jen tak“. Poptal se mne, co tam jako dělám, jestli mi není smutno, kdo mi vaří (vařím si přece sám, i ta drobátka tvrdší bábovka o tom svědčí). Chvíli jsme tak klábosili a usrkávali kávu a bylo nám spolu dobře.

Znáte to: s někým můžete strávit léta a chodíte okolo sebe jako dvě hvězdy na nebi. Pořád stejně blízko a stejně daleko. A s jiným člověkem si řeknete pár slov, přeskočí jiskřička a otevřete branku do duše, ani nevíte jak.

Pan H. pocítil boží klid horské samoty a pomalu odvíjel nit svého života. Už jsem mnohokrát napsal a je to moje nejhlubší přesvědčení, že kolik lidí potkáme, tolik románů okolo nás prochází. Jsou opravdovější, zajímavější a dramatictější, než díla z péra nejvěhlasnějších autorů. Osudy lidí jsou ve své drobnokresbě vždycky tisíckrát barvitější a tvárnější, než lze těžkopádným slovem zobrazit. Snad jen hudba to dokáže. Tu zas není snadné jednoznačně přečíst. Každému v každé chvíli rozezvučí v nitru jiné struny a vyvolává trochu jiné dojmy.

Malý Václav byl sirotek a vyrůstal v dětském domově. Nestěžoval si. Vyprávěl o tom s dobrotivým úsměvem. Hleděl při tom pod nohy a před očima mu nepochybně probíhal film. Mluvil hezky a s úctou o jeptiškách, které se o něho v Zeyerově domě staraly. Jen s omluvným slovem vzpomínal i hořké chvílky. Když šli ze školy přes náměstí a ne „po Sadech“, dostali pravítkem přes holá chodidla. Dětství bez mámy a bez táty, bez ochranného křídla kvočny babičky a ubručeného dědy je přece jen pusté pole, i když je o chleba, o teplou peřinu a o šaty postaráno.

Co pro pana H. znamenala posléze vlastní rodina, to nevyjádřil ani tak slovy, jako tónem hlasu a vějířkem úsměvných vrásek okolo očí. Člověk si pak jako zamilované kvítko pěstuje s největší péčí právě to, co mu dříve nejvíc chybělo. Tři děti dostávaly ve vrchovaté míře, co Václav neměl, po čem nejvíc toužil, co záviděl šťastnějším vrstevníkům a spolužákům. To, čemu se říká štěstí domova. Obsah a velikost těch dvou slov dokáže dohlédnout právě jen ten, kdo v dětství na takové štěstí nedosáhl.

Pan H. vyprávěl o velikých i drobných radostech své rodiny. Dnes, kdy tohle píši, jsou už tehdejší jeho děti dospělí lidé, mají nepochybně své rodiny a tatínka a dědu mají rádi a jsou jeden druhému potěšením.

Ještě jedna maličkost (je to opravdu taková drobnost?) mi z toho setkání utkvěla v paměti. Chtěl jsem panu H. dát pár korun - jako za tu práci, za „štrapáci“ až do Hor. Nic moc, žádné bohatství. Přívětivě a bez upejpání mi poděkoval. Ještě jednou se mírně usmál a řekl: „Dělám tu práci rád a dyž vás to potěšilo, mam radost. A dybych si za to vzal něco navíc, tak bych vo tu radost přišel.“

Měl jsem potěšení trojnásobné. Že mi kamna pěkně táhla, že jsem slyšel zajímavý životní příběh a že mne na duši hrálo setkání s dobrým člověkem. I ta „maličkost“, že měl radost, když mohl někomu pomoci a nedychtil po tom, aby to hned proměnil na peníze, byla hezká. Vzpomenu si na něj, když se setkávám s lidmi, kteří napřed nastaví ruku a zeptají se, co za to a teprve pak jsou ochotni něco udělat. Jedna z nejhnusnějších zásad je: Ani kuře...

Radost z toho vodňanského kominíka nezůstala docela bez mráčku. Byla nezkalená jen do chvíle, než se na vrata ozvalo nové zabušení.

Manželka. Vešla do kuchyně a spráskla ruce. Všechno, co mělo jméno, mělo i něžný černý poprašek. Můj dojem z hezkého setkání s panem H. byl tak silný a moje poetická duše tak povznesená a rozevlátá, že jsem po té začernalé podlaze

chodil, nechával za sebou po celém domě černé t'ápoty a nevnímal to.

I když manželce nechyběl smysl pro zajímavé lidské osudy, k vyprávění o návštěvě pana H. mne pár dní nepustila. Jak jsem začal, blýskla očima a měla nemístnou poznámku.

Vidíte, jak špetka sazí dovede zaclonit pohled na osud bližního.

Příběh bezmála dobrodružný

V románech z Divokého Západu bývá nejdůležitější, aby hrdina v rozhodující chvíli vytáhl pistoli o zlomek vteřiny dříve, než soupeř. Životní zkušenost mne přesvědčila, že tomu může být naopak, že se člověk vyhne pořádné šlamastice, když s tasením koltu zaváhá a ještě lépe když nechá zbraň docela na pokoji.

Byla tenkrát zase jednou po letech opravdová zima. Sněhu po kolena, ležel už nějaký týden a nekřesťansky mrzlo. V krajině jako by život vymřel. Jen pár havranů se choulilo na holých švestkách podél cesty.

Nakoupil jsem ve Vodňanech kupu jídla a vlékl obrovskou koženou tašku do Hor. Namířil jsem si to rovnou přes pole. Sníh byl ukován v pevný chodník a hezky skřípal pod nohama. Pustil jsem se podle starých tradic „po trubách“. Léta už tudy nikdo nechodil. Někdejší cestu dávno rozorali. Mladí lidé už ani netuší, že se tudy kdysi denně ubírala parta pražáckých „hořejšáků“ a dětí z Vodňanských Hor do školy. Během roku by se tu nyní člověk obtížně prodíral skrze lány obilí a přes meliorační strouhu. Zima však odmetla překážky, srovnala cestu a spolehlivě ji vydláždila. Nezdálo se však, že by někdo tuhle cestářskou službu kmotřičky Zimy zneužíval. Kdo by také ještě dnes chodil do města či z města pěšky? K čemu jsou auta, mopedy, popřípadě vlak a autobus? Jít po svých může napadnout leda bláznivého podivína, který si na stará kolena oživuje sentimentální vzpomínky na klukovská léta. Trmácí se ještě k tomu s taškou, ve které jako by nesl větší štěně menšího bernardýna.

Schylovalo se valem k večeru a krajina se ladila do modrošeda. Obloha visela tak nízko, že člověk mimoděk pochyloval hlavu, aby se neuhodil. Poslední napůl zmrzlý zajíc opisoval kopec na horizontu. Pustil jsem se pomyslnou pěšinou, která tu kdysi vedla k osiřelému cípu lesa nad Stožicemi. Znam tu každý kout a vím, že odtud vede klikatá lesní cesta, po níž se dá dojít zkratkou do Hor. Je už za léta na půl zarostlá. Kdysi se po ní vozilo dříví. Od doby, co se úzké záplaty políček spojily v rozlehlé lány cesta na kraji lesa končí a nikam dál nevede. Cíp lesa vybíhá do polí, je samá strouha a strž. Co by tu kdo hledal? Sotva houbař sem na podzim zabloudí.

Mně však tohle všechno v dané chvíli vůbec nevadilo. Samota a opuštěný kraj mi lahodil. Uvažoval jsem o textu, na kterém jsem pracoval, rovnal jsem si v hlavě myšlenky a promýšlel formulace.

Cesta se proplétala smrkovým mlázím a stoupala pořádně do kopce. Závaží v ruce mi dávalo zabrat a dýchal jsem jako sentinel. Ostrý zvuk jsem zaslechl až těsně za patami. Hnal se na mne veliký černý vlčák s divokým kukučem a vyceněnými tesáky. Měl jsem pod rozepnutým kožichem v podramenním pouzdru pistoli. Než jsem se však vzpamatoval a sáhl pro ni, pes se na dva, tři kroky přede mnou vzepjal na zadní nohy, stržen řemenem. Zpoza nejbližší zatačky se objevil pohraničník.

„Stůj!“ Nedíval se na mne přes ústí samopalu příliš vlídně.

Zastavení mi samo o sobě nebylo proti mysli. Postavil jsem centovou tašku do sněhu a oddechoval. Pohraničník stál proti mně, také oddechoval a držel mne v šachu. V jedné ruce zbraň, ve druhé na vodítku vlkodava, který by to zřejmě rád se mnou vyřídil bez okolků a z jedné vody načisto.

Stáli jsme a hleděli na sebe, jako kdyby se opozdila náповěda. Voják nepřátelsky, já překvapeně a zvědavě. Co bude dál? Ozvalo se těžké oddechování a na scéně se objevil policista - SNB. Měl už nějaký rok navíc a tak zdolal strmou cestu pomaleji. Doběhl růměný, s brigadýrkou v ruce. Choval se méně komisně, než vojáček. Pozdravili jsme se.

„Kam jdete?“

„Do Hor.“

„Vy tam bydlíte?“

„Tak napůl.“

„Jak to - napůl?“

„Mám tam chalupu.“

„Vy jste ten, co tam píše ňákou politiku?“

„Jo, to jsem já.“

„Občanský průkaz u sebe nemáte, co?“ Nebyla v tom ironie, spíš pochopení, že v tomhle zastrkově a v takovém napůl sportovním a napůl traperském kostýmování člověk legitimaci zpravidla nenosí. Našel jsem v peněžence navštívenku a stačilo mu to.

„Nemohli bychom se podívat do té tašky?“ zeptal se omluvným tonem. Ta žádost mne překvapila, ale neměl jsem důvod, proč bych se nepochlubil ohromným pecnem netolického podmáselného chleba, masem, igelitovými pytlíky s mlékem atd. Praporčík se spokojil letmým pohledem a o podrobnosti neměl zájem.

„Viděl jste nás?“ zeptal se už docela přátelsky. Byl dost zkušený, aby poznal, že před sebou nemá žádného delikventa.

„Ne. Kde jste byli?“

„Tam u toho plotu.“ Neurčitě mávl rukou dolů pod vršek.

„Aha,“ přisvědčil jsem nepříliš duchaplně. Marně jsem vzpomínal, kde tam byl jaký plot.

S mužem zákona jsme se v dobrém rozloučili. Vlčák a jeho pán na mne pohlíželi dál značně nevraživě. Zdálo se, že jeden i druhý mají výhrady k tomu, jak lehkověrně mne orgán Bezpečnosti nechal běžet.

Říká se, že pachatel se přichází podívat na místo svého činu. Já jsem sice nic zlého nespáchal, ale zvědavost mi nedala. Vrtalo mi hlavou, kde tam byl onen plot. Když za mnou v sobotu přijela manželka s Evou, vzal jsem dcerku na lyže a vyvedl ji na stráně u židovského hřbitova. Stožický cíp lesa jsem měl jako na dlani. Rozsáhlé paseky, vysázené mladými smrčky a borovicemi byly ohrazeny oplocenkou

proti zvěři. Okolo toho plotu jsem šel sto, dvě stě metrů. V zamyšlení jsem ho nevnímá. Praporčíkova slova, že byli „tam u toho plotu“ byla asi stejně určitá, jako kdyby řekl „tam v lese“.

Nemohu tvrdit, že mi nevrátilo hlavou, oč tenkrát šlo. Měl jsem ale dost jiných zájmů, a tak jsem se po objasnění nepídil. Za čas se mi přece dostalo. Někdo vylomil dveře maringotky lesních dělníků a odnesl dvě motorové pily. Byly příliš těžké a tak jednu ukryl v zastrčeném koutě lesa, kam nezabloudí za celý rok živá duše. Policisté za pomoci psů úkryt objevili a spolu s psovody Pohraniční stráž tam ve dne v noci hlídali, až si zloděj pro lup přijde..

Představte si tu situaci: po nekonečné dny se střídají lidé v zapomenutém lesním koutě, mrznou a nezacvrliká jim v tom mrtvém dole ani sýkorka. Tu se najednou přes pustá pole, kde nevede žádná cesta, blíží houstnoucím šerem večera chlap s taškou jako almara a rovnou k místu, kde je ukrytý lup. Co si mohli v té chvíli pomyslet jiného než: : ‚Máme ho‘.

Představte si ještě, že by ten člověk byl ve chvíli, kdy za sebou uviděl psa, vytrhl pistoli. Co by asi na místě pohraničnicka udělalo devětadevadesát lidí ze sta?

Pistoli i s podramenním pouzdrém jsem zamkl do stolu a víckrát u sebe nenosil. Když nemá člověk vypěstovaný reflex jako hrdinové z westernů, je mu stejně málo platná. V Arizoně a v Texasu to asi bylo v sedmdesátých letech devatenáctého století jiné, ale u nás je přece jen bezpečnější obejít se bez koltů.

Na Helfenburk

Zřícenina hradu na hoře Malošín, na ostrohu zalesněného pohoří láká zástupy návštěvníků. Když jsem včera k polednímu přicházel k hájence pod kopcem, stálo tam deset aut. Když jsem se vracel, bylo jich patnáct. Potkával jsem zadýchané cyklisty, tlačící kola do strmého výstupu.

„Long way?“ obrátil se na mne s otázkou upocený mladík. Angličan to jistě nebyl, spíš vypadal na Itala. Ukazoval na zákrut cesty, kde se ještě hrad do poslední chvíle ukrýval za smrky a kleny. Blondýnka, jež ho provázela se pobaveně zasmála. Měla zřejmě lepší plíce (a hezčí).

Zájem o hrad je pochopitelný. I když je v okolí řada dalších pozoruhodných historických a kulturních zajímavostí, Helfenburk si drží v lecčems prim. Už svou dominantní polohou. Je spodivem, jak dokázali středověcí stavitelé nalézt místo, které je ze všech stran desítky kilometrů viditelné. Umožňovalo kontrolu nad jihovýchodním Pošumavím. Ze strážní věže bylo možno sledovat pohyb po širém kraji. Neměli triedr, ale vybírali nepochybně na hlídku muže s orlím zrakem. (Pro takovou službu bych se nehodil.)

Historie hradu je bohatá. Jeho počátky spadají do doby Karla IV. Rožmberkové provázeli císaře na korunovaci do Říma. Na zpáteční cestě ohrozila výpravu krvavá vzpoura v Pize. Jan z Rožmberka, který byl po mocnářově boku po celou dobu, využil situace a získal povolení postavit pomocnou pevnost (Helfen Burg) na západním pomezí rodových držav. Nahradila v této úloze starou chátrající tvrz v Bavorově.

Jak to bývalo obvyklé, hrad několikrát měnil majitele a sehrál svou úlohu v různých mocenských zápasech. Mohutné opevnění získal za Václava Vlčka z Černova, který se věnoval válečnictví jak v praxi, tak dokonce i v teorii. Helfenburk mu sloužil jako vojenská základna tažení proti stoupencům uherského krále Matyáše Korvína, k výpravám do Rakous i v půtkách s Rožmberky.

Dělostřelba si vyžádala zdokonalování fortifikace, až postupně během 16.století vojenský význam hradů pochovala. Zpoza tlustých a nevlídných zdí se šlechta stěhovala do rozkošných zámeckých rezidencí. Rožmberkové si pořídili jedinečnou renesanční vilu Kratochvíli u Netolic, údajně jednu z nejkrásnějších na sever od Alp.

Kolikrát jsem byl na Helfenburku? To nespočítám. Asi jako každý, kdo vyrůstal na Vodňansku. A kdy poprvé? Byla u nás nějaká návštěva z druhého konce Čech. Jelo se autem nebo kočárem a „přibalili“ mne sebou. Moc jsem z toho neměl. Matně si vzpomínám na vysoké zasmušilé kamenné stěny, jež ve mně vyvolávaly tísnivý až děsivý pocit.

Další návštěvy byly veselejší. Patřila k nim barevná lepkavá limonáda, horolezecké dobrodružství mezi ruinami a vzrušující pocit husí kůže v hladomorně. Nemuseli jsme se do ní spouštět shora jako podle pověsti Frantík z Javornice, který

tam dostal od žabek krásnou zlatou kuličku. S klukovskou partou jsme prolézali dírou ve zdi.

Nechci vážené čtenáře unavovat podrobnostmi. Dovolte jen ještě pár momentek.

Přijeli jsme na kolech. Skupinka kluků a děvčat ze Svinětic. Prožíval jsem první vlny lásky a žárlivosti. Miládka s okouzující temně kaštanovou kšticí, o rok či dva starší než já, věnovala všechnu pozornost dospívajícímu Pepíkovi a já jsem byl pro ni méně než vzduch. I tyhle pocity se mi vybavují pod hradním palácem.

Šedivé kamení staletých zdí hýřilo barvami prácheňských krojů, když se tu za války pořádala „konopická“. Ušlechtilá snaha dát okolí špetku zábavy a ukázat, že tenhle kout na pomezí protektorátu je český.

Improvizované pódium ve vstupní části hradu zažilo mnoho srdceryvných dramát, při nichž se diváci občas hodně nasmějí. Častěji se hrály rovnou veselohry. O divadelních prázdninách zde někdy vystupují vynikající umělci a jindy je imitují nadšenci z podhradí.

Jednou jsme tu s osmiletým synkem Iljou nocovali. Paní kastelánka přespávala v Koječíně a vládu na hradě svěřila do našich rukou. Sliboval jsem si, že dostanu příležitost potvrdit něco z pestrých pověstí, ale kde nic tu nic. Žádný kočičí bál, žádný přízrak svedené purkrabího dcery a hříšného kněze. Nebo že by to, co jsem pokládal za nárek sýčka byly ony příšerné skřeky strašlivého obra, který hlídá zlatý poklad?

V čerstvé paměti mám výlety na hrad s vnučkami. Hezké vzpomínky mi kalí, s jak sevřeným srdcem jsem sledoval jejich „třískování“ (podle strakonických provazolezců Třísků) po hradních zdech. Historie se opakuje. Leč když jsem tak lezl já a otec trnul, bylo to zábavné. Když jsou aktéry vnučky a já starostlivý prarodič, je to jiné.

Tohle je vlastně historický úvod. Vlastní vyprávění chci věnovat včerejšímu výletu. Neříkám, že byl poslední, ale k první polovině mých návštěv Helfenburku už jistě nepatřil. I když jsem si ještě vyšlápl z Vodňanských Hor po svých, žádný chodecký rekord jsem nevytvořil.

Po ránu se udělalo hezky. Sluníčko rozsvítilo omyté tváře polí, luk a lesů. Však už bylo načase. První polovinu léta sice vedra neklesala pod třicet stupňů, ale pak je vystřídal týdný povodňové aktivity. Stopy úporných dešťů mi poznamenaly cestu. Za Sviněticemi byla vozovka pod vodou. Kilometr jsem se trmácel oranícemi.

Podél prašné silnice vzhůru k Útěšovu mne provázela přírodní botanická zahrada. Nikdo ji nevysázel a nepěstuje. Stačí si sama. Mezi trnky, šípkové růže, maliní a ostružiny zanesl vítr bůhví odkud omladinu břízek, osik a jív. Návrší vévodí kroužek dubových dorostenců. Flóra v „pankejtu“? Rostlinopisec by naplnil tlustý herbář. Krátil jsem si dlouhé stoupání školáckým určováním rostlin. Nevím, jakou známku by mi za to pan profesor Landa na lesnické škole dal, ale na výbornou to

nebylo. Zvlášť v družích trav se nevyznám. Když si vezmu k ruce botanický klíč, zdá se mi, že se vejdu skoro všechny do jednoho pytle.

Mez jako celek byla impozantní. Že to byla jen buřeň v zaprášené stoce u cesty? Ale jděte. To nemáte kousek smyslu pro vitalitu přírody? Pro zápas myriád semínek o život, o existenci? Představte si, kolik jich přijde nazmar, kolik jich vyschne na troud, shnije, kolik jich poslouží jako živobytí ptákům, zvěři, hmyzu, plísním a když se jedno z milionu uchytí v půdě, přisaje kořínkem k životodárné vláze, zachytí na zelený lístek sluneční paprsek a vytvoří miniaturní zárodek nové tkáně, víte co je to za zázrak, za triumf, za vítězství? Je to menší zápas, když bojuje o právo na život bodlák a ne orchidej? Hvozdík kartouzek a ne Viktorie královská?

U kapličky nad Útěšovem děláváme na téhle túře pravidelně zastávku. Podržel jsem se tradice i tentokrát. Je to odpočinek po namáhavém stoupaní a chutná svačina. Otevírá se odtud pěkný pohled zpátky do vodňanské kotliny. Široký obzor dýchá poklidnou harmonií Jižních Čech. Projel jsem svět, viděl jsem mnoho krásného, ale nic mi neproniklo do srdce hlouběji, než tenhle prostý půvab domova.

Došel jsem okolo Štětína na okraj lesa. K hájovně pod hradem mi ještě zbýval kus cesty. Chodíval jsem tudy, chodíval. Není to tak dlouho, jen jeden lidský věk. Bylo mi patnáct let a hájovna pod Helfenburkem byla moje první pracoviště. Každé ráno jsem se tam hlásil pro úkoly. To už jsem měl za sebou cestu ze Svinětic, kde jsem přespával anebo z Ovčina nad Chelčicemi, kde bydleli rodiče. Že to bylo daleko? A to jsem ještě dvakrát týdně jezdil po práci do Písku na boxerský trénink. Vyspal jsem se tam v hotýlku „U kola“ (už je dávno zbořený), vrátil se ranním vlakem s přestupem v Protivíně a v Čičenicích a z Bavorova uháněl, abych byl včas v práci. Může to být pravda? Mně samému se nechce věřit, že jsem byl takový blázen. Ale patnáctiletý a osmdesátiletý člověk, i když je to jedna a táž bytost, jsou zároveň dva různí lidé. Nejen co do síly svalů a tepu srdce, ale i co do životních hodnot, ideálů a odvahy prát se s překážkami.

Poslední kilometr příkrého stoupaní od hájovny k hradu zadýchá i atleta. Pomáhal mi film, který jsem vnímal duševním zrakem: Nesl jsem otýpku sušeného maliní založit zvěři. Tady jsem zahládl tenkrát lišku. Neviděla mne, strnul jsem uprostřed kroku a dlouho jsem ji pozoroval jak šmejdí a hledá něco na zub. Kde všude jsem tu sedával za poledne s dřevaři u ohně a poslouchal jejich vyprávění o cestách s cirkusem po Evropě? Jako kdyby to vyčetli z Bassova Cirkusu Humberto a Lidé z maringotek. Ale on to spíš Eduard Bass čerpal z vyprávění pošumavských světáků.

Za takových „filmů pro pamětníky“ člověk vyjede kopec k hradu jako trochu starší mladík. Pár chodců mne sice předběhlo, ale budiž. Ti se přivezli až pod vršek v autě. Kdyby měli za sebou takovou štrapáci jako já...Ale co si budu nalhávat. Spíš kdyby to moje „mládí“ už netrvalo tak dlouho... Stejně se dmu pýchou: opěšalého dědka s ruksakem jsem nepotkal ani jednoho.

Helfenburk prý je od druhé poloviny 16. století neobydlený. Po přestávce skoro půl páta věku se de facto vrací k životu a už mu v tom ani dělostřelba nebrání. Jako v každém jiném společenském zařízení je tady pokladna, pohostinství, odborná literatura. Kolik moderních budov navštíví za den (mimo pondělí) tolik lidí? Velká obranná věž prodělává rekonstrukci. (Nesouvisí to s americkým systémem obranných raket?)

Po šesti patrech dřevěných schodů jsem vyšplhal na rozhlednu. Tam jsem se nejvíc těšil. Člověk odtud má dvojí požitek - jak se říká - za jedny peníze. Horizont Šumavy na západě a širokou krajinu až po Blata na straně protější. A bohatou porci Pošumaví k tomu.

Tentokrát mi to nevyšlo. Jak bylo po ránu jasno, tak se teď obzor zatáhl šedivou mázdrou. Z vodou nasáklých luk a lesů se zvedaly husté páry. Spíš jsem vytušil než rozeznal kontury Boubína, Bobíku, Trojmezné Hory, Libína a Kletě. Jen hustý zelený kožich pohoří Mlak, táhnoucí se k severu vystupoval z jezera mlhy. Ani sršni, kteří zde obvykle zahučí výhrůžně okolo uší neměli v chmuřícím se odpoledni letový den.

Cesta domů bývá snazší a obyčejně i veselejší. Silnice k Bavorovu utíká s kopce jako sáňkařská dráha. Město mne uvítalo muzikou a z amplionu se ozývala výzva: „Nastupte si, prosím, za okamžik začínáme další jízdu.“ Nastoupil bych býval docela rád, nohy mne bolely, ale nejelo to mým směrem. Nešlo o vlak ani autobus, ale o twistr. Na náměstí byly připraveny houpačky, elektrická autíčka a veliký nafukovací tobogán na nedělní pouť.

Škoda, že tentokrát nejsou v Horách se mnou vnučky. Bavorovská pouť, to pro ně představovalo vždycky vynikající atrakci. S přibývajícimi léty se jejich zájmy obracejí jiným směrem. Ted' už mi nezbývá než čekat, zda sem ještě někdy povedu pravnoučata.

Na Helfenburk s nimi už ale pěšky nepůjdu.

Stýská se mi po nich

Vodňany se mohou pyšnit náměstím. Kdo má takové? Snad jen České Budějovice a těm to přísluší takřka z úřední moci. Mají přece v hierarchii měst vyšší hodnost. Ať už panuje krajské zřízení, nebo momentálně zase nepanuje, jsou přirozeným centrem Jižních Čech. K tomu patří hezké čtvercové náměstí s kamenným Samsonem uprostřed.

Co ale jiná města v okolí, která jsou větší než Vodňany? Co třeba takový Písek? Má sice v historickém středu dokonce dvě náměstí, ale neurčitého tvaru a ještě k tomu kapánek z vršku. Prachatice? Kdysi to býval obdélník, ale pak ho řadou domů přetřali a co z něj zbylo? Český Krumlov? Tam čtverec je, ale do vodňanského rynku by se vešel čtyřikrát. Strakonice? (Pozor, to je naše okresní vrchnost, o té se musí mluvit s povinnou úctou.) Nechci popírat, že historické náměstí mají. Říkají tak rozšířené cestě původním podhradím k sídlu šlechtické a klášterní vrchnosti. Podobně bychom mohli vyjmenovat Třeboň, Vimperk, koho ještě?

Kampak na naše náměstí. Nejde jen o pravidelný hektarový čtverec na ideální rovině. Je posazen do čtyř světových stran. Kolem dokola ho obepínala s rovnoměrným odstupem pevnostní zeď s obrannými věžemi a parkánem. Velká část této památky se zachovala. Moderní čtvrti na obvodu města se rozbíhají do hvězdice.

Náměstí má svou historii, pohnutou i humornou. K té druhé patří i proč se nám přezdívá „chytří z Vodňan“. Jel prý tudy kdysi jeden panovník a kola kočáru se bořila v blátě. Jeho výsost hromovala a konšelé naříkali, že jsou příjmy bídné. Královská pokladna pustila chlup. Krále tudy vedla cesta podruhé a náměstí vypadalo stejně. Místní potentáti dokazovali, že peníze nepromarnili, že vydláždili ulice, ale na rynek nezbylo. Něco získali ještě jednou, ale z nejvyšších úst prý tenkrát padla poznámka, která se na nás přilepila.

To jsem ale utekl do dějů časově odlehlých a já bych chtěl vzpomenout bližší.

Náměstí má nejen pěkný vzhled, ale hlavně zajímavý život, který určují lidé.

Nejživější to bývalo za naší nejranější mladosti o jarmarcích. Od tatínka jsem dostal korunu. Několikrát jsem obešel krámky, jež pokrývaly celou plochu, než jsem se rozhodl, do čeho budu peníze investovat. Lákadel bylo hodně. Nabízel se turecký med, slušná porce za dvacetník. Papoušek tahal z krabice obálek se „šťěstím“. To slibovalo překvapení. Mrňavou hračku, obrázek, přívěsek zaručeně z ryzího zlata, figurku nebo motýla z vytlačovaného barevného papíru a bůhví kolik ještě cenností, nad nimiž oči přecházely. Prodávala se cukrová vata - známá jako „cuc na špejli“, sladké dřevo, „svatojánský chleba“, půlmetrový řemen černého „pendreku“ a tucty dalších rozkoší, jichž je dnešní generace ušetřená.

Výroční trh byl jen párkrát do roka. Každý všední den k polednímu však pro nás nabyly chodníky lemující náměstí jiné kouzlo. Hrály se kuličky. Ovšem - pokud

nebylo dláždění pod sněhem. Když v deset hodin skončilo v nižších třídách dopolední vyučování, rozběhly se městské děti domů a nám přespolním se otevřelo Monte Carlo nebo Las Vegas. Zkrátka hráčský ráj. Věnovali se tomu jen kluci. Čím se zatím zabývala děvčata, to nás v tom stáří ještě nezajímalo. Byli jsme navzájem odděleni. „Klučicí“ a „holčicí“ škola byly zvlášť. Sice v jedné budově, ale v oddělených křídlech se zvláštními vchody.

Hrálo se na severní a západní straně náměstí. Na východní stranu chodníku jsme si netroufli; tam byla vláda nad městem - radnice. Na jihu vrhala fronta domů nevlídný stín.

Kuličky se spouštěly mezi palcem a ukazováčkem z šikmého obrubníku. Nesměly se popohnat šťouchnutím, to bylo neregulární. Kam kuličky dojely, tam zůstaly. Když hráč do některé novou kuličkou ťukl, byla jeho. Nejostřejší spory propukly když „ťukla ťuknutá“.

Hrou zaujatá děcka obcházely temné postavy. Bývaly to „známé firmy“. Starší čahoun, na něhož nám fyzické síly nestačily, skočil po kuličkách a jaké byly - jsou pryč. Před takovým nebezpečím jsme se měli na pozoru jako kuřata před jestřábem. Kradení kuliček se říkalo „chodit po strakonsku“. Nevím, čím si Strakonice neslavný přídomek zasloužily.

V neděli dopoledne bývalo na severním a někdy i východním chodníku korzo. Do města se sjeli a sešli lidé z okolních vesnic a samot. Cesta je vedla nejprve na mši nebo bohoslužbu. Starší páni pak zašli do hospody. Ženské chvátaly domů, aby dokončily sváteční oběd, dopekly husu nebo vepřové, uvařily bytelný pošumavský houskový knedlík a zelí. Omladina zaplnila náměstí. Vytvořila nepravidelný trojstup a obcházela dokola chodník. Děvčata se držela podpaží, mládenci chodili méně spořádaně a tolik se nechichotali. Pubertální výrostci dráždili holky různě kalibrovanými průpovídkami a pošklebky. Ti starší se tvářili nevšímavě, jako kdyby místní krásky nebyly jedinou příčinou, proč sem přišli. Nejmladší dorost pobíhal, pletl se zralejší generaci pod nohy a občas si vysloužil výchovný štulec. Sem tam některý kuliferda posloužil jako poslíček mezi dvěma pohlavími.

Jak se blížila dvanáctá, náměstí osiřelo a ulicemi se linula vůně nedělního stolování.

K vodňanskému náměstí patřila neodmyslitelně skupina rodáků, bez nichž mi připadá jako osiřelé. Ve Vodňanech se narodili, v nich strávili život.

Na sklonku první republiky a na prahu války tu hráli kuličky, později kroužili po korze, stávali večer před kinem, prožívali slávu i neúspěchy fotbalu. Ze řad ostatních vrstevníků je vydělovalo jen to, že se drželi stále pospolu a že se scházeli právě na náměstí. Už jako dospělí sousedé tu každý den chvíli postáli nebo poseděli, pohovořili, nebo se na chvíli odmlčeli. Kolik jich bylo? Sedm, osm, deset? Zřídka kdo přibyl, nebo ubyl. Občas průvan života někoho z nich odvál - na vojnu, do nemocnice, za povoláním - ale zpravidla dříve či později našli cestu zpátky.

Patřili k náměstí jako kašna uprostřed, jako letitá pumpa s pitnou vodou, jako historická lékárna Františka Heritese a v rohu kostel, vymalovaný Alšovými obrázky. Nepsalo se o nich, jako o slavné trojici Zeyer - Herites - Mokřý, ale pro charakteristické dobové rysy města neměli pomíjivý význam.

S postupem času pouto, jež tyto lidi vázalo k náměstí neochabovalo, ale sílilo. Jako důchodci přicházeli častěji, trávili společně celé hodiny. Nepotřebovali se na to předem domluvit. Stačilo, aby se nepřihnala dopoledne průtrž mračen nebo vánice a už se pomalu scházeli okolo některé lavičky jako poutníci okolo korouhve se svatým obrázkem. Lavička nebyla vždycky táž, v tom jediném byla jejich dostaveníčka operativní. Za chladu hledali výsluní, v horku stín.

V posledních letech přicházel první Pepa. Ne že by nebyl pracant. Patřil k nejpilnějším zelinářům a zdědil to po kolikáté generaci. Desítky let odolával svodům a nátlaku družstva a byl snad poslední soukromý zahradník ve městě. Stejně pevný byl i vůči svodům něžného pohlaví. Střežil si svobodu proti ohrožení z kterékoli strany. Povolání pověsil na hřebík teprve, když se rozsypala výkupní družstva a neměl s kým na jaře podepsat smlouvu o dodávce okurek, rajčat a salátu. Zelinářskou líchu vysázel ovocnými stromy, osel travinou a věnoval se svým neduhům. Dovedl o nich dlouze a se zaujetím vyprávět. Zvláště jak mu přišla osina do ucha. To jsem od něho slyšel několikrát a vždycky to bylo vzrušující.

Nejvyšším ve skupině - ne podle funkce, ale co do vzrůstu - byl pečlivě upravený muž se zdvořilým vystupováním. Nezapřel holiče. Protože však Kukulínů bylo ve městě hodně a málo to vynášelo, našel si jiné řemeslo. Jezdil s nákladákem. Práce to byla hrubší než s břitvou a kolínskou vodou, ale delikátní jednání si zachoval. Před obědem si rád zašel na dvě deci vína, ale nikdy nebyl podroušený. Dbala o to i jeho drahá polovička, která ho občas na náměstí k lavičce kamarádů doprovodila. To byla výjimka. Ostatní přicházeli výlučně sami.

K partě patřil urostlý muž, který se těšil od prvního pohledu výjimečné autoritě. Nebyl mnohmluvný, ale když otevřel ústa, ostatní zmlkli. Nedíval se na spolubesedníky, bloudil pohledem po štítech domů a hejnech holubů. Léta hrál za vodňanskou fotbalovou jedenáctku. Zájem o kopanou byl věčným a vděčným předmětem zájmu a vzrušených debat celého kroužku, ale jediným aktivním reprezentantem byl tento chlapík. Stále přešlapoval z nohy na nohu, jako kdyby v příští chvíli chtěl poslat dělovku do „vingle“ soupeřovy branky.

Nerad bych křivdil spolužáku Františkovi. Také hrával, ale myslím že jen za žáky a za dorost. Čas od času se se zmíněnou skupinou rovněž zastavil. Vyměnil si pár čerstvých informací a názorů na věc, ale nevystával v dláždění důlek. I ve zralém věku raději něco dělal než o něčem vykládal. Spíš než na lavičce na náměstí ho bylo možno uvidět se psem v polích a mezi rybníky.

Neodmyslitelnou postavou náměstí zůstává Bedříšek. I když skupina - bohužel - vůči hledě taje a jeden z jejích členů po druhém se vytrácí, Béd'a je náměstí věrný.

Ani on v životě nezahálel. Polovinu bytů po městě a v okolí ve své době vymaloval. I naši chalupu v Horách. Teprve když mu to na štaflích nešlo, našel si jinou zábavu. Po ránu čiperně oběhne obchody a k polednímu ví, po čem kde prodávají mrkev, kde přivezli čerstvé písecké uzeniny a kde netolický podmáslový chleba. Ostatní novinky se mu cestou zachytí na kabát asi jako včelce na nožičky pel z květů. Jeho zpravodajství nikomu neublíží, věčně je koření dobrým rozmarem.

Nestuduje ceny z hamižnosti. Nezáleží mu tolik na tom, aby koupil okurku salátovku o padesátník levněji. Je to něco jako sběratelská náruživost. Někdo sbírá známky, jiný autogramy a on měl vždycky potěšení z toho, když mohl hloučku kamarádů poreferovat, kde je nejlevnější karfiol.

Je to už řádka let. Obchodníci měli strach, aby jim nezůstal neprodaný chléb přes weekend. Objednávali ho na konec týdne raději méně než více. Kdo zaváhal, zůstal bez chleba. Byl jsem právě v takové situaci a potkal Bedříška. Nedal jinak, musel jsem k nim, jeho paní překrojila bochník a ještě se se mnou rozdělili o rohlíky. Ani zaboha si za to nevzali korunu. Jak je zřejmé, ani Bedříšek, ani jeho manželka lačností po penězích netrpěli.

Béd'u potkávám často. Rád ho vidím a vždycky si něco zajímavého povíme. Ale skupinku, ke které patřil, a bez které jako by vodňanské náměstí ztratilo na svém kouzlu, už jsem dlouho nezahlédl. Po náměstí přechází a posedává na lavičkách hodně lidí. Kde je však oněch několik rázovitých postav, jež tvořily celek jako Rembrandtova Noční hlídka?

Co se s nimi stalo? Některé už odvezli na kopec k sv. Vojtěchu. Pepa zelinář už o osině v uchu nevypráví a holič - šofér už nad ostatní o půl hlavy nevyčnívá. Druzí hůř vidí nebo slyší, zlobí je to či ono a o novinky a kamarádský potlach ztrácejí ten pravý zájem.

Nelítostný čas zatahuje oponu za jednou pitoreskní stránkou života města.

Nejkrásnější slovo

Zahleďte se do poesie, zamyslete nad literaturou, promítněte si na okamžik vlastní život. Který pojem vám zasvítí jako Jitřenka, které slovo se kmitá v nekonečném množství souvislostí od kouzla až po banality?

Pokuste se sepsat a spočítat definice lásky. Který básník se v citátech neobjeví? Kdyby existovala možnost shromáždit, co o lásce řekli prostí lidé, řetěz výroků by obepjal rovník několikanásobně. Kolika způsoby byla a je ve všech dobách a jazycích velebená a proklínána.

Zkusím se k tomu věčnému zástupu připojit. Ne pro poučení - tak domýšlivý nejsem - jen sobě pro potěchu.

Protiklad lásky je nenávist. Je to cosi jako láska s opačným znaménkem, tedy mínus-láska. Ale už z toho plyne, že nenávist není s láskou úplně bez souvislosti. V životě se asi stěží setkáme s tím, že by se nenávist změnila v lásku, ale opačná přeměna není výjimkou. Nenávist se často zrodí z té nejhoroucnější lásky, je-li zklamána, zrazena, podvedena.

Řekl bych, že daleko vzdálenější lásce je lhostejnost. Ta nemá opravdu s láskou nic společného ani v kladném, ani v záporném smyslu.

A ještě něco: sobectví. Tady se ale ocitáme před složitou rovnicí, před zapeklitým propletením. Často se právě sobectví za lásku vydává, nebo se v něm spatřuje alespoň jeden z atributů lásky. Co je žárlivost, než dotčený pocit vlastnictví? Co je šovinismus, nepřátelství k jiným národům, rasám, idejím? Co je náboženský fanatismus? Co třeba jen hloupé sportovní fandovství? Takových příkladů, kdy se láska stává příčinou nevraživosti a často i tragedií je mnoho. Je to vždycky láska omezená, s klapkami na očích, spoutaná sobectvím. Je to opravdu láska? Jaké jsou její bytostné znaky, bez nichž není sama sebou?

Na první místo bych postavil dobrotu, upřímné přání dobra. Proč se máme s někým doopravdy rádi, co nás svedlo dohromady? Nebylo to očekávání slastí, pocit lačného spotřebitele a konzumenta fyzických sladkostí. Cestičku jednoho k druhému dláždí dar nezištné dobroty.

Dobro je opakem sobectví, proto nemohu považovat za lásku ani žárlivost, ani nacionální, náboženský či jiný šovinismus.

Kdysi jsem zaslechl, že mít rád znamená rozumět. To se mi velice líbilo a utkvělo mi v paměti. Myslím, že to je hřebíček právě na hlavičku.

Z toho plyne řetěz dalších nutných rysů. Především zájem, zaujetí pro předmět sympatií, interes. Bez zaujetí nemůžeme nic a nikoho opravdu do hloubky poznat a pochopit.

Když člověka, nebo i jakoukoli lidskou organizaci, ideu, hnutí důkladně poznáme, ocitneme se na rozcestí. Otevrou se nám dvě možnosti: rozčarování, nebo upřímné sympatie, založené na obdivu a úctě. Čím víc Martu poznávám, tím víc si jí vážím.

To je cesta, po níž se ubírá moje láska k ní. Po té by šla, i kdybychom žili na opačných pólech světa a nemohli si ani jednou do roka stisknout ruku.

Vyšším logickým stupněm lásky je obětavost. Ta z úcty a přání dobra plyne a zase je to opak sobectví. Vidíte, že ta žárlivost se mi do pojmu lásky vůbec nevejde, i když se tím dostávám do rozporu s velikými myslitelskými autoritami. Možná ale, že ne tak docela. Připomeňme si Dostojevského Zločin a trest, Tolstého Vzkříšení, ale i Nezvalovu Manon Lescot nebo Macharovu Magdalenu. Tam všude sice není láska bez žárlivosti, ale cesta lásky vede přes překonávání žárlivosti.

Dovolte menší extempore. Jak je to s láskou u zvířat? Nežrídka se to vykládá tak, že láska je výhradní vlastností lidí, někdy dokonce, že je pravým opakem „zvířecí lásky.“ Je to tak opravdu? Jsou známy příklady vzájemné věrnosti, např. labutí, které najdou u lidí stěží obdobu. Ale i nejběžnější párečky ptáčků - každé jiříčky společně snesou stébla, postaví hnízdo, střídavě sedí na vajíčkách, druh druhu krmí a pak společně žíví a vyvedou mlád'ata. Kolik je v ptačích rodinách rozvodů, kolik útulků pro odložené děti, kolik konipásků odsoudí ptačí soud k odvádění žízal a hmyzu jako alimentů?

Je možno namítnout, že mnohá zvířata žíví v páru jen po dobu páření a pak se rozejdou. Chovají se tak některé šelmy. Medvědice potomky před jejich otcem zuřivě brání. Mezi stádnými živočichy, ale i mezi slepicemi na dvoře je zase běžná polygamie. Sotva bude někdo tak naivní, aby v tom hledal nedostatek citových, nebo dokonce mravních dispozic. Tady si podmínky množení, plození a zachování rodu vynucuje příroda, způsob života. Jako u kukačky, která podsouvá svá vajíčka do hnízd jiných ptáků. Proč? Protože se žíví chlupatými housenkami, které by choulostivé hrdélko kukaččího kuřátka nesneslo. Proto příroda kukaččí maminku připravila o mateřské radosti.

Sledoval jsem nejednou býka ve volném stádě na pastvě. Obchází svých třicet, čtyřicet krasavic. Když stračeny močí, strká čenich do nevoňavého proudu a hlídá, aby nepropásl říji některé z nich. Když nadejde doba jeho povinností, chodí družně se svou partnerkou, pasou se spolu, projevují si něžností. Býk zkouší, jeho družka se zpočátku zdráhá, když jde do tuhého odskakuje. Ale posléze se spojí a během dvou, tří dní několikrát. Je to primitivní, surové, hrubé? Možná, že je to ušlechtilejší, než obraz mnohé známosti v hollywoodském filmu.

Četl jsem některá učená pojednání, kde se láska rozděluje na erotickou, mateřskou, sourozeneckou atd. Asi na tom něco je. Ale zdá se mi to přece jen schematické. Řekl bych, že láska má nekonečné množství forem a projevů. Cožpak můžeme pracovat bez lásky k svému dílu, můžeme hrát bez lásky k šachům nebo tenisu, můžeme jít na procházku bez lásky ke krajině a obléci se bez sympatie ke košili a k džínům?

To už není láska, to jsem ten pojem příliš rozšířil a zprofanoval? Jsem přesvědčen, že láska v nejširším slova smyslu je pozitivní vztah člověka ke všemu,

s čím přichází do styku a co je podmínkou jeho života. V tomto smyslu je láska život a život je láska. To vůbec neznamena, že je to všechno na jedno brdo. Naopak. Láska k životu tvoří obrovskou škálu vztahů a hodnocení a právě v tom je její kouzlo, síla a všemocnost.

Láska ušlechtilého muže a ženy, děvčete a mládence, nemizí v kadlubu všech možných lásek a pololásek. Je vrcholem celé té pyramidy. To jí dává mocnost slunce, bez něhož by nerozkvetl jediný kvítek všedního dne.

Tenký led souzení

Podle obecného mínění je nevěra jednoduchá rovnice. Kdo porušil slib manželské věrnosti dostane červenou kartu. Postižený se ani nemusí svíjet na trávníku a předstírat zranění, většina ho polituje.

Pro toho, kdo se nevěry dopustí už to není tak jednoduché. Anna Kareninová svůj vztah s Vronským viděla v jiném světle, než Karenin. Nezdá se, že by ji Tolstoj za její počínání odsuzoval. Těžko asi kdo z čtenářů bude v tomto literárním podání stranit podváděnému manželovi. Jak je to tedy s tou rovnicí o věrnosti a nevěře?

Jitka a Karel byli párek, za kterým se každý ohlédl. Dva mladí lidé, jeden hezčí než druhý. Ona měla sošnou antickou postavu, bohaté černé vlasy a půvabný obličej s velikýma černýma očima. On byl vysoký urostlý muž, vážný, s výrazným profilem a hustou temně rusou kšticí trochu do čela. Byl o pár let starší, studoval práva a měl k Jitce poněkud protektorský vztah. Zato ona ho zbožňovala horoucně a spontánně s veškerou upřímností a naivitou svých osmnácti let.

Rána udeřila s čistého nebe. Jitka utrpěla při autonehodě mnohonásobnou frakturu obou nohou a hrozila amputace. Několik dní kolísala mezi životem a smrtí. V té chvíli se Karel zachoval jako bezectný kluk. Zmizel. Propadl se a nebyl. Proč? Měl Jitku jen za hezkou milenkou a nebo se zalekl perspektivy života s mrzákem? Pro Jitku to bylo strašnější, než sám úraz.

Vyléčila se. O nohy nepřišla. Na kráse jí těžké operace nepřidaly, ale stále jí zbývala vrchovatá míra kouzla a ženské přitažlivosti. Jen lehký dětský smích ji opustil a stala se z ní v devatenácti vážná žena. Co se jí nedalo s tváře vyčistit bylo trpké zklamání nad zradou člověka, od něhož se toho nikdy nenadála.

Rána v duši byla tak hluboká, že sáhla po prvním balzámu, který se naskytl. Do roka se provdala. Krok do manželství byl něco jako skok pod vlak. Manžel byl dobrák v nejlepší slova smyslu, byl k ní pozorný a měl ji rád. Přitahovalo ji k němu i to, že byl opak hrdinského filmového typu, jaký představoval Karel. Měl smysl pro domácnost, dovedl kdeco smontovat a spravit, měl rád dobré papání a pivo, fandil fotbalu a hokeji, nebyly mu proti mysli pepnější anekdoty. Jitka byla vzdělaná a hodně četla. Toník, manžel se její inteligencí pyšnil, ale sám pro její zájmy mnoho smyslu neměl. Časem jí to začínalo vadit a přičilo se jí to čím dál víc. Jeden ani druhý neměli v povaze vyvolávat a pěstovat spory, ale ideální poměr mezi nimi dostával trhliny. Zejména Jitčin vztah k manželovi se ocital na mělčině. Mateřství jí přineslo štěstí a s Toníkem ji zase sblížilo, ale ani to nebylo natrvalo.

Dozrála v ženu a přitahovala pozornost a zájem mužů všude, kde se objevila. V práci se okolo ní otáčelo několik vážných i méně vážných zájemců. Chovala se ke všem přátelsky, ale udržovala odstup a nikdo si k ní nedovolil důvěrnosti. Neměla náladu ani povahu na flirtování. Říká se ale, že každý člověk má někdy slabou chvíli.

Vraceli se podnikovým autobusem ze zájezdu na filmový festival v Karlových Varech. Večerní představení skončilo pozdě a většina ve voze spala. Jitka seděla vedle kolegy Petra, který nepatřil k oběžnicím, jež kolem ní kroužily. Neměla proto zábrany, a když se jí ani jemu do spánku nechtělo, dali se do debaty. Nejprve přirozeně o filmu, který před chvílí shlédli. Petr náležel k vedoucím osobnostem na pracovišti, byl vtipný a rozhovor Jitku zaujal. Uvědomila si, že s ním vlastně ještě nikdy takhle nehovořila, i když se ve společné práci potkávali několik let. Nechtěla si připustit, že ji zaujal víc, než to odpovídalo příležitostnému ukrácení dlouhé chvíle. Jako by ji v té noční tmě, v těsném dotyku s ním a z jeho přitlumeného hlasu něco okouzlovalo. V klamném pocitu sebejistoty a bezpečí se nechala unášet chvilkou příjemného opojení.

Zdálo se, že i on podléhá jistému kouzlu. Téma rozhovoru už opustilo film a dostalo se na pole, které by asi za bílého dne a na uších širší společnosti těžko zvolili. Nebylo to nic zlého, ale vyprávěli si o životě, o svých zájmech, radostech, o humorných zážitcích, ale trochu i o přáních a tužbách. Byl to už rozhovor toho druhu, kdy vypovídají nejen slova, ale i zámlky.

Petr náhle pohládl Jitce ruku. Polekaně ucukla a srdce se jí rozbušilo v hrdle. Nevěděla, zda pociťuje radost, nebo pohoršení. Byla jako tvor, který se ocitl v koutě a marně vyhlíží cestu úniku.

„Promiňte, jestli můžete. Člověk někdy udělá něco a ani neví proč. Je to v té chvíli silnější, než on sám. Udělá, co nemůže neudělat.“ Petr šeptal zjihlým a rozechvělým hlasem. Jitka nebyla naivka, ale romantická atmosféra jí natolik zastřela kritický úsudek, že nepostřehla neupřímnost a vyumělkovanost frází. Nepochopila, že si muž krátí nudnou cestu pokusem o malé milostné dobrodružstvíčko. Než dojeli do Prahy, drželi se za ruce.

V následujících dnech čekala, kdy ji vyhledá a bude se dožadovat schůzky. Kolísalo v ní odhodlání, že ho striktně odmítne a potlačovaná touha, aby k té schůzce došlo a co nejdříve. Ale Petr nešel. Jitčino váhání se měnilo ve zklamání, v rozhořčení a posléze v rozhodnutí, které se přičilo její příslovečné hrdosti. Šla za ním.

Přijal ji, jako by se to samo sebou rozumělo. Domluvili si setkání za městem v podzimní přírodě. Bylo první, ale ne poslední. Za dva roky tajných procházek poznávali krásy Krčského lesa, Šárky, Prokopského údolí, Průhonického parku a desítek dalších míst v okolí města. Procházeli je v jarní zeleni a květech, koulovali se ve sněhu, dýchali vůni rozpáleného borového jehličí v letním parnu, krčili se pod jedním deštníkem v podzimní plískanici. Bylo jim spolu hezky. Jejich vzájemné city se vyrovnaly na společnou hladinu. Petr zapomněl, že se hodlal jen pobavit a potěšit s hezkou a zajímavou kolegyní. Kdyby mu to mohl někdo připomenout, asi by takového člověka odmítl jako nactiutrhače.

Recitovali si navzájem verše, které měli nejraděj a které znali z paměti.

Vyprávěli si děj knih, které četli, filmů, které viděli. Když Jitka vyprávěla něco, co Petr znal, neprozradil se. S potěšením sledoval, jak vnímá a procitňuje známý děj, jak charakterizuje postavy, jaké vyslovuje etické a estetické soudy.

Měli rádi divadlo a začali chodit na představení společně. Se svými i s dalšími rodinami kolegů a kolegyň. Časem se obě rodiny sblížily natolik, že se vzájemně navštěvovaly a vzniklo mezi nimi přátelství. Bylo založeno na neupřímnosti a přetvářce, ale míra falešnosti zatím nepřekročila krajní hranici. I když to bylo těžko pochopitelné, Jitka Petra milovala, její manželství prodělávalo krizi, ale po dva roky dokázala odolávat jeho krajním svodům. Nepomilovali se.

Na rodinných setkáních se věnovali kanastě, společné přípravě obložených chlebíčků, výletům na koupaliště, návštěvám výstav. Někdo by řekl, že taková nevěra není závadná. To je ovšem věc názoru. Záleží na tom, čemu kdo přikládá větší váhu, zda upřímným citům, nebo pohlavnímu obcování. Bez opravdovosti v jednom i ve druhém se hezké a šťastné manželství neobejde.

Ani Petr s Jitkou se nedokázali věčně spokojit s letným objetím a věčným skrýváním. Na prahu léta se domluvili, že se během dovolených rozhodnou. Budou od sebe několik týdnů vzdáleni a v klidu se rozmyslí. Buď se k svému vztahu přiznají, oba se rozvedou a budou žít spolu čestně a otevřeně, nebo se definitivně rozejdou.

Shledali se po měsíci odloučení za horkého odpoledne na kraji borového lesíka. Než Jitka přišla, Petr vyryl do kořene stromu památné datum: sedmnáctého července toho a toho roku. Jitka přivedla svého malého chlapečka, aby se s Petrem poznali. Pevně se rozhodla. Rozvede se a provdá se za Petra. Petr také řekl, jak se rozhodl. Se svou ženou se nerozejde a s Jitkou se víc scházet nebude.

Jitka dostala další surovou životní ránu. Z vidin, o kterých v uplynulých dnech tolik snila, zůstaly sutiny. Život bez Petra si nedovedla představit. Ještě jednou se ponížila na samé dno sebeúcty. Poprosila Petra, aby se nerozcházel a stýkali tajně dál. Nabídla mu, aby se milovali se vším všudy. I v tom ji čekalo odmítnutí. Petr se kategoricky rozhodl spálit všechny mosty.

Jedna věc je ovšem rozhodnutí a jiná věc jsou lidské možnosti, dané slabostí povahy, ale i silou citu. Člověk si nemůže lásku nařídít, ale může prý si ji zakázat. Ale ani to druhé není jednoduché. Nejen Jitčino, ale i Petrovo manželství bylo už dávno v krizi. A na rozdíl od Jitčina manžela Petrova manželka na tom měla notný díl viny. Pustina jejich manželského života byla vyprahlá. Petr vzápětí přišel za Jitkou jako k prameni živé vody s prosíkem o odpuštění.

Měla svatou trpělivost a hlavně měla svého vrtkavého milého strašně ráda. Tajně si vzdychla i oddechla. Možná že si pokradmu utřela slzičku, ale otevřela mu náruč dokořán. Od té chvíle se jejich vztahy změnilы. Skončila doba střízlivosti a rozumu, zdrženlivosti a zábran. Jako kdyby chtěli dohonit, co za dva roky zameškali. Milovali se nenasytně a ztřeštěně jako dva pubertáci, jako zoufalci, kteří

se bojí, že jim ujede poslední vlak. Už neuvažovali o možnosti, že se rozvedou a začnou žít společně. Jako perspektiva se rýsoval jen den, kdy opojná pohádka skončí a jeden druhého navždy ztratí.

Ve vzácných chvílích, kdy byla jedna nebo druhá domácnost volná milovali se do ranního šírání. V polotmě se pak vyplížili z domu, procházeli liduprázdným okrajem města a probouzející se přírodou. Noc končila, ale den ještě nenastal. Všechno bylo ponořeno do modrošedých tónů. Panovalo ticho předjitřní hodiny. Umlkl poslední noční hluk dopravy a hlasy nejvytrvalejších flamendrů. Ještě se neozvaly v ulici kroky nejčasnějších ranních chodců, ale ani zpěv zimou probuzených ptáčat. V jinovatku nakřehlé trávě zůstával za Jitkou a Petrem dvojité pruhy.

Večer se scházivali v hustém borovém lesíku, na mýtině s ložem z měkké povadlé trávy. Říkali tomu „naše ložnice.“ V zimě je vyhnal sníh pod vysoký les. Jejich vynalézavost při hledání míst k pomilování neznala hranic. Našli jeskyni, která je dokázala ukrýt i uprostřed rušného dne. Co chybělo na pohodlí a teple domova, nahradila stonásobně romantika prodloužených mladých iluzí. Palčivá vzájemná žízeň se z poháru rozkoše stejně hasila, jako jitřila.

Hektická vášeň nebyla jen znamením veliké touhy, ale i tušením konce. Domluvili se, že se rozejdou, ale jeden ani druhý tomu nevěřili. Za několik dní se zase smířili. Rozchodů a nerozchodů bylo stále víc a opakovaly se častěji. Po přechodných rozlukách se nescházeli s radostí a pocitem štěstí, ale spíš dočasněho ústupku a provizoria. Větší míru kolísavosti projevoval Petr. Jitka mu nehrozila, ale spíš smutně konstatovala, že až se ona rozhodne k rozchodu, už se nevrátí. Petr to nebral vážně. Zvykl si, že měl v jejich vzájemném vztahu vrch, zvláště od osudného července, jehož datum zůstalo vyryto do kořene borovice.

Pohár Jitčiny trpělivosti nebyl beze dna. Domluvili si s Petrem schůzku. Petr se v poslední chvíli rozhodl a místo na schůzku s Jitkou odjel za ženou a za dětmi, které byly na venkově. Jitka čekala marně. Procházela se opuštěnou ulicí na okraji města, vyhlížela do tmy, poslouchala, kdy zaslechne chvatné kroky. Minuty trvaly hodinu. Nemohla se odhodlat a odejít. Tohle přece nikdy neudělal. Nechtěla se vzdát naděje. Když se konečně obrátila a šla prázdnými nočními ulicemi domů, styděla se tak, jako ještě nikdy. Měla hrůzu z každého pohledu, který by ji mohl stihnout. Jako by teprve teď na sobě pocítila Kainovo znamení nevěry a podvodu. Ale navzdory tomu se ještě ani doma naděje docela nevzdala. Dlouho, nekonečně dlouho stála oblečená v plášti za záclonou a sledovala ulici před domem. Neobjeví se?

Nepřišel. Ani se příští den neomluvil. Když se mu to za pár dní rozleželo a podle zvyku se pokusil přetržený provázek navázat, bylo pozdě. Už to nebyla ta Jitka, kterou myslel, že bezpečně zná. Našel pyšnou a studenou dámu, která se s ním odmítla bavit. Byl přesvědčen, že je to póza, že to brzy přejde. Leč nepřešlo. Bylo to k neuvěření, ale Jitka od té chvíle jako by ho neznala. Byl pro ni cizí člověk. Tak,

jak to kdysi se smutkem v hlase říkala: Až ona se rozhodne k rozchodu...

Co prožívala vnitřně byla jiná věc. Kdyby Petr dokázal číst v její duši, mohl být popřípadě i pyšný. Pro Jitku se podruhé zhroutil svět. Snad to byla ještě horší rána, než kdysi od Karla, když ležela s přeraženými nohama. Tenkrát byly zraněny mladé dívčí city. Teď to byla provdaná žena s děckem, citově a rozumově vyvrálá, která měla své místo v práci, ve společnosti, svoji vážnost, svoji autoritu. Věděla, co obětuje, co dává v šanci, čeho je ochotna se vzdát. Když se setkala s tak plytkou odezvou, trvalo jí dlouho, než tomu uvěřila, ale pak to pro ni byla osudová katastrofa. Nejen konec milostné avantýry, jak to chápal Petr.

Jestliže se z prvního citové zklamání vrhla do manželství, po rozchodu s Petrem jako by zlomila hůl sama nad sebou. Nahodilé známosti se čím dál tím častěji střídaly, až se proměnily v dobrodružství na jeden večer. Přidal se alkohol.

Kdo potkal po letech za večera na ulici potácející se tlustou podnapilou ženskou, sotva by v ní tušil někdejší krasavici. Nedožila se padesátky.

Co zapříčinilo její pochmurný osud? Autohavárie? Nešťastná láska? Neuvážené zbrklé manželství? Nevěra? Do jaké míry byla její nevěra důsledkem životních těžkostí a smůly a do jaké míry jejich příčinou? Kdo si myslí, že je to jednoduchá rovnice, ať se ji pokusí luštit.

Setkaly se dvě lásky a nežárlily

Seděli jsme na lavičce v lesoparku a přemítal jsem. Mám se odvážit? Nebude odpověď zklamáním? Začal jsem nesměle:

„Mohu se tě na něco zeptat?“

„Ptej se .“

„Když já nevím, jestli nebudu zklamaný.“

„Neboj se, blázínku. Na co se chceš zeptat?“

„Mohli bychom spolu jet na chalupu?“

„Vždyť jsem ti řekla, že pojedu. Můžeme jed teď, devatenáctého.“

Je to najednou moc veliká lavina štěstí. Dlouho jsme si jen malovali v duchu, jak by to bylo hezké. Představovali jsme si cestu, procházky lesem, prostřený stůl, večer nad knížkou. Je možné, že se to uskuteční ?

„V sedm dole v metru. Nezapomeneš?“

Dokázal bych zapomenout, kdybych se o to vší mocí snažil? Tak silnou vůli nemám.

Probudil jsem se ve čtyři hodiny a sledoval, jak nekonečně pomalu tma za oknem bledne.

Dvacet minut před sedmou jsem sjel po eskalátoru na stanici metra. Na nástupišti postávalo pár lidí. Hledal jsem očima mezi nimi. Ještě tu není. Je brzy. Přejížděl jsem pohledem po peróně. Tu ses mi usmívala v ústrety. Sedělas na lavičce. Zlatá. Také ti nedočkavost nedala dospát.

Na autobusové nádraží jsme přijeli o hodinu dřív. Měli jsme alespoň jistotu, že nezmeškáme. Z nástupiště číslo dvě odjel jeden vůz do Písku a pak ještě jeden. Stáli jsme a povídali si. Stáli jsme hodinu a ani nám to nepřipadalo dlouhé. To je tak, když je lidem spolu dobře. Ani šedivá betonová nástupní plocha, omšelá a zaprášená se nám nezdála ošklivá a všední. Kdyby ji vyzlatili, nemohla být milejší. Ani usednout na lavici u skleněné stěny se nám nechtělo. I když - musím se přiznat - posléze jsem olšové nohy sotva rozhybal. Co to ale znamenalo proti míře štěstí?

Čekalo mne setkání dvou největších lásek. Tebe a rodných míst. Tebe znám ještě málo. Teprve dva roky. Každá chvílka s tebou znamená nový objev. Krajinu ve Vodňanských Horách a na Vodňansku už poznávám o nějakou desítku let déle. Jedno s druhým se má nyní před mýma očima setkat poprvé. Kolik toho „poprvé“ už bylo a kolik nás ještě čeká?

Kéž by to nikdy neskončilo!

Autobus nás unášel z Prahy veselou jarní krajinou. Lány kvetoucí řepky zářily oslnivou žlutí. Čerstvě vyrašené listí, louky a osení byly jasně zelené, obloha vymalovaná na modrém pozadí bělavými chomáčky mraků.

Tuhle cestu jsem projel mnohokrát, ale ještě nikdy nebyla tak příjemná. Na

každém kroku jsem měl teď co ukazovat a vykládat. Než jsem jedno dopověděl, musel jsem ukázat na něco nového, co by nám uniklo. Dobříšský zámek. Pomník, kde padly poslední výstřely druhé světové války. A už je tu Písek. Hostinec U zlaté husy, kde se setkáváme - spolužáci z lesnické školy. Teď se objevila na kopci škola sama. Pohotově jsi střílela záběry fotoaparátem. Musím uznat, že máš postřeh a rychlost pistolníka. Hezké obrázky svědčí, že nechybuješ. Všechny, co jsem jich kdy z Jižních Čech měl, se nevyrovnají těm, které jsi mi dala z tohoto výletu.

„Protivínský zámek mezi horama, nezapomeň dívčí, co jsi mi dala...“ broukal jsem ti falešně a z upřímného srdce do ouška. V dalších okamžicích jsme vjžděli do vodňanské kotliny. Právě jsi měla plné ruce práce s výměnou filmu.

Zase jsme byli na autobusovém nádraží, ale už ne Na Knížecí. Vystoupili jsme. „Sen se rozbije tím, že se uskuteční“ - říká Wolker v Baladě o snu. Také my rozbíjíme své sny tím, že je proměňujeme v život.

Vodňany. Posvětilas je svými kroky. Kolemjdoucí přihlíželi všedně a nechápali, jakého okamžiku jsou svědky. Pekařství, potraviny. Vlašský salát s rohlíkem a sklenička šťávy v automatu. Je možné, že prožíváme všední den a nepohybujeme se v říši mocného Čaroděje?

Zase jsi fotografovala a fotografovala. Samé historické dokumenty. Tady chodil do školy Mistr Kampanus a já. V hostinci Pod věží mne přijímali do strany. A tady má domek Honzík Čejků, kamarád z dětství.

Počkali jsme si na vláček, který nás svezl celou jednu stanici. Ze svého jediného vagónku nás vysypal na zastávce. Z jedné strany pole a za nimi rybník za rybníkem, z druhé prkenná bouda a na ní nápis: Pražák. Památný Pražák, o kterém jsi psala na počítači tolik mých vyprávění. Teď jste se dívali jeden na druhého. Kdo byl zvědavější - ty na něj, nebo on na tebe?

Vydali jsme se na zbytek cesty do Hor pěšky. Do Vodňanských Svobodných Hor, o kterých jsi také už tolikrát psala. U východu z vesnice jsme se ještě vyfotografovali u tabule s příslušným nápisem. Výjimečně jsi mi půjčila aparát, abych tě zde také zvěčnil. Jako vždycky jsi mne nezapomněla upozornit, abych nestrkal palec před objektiv.

Stoupali jsme do kopečka a já vzpomínal, jak jsem tady nosíval tatínkovi do myslivny ve džbánu pivo a cestou upíjel. Nikdy mne tudy ještě nohy nenesly šťastnějšího. A protože růže nebývají bez trní - nikdy jsem se tudy ještě nevrátil hanebněji zmožený. Ruksak mne lámal v zádech na dva kusy, bolavá stehna stávkovala. No to jsem pěkný junák. A to jsem se sem přišel ukázat před oběma mými kráskami - láskami. Že mi není hanba! Ona mi hanba je, jenže to nepomáhá.

Díky tvému trpělivému povzbuzování a nesčetným přestávkám a odpočívání jsem se do Hor dovrátil. Zažil jsem pak rázem dvojjediný zázrak. Předně - že jsem se ocitl konečně před oprýskaným štítem chalupy a rozvazoval provázek, který sloužil na vrátkách jako patentní zámek, a to nejdůležitější - že jsem tady měl

opravdu a nejen ve snách tebe.

Sotva jsem strašlivý batoh a tašku ze sebe shodil, zůstal a narostl do nebe zázrak jediný - že jsme v Horách spolu.

Nevím, s jakými pocity zasedali apoštolové k Večeři páně, ale já jsem prožíval vzápětí velkolepé chvíle. Za leta jsem si zvykl vařit sám a také si to naservírovat, jak se dalo. Obyčejně to nebylo podle Magdalény Dobromily Rettigové. Teď jsi uklidila stůl a na čistý ubrus dala upravené jídlo a do hrnečků nalila čaj. Že to není nic ohromujícího? Jak kdy a pro koho. Pohládili jsme si ruce a bylo to víc, než obyčejná svačina. Jen jsem se musel držet, abych podle špatného zvyku od stolu každou chvilku za nějakou drobností neodbíhal.

Jedna hezká maličkost se skládala k druhé, jako když se navlékají korálky na šňůru.

Vypravili jsme se ke Koubům pro mléko a další proviant. Cestou jsme se posadili na lavičku pod lipami u kapličky sv.Linharta. Otevřel se nám pohled do údolí a přes luka, pole, vesničky a lesy až k vzdálenému horizontu.

Zastavil se u nás Martin Koubů. Z bujnosti zajel s autem na kus řeči až na trávník před lavičku. Tady v Horách je popovídání zážitek. Není k němu mnoho příležitostí a proto je vzácné. Zvláště když se lidé pár měsíců nevidí. Na rozdíl od věčného spěchu ve městě, tady si lidé rádi chvilku pohovoří jen tak, bez určitého praktického cíle, pro radost ze setkání, pro potěšení z vlídného slova, ze zájmu jeden o druhého.

Martina k nám tentokrát přitahovala asi také zvědavost, co to je se mnou za neznámou paní. Nenasadila jsi odcizený výraz a přijala uvolněnou atmosféru přátelského poklábosení.

Podobně se s námi zastavil i „plukovník“ Čížek, důchodce u chalupy na rozcestí. Pobavila jsi ho a setkání zapsala do našich paměťhodností tím, že jsi stříbrnou jedli u domu pojmenovala „borovice“. Také hovořil a hovořil a hlavně si při tom hodně nenápadně prohlížel neznámou paní. Lámal si hlavu, jak si má mou nezvyklou společnost vyložit. Že rozhovor nepokládal za tuctovou záležitost, o tom svědčilo, jak si slušivěji upravoval na hlavě vlněného kulicha.

Paní Koubová byla srdečná a bezprostřední jako vždycky. Jí setkání s novým člověkem z míry nevyvedlo. Nezapřela, že pochází „z kraje“ (z Rudolfova u Č.Budějovic) a že je zvyklá na obecním úřadě ve Vodňanech přicházet denně do styku s mnoha lidmi. Bavila se s námi oběma stejně, jako kdyby mne neznala pětadvacet let a tebe neviděla poprvé. A nadělila nám tak plný koš dobrot, že jsme z toho stačili ujíst do odjezdu jen ždibec.

Měl jsem radost, že jsi si hned první hodiny ukládala do srdíčka hezký dojem z krajiny i z lidí. To druhé bylo důležitější. Alespoň jsi o tom víc a s větší radostí mluvila.

Následující den pokračoval v přívětivých kolejích prvního.

Hned snídaně byla rozkošný úvod. Když jsi mne zavolala ke stolu, cítil jsem se jak turecký paša. Kuchyně byla uklizená (pavouci nevycházel z údivu a skřípali zuby, pokud je mají), na talířcích vajíčka na špeku, k tomu bílá káva a horké mléko. Nespěchali jsme, měli jsme před sebou do pondělka hromadu volného času.

Navzdory škarohlídké předpovědi počasí se udělalo zase pěkně. Po mírném nočním dešti byla příroda jako když vystoupí z koupele. Čistě omytá zeleň se leskla tisíci zrcadélky.

Vedl jsem tě po cestách, jež pokládám za nejhezčí.

Sešli jsme po kraji lesa dolů k řece Blanici. Na hrázi rybníčka pod Štástků seděl a pokořoval z porcelánky hastrman. Že byl porcelánový a že by ho mnohý estét považoval za kýč, to nám náladu nezkazilo.

Obcházeli jsme po hrázi dva rybníky, Kačírek a Záhorský. Cesta nás vedla po hrázi, lemované vysokými břízami, topoly, javory a duby. Z vody čerpají tolik síly, že se pnou až do oblak.

Kačírek zrcadlí v temné hladině les a mohutnou hradbu stromů. Leží v tichém zákoutí stranou lidského hemžení a působí zádumčivou, zasněnou náladou. Na betonovém čepu jsme si prohlédli nápis, v němž je zvěčněn tatínek jako správce městského hospodářství.

Veliký Záhorský rybník je v široce prostřené míse, otevřené do všech stran. Pásma lesů se od něj zdvihají vlna za vlnou až po nejzazší obzor Šumavy. Ani hráz se stovkou letitých dubů ho nedokáže zaclonit. Jejich navzájem spletené koruny jsou vystaveny od vody jižnímu slunci a tvoří světle zelenou rozsochatou krajkou.

Na břehu jsi fotografovala myslivnu, kde jsem se narodil, lávku, pod níž jsem se topil ještě dřív, než jsem se naučil jak se patří chodit, mohutný dub u stezičky k vodě, který by to mohl dosvědčit. Ve své fotografické náruživosti jsi chtěla pořídit odraz chalupy v mých brýlích a bezděky se ti povedl tak hezký portrét, jaký už nemám léta. Budu raději ukazovat obrázek, než sám sebe. Jsem na něm daleko hezčí Nevím, co mělo na tom snímku větší zásluhu, zda tvé umění, nebo to, že jsem měl na krok před očima tebe.

Prohlédli jsme si obrovský památný dub. Voda ze studánky pod ním mne v dětství kojila. Nová silnice ho obloukem obešla, tak je vzácný. Býval kdysi z jedné strany vykotlaný a vyzdili ho cihlami. Šli jsme se podívat, zda po té ráně zůstala stopa. Je k neuvěření, že drsná kůra kmene nenese ani jizvu. Budou-li někdy po staletích naši potomci jeho zbytky podřezávat, nad cihlovou výplní zplácí.

Byl to moc hezký výlet a nebylo lehké ho pokazit. A přece se mi to bezmála podařilo.

Cesta byla trochu dlouhá a namáhavá. První mírné náznaky napětí se projevily nad strmým srázem opuštěného šverpánského lomu. Otvíral se odtud daleký výhled přes údolí řeky Blanice, pohoří Mlaka a hrad Helfenburk až na kontury Šumavy. Tys viděla jen hledáček fotoaparátu. Já zase spíš pod tvýma nohama

strmý stometrový kolmý sráz. Kraj byl víc než nejistý. Koberec mechu, propletený kořínky visel nad propastí a pod ním se drolila sypká prst'. Stačil neopatrný krok a ...hrozná představa. Divíš se, že jsem měl o tebe strach? A ty jako bys viděla jen lákavý snímek. Nebo tě příjemně lechtalo u srdíčka, jak se o tebe bojím?

Držel jsem si tě oběma rukama jako poklad, ale nejraděj bych si byl jednu dlaň uvolnil a pořádně ti naplácal.

Když tvá fotografická horečka ustoupila, prodírali jsme se hlubokým mechem a klopýtali přes spadlé větve zpátky k cestě. A tehdy to zajiskřilo. Zpočátku jsem to nepostřehl. Ještě jsem tě káral za lehkomyšlné riskování nad hlubokým lomem. Ze žertu jsem prohlásil, že tě za to potrápím. „Tady už je cesta“, ukázala jsi doleva a měla jsi pravdu. Já jsem tě ale vedl ze svévole přímo a ocitli jsme se v pralese kopřiv. Bylo jich požehnaně, sahaly po pás a pod nimi se skrývaly pařezy a pahýly dřeva.

„Mám stěvíce naboso a celé nohy spálené“, postěžovala jsi si. Teď už nezbývalo nic jiného, než jít dál a pár kroků kalvárie překonat. Dobře jsem to tam znal a věděl jsem, že jsme kousek od Horské cesty. Nenapadlo mne, že ty myslíš, že jsme zabloudili a že je to pro tebe tristní zážitek.

Za chvíli jsme byli doma. Unavená z výletu jsi usedla do křesla a měla nezvykle smutný výraz. Udiveně jsem tě pozoroval a tu jsem spatřil, že ti po tváři stéká kapička a po ní druhá a třetí a slziček celý zástup.

„Proboha co se ti stalo? Proč pláčeš?“ Nemohl jsem to pochopit. Nepřišlo mi na mysl, že by to mohly zavinit kopřivy a moje hloupé žertování. Ale bylo to tak.

Na mém rameně a v náruči ses přiznala:

Nohy mne pálí ještě teď. A já mám takovou hrůzu, když na chvíli nevím kde jsme a zdá se mi, že jsme zabloudili. Víš, v Úvalech, kde jsem vyrůstala, jsou takové hluboké lesy...”

„Zlato moje, vždyt' já tu znám každý strom, každou veverku. Věděl jsem, že jsme pár kroků od cesty. Jak bychom mohli zabloudit?“

„Nojo, ale od té doby, cos tu žil už stromy vyrostly a les se změnil...“

„Mám tu ale už zase desítky let chalupu a všechno jsem tisíckrát prochodil křížem krážem.“

Chvilku trvalo, než slzičky oschly a všechno jsme si v klidu vyříkali. Nechci si pomáhat banální pravdou, že všechno zlé je k něčemu dobré, ale tahle malá přehánka ukázala, že dokážeme spolu nejen sklízet sladkosti, ale překonat i hořkou chvíli. Bez výčitek, bez trpkosti a aniž bychom si jeden na druhého něco „schovávali“.

Jak jsme ten den ukončili? Dlouho jsme se těšili na společné večery. Představovali jsme si, jak se za okny setmí, rozsvítíme stolní lampu a jeden druhému budeme něco hezkého číst.

Přivezla jsi sebou Lemovy povídky, které máš ráda. Předčítala jsi mi veselý

příběh o přístroji, který dovedl udělat všechno, co začínalo písmenem „N“. Slyšel jsem to až potud, co mu poručili, aby udělal „NIC“. Jak si s tím poradil, to´s mi vyprávěla, když jsem se probudil. Podobně skončil za chvíli i marný pokus v literárním dýchánku pokračovat. S knížkou, kterou jsem si přichystal já, abych z ní předčítal tobě, jsem se už raději ani nepochlubil.

Přesto, že znám polovinu Lemovy povídky jen z druhé ruky, mám na tvé předčítání moc milou vzpomínku. Tak rozkošně mne neuspávala ani maminka, když mi četla pohádky Boženy Němcové.

Příští den jsme se vypravili, abychom obešli po lesních cestách Svobodnou Horu - Haniperk, jak se dříve říkalo. V noci opět sprchlo a ráno bylo slunečné.

Po včerejším intermezzu s kopřivami jsem tě ujistil, že tentokrát půjdeme jen po kulturní cestě. Nemusíš se bát.

Došli jsme sotva na kraj lesa a z mého příslibu zbyly charé trosky. Překonaly jsme dvoje elektrické ohradníky, kterými Jirka Kouba obehnal pastviny a před námi se objevila buření zarostlá pěšina. Nezbyvalo, než pustit se kus cesty po louce a ta příliš „kulturní“ nebyla. Nerostly tam alespoň kopřivy.

Konečně jsme se ocitli na docela pěkné cestě, jež nás přivedla nad Bavorov. Otevřel se výhled daleko na západ. Pásma lesů postupovala od zeleného přes modré a fialové až po zamlženou šed'. Byly by to hezké fotografie, kdyby ti právě nedošel film. (Byl to už asi šestý, ale ze zásob poslední.) Rozhodla ses, že budeme hledat spásu v Bavorově.

Já s tímhle sortimentem zkušenosti nemám, zato znám Bavorov a o tom, že tam v neděli odpoledne film koupíme jsem měl vážné pochybnosti. Nechtěl jsem ti ale brát naději. Kromě toho jsem usoudil, že zacházka do města může být stejně zajímavá, jako obcházet Svobodnou Horu ještě z druhé strany. Změnili jsme tedy kurs a sestoupili okolo chatové osady k lávce přes řeku.

Cestou sis pořídila snímek jedoucího motoráčku. (Při té příležitosti jsem ti - už po kolikáté? - připomněl citát: „Švejku, fotografujete rád nádraží?“)

Procházeli jsme ulicemi, kde se to chodci právě nehemžilo a míjeli zamčené krámy. Dokonce i hospoda byla téměř prázdná - a to je v Bavorově co říct. Filmy tam neměli, ale byl tam mladík, který nám poradil, abychom se zeptali „u Kubíčka.“ (Kouba, Kubíček, Kubata dal hlavu za Blata - jsme přece v Jižních Čechách. Kubové tu mají domovské právo.) Světe div se, Kubíček měl v neděli odpoledne otevřeno a filmy jsme tam dostali. Bylo to pro mne překvapení a vážný signál, že se mezi nebem a zemí odehrávají změny.

Na bavorovské náměstí jsme si odnesli příjemnou vzpomínku. Mladík prodával v automobilovém přívěsu zmrzlinu, kterou - na rozdíl ode mne - máš ráda (tak se pomalu krůček po krůčku poznáváme). Z vlastních zásob jsme pak na lavičce poobědvali. Sledovali jsme ospalou odpolední pohodu. Pár aut přešlo směrem na Prachatice a od Prachatic. Několik postav beze spěchu prošlo čtvercovým rynkem

kolem polorozebrané kamenné kašny, která se opravovala. Většinou si nás lidé bez ostychu prohlédli. Cizí tváře tu nejsou běžné a co také jinak najít v tenhle čas po městě zajímavého?

Po silnici přes Svinětice a okolo železniční zastávky jsme mírně unavení došli domů.

Tři dny uběhly jako voda a jako sen a v pondělí v poledne jsme se vraceli do Prahy.

Když jsme náš první několikadenní společný výlet nastupovali, povzdychla sis, v jaké náladě se asi budeme vracet. Zatím jsme se setkávali vždycky jen na chvíli a i společně strávený den byl výjimkou. Měla's obavu, jak na nás zapůsobí když spolu budeme několik dní od rána do večera. Člověk pak nedokáže nastavovat jen přívětivou tvář a jeden druhého poznáme i v méně příjemných situacích.

Nevím, zda jsem lehkovážnější, nebo větší optimista, ale mně ani na okamžik nepřišlo na mysl, že by společné dny mohly být jiné, než krásné. Moje představy se splnily a skutečnost je ještě překonala. Z tvých obav nezbyl na zpáteční cestu ani mráček.

Špetku hořkosti budilo jen to, že oněch několik dní uběhlo tak rychle.

Nikoli pohádka ale skutečnost

Prvního máje jsme šli rozkvetlým Petřínem. Vívalo nás moře pampelišek. Červené tulipány se střídaly se zlatými. Na stránkách rozmarně plýtvaly bělostnou pěnou aleje třešní. Nad našimi hlavami a na svahu pod námi opatrně rozvíraly drobnou dlaně lístky lip, dubů a platanů.

Minuli jsme Karla Hynka Máchu, který tu stojí celý rok, ale dnešní den je jeho sváteční.

Vyhledali jsme tichou cestu, kde neproudily zástupy. Trochu unaveni stoupáním jsme usedli na volnou lavičku. Chvilku jsme si povídali, pak přivřela oči a položila si mi hlavu na rameno.

Kolem procházeli lidé. Ve svátečním odpoledním nicnedělání se každý bavil prohlížením každého. Nejsnazší to měli mladí muži a ženy v zenitu životních sil. Všechno mohli, všechno měli před sebou, jejich úsudek byl rychlý, směrodatný a neomylný. Na párek dvou lidí v letech se dívali pobaveně a s ironickou poznámkou. Staří pánové míjeli zaraženě a zamyšleně. Co jim asi vířilo hlavou? Babičky byly zle pohoršeny. Zvláště na tu ‚nestydu‘. ‚Což chlapi, to jsou vždycky nemravové. Ale ta ženská, že jí není hanba mačkat se tu před lidmi...‘ (Kdyby to bylo potají, prosím.)

Jen nejmladší zamilovaní měli oči dokořán. Bylo v nich překvapení, poznání a radost. Tak takovéhle to bude ještě po letech. Není tedy pravda, že naše láska je jen dětinské opojení k smíchu, že z toho vyrosteme - jak tvrdí rodiče. Jako by se mezi předjařím a podzimem lásky zklenula duha pochopení a porozumění.

Ti šestnáctiletí odhalili pravdu a zároveň se mýlili. Cit neprochází celým životem bez proměny. Vzrušení a rozjitření, šťastné vnímání nade všechno drahého člověka je trvalý znak lásky. To ano. Ale s nelítostným krokem času i ona svou tvář mění.

Po letech už to není ukájení hladu po objetí, snaha tišit vzbouřenou krev. Není to ani snění ve dvou o společné cestě růžemi.

V čem je opojnost podvečerní písně? Neslibuje hory, ale přináší štěstí a radost z okamžiku, z maličkosti. Společná chvílka na cestě v parku je za roky. Vzájemné vyprávění dává projít životem ještě jednou. Kniha nebo obyčejný film v podání milého člověka je jako Beethovenova sonáta na strunách umělce.

Teprve tahle láska dokáže pravá kouzla. Nepoměřuje půvaby studeným metrem volby královny krásy. Na drahém člověku nevidí, nezná, nepřipustí nic ošklivého. Že nemá úsměv jako padlý sníh, údy jak vysoustruhované, krok jako manekýnka? Že špatně slyší a oči mu slzí, že už nechte bez brýlí a po operaci mu zůstaly potíže? Co to je proti vzájemnému pochopení, porozumění, proti štěstí jednoho z blízkosti druhého?

Takový prožitek je vzácnost, ba zázrak. Jako když se na Velký Pátek otevírají poklady. Nenamane se do cesty každému. K tomu musí být člověk citlivý, obolavělý

zklamáním, zbavený naděje, že mu ještě někdy vyjde jitřní hvězda. A mnoho štěstí musí mít.

Že se mi blíží osmdesátka a jí pětapadesát? Co to znamená? Jen tolik, že každý okamžik vzájemně darované a sdílené radosti je klenot. Astry a jejich vůně loučení s létem je nejkrásnější.

Pro mne je to snazší. Manželka propadla šalbě bohatství, kterému se eufemisticky říká podnikání. Utopila v tom všechno. I rodinný majetek, i duševní svět, i lidské vztahy v manželství, i úctu sama k sobě. Na takové vyprahlé pustině dá špetka vláhy snadno vyklíčit vztahu k nové ženě, k ušlechtilému a vnitřně bohatému člověku.

Ona to má těžší. Její manžel je šlechetný a inteligentní člověk. Jeho téměř geniální intelekt se jako laserový paprsek ubírá jedním směrem, proniká daleko, ale zbývá mu málo sil na to, co je vlevo a vpravo. Manželce nikdy ani slovem neublížil. Pojí je desetiletí společného života bez mračen a bouří, dospělí potomci. Má manžela ráda a nerada by ho opustila. A přece se znovu zamilovala. Je jí krásně s milovaným osmdesátiletým starcem. Je to absurdní? Je to nemravné? Kdo to dokáže rozsoudit?

Oběma je nám blaze vzájemným vědomím, že na světě existuje ten druhý. Je to málo? Je to veliký dar. Tak nesmírný, že se nad štědrostí osudu tají dech.

Tříška pod kůží

Měl jsem sen jako živý.

Přišel jsem k nim.

V obývacím pokoji bylo několik známých. Haniny přítelkyně, vrstevnice. Bylo znát, že ji moje přítomnost v jejich společnosti znervózňuje. Měla radost, můj příchod ji potěšil, ale před ostatními ženami byla nesvá. Jak se má tvářit, jak mne přivítat, jak se ke mně chovat?

Návštěvnice zpozorněly. Nedávají to najevo, zastírají to horlivým hovorem, ale bezděky, a některé vědomě, pátrají. Co je to za chlapa? Jaký je v téhle rodině jeho statut? Paní domu ho přijímá jako by samozřejmě, ale jeho příchod ji vzrušil. Jako by ji elektrizoval. Od jeho příchodu působí její nenucenost násilně. Jako by hrála špatně nastudovanou roli.

Jak se k němu chová pan Jiří? Bere ho také s podivnou samozřejmostí. Zdraví se jako dobří známí, ale do upřímné srdečnosti něco chybí. Je tu ten člověk vítaný host, nebo tříška pod kůží?

Trojúhelník mezi ní, jím a mnou je cítit v ovzduší. Jako neviditelné napětí o neznámém, nepostižitelném kmitočtu.

Představili mne. Pan ten a ten. Říká to ještě méně než nic. Otazník visí ve vzduchu.

Jedna z žen o mne začíná jevit zájem. Nemohu být domýšlivý, motivem jistě nejsou moje půvaby. Spíš ji zajímá, co jsem zač, a zkouší tomu přijít na kloub konverzací. Možná že trochu působí něco jako samičí pud a snaha vyhodit sokyni, pani domu, ze sedla. Vycítila bezdrátovou telegrafii mezi Hanou a mnou a snaží se do spojení vstoupit. Podchytila moji poznámku a navazuje konvenční rozmluvu. Viditelně se pokouší o dialog. Snaží se nás oddělit od ostatních. Haně je to nepříjemné. Žárlí, i když nemá proč. Koketování té mladé paní, které bych mohl být dědečkem, je nicotné a banální. Do jemného přediva společenské atmosféry to však přece vnáší disharmonii jako falešný tón jedněch houslí do orchestru.

Ženy se rozhodly odejít za nákupem, asi do Domu módy. Jiří se také vzdálil.

Zůstali jen muži, mezi nimiž jsem docela cizí. Jiří mi tu chybí a zároveň jsem rád, že je pryč. Moje přítomnost ve společnosti jeho kolegů mu jde na nervy. Jindy bývá sebejistý a dnes je viditelně podrážděný.

Muži také cítí, že sem nepatřím, ale těm to tolik nevadí jako jejich manželkám. Jsou racionálnější, mají vážnější problémy pracovní, politické, a na chvilkové pocity tolik nedají.

Jsou to zřejmě vlivní pánové s významným postavením, důležití úředníci, inženýři, profesori. Všichni tak okolo šedesátky, sotva některý mladší. Pohybují se zde s jistotou, bývají tu zřejmě často. Rozsadili se po křeslech, kouří, upíjejí kávu, někteří koňak - ale napoleónku nemá před sebou každý, asi zdravotní zábrany.

Rozmluva se líně vleče. Přišli odpočívat, ne něco vyřešit.

Cítím potřebu do průvodu zbytečných řečí se zapojit, abych tu netrčel tak okatě stranou. Mezi větami vznikla pauza. Všiml jsem si jubilejního sokolského odznáčku na klopě jednoho z pánů a projevil zájem.

Řeč se rozproudila, jako by na moji narážku v partituře čekali. Pán s odznáčkem sentimentálně vzpomíná na slety před válkou. To je tak starý? To není dost dobře možné. Asi to má z druhé nebo třetí ruky. Mám v zásobě pár otázek, jimiž bych chtěl hovor živit jako polínky oheň v krbu. Není to zapotřebí. Pánové teď mluví jeden přes druhého. Na Sokol má každý nějaký názor. Vzpomínku ani ne, spíš jen názor. Oživený hovor jako by se jistou hranou obracel vůči mně. Ne, že by mluvili ke mně, spíš jako by hovořili honem, honem, aby nevznikla skulina, které bych mohl zneužít a dostat se zase ke slovu. Jsem tu jako straka na koňských koblížcích mezi vránami.

Uprostřed jalové debaty se vrátil Jiří.

Co je s ním? Je jako v tváři oteklý, bledý a zároveň nepřírozeně růměný. Oči - co má s očima? Vždyť pláče.

Od okamžiku, kdy vešel, nepatří jeho pohled nikomu jinému než mně. Ostatní jako by pro něho neexistovali.

Pochopil jsem, co se mu stalo. Bolí ho můj vztah s jeho ženou. Nikdy to ale tak nevnímá. Proč právě teď? Uvědomil si to, zasáhlo ho to surově teprve mezi přáteli?

Shodil kabát a odchází do druhé a ještě do další místnosti. Nebere ohled na společnost.

Vyskočil jsem a běžím za ním.

Pláče. Usedavě pláče, obličej v loktech jako dítě. Zdá se mi menší a menší, jako by se propadal do země. Klekl jsem před ním.

„Jiří, to je zbytečné. Netrap se, nemáš důvod. Mám ji rád, s tím nic nenadělám. Ale ona má ráda tebe. Máte děti, vnoučata. A já jsem vyřízený fyzicky i existenčně. Penzista. Cožpak já bych pro ni mohl být partner? Uvažuj...“

Chtěl jsem mu ještě říct, že ji mám rád, ale nedělám si na ni žádné nároky. Stačí mi, když jednou za čas přijede do Prahy a já s ní mohu jít chvíli po obchodech, do úřadů, k lékaři...

Ale to už jsem mu neřekl. Probudil jsem se.

Připadá vám to zmatené, nelogické, plné nesmyslů? Jak jinak. Vždyť vám říkám, že to byl sen. Živý jako skutečnost. Tak barvitý, že jsem si ho celý den připomínal, a nakonec mi to nedalo a sedl jsem za počítač ...

Ale konec konců přece nic jiného, než sen.

Je mezi snem a skutečností nepřekročitelná bariéra?

Jiří Wolker v básni Balada o snu říká, že sen se rozbije tím, že se uskuteční. V tom smyslu předchází činu, je jeho podnětem a cílem.

A sen ve spánku? Co může být jiného, než páté přes deváté zpřeházené střípky

toho, co jsme viděli, po čem toužíme, z čeho máme strach?

Paní Hana se stala královnou v mém starém a pokulhávajícím srdci, a manžel, Jiří, to velkomyslně a se shovívavým úsměvem trpěl.

Bylo to nejrozumnější, co mohl udělat. Kdyby jednal jinak, postavil by ženu i mne před rozhodnutí: buď - anebo. Paní ke mně měla podobný vztah jako já k ní. V jejím případě to bylo na pováženou.

Představte si. Já dědek, který na city k něžnému pohlaví, byť platonické, už dávno rezignoval a nyní, na stará kolena, se zázrakem vzkřísil z letargie. Paní fešná padesátnice, která právě přicházela do „druhé mízy“. Nejen fyzicky a hezkým zevnějškem, ale ještě výrazněji duševní stránkou. Jako by na osudovém věkovém přelomu pocítila palčivý psychický hlad. Zaujala ji práce, tvůrčí neklid. Měla hlavu plnou nápadů, úvah a dojmů, které dychtila proměnit v dílo, nebo se o ně alespoň rozdělit se spřízněnou duší. Malovala, fotografovala, vyšivala, psala povídky. Měla výbornou paměť a přes prisma prožitků vyprávěla desítky filmů a knih.

Setkávala se u muže s pochopením? Přelétl její výtvary letným pohledem a bylo znát, že její monology poslouchá na půl ucha, ze slušnosti, aby ji neurazil. Po desetiletích manželství je to přirozené. Lidé si na sebe zvyknou, srostou ve dvě poloviny jedné bytosti. Chápu jeden druhého. Má to ale i druhou stránku.

Těžko už jeden druhého něčím překvapí. Jejich vyprávění se opakují. Sotva jeden začne, mohl by druhý za něj myšlenku dokončit. A každý člověk zůstává celý život dítětem, těšícím se na novou hračku. I když to neznamena, že už nemá rád Kašpárka bez rolničky a vozíček, kterému chybí jedno kolo.

Hana nikoho nehledala. A já jsem teprve neměl k hledání sebemenší důvod. Přišlo to samo od sebe, jako se to v životě stává. Poslouchal jsem jí se stále větším a upřímnějším zaujetím a na oplátku jsem si jí vyléval srdce. Když jsme se loučili, byli jsme oba plni toho, co říkal ten druhý. Ani ne tak sdělení jako dojmů. Jako by jeden druhému vymaloval obraz, vytesal tvar, nechal v paměti melodii.

Bylo to, čemu se říká láska? Dá se to srovnávat s léty spokojeného manželství? Srovnávat se to nedá. Je to nesrovnatelné. Život nemá jednu dimenzi, v níž by všechno pochodovalo v zástupu a jedno nestrpělo vedle sebe druhé. Tak si to jen lidé ve svých idealizovaných představách a prkenných morálních normách - které stejně nikdo nedodrží a dodržovat není s to - představují.

Hanin muž byl příjemný, hezký člověk. Veselý, trochu při těle, ale svěží, inteligentní, o dvě desítky let mladší než já. Že se měli s Hanou rádi, o tom existovaly neklamné důkazy v podobě dospělých dětí a rostoucího počtu vnoučat.

Jak je možné, že se paní vedle muže, kterého měla ráda, zamilovala do dědka?

Pojmy jako „láska“ a „má ráda“ nejsou tak prosté a jednoznačné, jak se zdá. Bílé světlo se jeví jako jednoduché a přesto se skládá z duhových barev. Lidský cit má bezpočet stránek a nuancí. Dají se jeho prvky, součásti, atomy a proměny vyčíslit a vyčerpávajícím způsobem popsat? Sečtěme za lidskou historii všechny

umělecké výroky, milenecké výkřiky a moudré vědecké meditace na toto téma a bude tím definice hotová?

Když se jednou za uherský rok s Hanou setkáme, vyprávíme si jeden přes druhého. I když jsme si v rámusu jedoucího metra rozuměli každé třetí slovo, je nám dobře. A když se měsíce nevidíme, víme alespoň jeden o druhém, že je, že existuje. Nevím, zda je pro mne krásnější pocit, že mě má ráda, nebo že ji mám rád. Vím, že je tam na severovýchod půl druhé stovky kilometrů za lesem na horizontu.

Co je v životě skutečnost a co sen?

Mimořádný Štědrý den 2010

Že jsem dnes na Štědrý večer sám? Co vás nemá. Mám tu hostů plný pokoj a přicházejí stále noví a noví. Snad se ani všichni do vzpomínky nevejdou. A to už se mi z paměti tolik věcí poztrácelo. Ale - raduj se z toho, co máš a nermuť se nad tím, co ti schází.

Zdálo by se, že nejspíš se zapomene, co je v čase nejvzdálenější. Leč ouha, ono je to naopak.

Maminka je celá růměná, neví co dřív. Kuchá rybu u přípravného stolu. Odbíhá co chvíli k železnému sporáku, shýbá se pro borová polínka, přikládá. Pár řeřavých uhlíků vypadlo na dlaždice a naplnily kuchyň vůní pryskyřice. Liduška popadla lopatku a neposlušné černající uhlíky poslala za jejich plamennými kamarády. Už je to v pořádku.

Maminka se nedívá a tak se osmělím a nahlédnu pod ubrousek do parádní mísy. Ta když se objeví, znamená to vždycky, že mě čeká něco dobrého. I teď je to tak. Voňavé koláčky a uprostřed jahodová zavařenina. To je vůně. A ta chuť.

Přilétl mi pohlavek: „Nepokradeš!“

Rovnám si to v hlavě. Pro koho se to peče? Proč to teď nesmím a za chvíli ano? To jsou záhady.

Liduška se vytratila, jdu za ní. Tam to bude jistější, pohlavky nerozdává. Když má čas, přečte mi pohádku.

Ale co to, dveře do zadního pokoje nejdou otevřít?

„Nevstupovat, je tu Ježíšek!“

Ježíšek a tak brzy? Ještě je světlo a říkali, že přijde večer. Zase záhada. Ke klíčové dírci se nemusím shýbat, stačí trochu povystoupit na špičky.

Je to asi pravda s tím Ježíškem. Nosí stromeček a ten vidím. Slyším cinkat skleněné ozdoby a šustit papír. Ale co to? Zase nový hlavolam. Ježíška vidět není, ale Liduška na stromeček něco věší a obchází ho.

Nebyl jsem dnešní, bylo mi pět a něco podezřelého jsem už sem tam zaslechl. Začal jsem si skládat jedno k druhému. Zablikalo světélko, rozsvítilo se mi. Žádný Ježíšek stromečky a cukroví nenosí. Jak by to pobral pro všechny děti ve vsi? A proč by maminka pekla cukroví a skládala ho v krabicích do špiže, kdyby ho naděloval Ježíšek?

Maminka se na mne teď z fotografie na zdi usmívá. Vzpomíná si, jak jsem k ní se svým odhalením vítězoslavně přiběhl.

Táta se vrátil z honu. Voněl zimou, krví (v myslivecké řeči „barvou“) uloveného zajíce a bažanta a střelným prachem. Protahoval vytěrákem brokovnici.

Obvyklá výměna názorů se týká psů. Maminka se bojí, že pošlapou vydrhnutá, ještě vlhká, novinami pokrytá prkna podlahy. Tatínek se přimlouvá: „Víš co ti chudáci mají dneska za sebou? V tom sněhu a mrazu? Nech je trochu pod kamny

ohřát. Dám jim žrádlo a pak je pustíme na dvůr.“

„Tak jim aspoň ober ty ledový kaštiny z tlapek, ať tu nenadělají louže.“
přistupuje maminka na kompromis.

K tatínkovi se důvěrně nakloní a něco mu šušká. Smějí se. Myslí, že nevím čemu. Jistě mu vypráví, jak jsem to s tím Ježíškem prokoukl .

Štědrý den byl stejně hezký s Ježíškem i bez něho.

V paměti utkvělo to nejdůležitější kromě objevu skrz klíčovou díрку. Co to bylo?

Večeře ne, to bylo mučení. Sedělo nás pět u kuchyňského stolu okolo petrolejky s malovaným skleněným abažurem. Na slavnostních talířích se stříbrnými příbory po babičce rybí polévka, bramborový salát - specialita brášky Huberta - a smažený kapr, Jedlo se pomalu, aby nikdo nepolkl kůstku a nezabodla se mu v krku. Jak by se běželo pro lékaře, když je myslivna pod sněhem až k oknům. Mě pokrájeli pro jistotu „rybu bez kostí“.

Trvalo donekonečna než maminka odešla do zadního pokoje a ozval se zvonek. Nejkrásnější průvod z celého roku. Přes chodbu, přes tatínkovu kancelář - a před námi zázrak. Takový, jaký spatří jen děti. Kouzlo skleněných koulí, figurek, řetězů a hvězda na špičce. Vůně svíček, jehličí,. A pak to, co nevybledlo v paměti ani za dvaosmdesát let - dárky.

Pletou se mi dohromady. Každý rok si nedělá nárok na zvláštní vzpomínku sám pro sebe. Dřevěný bubeníček na provázku, když se tahal opatrně a nepadl na bok, bubnoval. Autíčko na setrvačník. Archy vystřihovánek, které byly mou náruživostí až do školních let. Omalovánky a barevné tužky. Hubert hezky maloval a já to chtěl umět také, on byl ideál (o deset let starší).

Postupně, jak kukaččí mládě, vytlačovaly všechno ostatní - knížky. To mi zůstalo a ani televize, kterou mi tu teď vnučka Miška a její Lukáš postavili, mne nevyлéčila.

Šlo to od jednoduchého k náročnějšímu, až se to stalo životní vášní. Nejprve leporela s Ladnými obrázky. „Běží liška k Táboru, nese pytel zázvoru, ježek za ní pospíchá, že jí pytel rozpíchá,“ Pamatujete si, jak to s ježečkem dopadlo? Přišly pohádky, hodně o zvířatech - tatínek přírodu miloval a dovedl si bezpočet příběhů vymýšlet. Když jsem se naučil číst - Robinson, dobrodružství letce Bigglese, „májovky“. Divoký západ mne vzal na čas do kleští a přinutil napsat vlastní román o pistolnících s kolty proklatě nízko. A zase změna, změna je život. Hubert mi dal pod stromeček Dílo JiříhoWolkera a ten se mi stal průvodcem po celou pubertu a milovaným básníka navždycky. Znáte Baladu o námořníku? Nikdy jsem se ji neučil, ale do smrti si ji budu pamatovat nazpaměť.

Knihy jednou za rok pod stromečkem mi brzy nestačily a vypůjčoval jsem si kde co.

Pak se Vánoce proměnily. Smutně. Řekl jsem si, že dnes budu vzpomínat jen na hezké věci, ale v životě světla bez stínů nejsou.

Liduška už mezi námi nebyla a zbyl po ní jen smutný dopis na rozloučenou,

který nejde přechíst bez slz, i když od chvíle kdy jsme ji s maminkou našli v lesním srubu uplynuly tři čtvrtiny století.

Nebyla to jediná tragedie. Skoro zároveň přišla ta, jež dopadla na celý národ. Šest let nacistické okupace. Vánoce Hitler nezrušil. Rozhlas desetkrát za den hrál na city: Stille Nacht, heilige Nacht. Ale radost Vánoc byla „na stravenky“ a „na poukaz“, jako skoro všechno kromě česneku a kozího mléka. Z toho se nadílka chystá těžko.

Že Vánoce za války za mnoho nestály, o tom svědčí, že si ani na jeden Štědrý den z té doby, který byl všecko, jen ne štědrý, nepamatuji. Trávil jsem je asi u rodičů ve starém schwarzenberském ovčíně nad Chelčicemi, kde po vyhnání z myslivny bydleli. Ať fantazii pokouším jakkoli, nic se mi nevybavuje. Pamatuji si jen pár věcí, které s Vánocemi souvisely.

V roce 1943 jsem pracoval v bavorovském polesí. Mrzlo, pole pod sněhem, cesta pokrytá zmrazky a lesy v jinovatce. Na rozcestí k Lyskovci u křížku pod lípou se krčila stará hubená cikánka, bosa. Několik dětí okolo ní. Kde se tam vzali a kam šli bůh sud'. Že jsem je vůbec, čtvrtý rok války, potkal bylo k neuvěření. Jaký Štědrý den je čekal?

Poslední adventní týden jsem vyhledával zvláště vybrané stromky pro několik prominentů. Prodíral jsem se houštinami po prsa ve sněhu a po časném soumraku vlekl hubenou kořist do hájovny.

Poslední válečné Vánoce 1944 jsem prožil v píseckých lesích. Protože jsem uměl trochu německy, dostal jsem úkol předat dvě fůry stromků německým vojákům písecké posádky. Chystali se vyparádít si zabranou sokolovnu, aby tam za zpěvu O Tanenbaum, wie treu sind deine Blätter zapomněli na chvíli, že jsou i se svým fýrerem -kde? V...pasti.

Družstvu pro odvoz stromků velel unteroficír, Rakušák, kterého už iluze o vítězství Německa nadobro přešly. Prozradil mi vojenské tajemství (všeobecně známé), že písecká posádka je sbírka válečných invalidů, kterým šťastné zranění umožnilo oddechnout si v týlu. On sám měl trpkou vyhlídku, že se brzy uzdraví a pojedou padnout hrdinskou smrtí za vůdce. Pochybuji, že mu dvě fůry pokřivených smrčků na Štědrý večer spravily náladu. Moc jsme se s nimi nehledali, vyřezali jsme je den předtím podél silnice. Musely stejně pryč, protože překážely elektrickým drátům,.

Po Osvobození i Vánoce ožily. Všeho byl ještě nedostatek, ale hlavně že skopčáky čert vzal. 360 000 padlých, popravených a umučených Čechů a Slováků se tím už nepotěšilo. Smutné Vánoce uprostřed všeobecné radosti prožívaly statisíce rodin.

U nás to bylo veselejší. Táta se vrátil do práce, z které ho Němci vyhodili a nastěhovali jsme se do domku po kolaborantech ve Vodňanech. Začal jsem studovat lesnickou školu a potkala mne veliká láska. Příští léta jsme s Dášou slavili

Štědrý večer „tuplovaně“. Jeden den u jejích rodičů, následující u nás.

Byli jsme párek zajíců, ale obojí rodiče nás brali s pochopením. Paní Humlová byla mimořádně hodný a obětavý člověk. Její pozornost byla nebezpečná jen tím, že báječnou kuchyní ohrožovala mou váhu. Weltera jsem už boxovat nemohl, měl jsem polotěžkou. Odolat jejím ovocným koláčům, masovým roládám a paštikám, mísám sladkých krémů se šlehačkou bylo nad lidské síly.

Naštěstí se s léty její pozornost a péče rozložila na tři další stupínky, Milana, Dášenu a Ilju. Vrátily se zase pravé Vánoce, dětské. Teď jsme je prožívali očima vlastních děcek. Je něco kouzelnějšího, než štěstí v takových kouzelných zrcadlech?? Měli jsme se s Dášou rádi a to nám všechno hezké násobilo.

Idyla po dvaceti letech skončila a rozvedli jsme se. Všechno pěkné, co děti doma zažily, se beze zbytku neztratilo. Nejen vzpomínky na způsob, jak jsme trávili Štědrý večer, jak se zdobil stromek, pletl věnec z chvojí, přepravovala polévka, kapr a salát, jaké se peklo cukroví, jak jsme si vyprávěli, četli a malovali, jak jsme si zpívali - falešně, ale rádi - a tisíce zdánlivých maličkostí a samozřejmostí si odnesly sebou do života, do nového prostředí a dělí se o ně s novými partnery.

Oddechl jsem si, když rozvodové nechutnosti skončily a začali jsme s Marií a její dcerkou Evou nový život. Ale když se blížily první Vánoce, kradí jsem brečel. Uvědomil jsem si, že už nebudu na Štědrý večer s Milanem, Dášenkou a Iljou, že nebudeme prožívat co zbylo jen ve vzpomínce. Jak to oni stráví bez táty? Bylo to bolestné pomyšlení. Jako by mi něco z prsou rvali.

Za slzy jsem se styděl a nechtěl jsem zranit Marii - Meruňku, jak jsem jí říkal, která se snažila připravit Vánoce a náš domov co nejhezčí. Prožívala to poklidněji, měla svou Evičku sebou.

Další Vánoce jsem už nebrečel. Člověk na nepříjemné zapomíná a na milé si zvykne. Moje bývalá rodina se rozpadala i přirozenou generační logikou. Jako vlaštovičky, když jim sílí křídla, přestávají otevírat žluté zobáčky na červíka, kterého jim máma s tátou nosí a učí se chytat mušky samy. Děti dospívaly, rozběhly se po vlastních oběžných dráhách a nalézaly nové lásky, nové radosti a stesky.

Přesto mne trápí svědomí, že jsem se o ně staral méně, než jsem mohl a měl. Byly tu objektivní překážky. Nová náročná práce, zahraniční cesty, zodpovědnost za mezinárodní výzkum, knihy, stovky přednášek, relace v radiu, televizi. Bývalá paní moc nebyla nadšená, když se děti se mnou vídaly. Ilja si mi nedávno postěžoval, že když za mnou přišel, Marie mu vysvětlila že nemůže tátu rušit, že má práci. To všechno je pravda, ale jsou to jen výmluvy, kterými si dělám advokáta. Kdybych byl opravdu chtěl a poctivě se snažil, mohl jsem si s dětmi udržet bližší a pevnější kontakt. Mohl jsem jim víc pro život dát. Ne peněz a věcí, to není to hlavní. Mohl jsem mít větší vliv na jejich zájmy, vzdělání, povolání, víc je podepřít v životních serpentínách.

Nechci říct, že si beze mne neporadily. Všechny tři dosáhly slušné a důstojné

životní postavení. To už se dá bilancovat, mají dohromady stotřiasedmdesát let. Když se k špatnému svědomí přiznávám, ještě mi to vymlouvají. Jsou na tátu hodné. A že na mne po straně nežalují, to poznám podle hezkého vztahu vnuků a pravnoučat. Tím víc si to vyčítám.

K Evičce jsem byl pozornější, než k vlastním. I v tom jsem dostal ve stáří za vyučenou...Odměna v podobě Petrušky a Michalky všechno špatné převážila.

Ale nechme rozlité mléko, už loužičku dosucha tak jako tak neutřeme a vraťme se k Vánocům.

Čekala mne ještě jedna kapitola, o které jsem neměl tušení. Slýchal jsem, jak vnučata chytanou prarodiče za srdce, ale nepřikládal jsem tomu význam. Kdepak já. To už mám všechno dávno za sebou.

Přišla Eva z porodnice, rozbalila na stole růžového králíčka, nikdo se neměl ke koupání. Připomněl jsem si pozapadlé zkušenosti, ujal se toho a byla to láska na první pohled, která mne za sedmadvacet let neopustila. Petruška a o sedm let mladší Michalka u mne vyrostly. Musím se přiznat, že jsou mi nejbližší, i když „nemají mou krev“ a mám všech osm vnuků a vnuček a - zatím - tři pravnoučata velice rád.

A než jsem se nadál, vytvořil se zase nový a přece potřetí opakovaný rituál krásných českých dětských Vánoc. Jen stromeček byl borovička, ne jedle douglaska jako na myslivně, skleněné koule byly bohatší a zářily jako drahokamy, svíčky nevoněly, protože byly elektrické a rozbalování dárků postupně od nejmladšího k nejstaršímu déle trvalo. Ne že by nás bylo tolik, ale bylo víc svetrů, bot, knížek a elektroniky. Babička z Vinohrad a já jsme to sledovali s potěšením a trochu s nostalgií, Eva s Ivanem a Marie s pýchou a Petě s Míšou zářily oči stejně, jako všem dětem u vánočního stromečku.

Čas se nezastavil. S Marií se naše cesty po převratu a po desetiletích idyly také rozešly. Peťa je paní Strnadová, zemědělská inženýrka, Míša letos končí bakalářské studium na vysoké ekonomické a tráví Vánoce v rodině Martínků u svého Lukáše.

Tak mi poprvé před třemi lety hrozilo zůstat o Vánocích sám. Překvapilo mne to a polekalo, jako by to nebylo v životě docela přirozené. Naštěstí mne pozvala Hubertova dcerka Jaruška Jirkovská a strávil jsem v jejich rodině krásný Štědrý večer.

A následující dva roky, loni a předloni? To není lehké vyjádřit několika větami. Pohádkami to v dětství začalo, v pohádkách se křivka završuje. Dcera Dáša a vnučka Lenka mne pozvaly na Vánoce 2008 do Itálie, do Janova. V následujícím roce podruhé. Dáša tam sebou přivezla české Vánoce a zavedla je v domku, přitisknutém vysoko na skále s výhledem na širé moře, za příznivého počasí s tmavou čárkou Korsiky na horizontu. Hned po příletu mne zavezli do Benátek. Prožíval jsem i Vánoce podle italských zvyklostí v kolektivní zábavě příbuzných a přátel v hospůdce v horách a v restauraci v Janově. Skvělý týden dva roky po

sobě. Napsal jsem o tom samostatné vyprávění.

Itálie je krásná. Líbila se mi příroda, životní prostředí, přívětivost lidí a umění žít. Nejhezčí bylo přijetí, jež se mi u mých rodných dostalo. Jako by nedarovali štěstí oni mně, starému dědkovi, ale jako bych přinášel radost já jim - že tam překážím, musí se mi věnovat a ještě mě zahrnou spoustou darů. Skoro jsem rád odlétal abych byl pryč dřív, než se mne nabaží. Ale oni mne pozvali další rok zase a byli ke mně stejně milí a pozorní. Dáša, vnučka Lenka, u níž jsem bydlel, její dcera Emma, které je už 13 let a je z ní rychle dospívající jižanská krasavice, vnuk Matyáš se svou Elianou a neposlední v řadě, uvážlivý, příjemný a milý Dášin manžel a můj zet' Valter.

Dáša prohlásila, že k nim budu jezdit na Vánoce každý rok. Před časem jsme se telefonicky domluvili, že bude rozumnější přeložit návštěvu na jinou roční dobu. První rok bylo v ten čas v Janově jak u nás v květnu. Ale loni jsem odletěl z Mnichova posledním letadlem, které ve sněhovém božím dopuštění odstartovalo a další pasažéři spali na podlaze v letištní hale. V Janově mne vezl Matyáš z letiště málem po osy kol ve sněhové břečce a za hodinu bylo zakázáno osobním vozům vyjíždět a autobusy stály. A letos? Spousty letů bylo zrušeno a společnosti vracely peníze.

Jsem pozván a těším se, budu-li živ a přiměřeně zdrav, v létě. Škoda že nejsem o pár desítek let mladší, to bych jistě žhavou letní Ligurii a moře vychutnal. Ale je tam jistě i ve stínu palem a pinií krásně. A hlavně - na moje blízké se těším v prosinci jako v srpnu.

Drazí přátelé, děkuji vám za milou společnost, kterou jste mi na Štědrý večer 2010 dělali. Byl to pro mne krásný zážitek. I když jsem si polovinu textu nešikovným t'uknutím na nesprávný knoflík smazal. Ale to nic, vrátili jste se ochotně znovu a myslím, že jsem to podruhé napsal lepší, respektive že v té první podobě to bylo ještě horší, než v téhle konečné.

Měl jsem v úmyslu vyprávět bezprostřední zážitky a dojmy tak, jak jsem začal. Na to by ale sotva stačila celá kniha. A tak nezbylo, než se smířit se stručným letem světem. Nevím, jak to přijme, kdo to bude číst, ale mně i při tom bylo dobře.

Vánoce na pokračování

Nedá mi to, vyprávění z letošního Štědrého večera chce pokračování. Díval jsem se jen zpátky a cožpak dnešek není krásný? Jen proto, že už mi není pět, ale o něco víc? Že jsem tenkrát věřil, že mi život nabízí a dá všechno a teď vím, že jen něco, ale stejně to za to stojí...?

Cit nařizuje, abych psal ještě. Rozum to schvaluje. Nebylo by spravedlivé k desítkám a možná i o něco více lidem tvářit se, jako by pro mne nic neznamenal a hlavně - jako kdyby mne nechali opuštěného, samotě na pospas.

I letošní Vánoce jsou krásné. Jejich půvab je jiný.

Začaly s předstihem.

Telefony.

Nejprve vzdálená a opožděná, tím silnější a trvalejší láska. Forma vyznání? Co rozkousalo štěně, kolik leží pod okny sněhu a jak to klouže, jak polevily záchvaty. Odpovídám: Mám nové pravnuče, Miška udělala dvě zkoušky na jedničku, stará se o mne, s Lukášem mi nakupují a vaří, moderně, málo tuku a spousta zeleniny.

Volá Veronika. Přeje a slibuje, že mne o svátcích navštíví. To je máma nové pravnučky, Florence. Kolik je jí? Už jí bude jeden a půl měsíce. (Florentince, ne Veronice.)

Volá Hubertova dcera Jaruška. Hezké vánoce. Kolik už máš vnoučat, ptám se. Mladí se k tomu nějak nemají.

Petruška. Odkud voláš? No z Egypta přece. Máte tam sníh? Prý zapadaly pyramidy. Nesmysl. Koupeme se, je 30 stupňů.

Dáša z Janova. To je delší ping-pong, pošťuchování esemeskami jako vždycky. Budeš tu dneska s námi. A přiletíš v srpnu. Po páté replice: Už musím jít chystat večer. Ještě vyfasuješ velikou pusu. Teda ta byla.

Lenka a Emma italsky. Nejdražší dědečku, přejeme vše dobré. Pusy, pusy, pusy.

Ilja a Ilona. Letos neletí za Terezkou do Metz a slibují si strávit Štědrý večer v poklidu sami. Asi je zakotvila v Praze také zbrusu nová listopadová Verunčina dceruška, jejich první vnoučátko.

Dopisy.

Nejprve akademik Břetislav Benda. Před dvaceti lety jsme sedávali vedle sebe na předsednictvu ÚV Národní Fronty, on předseda Vědecko-technické společnosti, já Socialistické akademie. Od té doby jsme se potkali jen jednou a náhodou, ale posílá přání každý rok. S reprodukcí některého krásného aktu od svého slavného otce, po němž má jméno - sochaře. Mám obrázky jeho děl za sklem knihovny.

Druhý vytrvalý je Milan Pospíšil. Bydlí v Kralupech. Vědecký tajemník Střediska pro výzkum míru a odzbrojení Akademie věd, kterému jsem dělal pár dní šéfa. Apolitický tvor, celou duší nukleární fyzik, který nebyl s to pochopit absurdnost převratu devětaosmdesátého roku. Zřejmě se s tím nesmířil dodnes a vzpomíná.

Dana Mayerová, desítková důvěrnice stranické organizace a pravidelná návštěvnice akcí Výboru národní kultury. K předtištěnému přání připsala pár srdečných řádků.

Zdeněk Hoření, šéfredaktor Práva, když ještě bylo Rudé. Přání s vtipem od Renčina, které také putuje za sklo knihovny. Otec Moniky, redaktorky Haló novin, které mi její syn Jakub několikrát týdně nosí zadarmo, protože na ně nemám.

Přání Haničky Hrzalové, stařenky (o rok mladší, než jsem já), kterou nutí k procházce jen psí kamarádka, ale která sleduje společenský a hlavně literární cvrkot bystřeji než kdokoli jiný. Hovořit s ní je kulturní požitek.

Milé překvapení. Přání profesora Veselého, starosty Zličana. Občas se vídáme mezi společnými známými, ale myslel jsem, že si mne ani nevšiml.

Paní Novotná, vdova po příteli Lád'ovi, dobrá duše. S provinilým úsměvem si postěžuje, kde ji bolí a co nehorázného zase vyvádějí vysocí státní představitelé. Nespokojí se slovním přáním a každý rok připojí drobnou ruční práci. Letos - zvoneček.

Přemek Hamr. s nímž jsme chodili nedávno - před 60 lety do lesnické školy, přeje radost a pokoj v srdci, které přináší náš Pán a Spasitel Ježíš Kristus. Do všech dnů nového roku 2011 vyprošuji Tobě a Tvé paní Boží milost, požehnání, dar živé víry, ochranu, pomoc a novou sílu. (Tou paní je Pavla, s níž jsme byli několikrát na setkání spolužáků v Písku.) Nejsem zbožný, ale srdečné přání a pocit, že někomu záleží na tvém dobru hřeje.

Komu nejvíc vděčím za vánoční a celoroční pohodu je Míša a s ní, a jistě i díky ní - její Lukáš. Nejen její, já ho mám také čím dál raději.

Míša mi připravila dobrou vánoční náladu hlavně tím, že v posledním týdnu složila tři zkoušky, z toho dvě na jedničku. Zčerstva mi to mobilem hlásí, ví, že to prožívám a čekám na výsledek. Je v pátém semestru vysoké ekonomické.

Vyměnili jsme si dárky. Dopis smíš otevřít ve tři, ale dárky rozbalit až večer. Obálka pro ni také chystá

překvapení". Co by v ní mohlo být?

Nakoupila mi hromadu jídla, dala pečlivé instrukce - řízky usmaž najednou oba, jeden sněz hned, druhý si dej do ledničky na příští den. Dělej je na pánvi, ne v troubě, tam se moc vysuší...Provedu. Jsem k disciplině vedený. Špatně mi neradí, ani na to, jak mne na stará kolena vychovává, si nemohu stěžovat. Oplácí mi to.

Měla dlouho předem starost. Nebude ti smutno, když budeš sám? Kdyby...víš...tak zavolej. Budu u Martínků, v Lukášově rodině.

Zdá se, že bolavě prožívala Vánoce Marie. Hodně a pečlivě pekla cukroví, strojila krásnou jedličku, stála frontu na kapra a chystala ho. Několikrát dávala znát, že by nebyla proti tomu, abychom trávili Štědrý večer spolu. Řekl jsem jí slušně, ale rozhodně, že jsem se nerozvedl proto, abychom trávili spolu Štědrý den. Nějak přestala jezdit na Moravu. Má nešťastnou povahu, která ji ztěžuje život.

Neslavně skončil její pokus - snad dobře míněný - o sblížení s Míšou. Bylo to právě v den, kdy Míša prožívala radost z úspěšné poslední předvánoční zkoušky. Marie jí uklidila, vyluxovala pokojík. To je, co Míša nesnáší. Nevěří, že se jí nehrabe v šuplatech. Je na ni alergická a chce mít soukromí. Nedivím se. Divím se Marii, že to nechápe, když už jí to bylo tolikrát přímo a bez obalu řečeno. Míša neměla před zkouškami na uklízení čas ani myšlenky a těšila se, jak si pokojík na svátky vyšperkuje. Když jí Lukáš zatelefonoval, jaké překvapení ji doma čeká, vybuchla jako Etna.

Po zprávě o úspěšné zkoušce jsem se jí nemohl dočkat a šel jsem jí procházkou naproti. Tušil jsem, že nebude babiččinou pozorností nadšená, ale tak silnou reakci jsem nečekal. Marně jsem se jí snažil uklidnit. Slíbila mi jen, že se s bábou fyzicky neutkají, jak se už jednou stalo.

Naštěstí cesta ulicí dolů k našemu domku jí trochu uklidnila. Bylo to jako uchystané dobrou vílou. Potkali jsme šest nebo sedm známých, zastavovali se s námi a blahopřáli k Vánocům. Nikdo to neodbyl strohou gratulací, každý chvilku pohovořil. Míša byla jako na trní. Už už aby byla doma a s bábou si to vyřídila. Nemohlo na ni ale nepůsobit přátelství lidí k nám, pohoda z jejich slov a známky obliby. Selanka z toho nebyla, své jsem dostal i já, že jsem bábě v proniknutí do pokojíku nezabránil, ale k boji z blízka, ani k nespisovným výrazům nedošlo.

Na Štědrý den ráno mne Míša s Lukášem opustili. Následovaly pak ještě jejich další telefonické gratulace. Sdělili mi přes internet, že Martínkovým chutnal můj bramborový salát víc, než jejich vlastní. Vida, čím se může stát dědek ještě na stará kolena užitečný, dokonce proslavit.

Včera, na Štěpána, jsem dopoledne brousil vánoční vyprávění na počítači a v jednu hodinu pro mne přijel Milan. S ním, s Janou a Kátou jsem prožil hezké odpoledne. Jana připravila báječně bažanta a kuře a Milan přinesl v chladu uložené cukroví, o kterém jsem prohlásil, že je „proti lidskosti“. Pohádka v tuctu proměn.

Nejhezčí byl rozhovor. Těžko říci čeho se týkal. Všeho možného. Jaký měl účel? Žádný, v tom bylo jeho kouzlo. Proud vyprávění, vzpomínek, nápadů se po hodiny ani na chvilku nezastavil. Žádné mezery jako v hudebních partiturách. Řeč přecházela z jednoho námětu na druhý, bez zábran a bez opatrnosti, volně a přátelsky. Tak si mohou popovídat, poklábosit, s požitkem se duševně uvolnit jen lidé, kteří si jsou blízcí, nemají před sebou přehradu a nemusí hlídat autocenzuru.

Některé věci měly prim. Především babiččina a dědova láska - dvouletý Martínek. Pak malování, které je uměním rodu - Lenky, Kryštofa, Jany a teď i Matyáše a Eliany. Jana přinesla Lenčin portrét muže s uhrančivým přímým pohledem. Oči fascinují a hypnotizují. Něco tak silného, sugestivního se vidí zřídka. Pro obraz je těžké najít místo na stěně. Je příliš výrazný, než aby se s čímkoli okolo smířil. Chodit denně okolo něj? To si lze těžko představit. Občas ho s rozkoší vychutnat jako opojný doušek, ale pak ho poukryt za clonu živé rozbuželé květiny.

Tak to Jana vyřešila. A myslím, že citlivě a moudře.

Milan mne doprovodil k metru. Mrzlo, jen praštělo, lidé seděli i ve vagonech v rukavicích. Na Hájích bylo hrbolaté náledí, po kterém se nedal udělat bezpečný krok. Šoural jsem se opatrně, ale nesl jsem v sobě veliký zážitek. Radost, že mám takovou rodinu a přátele.

Den po Štěpánu přijeli k večeru Verunka s Ambrožem Okunawou. Šťastná maminka měla v dovedně uvázaném širokém pleteném šátku rozkošnou Florentinku. Poprvé jsem viděl svého potomka v čokoládovém provedení. Táta Ambrož je chlap jako hora, černý jako eben, s výraznou tváří a velikýma očima.

Míšenska přijela o chvíli dřív, koupila ještě cestou plno dobrot a připravila pokojík, do kterého jsme návštěvu uvedli. Středem pozornosti - jak jinak - byla malá princeznička. Zabývala se svými problémy a společnost ji nevyvedla z míry. Chvilími ji maminka nakojila. Spokojeně se nechala kolébat v náručí, odpočívala a upřeným pohledem černých očí prohlížela tváře nad sebou. Chvilími se kroutila a plakala, než se v povijánku ozvalo, co ji trápilo. Chvilími se jí víčka zavírala a usínala.

Miška držela poprvé v náručí miminko. Byly na ní znát zpočátku obavy, ale pak pocit radosti a probouzející se ženská něha k malému stvoření. Večer zůstane pro Mišku a pro mne v paměti.

Ani tím ještě Vánoce neskončily. Následovala návštěva cestovatelů z Egypta, Petrušky a Pavla. Ještě jednou „ryba bez kostí“ a můj božíhodový salát, na který jsem - přiznám se - Peťu, sotva se vrátily z cesty, přilákal. Přátelský rozhovor měl jinou podobu, než u Milana a Jany. Teď to nebylo volné poklábosení, ale zajímavé vyprávění našich rodinných „Sven Hedinů“. Pod stromečkem jsme si dali navzájem dárky.

Ještě jedno milé setkání. Když nejde hora k Mohamedovi ...znáte to. Nejsem hora ani Mohamed, ale neletěl jsem tento rok na Vánoce do italského Janova a Janov přiletěl do Prahy v podobě Matyáše s Elianou. Praha je nepřivítala právě pohostinně. Je letos zima, pro kterou není snadné najít slušné označení. Hromady sněhu, mráz, náledí, občas severák jako nůž proniká na kost a vrší barikády závějí.

Šel jsem si pro ně na stanici metra Háje a i když jsem přešel kousek autobusem, cesta mi trvala nekonečně dlouho, Dělal jsem s obavou a opatrně každý krok. Strašně to klouzalo. Když jsem janovskou dvojici od Milanovy Katky převzal, chytli jsme se pod paží a drželi pevně jako klíště. I když Eli každou chvíli podklouzla (asi není z Itálie na náledí po chodnicích zvyklá), neupadla a dorazili jsme šťastně do cíle.

Miška se učila, ale chvíli s námi „držela basu“. Bavili jsme se ve čtyřech. Jazyk byl trochu problém, ale při dobré vůli se to dá zvládnout, Matti umí docela slušně česky a občas si pomůže italsko-českým slovníčkem. Všichni jsme se shodli na angličtině (děje se to v celých říších, jako je Indie, nebo Nigerie).

Během hodin, které jsme společně strávili muselo zvonit v uších celému příbuzenstvu. O všech jsme si vzájemně sdělovali novinky. Naštěstí - měl bych to zaklepat na dřevo - nebyla mezi nimi žádná bolestivá.

Miška ještě doprovodila hosty mrazivou nocí kousek k metru, ale oni na konci naší ulice prohlásili, že už najdou cestu sami. Neztratili se, následující den mi poslali pozdrav při odletu.

Kapři si na Tři krále oddechnou: Zas máme jedno nebezpečí za sebou. Ale pro nás, lidi, Vánoce jako chvíle, strávené s blízkými a drahými lidmi vlastně konec nemají a plynule přecházejí jedny v druhé. Je v tom tajemství, jak proměnit každý den roku ve sváteční.

Švanda? Jak pro koho.

Jak přišel nadporučík Konopásek k tomu jménu je záhada. Pánbůh musel mít dobrou náladu a udělal vtip. Konopas? Budiž. Ale Konopásek nebo Konipásek? Hodilo se na něj všechno, jen ne zdobnělina. Že měl dva metry, to by ještě nebylo nic tak mimořádného, to se stane. Ale na něm bylo všechno delší, než by se podle obyčejných měřítek patřilo. Jako by ho někdo vzal za šešulku na hlavě a za palce u nohou a natáhl. Dlouhé byly nejen nohy a ruce a hlava a krk, ale i nos, uši, brada a všechno příslušenství.

Kromě kromobyčejné protáhlosti měl ještě jednu zvláštnost. Byl náramný dobrák. Snad se taková добрta ani na oficíra nehodí. Ale on nikomu neporoučel a staral se jen o dobré papání. Ne pro sebe, co si o něm myslíte? Pro vojáčky. Jako proviantní měl podřízené dva kuchaře, a ani těm nevelel: „Přisol to. Ve fazolích máte šterk. Ty párky už se zelenají, připíšu vám je k náhradě.“ Ne, tak ho nikdo mluvit s podřízenými neslyšel. Jen zdvořile poprosil. Bylo těžké mu nevyhovět. Když se na člověka podíval nebesky modrýma očima, skosenýma ne jako Čiňan, ale právě obráceně, vnějšími konci dolů, byl to takový ponížený psí kukuč. Nejen, že jste mu nemohli nic odepřít, ale ještě se vám chtělo ho pohladit - pokud jste mu na plavé kadeře dosáhli.

Na světě už to tak bývá, že se směla lepší na paty lidem, kteří si to nejméně zaslouží. Darebák si žije, jen si pomlaskává a dobrák od kosti je samý malér.

Nejhorší je, když se vám přitrefí něco tak děsného, že se s tím těžko svěřujete nejbližším přátelům, a ti se vám ještě smějí. Musím začít trochu oklikou.

Moped jako dopravní prostředek není nic zvláštního. Když se na něj ale skládá postava, šitá tak na tisícovku harleye, působí to podivně. Ale Konopásek nebyl ješita, posměváčci ho nepřipravili o dobrou náladu a jezdil do kasáren na svém oblíbeném vehiklu v zimě v létě. V létě to jakž takž šlo. Leč v zimě, když se zachumlal do kožichu, který pro něj sešili z několika beranů a na hlavu si posadil ušanku, která vypadala, jako když se stěhuje králíkárna, nebylo pod ním moped vidět. Lidé měli dojem, že se kolem nich valí obří plyšový medvěd na péro a na klíček.

Byl únor, mrzlo jen praštělo a silnice byla jedna klouzačka. Nadporučík nelámal rychlostní rekordy a předjel ho i pohřební vůz. To mu přece jen pohnulo žlučí a trochu šlápl na plyn. Jel teď za funebráky v závěsu a v závětří.

Už to nemohl být pánbůh, ale rarach sám, kdo si zažertoval. Funebrákům se připletla do cesty černá kočka, zabrzdili. Konopáskův ševrolet ujížděl po ledě vesele dál. Bác! Moped se zarazil o zadek furgonu a jeho pasažér v přímé dráze pokračoval. Proletět černé sklo, zdobené leptem palmových listů a co se dělo dál, o tom ztratil přehled.

Když se probral, neviděl kolem sebe nic. Ohromnou králičinu měl naraženou až

pod bradu. Cítil jen, že jede. Ale kde je? Stáhl ohromné palčáky a podařilo se mu zdvihnout hledí...Těžko se dá vylíčit, co viděl a co si pomalu a ztěžka ujasňoval. Jel přece na mopedu. Kde je moped? Jak to, že se někam veze? Co to objímá? Co ho to tlačí na břicho a na prsou? Rakev.

V hrůze ho napadlo všelicos... Ale to by snad nebyl na...ale uvnitř. Konečně si srovnal nárazem zpřeházené myšlenky. Okénko k řidiči - spása. Posunul se jako píd'alka blíž a zaklepal.

Škoda, že nejsou horrory moje řemeslo. To bych si teď pošmákl. Vytřeštěný pohled řidiče a jeho kumpána by asi sotva mistr péra dokázal vymalovat. Munchova plátna jsou proti tomu idylka. Auto opsalo krkolomnou smyčku od „pangejtu“ k „pangejtu“ a že v něm nebyli místo jednoho nebožtíka čtyři byl zázrak.

Věříte, že kolegové, když jim to v kasárnách vyprávěl, neměli ani špetku pochopení pro tragiku situace a pustě se řehonili? Jaká je lidská povaha škodolibá.

Desatero z pekla

1. Peníze nesmrdí. Pomoz si k nim, jak se dá. Čím je kdo bohatší, tím je lepší. Chudoba je hloupost a ostuda.

Zloděj jsi, když se dáš chytit. Krádež je, co se dokáže.

2. Nevěř, že práce šlechtí. Nejvíc vynáší mezinárodní zločin, zejména války a zbrojení, nafta, léčiva, prostituce a řemeslo penězoměnce.

3. Řid' se podle mocných. Určují, co se je morální, co jsou lidská práva, spravedlnost, demokracie a svoboda. Zavděč se jim a získáš věhlas a odměnu.

4. Vlast máš tam, kde se máš dobře. Milovat národ, jeho historii a kulturu proto, že ses tu narodil je k smíchu.

5. Říkej, co se ti hodí, ale musí to vypadat věrohodně. Kdo má masmedia má pravdu.

6. Nezabiješ na nesprávné straně, byl bys terorista a vrah. Zabíjej ve jménu mocné vlády a budeš hrdina. Nejlepší, když 'vraždí jiní za tebe a ty zůstáváš zbožný.

7. Miluj sám sebe. Lásku k druhým předstírej, když se to vyplatí.

8. Desatero božích přikázání a morálka jsou pro masy. Když patříš k elitě, jsi nad tím .

9. Dbej o bohatství a slávu církve a máš místo v nebi rezervované.

10. Pamatuj na zadní kolečka, abys po příštím převratu mohl dokázat, žeš trpěl a byl proti tomu, co se dnes děje.

P.S.: Zahlédli Satana, jak v nejhlubším propadlišti Země podsouvá lidstvu desky ze syntetické hmoty. Ministroval mu naftou a válečnými plameny hořící Keř (angl.Bush).

Červená Karkulka

Význam pohádky o Červené Karkulce vzrůstá. Zejména proto, že za čtyřicet let komunismu byla potlačovaná. Čím se znelíbila? Její pokrývka hlavy byla považována za výsměch a zlehčování barvy světové revoluce. Desetiletí se kladly překážky vydání oblíbeného čtiva dětí. Když bylo povoleno, pak jen drobným písmem, na špatném papíře, v malých nákladech a s ošklivými obrázky od režimních malířů. Často byl vlk vymalován půvabněji, než Karkulka. František Hrubín si za vyprávění a básničku vytrpěl své. Díky intrikám se na něho na Velký Pátek nedostala na dobříšském zámku dršťková polévka.

Nesmělo se psát, jakou úlohu sehrála pohádka v kariéře Gustava Frištenského. Všechna jeho sláva se připisovala dvojitému nelsonu a oblibě býčí lásky se slaným rohlíkem. Zamlčovalo se, že od nejútlejšího mládí miloval pohádku o hodné Karkulce a zlém vlku, kterou mu babička vyprávěla. Když se poprvé v barvách žižkovských řezníků a velkouzenářů utkal s Bonifácem Hameršmídem z Nuslí, spatřil v jeho vyceněných zubech vlčí tesáky, dostal strach o Karkulku a praštil s ním tak silně, že mu praskla guma u trenýrek a nemohl se vztyčit, aby se neztrapnil před dámským publikem. To byl Gustavův start za světovým věhlasem. Pohádku o Červené Karkulce v celoplátěné vazbě vozil sebou i do USA jako maskota.

Červenou Karkulku miloval i Bedřich Smetana, Margareta Dobromila Rettigová a Václav Havel. Pochod revolučních gard z roku 1848 byl původně zkomponován jako cesta Karkulky skrz černý les. Po únoru 1948 změnil Nejedlý text písně, název i věnování. Slavná česká kuchařka popsala s mimořádnou péčí přípravu bábovky a la Karkulka. Bohužel, v korekturách se jí na tuto stránku vylila povidla a čtenářská obec byla o pochoutku připravena. Zadní Třebání proskočila nepotvrzená zpráva, že třetí největší Čech si ušetřil z penze na papír a tužku a chystá se napsat absurdní drama o cestě Červené Karkulky přes vojenský prostor Libavá za babičkou. Zlý vlk má mít podobu Grebeníčka. Až lid hru shlédne, jistě rád a s nadšením podpoří demokratický požadavek zrušit a zakázat myšlenky jakékoli politické strany, kromě té jediné správné. Očekává se, že hrdinka příběhu vymění karkulku, která připomíná frygickou čapku francouzské revoluce za indiánskou čelenku Made in USA s peřím modrého ptáka.

Berousek je jiný chlapík

Do Kocourkova se vrátil cirkus. Byl tu už před válkou, ale zkrachoval. Lidé prohlédli triky iluzionistů, krasojezdkyně ztloustly a klauna principál za otřepaný vtíp „Pane šiditeli, pane šiditeli...“ suspendoval. Vzal to jako prozrazení služebního tajemství.

Tentokrát přijely v rámci globalizace nové komediantské vozy s novými paviány. Táhli je velbloudi s pečlivě zakamuflovanými hrby. Hesla na plakátech zněla: „EU-Evropa Užasne“ a „Jste tu NA TO.“ Lidé se ptali: Na co? A hned si odpověděli.

Zahraniční akcionáři, kteří cirkus financovali, počítali s tím, že se vystřídaly generace a mladí se nechají okouzlit starými triky v novém obsazení. Na tom založili program a atrakce.

Během představení měli všichni přihlížející, pokud nerušili nerušený průběh, stejná lidská práva. Ať si zaplatili první loži, nebo stáli na galerii, dívali se na jednu a tutéž klauniádu.

Principál se projevil jako zdatný krotitel a stal se v Kocourkově starostou. Přestal slony, žirafy a krajty tygrovitě drezírovat. Neměl s nimi už nic, ale vůbec nic společného. Jda okolo klecí, otočil hlavu na druhou stranu. Byl starostou všech.

Když za sebe vybíral do manéže náhradu, měl nešťastnou ruku. Nový principál, přes samolibý úsměv, neměl o mnoho větší IQ než šimpanz a předseda správní rady, která přes velkou louži cirkus režírovala. Podle toho vypadalo kádrové - pardon: personální - obsazení.

Vrhačka nožů postrádala přesnou mušku. Ovládala dosud jen nože kuchyňské - na tužku měla ořezávatko. Těžko se sháněly i za vysoký žold živé cíle, ochotné nechat se obsekávat. Doháněla reputaci o přestávce jako šantánová pěvkyně.

První pomoc, když se vrhačka netrefila, poskytoval felčar, který měl hlavní starost, aby pacient nezesnul dříve, než zaplatí podle platné obecní vyhlášky za bezplatné ošetření.

Pokladnu svěřili bývalému kapelmajstrovi od vojenský muziky. Na fúnusech se neosvědčil, protože chtěl mermomocí hrát v dechovce první housle. V nové funkci byl jako ryba ve vodě. Ve shodě s celým ansámblem měl nade všecko rád peníze.

Náhradník, který přišel na jeho místo do smutečního orchestru, neměl nejlepší renomé, i když byl u zpovědi pečený vařený. Prošťouchlo se, že prodal za úplatek erární heligonku, a ještě k tomu dvakrát.

Hlavní kvartýrmachr zašantročil kopuli stanu zahraniční firmě za hubičku. Hájl se, že střecha není zapotřebí, protože je čerstvý vzduch zdravý. Za ušetřených deset miliard drachem si pořídil menší rodinný domek o šesti podlažích.

Nejtěžší bylo obsadit na úrovni zápas ve volném stylu a naučit umělce, jak mají předstírat, že se perou doopravdy. Šéf - který i z radnice byl šedou evidencí (to není překlep) - měl rád jistotu a žádné zbytečné riziko. Pečlivě si rozepsal, kdo má kdy

koho položit na lopatky. Aby se to nepletlo, modrý a růžový se rozpočítávali na „první - druhý“ a střídali se. Když zápasníci reptali, vysvětlil jim, že se to v Americe dělá také tak. Podle pravidel, která se osvědčila tam i v Kocourkově, nevyhrával ten, kdo byl lepší, ale prohrál, kdo si nadělal víc ostudy.

Zápasník v brčálovém trikotu a černoš vystupovali jako kompars. Čím méně toho dokázali, tím hlasitěji funěli, skřípali zuby, kouleli očima a vyhrožovali. Nakonec byli rádi, když nevypadli z žíněny a dostali angažmá na další kvartál.

Pro efekt někdy jeden z nich vykřikl do publika, že jde soupeři po krku, ale u piva si plácli a táhli káru ruku v ruce.

Vyzývali se dobrovolníci z občanů, ale běda, když se přihlásil někdo v červeném. Toho ruče diskvalifikovali pro vyložený extremismus. Nestačil mu obyčejný nelson, nasazoval dvojitý a bylo nebezpečí, že vyhraje doopravdy a celý podvod staronového cirkusu praskne.

Když po havelské pouti fanfáry vytroubily zápas o mistra Kocourkova všech vah, zůstala polovina míst v hledišti prázdná. Komu bychom z těchhle favoritů fandili? ptali se lidé a seděli doma.

Odnesl to principál. Byl už delší dobu samý malér a nadělal panu starostovi fůru starostí. Vedl mu slibně založený podnik od deseti k čtyřem. Starosta si rval krátce ostříhané vlasy a naříkal: „Kde já jsem k tomuhle (jmenoval představitele rohaté fauny) přišel?“ Konejšil se vyhlídkou, že se ho o adventu zbaví. Někteří kolegové mu radili, aby ho vyhodil hned.

Ale koho místo něj? Mezi komedianty to byla jedna branže, ať byl tlustý, nebo hubený.

Cirkus měl dělat dojem, že je nový, ale moc připomínal to, co tu pohořelo před válkou. Čím víc si dělal v kocourkovské televizi reklamu, tím větší budil kocovinu.

Šířil se názor, že by bylo načase tuhle bandu vypískat. Ať jede o štaci dál.

KONEC

© 2004-2012 Milan Matouš, Praha

KONEC